SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

LATIN TEXT OF

1890 TEUBNER

EDITION OF BAUER

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

INTERLEAVABLE

2.0

ALL OF THE LINES

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

	LINES
BOOK 1	694
BOOK 2	707
BOOK 3	714
BOOK 4	829
BOOK 5	678
BOOK 6	716
BOOK 7	750
BOOK 8	676
BOOK 9	657
BOOK 10	658
BOOK 11	611
BOOK 12	752
BOOK 13	895
BOOK 14	688
BOOK 15	823
BOOK 16	700
BOOK 17	654
TOTAL	12,202

MIDPOINT **9**.337/338

Notes

⌄1k	**2**.306	
⌄2k	**3**.599	
⌄3k	**5**.56	
⌄4k	**6**.378	
⌄5k	**7**.662	
⌄6k	**9**.236	
⌄7k	**10**.579	
⌄8k	**12**.310	
⌄9k	**13**.558	
⌄10k	**14**.663	
⌄11k	**16**.152	
⌄12k	**17**.452	
MID	**9**.337 / 338	
	1.203	^12k
	2.509	^11**k**
	4.88	^10k
	5.259	^9k
	6.581	^8k
	8.115	^7k
	9.439	^6**k**
	11.124	^5k
	12.513	^4k
	13.761	^3k
	15.178	^2k
	16.355	^1**k**

Notes

Ensis, et innumerae nutare in casside cristae.
Conclamant utrimque acies, ceu tota Saguntos
Igne micet; trahit instanti languentia leto
Membra pavens Murrus supremaque vota capessit:
‘Conditor Alcide, cuius vestigia sacra
Incolimus terra, minitantem averte procellam,
Si tua non segni defenso moenia dextra’.
  Dumque orat caeloque attollit lumina supplex —
‘Cerne’, ait, ‘an nostris longe Tirynthius ausis
Iustius affuerit. ni displicet aemula virtus,
Haud me dissimilem, Alcide, primoribus annis
Agnosces, invicte, tuis; fer numen amicum
Et, Troiae quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrygiae delenti stirpis alumnos’.
Sic Poenus pressumque ira simul exigit ensem,
Qua capuli statuere morae, teloque relato
Horrida labentis perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti casu turbata iuventus
Procurrit, nota arma viri corpusque superbo
Victori spoliare negant. coit aucta vicissim
Hortando manus, et glomerata mole feruntur.
Hinc saxis galea, hinc clipeus sonat aereus hastis;
Incessunt sudibus librataque pondera plumbi
Certatim iaciunt. decisae vertice cristae,
Direptumque decus nutantum in caede iubarum.
L1[O] Iamque agitur largus per membra fluentia sudor,
𝔸 Et stant loricae squamis horrentia tela.
Nec requies tegimenve datur mutare sub ictu.
Genua labant, fessique humeri gestamina laxant.
Tum creber penitusque trabens suspiria sicco
Fumat ab ore vapor, nisuque elisus anhelo
Auditur gemitus fractumque in casside murmur.
Mente adversa domat gaudetque nitescere duris
Virtutem et decoris pretio discrimina pensat.
  Hic subitus scisso densa inter nubila caelo
Erupit quatiens terram fragor, et super ipsas
Bis pater intonuit geminato fulmine pugnas.
Inde inter nubes ventorum turbine caeco
Ultrix iniusti vibravit lancea belli
Ac femine adverso librata cuspide sedit.
Tarpeiae rupes superisque habitabile saxum
Et vos, virginea lucentes semper in ara
Laomedonteae, Troiana altaria, flammae,
✦ Heu quantum vobis fallacis imagine teli
Promisere dei! propius si pressa furenti
Hasta foret, clausae starent mortalibus Alpes,
Nec, Thrasymenne, tuis nunc Allia cederet undis.
  Sed Iuno, aspectans Pyrenes vertice celsae
Nava ruaimenta et primos in Marte calores,
Ut videt impressum coniecta cuspide vulnus,

1

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 1

PRIMUS AB ORIS:
FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o’er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 694 lines 2.0
A 3L 1-550
B 1L 551-694

PRINT 2-SIDED: **3 to 10**

ORDIOR arma, quibus caelo se gloria tollit
Aeneadum, patiturque ferox Oenotria iura
Carthago. Da, Musa, decus memorare laborum
Antiquae Hesperiae, quantosque ad bella crearit
Et quot Roma viros, sacri cum perfida pacti
Gens Cadmea super regno certamina movit;
Quaesitumque diu, qua tandem poneret arce
Terrarum Fortuna caput. ter Marte sinistro
Iuratumque Iovi foedus conventaque patrum
Sidonii fregere duces, atque impius ensis
Ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
Sed medio finem bello excidiumque vicissim
Molitae gentes, propiusque fuere periclo,
Quis superare datum: reseravit Dardanus arces
Ductor Agenoreas, obsessa Palatia vallo
Poenorum, ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum odiumque perenni
Servatum studio et mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi superasque recludere mentes.
Iamque adeo magni repetam primordia motus.
Pygmalioneis quondam per caerula terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum
Fatali Dido Libyes appellitur orae.
Tum pretio mercata locos nova moenia ponit,
Cingere qua secto permissum litora tauro.
Hic Iuno ante Argos sic credidit alta vetustas
Ante Agamemnoniam, gratissima tecta, Mycenen
Optavit profugis aeternam condere gentem.
Verum ubi magnanimis Romam caput urbibus alte
Exerere ac missas etiam trans aequora classes
Totum signa videt victricia ferre per orbem,
Iam propius metuens bellandi corda furore
Phoenicum extimulat. sed enim conanime primae
Contuso pugnae fractisque in gurgite coeptis
Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens
Arma remolitur; dux agmina sufficit unus
Turbanti terras pontumque movere paranti.
Iamque deae cunctas sibi belliger iras
Hannibal; hunc audet solum componere fatis.
Sanguineo tum laeta viro atque in regna Latini
Turbine mox saevo venientum haud inscia cladum:
Intulerit Latio, spreta me, Troius', inquit,
'Exul Dardaniam et bis numina capta penates
Sceptraque fundarit victor Lavinia Teucris,
Dum Romana tuae, Ticine, cadavera ripae
Non capiant, similisque mihi per Celtica rura
Sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
Corporibusque virum retro fluat, ac sua largo
Stagna reformidet Thrasymennus turbida tabo;
Dum Cannas tumulum Hesperiae campumque cruore

2 (1C)

Hannibal ad poenam lentae mandaverat irae;
Increpitansque suos inferri signa iubebat
Perque ipsos caedis cumulos stragemque iacentum
Monstrabat furibundus iter cunctosque ciebat
Nomine et in praedas stantem dabat improbus urbem.
Sed postquam a trepidis allatum fervere partem
Diversam Marte infausto, Murroque secundos
Hunc superos tribuisse diem ruit ocius amens
Lymphato cursu atque ingentis deserit actus.
Letiferum nutant fulgentes vertice cristae,
Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
Sanguineum spargens ignem: vomit atra rubentis
Fax caelo radios ac saeva luce coruscum
Scintillat sidus terrisque extrema minatur.
Praecipiti dant tela viam, dant signa virique,
Atque ambae trepidant acies; iacit igneus hastae
Dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo.
Talis ubi Aegaeo surgente ad sidera ponto
Per longum vasto Cori cum murmure fluctus
Suspensum in terras portat mare, frigida nautis
Corda tremunt; sonat ille procul flatuque tumescens
Curvatis pavidas tramittit Cycladas undis.
Non cuncta e muris unum incessentia tela
Fumantesque ante ora faces, non saxa per artem
Tormentis excussa tenent. ut tegmina primum
Fulgentis galeae conspexit et arma cruento
Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:
'En, qui res Libycas inceptaque tanta retardet,
Romani Murrus belli mora. foedera, faxo,
Iam noscas, quid vana queant et vester Hiberus.
Fer tecum castamque fidem servataque iura,
Deceptos mihi linque deos'. Cui talia Murrus:
'Exoptatus ades. mens olim proelia poscit
Speque tui flagrat capitis; fer debita fraudum
Praemia et Italiam tellure inquire sub ima.
Longum in Dardanios finis iter, atque nivalem
Pyrenen Alpesque tibi mea dextera donat'.
Haec inter cernens subeuntem comminus hostem
Praeruptumque loci fidum sibi, corripit ingens
Aggere convulso saxum et nitentis in ora
Devoluit, pronoque silex ruit incitus ictu.
Subsedit duro concussus fragmine muri.
Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco; frendens luctatur et aegro
Scandit in adversum per saxa vetantia nisu.
Sed postquam propior vicino lumine fulsit
Et tota se mole tulit, velut incita clausum
Agmina Poenorum cingant, et cuncta paventem
Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
Mille simul dextrae densusque micare videtur

Insurgens gladio cristatae cassidis aera
Perque ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
Tum frontem Chremes intonsam umbrante capillo
Saeptus et horrentis effingens crine galeros;
Tum Masulis crudaque virens ad bella senecta
Kartalo, non pavidus fetas mulcere leaenas,
Flumineaque urna caelatus Bagrada parmam
Et vastae Nasamon Syrtis populator Hiempsal,
Audax in fluctu laceras captare carinas —
Una omnes dextraque cadunt iraque perempti;
Nec non serpentem diro exarmare veneno
Doctus Athyr tactuque gravis sopire chelydros
Ac dubiam admoto subolem explorare ceraste.
Tu quoque fatidicis Garamanticus accola lucis,
Insignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu frustra reditum sortes tibi saepe locutas
Mentitumque Iovem increpitans, occumbis, Hiarba.
Et iam corporibus cumulatus creverat agger,
Perfusaeque atra fumabant caede ruinae,
Tum ductorem avido clamore in proelia poscit.
Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
Cum silvam occursu venantum perdidit,
hirto Horrescit saetis dorso et postrema capessit
Proelia, canentem mandens aper ore cruorem,
Iamque gemens geminat contra venabula dentem.
L2[O] At parte ex alia, qua se insperata iuventus
Extulerat portis, ceu spicula nulla manusque
Vim ferre exitiumve queant, permixtus utrisque
Hannibal agminibus passim farit et quatit ensem,
Cantato nuper senior quem fecerat igni
Litore ab Hesperidum Temisus, qui carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudescere lingua,
Quantus Bistoniis late Gradivus in oris
Belligero rapitur curru telumque coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum afflatu domat et stridoribus axis.
Iamque Hostum Rutulumque Pholum ingentemque Metiscum,
Iam Lygdum Duriumque simul flavumque Galaesum
Et geminos, Chromin atque Gyan demiserat umbris.
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter
Voce movere fora atque orando fingere mentes
Nec legum custos sollertior, aspera telis
Dicta admiscentem: 'Quaenam te, Poene, paternae
Huc adigunt Furiae? non haec Sidonia tecta
Feminea fabricata manu pretiove parata,
Exulibusve datum dimensis litus harenis.
Fundamenta deum Romanaque foedera cernis' —
Ast illum toto iactantem talia campo,
Ingenti raptum nisu medioque virorum
Avulsum inter tela globo et post terga revinctum
Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam
Teque vadi dubium coeuntibus, Aufide, ripis
Per clipeos galeasque virum caesosque per artus
Vix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.'
Haec ait ac iuvenem facta ad Mavortia flammat.
Ingenio motus avidus fideique sinister
Is fuit, exuperans astu, sed devius aequi.
Armato nullus divum pudor; improba virtus
Et pacis despectus honos; penitusque medullis
Sanguinis humani flagrat sitis; his super, aevi
Flore virens hauet Aegatis abolere, parentum
Dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
Dat mentem Iuno ac laudum spe corda fatigat.
Iamque aut nocturno penetrat Capitolia visu
Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes.
Saepe etiam famuli turbato ad limina somno
Expavere trucem per vasta silentia vocem
Ac largo sudore virum invenere futuras
Miscentem pugnas et inania bella gerentem.
Hanc rabiem in finis Italum Saturniaque arva
Addiderat tantam puero patris heu furor altus.
Sarrana prisci Barcae de gente, vetustos
A Belo numerabat avos. namque orba marito
Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
Belides iuvenis vitaverat arma tyranni
Et se participem casus sociarat in omnis.
Nobilis hoc ortu et dextra spectatus Hamilcar,
Ut fari primamque datum distinguere lingua
Hannibali vocem, sollers nutrire furores,
Romanum sevit puerili in pectore bellum.
Urbe fuit media sacrum genetricis Elissae
Manibus et patria Tyriis formidine cultum,
Quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
Abdiderant caelique arcebant lumine, templum.
Hoc sese, ut perhibent, curis mortalibus olim
Exuerat regina loco. stant marmore maesto
Effigies, Belusque parens omnisque nepotum
A Belo series; stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.
Ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo;
Ante pedes ensis Phrygius iacet; ordine centum
Stant arae caelique deis Ereboque potenti.
Hic, crine effuso, atque Hennaeae numina divae
Atque Acheronta vocat Stygia cum veste sacerdos.
Immugit tellus rumpitque horrenda per umbras
Sibila; inaccensi flagrant altaribus ignes.
Tum magico volitant cantu per inania manes
Exciti, vultusque in marmore sudat Elissae.
Hannibal haec patrio iussu ad penetralia fertur;
Ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar.

Non ille euhantis Massylae palluit iras,
Non diros templi ritus aspersaque tabo
Limina et audito surgentis carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput oscula libat
Attollitque animos hortando et talibus implet:
'Gens recidiva Phrygum Cadmeae stirpis alumnos
Foederibus non aequa premit; si fata negarint
Dedecus id patriae nostra depellere dextra,
Haec tua sit laus, nate, velis; age, concipe bella
Latura exitium Laurentibus; horreat ortus
Iam pubes Tyrrhena tuos, partusque recusent,
Te surgente, puer, Latiae producere matres.'
His acuit stimulis, subicitque haud mollia dictu:
'Romanos terra atque undis, ubi competet aetas,
Ferro ignique sequar Rhoeteaque fata revolvam.
Non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celsae obstiterint Alpes Tarpeiaque saxa.
Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
Per manes, regina, tuos.' Tum nigra triformi
Hostia mactatur divae, raptimque recludit
Spirantis artus poscens responsa sacerdos
Ac fugientem animam properatis consulit extis.
Ast ubi quaesitas artis de more vetustae
Intravit mentes superum, sic deinde profatur:
'Aetolos late consterni milite campos
Idaeoque lacus flagrantis sanguine cerno.
Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
Cuius in aerio pendent tua vertice castra!
Iamque iugis agmen rapitur; trepidantia fumant
Moenia, et Hesperio tellus porrecta sub axe
Sidoniis lucet flammis. fluit ecce cruentus
Eridanus. iacet ore truci super arma virosque,
Tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti.
Heu quaenam subitis horrescit turbida nimbis
Tempestas, ruptoque polo micat igneus aether!
Magna parant superi. tonat alti regia caeli,
Bellantemque Iovem cerno.' Venientia fata
Scire ultra vetuit Iuno, fibraeque repente
Conticuere. latent casus longique labores.
Sic clausum linquens arcano pectore bellum
Atque hominum finem Gadis Calpenque secutus,
Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
Occubuit saevo Tyrius certamine ductor.
Interea rerum Hasdrubali traduntur habenae,
Occidui qui solis opes et vulgus Hiberum
Baeticolasque viros furiis agitabat iniquis.
Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas erat; asper amore
Sanguinis, et metui demens credebat honorem;
Nec nota docilis poena satiare furores.

Librari multa consueta phalarica dextra,
Horrendum visu robur celsisque nivosae
Pyrenes trabs lecta iugis cui plurima cuspis —
Vix muris toleranda lues — sed cetera pingui
Uncta pice atque atro circumlita sulphure fumant.
Fulminis haec ritu summis e moenibus arcis
Incita, sulcatum tremula secat aera flamma,
Qualis sanguineo praestringit lumina crine
Ad terram caelo decurrens ignea lampas.
Haec ictu rapido pugnantum saepe per auras,
Attonito ductore, tulit fumantia membra;
Haec vastae lateri turris cum turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
Arma virosque simul pressit flagrante ruina.
Tandem condensis artae testudinis armis
Subducti Poeni vallo caecaque latebra
Pandunt prolapsum suffosis moenibus urbem.
Terribilem in sonitum procumbens aggere victo
Herculeus labor atque immania saxa resolvens
Mugitum ingentem caeli dedit. Alpibus altis
Aeriae rupes, scopulorum mole revulsa,
Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantum prorutus agger,
Obstabatque iacens vallum, ni protinus instent
Hinc atque hinc acies media pugnare ruina.
Emicat ante omnis primaevo flore iuventae
Insignis Rutulo Murrus de sanguine; at idem
Matre Saguntina Graius geminoque parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
Hic magno socios Aradum clamore vocantem,
Qua corpus loricam inter galeamque patescit,
Conantis motus speculatus, cuspide sistit;
Prostratumque premens telo, voce insuper urget:
'Fallax Poene, iaces; certe Capitolia primus
Scandebas victor. quae tanta licentia voti?
Nunc Stygio fer bella Iovi!' Tum fervidus hastam
Adversi torquens defigit in inguine Hiberi;
Oraque dum calcat iam singultantia leto:
'Hac iter est', inquit, 'vobis ad moenia Romae,
O metuenda manus. sic, quo properatis, eundum.'
Mox instaurantis pugnam circumsilit arma
Et rapto nudum clipeo latus haurit Hiberi.
Dives agri, dives pecoris famaeque negatus
Bella ferens arcu iaculoque agitabat Hiberus,
Felix heu nemorum et vitae laudandus opacae,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladmus.
Cui saevum arridens: 'Narrabis Hamilcaris umbris
Hanc', inquit, 'dextram, quae iam post funera vulgi
Hannibalem vobi sdederit comitem' — et ferit alte

Imperat et longe clausis sua foedera, longe
Ausoniam fore, nec veniae spem Marte subactis;
Scita patrum et leges et iura fidemque deosque
In dextra nunc esse sua. verba ocius acer
Intorto sancit iaculo figitque per arma
Stantem pro muro et minitantem vana Caicum.
Concidit exacti medius per viscera teli,
Effusisque simul praerupto ex aggere membris,
Victori moriens tepefactam rettulit hastam.
At multo ducis exemplum clamore secuti
Involuunt atra telorum moenia nube.
Clara nec in numero virtus latet; obvia quisque
Ora duci portans, ceu solus bella capessit.
Hic crebram fundit Baliari verbere glandem
Terque levi ducta circum caput altus habena
Permissum ventis abscondit in aere telum,
Hic valido librat stridentia saxa lacerto,
Huic impulsa levi torquetur lancea nodo.
Ante omnis ductor, patriis insignis in armis,
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma,
Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat
Aut hydro imbutas, bis noxia tela, sagittas
Contendit nervo atque insultat fraude pharetrae:
Dacus ut armiferis Geticae telluris in oris,
Spicula qui patrio gaudens acuisse veneno
L3[O] Fundit apud ripas inopina binominis Histri.
𝔸 Cura subit, collem turrita cingere fronte
Castelloque urbem circumvallare frequenti.
Heu priscis numen populis, at nomine solo
In terris iam nota Fides! Stat dura iuventus
Ereptamque fugam et claudi videt aggere muros,
Sed dignam Ausonia mortem putat esse Sagunto,
Servata cecidisse fide. iamque acrius omnis
Intendunt vires; adductis stridula nervis
Phocais effundit vastos balista molaris;
Atque eadem, ingentis mutato pondere teli,
Ferratam excutiens ornum media agmina rumpit.
Alternus resonat clangor. certamine tanto
Conservere acies, veluti circumdata vallo
Roma foret; clamatque super: Tot milia gentes
Inter tela satae, iam capto stamus in hoste?
Anne pudet coepti? pudet ominis? en bona virtus
Primitiaeque ducis! taline implere paramus
✦ Italiam fama? talis praemittere pugnas?'
Accensae exultant mentes, haustusque medullis
Hannibal exagitat, stimulantque sequentia bella.
Invadunt manibus vallum caesasque relinquunt
Deiecti muris dextras. subit arduus agger
Imponitque globos pugnantum desuper urbi.
Armavit clausos ac portis arcuit hostem

Ore excellentem et spectatum fortibus ausis
Antiqua de stirpe Tagum, superumque hominumque
Immemor, erecto suffixum robore maestis
Ostentabat ovans populis sine funere regem.
Auriferi Tagus ascito cognomine fontis
Perque antra et ripas nymphis ululatus Hiberis,
Maeonium non ille vadum, non Lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum atque illatis Hermi flavescit harenis.
Primus inire manus, postremus ponere Martem;
Cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
Quadrupedem, non ense virum, non eminus hasta
Sistere erat; volitabat ovans aciesque per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
Quem postquam diro suspensum robore vidit
Deformem leti famulus, clam corripit ensem
Dilectum domino pernixque irrumpit in aulam
Atque immite ferit geminato vulnere pectus.
At Poeni, succensa ira turbataque luctu
Et saevis gens laeta, ruunt tormentaque portant.
Non ignes candensque chalybs, non verbera passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificaeve manus penitusve infusa medullis
Pestis et in medio lucentes vulnere flammae
Cessavere; ferum visu dictuque, per artem
Saevitiae extenti, quantum tormenta iubebant, L3[O]
Creverunt artus, atque, omni sanguine rupto, 𝔸
Ossa liquefactis fumarunt fervida membris.
Mens intacta manet; superat ridetque dolores,
Spectanti similis, fessosque labore ministros
Increpitat dominique crucem clamore reposcit.
Haec inter spretae miseranda piacula poenae
Erepto trepidus ductore exercitus una
Hannibalem voce atque alacri certamine poscit.
Hinc studia accendit patriae virtutis imago,
Hinc fama in populos iurati didita belli,
Hinc virides ausis anni fervorque decorus
Atque armata dolis mens et vis insita fandi.
Primi ductorem Libyes clamore salutant,
Mox et Pyrenes populi et bellator Hibernas.
Continuoque ferox oritur fiducia menti,
Cessisse imperio tantum terraeque marisque.
Aeoliis candens austris et lampade Phoebi
Aestifero Libye torretur subdita Cancro,
Aut ingens Asiae latus, aut pars tertia terris.
Terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum;
At qua diversas clementior aspicit Arctos,
Herculeo dirimente freto diducta propinquis
Europes videt arva iugis; ultra obsidet aequor

Nec patitur nomen proferri longius Athlas,
Athlas subducto tracturus vertice caelum.
Sidera nubiferum fulcit caput, aetheriasque
Erigit aeternum compages ardua cervix.
Canet barba gelu, frontemque immanibus umbris
Pinea silva premit; vastant cava tempora venti,
Nimbosoque ruunt spumantia flumina rictu.
Tum geminas laterum cautes maria alta fatigant;
Atque ubi fessus equos Titan immersit anhelos,
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
Sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
Serpentum largo coquitur fecunda veneno;
Felix qua pinguis mitis plaga temperat agros,
Nec Cerere Hennaea Phario nec victa colono.
Hic passim exultant Numidae, gens inscia freni,
Quis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.
Altrix bellorum bellatorumque virorum
Tellus nec fidens nudo sine fraudibus ensi.

Altera complebant Hispanae castra cohortes,
Auxilia Europe genitoris parta trophaeis.
Martius hinc campos sonipes hinnitibus implet,
Hinc iuga cornipedes erecti bellica raptant;
Non Eleus eat campo ferventior axis.
Prodiga gens animae et properare facillima mortem.
L3[I] Namque ubi transcendit florentis viribus annos,
𝔸 Impatiens aevi spernit novisse senectam,
Et fati modus in dextra est. hic omne metallum:
Electri gemino pallent de semine venae,
Atque atros chalybis fetus humus horrida nutrit.
Sed scelerum causas operit deus. Astur avarus
Visceribus lacerae telluris mergitur imis
Et redit infelix effosso concolor auro.
Hinc certant, Pactole, tibi Duriusque Tagusque,
Quique super Gravios lucentis voluit harenas,
Infernae populis referens oblivia Lethes.
Nec Cereri terra indocilis nec inhospita Baccho,
Nullaque Palladia sese magis arbore tollit.

Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
Utque dati rerum freni, nunc arte paterna
Conciliare viros armis, consulta senatus
Vertere nunc donis. primus sumpsisse laborem
Primus iter carpsisse pedes partemque subire,
◆ Si valli festinet opus. nex cerera segnis,
Quaecumque ad laudem stimulant; somnumque negabat
Naturae noctemque vigil ducebat in armis,
Interdum proiectus humi turbaeque Libyssae
Insignis sagulo duris certare maniplis;
Celsus et in magno praecedens agmine ductor
Imperium perferre suum; tum vertice nudo
Excipere insanos imbris caelique ruinam.
Spectarunt Poeni, tremuitque exterritus Astur,
Torquentem cum tela Iovem permixtaque nimbis
Fulmina et excussos ventorum flatibus ignes
Turbato transiret equo; nec pulvere fessum
Agminis ardenti labefecit Sirius astro.
Flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
Candentique globo medius coquit aethera fervor
Femineum putat humenti iacuisse sub umbra
Exercetque sitim et spectato fonte recedit.
Idem correptis sternacem ad proelia frenis
Frangere equum et famam letalis amare lacerti
Ignotique amnis tranare sonantia saxa
Atque e diversa socios accersere ripa.
Idem expugnati primus stetit aggere muri,
Et quotiens campo rapidus fera proelia miscet,
Qua sparsit ferrum, latus rubet aequore limes.
Ergo instat fatis, et rumpere foedera certus,
Quo datur, interea Romam comprendere bello
Gaudet et extremis pulsat Capitolia terris.

Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
Bellaque sumpta viro belli maioris amore.
Haud procul Herculei tollunt se litore muri,
Clementer crescente iugo, quis nobile nomen
Conditus excelso sacravit colle Zacynthos.
Hic comes Alcidae remeabat in agmine Thebas L3[I]
Geryone extincto caeloque ea facta ferebat. 𝔸
Tris animas namque id monstrum, tris corpore dextras
Armarat ternaque caput cervice gerebat.
Haud alium vidit tellus, cui ponere finem
Non posset mors una viro, duraeque sorores
Tertia bis rupto torquerent stamina filo.
Hinc spolia ostentabat ovans captivaque victor
Armenta ad fontis medio fervore vocabat,
Cum tumidas fauces accensis sole venenis
Calcatus rupit letali vulnere serpens
Inachiumque virum terris prostravit Hiberis.
Mox profugi ducente Noto advertere coloni,
Insula quos genuit Graio circumflua ponto
Atque auxit quondam Laertia regna Zacynthos.
Firmavit tenues ortus mox Daunia pubes,
Sedis inops, misit largo quam dives alumno,
Magnanimis regnata viris, clarum Ardea nomen.
Libertas populis pacto servata decusque
Maiorum, et Poenis urbi imperitare negatum.

Admovet abrupto flagrantia foedere ductor
Sidonius castra et latos quatit agmine campos.
Ipse caput quassans circumlustravit anhelo
Muros saevus equo, mensusque paventia tecta,
Pandere iamdudum portas et cedere vallo

Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
L1[O] errabant, acti fatis, maria omnia circum.
𝔹 Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: 'Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?'
1.50 Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
1.56 circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.

Advolat, obscura circumdata nube, per auras
Et validam duris evellit ab ossibus hastam.
Ille tegit clipeo fusum per membra cruorem,
Tardaque paulatim et dubio vestigia nisu
Alternata trahens, aversus ab aggere cedit.
Nox tandem optatis terras pontumque tenebris
Condidit et pugnas erepta luce diremit.
At durae invigilant mentes, molemque reponunt,
Noctis opus. clausos acuunt extrema pericli
Et fractis rebus violentior ultima virtus.
Hinc puer invalidique senes, hinc femina ferre
Certat opem in dubiis miserando nava labori,
Saxaque mananti subvectat vulnere miles.
Iam patribus clarisque senum sua munia curae.
Concurrunt lectosque viros hortantur et orant,
Defessis subeant rebus revocentque salutem
Et Latia extremis implorent casibus arma.
'Ite citi, remis velisque impellite puppim,
Saucia dum castris clausa est fera; tempore Martis
Utendum est rupto et grassandum ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem murosque ruentis
Antiquaque domo meliora accersite fata.
Mandati summa est: dum stat, remeate, Saguntos'.
Ast illi celerant, qua proxima litora, gressum
Et fugiunt tumido per spumea caerula velo.
Pellebat somnos Tithoni roscida coniux, L1[O]
Ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos 𝔹
Afflarat montis roseasque movebat habenas.
Iam celsa e muris extructa mole iuventus
Clausam nocturnis ostentat turribus urbem.
Rerum omnes pendent actus, et milite maesto
Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
Inque ducem versae tanto discrimine curae.
Interea Rutulis longinqua per aequora vectis
Herculei ponto coepere existere colles,
Et nebulosa iugis attollere saxa Monoeci.
Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
Solus habet semperque rigens nunc litora pulsat,
Nunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes;
Atque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud ulli contra fiducia surgere vento.
Verticibus torquet rapidis mare, fractaque anhelant
Aequora, et iniecto conduntur gurgite montes;
Iamque volans Rhenum Rhodanumque in nubila tollit.
Hunc postquam Boreae dirum evasere furorem,
Alternos maesti casus bellique marisque
Et dubium rerum eventum sermone volutant.
'O patria, o Fidei domus inclita, quo tua nunc sunt
Fata loco? sacraene manent in collibus arces?
An cinis, heu superi! tanto de nomine restat? 1.600

Ferte leves auras flatusque ciete secundos,
Si nondum insultat templorum Poenicus ignis
Culminibus, Latiaeque valent succurrere classes’.
  Talibus illacrimant noctemque diemque querelis,
Donec Laurentis puppis defertur ad oras,
Qua pater, acceptis Anienis ditior undis,
In pontum flavo descendit gurgite Thybris.
Hinc consanguineae subeunt iam moenia Romae.
  Concilium vocat augustum castaque beatos
Paupertate patres ac nomina parta triumphis
Consul et aequantem superos virtute senatum.
Facta animosa viros et recti sacra cupido
Attollunt; hirtaeque togae neglectaque mensa
Dexteraque a curvis capulo non segnis aratris;
Exiguo faciles et opum non indiga corda,
Ad parvos curru remeabant saepe penates.
  In foribus sacris primoque in limine templi
Captivi currus, belli decus, armaque rapta
Pugnantum ducibus saevaeque in Marte secures
Perfossi clipei et servantia tela cruorem
Claustraque portarum pendent; hic Punica bella,
Aegatis cernas fusaque per aequora classe
Exactam ponto Libyen testantia rostra;
Hic galeae Senonum pensatique improbus auri
Arbiter ensis inest, Gallisque ex arce fugatis
L1[I] Arma revertentis pompa gestata Camilli;
𝔹 Hic spolia Aeacidae, hic Epirotica signa
Et Ligurum horrentes coni parmaeque relatae
Hispana de gente rudes Alpinaque gaesa.
  Sed postquam clades patefecit et horrida bella
Orantum squalor, praesens astare Sagunti
Ante oculos visa est extrema precantis imago.
Tum senior maesto Sicoris sic incipit ore:
‘Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
Marte satam populi ferro parere subacti,
Ne crede emensos levia ob discrimina pontum.
Vidimus obsessam patriam murosque trementis;
Et, quem insana freta aut coetus genuere ferarum,
Vidimus Hannibalem. procul his a moenibus, oro,
Arcete, o superi, nostroque in Marte tenete
Fatiferae iuvenem dextrae! qua mole sonantis
Exigit ille trabes! et quantus crescit in armis!
Trans iuga Pyrenes, medium indignatus Hiberum,
◆ Excivit Calpen et mersos Syrtis harenis
Molitur populos maioraque moenia quaerit.
Spumeus hic, medio qui surgit ab aequore, fluctus,
Silius Si prohibere piget, vestras effringet in urbes.
Punica An tanti pretium motus ruptique per enses
Foederis hoc iuveni iurata in bella ruenti
1.650 Creditis, ut statuat superatae iura Sagunto?
Ocius ite, viri, et nascentem extinguite flammam,
Ne serae redeant post aucta pericula curae.
Quamquam o, si nullus terror, non obruta iam nunc
Semina fumarent belli, vestraene Sagunto
Spernendum consanguineam protendere dextram?
Omnis Hiber, omnis rapidis fera Gallia turmis,
Omnis ab aestifero sitiens Libys imminet axe.
Per vos culta diu Rutulae primordia gentis
Laurentemque larem et genetricis pignora Troiae,
Conservate pios, qui permutare coacti
Acrisioneis Tirynthia culmina muris.
Vos etiam Zanclen Siculi contra arma tyranni
Iuvisse egregium; vos et Campana tueri
Moenia, depulso Samnitum robore, dignum
Sigeis duxistis avis. vetus incola Daunus,
Testor vos, fontes et stagna arcana Numici,
Cum felix nimium dimitteret Ardea pubem,
Sacra domumque ferens et avi penetralia Turni,
Ultra Pyrenen Laurentia nomina duxi.
Cur ut decisa atque avulsa a corpore membra
Despiciar, nosterque luat cur foedera sanguis?’
  Tandem, ut finitae voces, — miserabile visu —
Summissi palmas, lacerato tegmine vestis,
Affigunt proni squalentia corpora terrae.
Inde agitant consulta patres curasque fatigant.
Lentulus, ut cernens accensae tecta Sagunti, L1[I]
Poscendum poenae iuvenem celerique negantis 𝔹
Exuri bello Carthaginis arva iubebat.
At Fabius, cauta speculator mente futuri
Nec laetus dubiis parcusque lacessere Martem
Et melior clauso bellum producere ferro:
Prima super tantis rebus pensanda, ducisne
Ceperit arma furor, patres an signa moveri
Censuerint; mittique viros, qui exacta reportent.
Providus haec, ritu vatis, fundebat ab alto
Pectore praemeditans Fabius surgentia bella.
Ut saepe e celsa grandaevus puppe magister,
Prospiciens signis venturum in carbasa Corum,
Summo iam dudum substringit lintea malo.
Sed lacrimae atque ira mixtus dolor impulit omnis
Praecipitare latens fatum. lectique senatu,
Qui ductorem adeant; si perstet surdus in armis
Pactorum, vertant inde ad Carthaginis arces Silius
Nec divum oblitis indicere bella morentur. 1.694

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris Aeneid 1.1
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto Vergil
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram; Aeneid
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum, ◆ 1.6

Sic propria luat hoc poena nec misceat urbis
Fata suis — nunc hoc, hoc inquam, tempore muros
Oppugnat, Carthago, tuos teque obsidet armis.
Lavimus Hennaeas animoso sanguine vallis
Et vix conducto produximus arma Lacone.
Nos ratibus laceris Scyllaea replevimus antra
◆ Classibus et refluo spectavimus aequore raptis
Contorta e fundo revomentem transtra Charybdin.
Respice, pro demens! pro pectus inane deorum!
Aegatis Libyaeque procul fluitantia membra.
Quo ruis? et patriae exitio tibi nomina quaeris?
Scilicet immensae, visis iuvenilibus armis,
Subsident Alpes, subsidet mole nivali
Alpibus aequatum attollens caput Apenninus.
Sed campos fac, vane, dari. num gentibus istis
Mortales animi? aut ferro flammave fatiscunt?
Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
Pubescit castris miles, galeaque teruntur
Nondum signatae flava lanugine malae.
Nec requies aevi nota, exanguesque merendo
Stant prima inter signa senes letumque lacessunt.
Ipse ego Romanas perfosso corpore turmas
Tela intorquentis correpta e vulnere vidi;
Vidi animos mortesque virum decorisque furorem.
Si bello obsistis nec te victoribus offers,
L1[O] Quantum heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hannon!'
𝔸 Gestar ad haec — namque impatiens asperque coquebat
Iamdudum immites iras mediamque loquentis
Bis conatus erat turbando abrumpere vocem —:
'Concilione', inquit, 'Libyae Tyrioque senatu,
Pro superi! Ausonius miles sedet? armaque tantum
Haud dum sumpta viro? nam cetera non latet hostis.
Nunc geminas Alpes Apenninumque minatur,
Nunc freta Sicaniae et Scyllaei litoris undas;
Nec procul est, quin iam manes umbrasque pavescat
Dardanias; tanta accumulat praeconia leto
Vulneribusque virum ac tollit sub sidera gentem.
Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
Vidi ego, cum, geminas artis post terga catenis
Evinctus palmas, vulgo traheretur ovante
Carceris in tenebras spes et fiducia gentis
Regulus Hectoreae; vidi, cum robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec vero terrent puerilia protinus ora
Sub galea et pressae properata casside malae.
Indole non adeo segni sumus. aspice, turmae
Quot Libycae certant annos anteire labore
Et nudis bellantur equis. ipse, aspice, ductor,
Cum primam tenero vocem proferret ab ore,

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 2

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

1

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 707 lines 2.0
A 2L 1-350
B 2L 351-707

PRINT 2-SIDED: **11** to **18**

L1[I] 𝔸

CAERULEIS provecta vadis iam Dardana puppis
Tristia magnanimi portabat iussa senatus
Primoresque patrum. Fabius, Tirynthia proles,
Ter centum memorabat avos, quos turbine Martis
Abstulit una dies, cum Fors non aequa labori
Patricio Cremerae maculavit sanguine ripas.
Huic comes aequato sociavit munere curas
Publicola, ingentis Volesi Spartana propago.
Is, cultam referens insigni nomine plebem,
Ausonios atavo ducebat consule fastus.
Hos ut depositis portum contingere velis
Allatum Hannibali consultaque ferre senatus
Iam medio seram bello poscentia pacem
Ductorisque simul conceptas foedere poenas,
Ocius armatas passim per litora turmas
Ostentare iubet minitantia signa recensque
Perfusos clipeos et tela rubentia caede.
Haud dictis nunc esse locum; strepere omnia clamat
Tyrrhenae clangore tubae gemituque cadentum.
Dum detur, relegant pontum neu se addere clausis
Festinent; notum, quid caede calentibus armis,
Quantum irae liceat, motusve quid audeat ensis.
Sic ducis affatu per inhospita litora pulsi,
Converso Tyrios petierunt remige patres.
Hic alto Poenus fundentem vela carinam
Incessens dextra: ‘Nostrum, pro Iupiter!’ inquit,
‘Nostrum ferre caput parat illa per aequora puppis.
Heu caecae mentes tumefactaque corda secundis!
Armatum Hannibalem poenae petit impia tellus!
Ne deposce, adero; dabitur tibi copia nostri
Ante expectatum, portisque focisque timebis,
Quae nunc externos defendis, Roma, penatis.
Tarpeios iterum scopulos praeruptaque saxa
Scandatis licet et celsam migretis in arcem,
Nullo iam capti vitam pensabitis auro’.
Incensi dictis animi, et furor additus armis.
Conditur extemplo telorum nubibus aether,
Et densa resonant saxorum grandine turres.
Ardor agit, provecta queat dum cernere muros,
Inque oculis profugae Martem exercere carinae.
Ipse autem incensas promissa piacula turmas
Flagitat, insignis nudato vulnere, ductor
Ac repetens questus furibundo personat ore:
‘Poscimur, o socii, Fabiusque e puppe catenas
Ostentat, dominique vocat nos ira senatus.
Si taedet coepti, culpandave movimus arma,
Ausoniam ponto propere revocate carinam.
Nil moror, evincta lacerandum tradite dextra.
Nam cur, Eoi deductus origine Beli,
Tot Libyae populis, tot circumfusus Hiberis,

10 (7C)
Conclamant matres, celsoque e culmine muri
Lamentis vox mixta sonat; nunc nomine noto
Appellant, seras fesso nunc pandere portas
Posse volunt; quatit hortantum praecordia terror,
Ne simul accipiant ingentem moenibus hostem.
Incutit umbonem fesso assultatque ruenti
Poenus et ostentans spectantem e moenibus urbem:
‘I, miseram Asbyten leto solare propinquo’.
Haec dicens, iugulo optantis dimittere vitam
Infestum condit mucronem ac regia laetus
Quadrupedes spolia abreptos a moenibus ipsis,
Quis aditum portae trepidantum saepserat agmen,
Victor agit curruque volat per ovantia castra.
At Nomadum furibunda cohors miserabile humandi
Deproperat munus tumulique adiungit honorem
Et rapto cineres ter circum corpore lustrat.
Hinc letale viri robur tegimenque tremendum
In flammas iaciunt; ambustoque ore genisque
Deforme alitibus liquere cadaver Hiberis.
Poenorum interea quis rerum summa potestas,
Consultant bello super, et quae dicta ferantur
Ausoniae populis, oratorumque minaci
Adventu trepidant. movet hinc foedusque fidesque
Et testes superi iurataque pacta parentum,
Hinc popularis amor coeptantis magna iuventae,
Et sperare iuvat belli meliora. sed, olim
Ductorem infestans odiis gentilibus, Hannon
Sic adeo increpitat studia incautumque favorem:
‘Cuncta quidem, patres, — neque enim cohibere minantum
Irae se valuere — premunt formidine vocem.
Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.
2 (1C)
Testabor superos et caelo nota relinquam,
Quae postrema salus rerum patriaeque reposcit.
Nec nunc obsessa demum et fumante Sagunto
Haec serus vates Hannon canit; anxia rupi
Pectora, ne castris innutriretur et armis
Exitiale caput, monui et, dum vita, monebo,
Ingenitum noscens virus flatusque paternos.
2
Ut, qui stelligero speculatur sidera caelo,
Venturam pelagi rabiem Caurique futura
Praedicit miseris haud vanus flamina nautis.
Consedit solio rerumque invasit habenas —
Ergo armis foedus fasque omne abrumpitur armis,
Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
Aeneadum arrectae mentes, disiectaque pax est.
Exagitant manes iuvenem furiaeque paternae
Ac funesta sacra et conversi foedere rupto
In caput infidum superi Massylaque vates.
An nunc ille novi caecus caligine regni
Externas arces quatit? haud Tirynthia tecta —

Ac rapta properans caedem ostentare bipenni,
Amputat e curru revolutae virginis ora.
Necdum irae positae; celsa nam figitur hasta
Spectandum caput; id gestent ante agmina Poenum,
Imperat, et propere currus ad moenia vertant.
Haec caecus fati divumque abeunte favore
◆ Vicino Theron edebat proelia leto.
Namque aderat toto ore ferens iramque minasque
Hannibal et caesam Asbyten fixique trophaeum
Infandum capitis furiata mente dolebat.
Ac simul aerati radiavit luminis umbo,
Et concussa procul membris velocibus arma
Letiferum intonuere, fugam perculsa repente
Ad muros trepido convertunt agmina cursu.
Sicut agit levibus per sera crepuscula pennis
E pastu volucres ad nota cubilia vesper;
Aut, ubi Cecropius formidine nubis aquosae
Sparsa super nores examina tollit Hymettos,
Ad dulcis ceras et odori corticis antra
Mellis apes gravidae properant densoque volatu
Raucum connexae glomerant ad limina murmur.
Praecipitat metus attonitos, caecique feruntur.
Heu blandum caeli lumen! tantone cavetur
Mors reditura metu nascentique addita fata?
Consilium damnant portisque atque aggere tuto
L2[O] Erupisse gemunt; retinet vix agmina Theron
𝔸 Interdumque manu, interdum clamore minisque:
‘State, viri; meus ille hostis; mihi gloria magnae,
State, venit pugnae. muro tectisque Sagunti
Hac abigam Poenos dextra; spectacula tantum
Ferte, viri; vel, si cunctos metus acer in urbem,
Heu deforme! rapit, soli mihi claudite portas’.
At Poenus rapido praeceps ad moenia cursu,
Dum pavitant trepidi rerum fessique salutis,
Tendebat; stat primam urbem murosque patentis
Postposita caede et dilata invadere pugna.
Id postquam Herculeae custos videt impiger arae,
Emicat et velox formidine praevenit hostem.
Gliscit Elissaeo violentior ira tyranno:
‘Tu solve interea nobis, bone ianitor urbis,
Supplicium, ut pandas’, inquit, ‘tua moenia leto’.
Nec plura effari sinit ira, rotatque coruscum
Mucronem; sed contortum prior impete vasto
Daunius huic robur iuvenis iacit; arma fragore
Icta gravi raucum gemuere, alteque resultant
Aere illisa cavo nodosae pondera clavae.
At viduus teli et frustrato proditus ictu,
Pernici velox cursu rapit incita membra
Et celeri fugiens perlustrat moenia planta.
Instat atrox terga increpitans fugientia victor.

11 (8C) Servitium perferre negem? Rhoeteius immo
Aeternum imperet et populis saeclisque propaget
Regna ferox; nos iussa virum nutusque tremamus’.
Effundunt gemitus atque omina tristia vertunt
In stirpem Aeneadum ac stimulant clamoribus iras.
Discinctos inter Libyas populosque bilinguis
Marmaricis audax in bella Oenotria signis
Venerat Asbyte, proles Garamantis Hiarbae.
Hammone hic genitus, Phorcynidos antra Medusae
Cinyphiumque Macen et iniquo e sole calentis
Battiadas late imperio sceptrisque regebat;
Cui patrius Nasamon aeternumque arida Barce,
Cui nemora Autololum atque infidae litora Syrtis
Parebant nullaque levis Gaetulus habena.
Atque is fundarat thalamos Tritonide nympha,
Unde genus proavumque Iovem regina ferebat
Et sua fatidico repetebat nomina luco.
Haec, ignara viri vacuoque assueta cubili,
Venatu et silvis primos defenderat annos;
Non calathis mollita manus operatave fuso,
Dictynnam et saltus et anhelum impellere planta
Cornipedem ac stravisse feras immitis amabat.
Quales Threiciae Rhodopen Pangaeaque lustrant
Saxosis nemora alta iugis cursuque fatigant
Hebrum innupta manus. spreti Ciconesque Getaeque
Et Rhesi domus et lunatis Bistones armis. L2[O]
Ergo habitu insignis patrio, religata fluentem 𝔸
Hesperidum crinem dono dextrumque feroci
Nuda latus Marti ac fulgentem tegmine laevam
Thermodontiaca munita in proelia pelta,
Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.
3 (2C) Pars comitum biiugo curru, pars cetera dorso
Fertur equi; nec non Veneris iam foedera passae
Reginam cingunt, sed virgine densior ala est.
Ipsa autem gregibus per longa mapalia lectos
Ante aciem ostentabat equos; tumuloque propinqua
Dum sequitur gyris campum, vibrata per auras
Spicula contorquens summa ponebat in arce.
3 Hanc hasta totiens intrantem moenia Mopsus
Non tulit et celsis senior Gortynia muris
Tela sonante fugat nervo liquidasque per auras
Dirigit aligero letalia vulnera ferro.
Cres erat, aerisonis Curetum advectus ab antris,
Dictaeos agitare puer levioribus annis
Pennata saltus assuetus harundine Mopsus.
Ille vagam caelo demisit saepe volucrem;
Ille procul campo linquentem retia cervum
Vulnere sistebat; rueretque inopina sub ictu
Ante fera incauto, quam sibila poneret arcus.
Nec se tum pharetra iactavit iustius ulla,

Eois quamquam certet Gortyna sagittis.
Verum ut, opum levior, venatu extendere vitam
Abnuit, atque artae res exegere per aequor,
Coniuge cum Meroë natisque inglorius hospes
Intrarat miseram, fato ducente, Saguntum.
Coryti fratrum ex humeris calamique paterni
◆ Pendebant volucerque chalybs, Minoia tela.
Hic, medius iuvenum, Massylae gentis in agmen
Crebra Cydoneo fundebat spicula cornu.
Iam Garamum audacemque Thyrum pariterque ruentis
Gisgonem levemque Bagam indignumque sagittae,
Impubem malas, tam certae occurrere Lixum
Fuderat et plena tractabat bella pharetra.
Tum, vultum intendens telumque in virginis ora,
Desertum non grata Iovem per vota vocabat.
Namque ut fatiferos converti prospicit arcus,
Opposito procul insidiis Nasamonias Harpe
Corpore praeripuit letum calamumque volantem,
Dum clamat, patulo excipiens tramisit hiatu,
Et primae ferrum a tergo videre sorores.
At comitis frendens casu labentia virgo
Membra levat parvaque oculos iam luce natantis
Irrorat lacrimis totisque annisa doloris
Viribus intorquet letalem in moenia cornum.
Illa volans humerum rapido transverberat ictu
L2[I] Conantis Dorylae, iunctis iam cornibus arcus,
𝔸 Educti spatium nervi complente sagitta,
Excutere in ventos resoluto pollice ferrum.
Tum subitum in vulnus praeceps devoluitur altis
Aggeribus muri, iuxtaque cadentia membra
Effusi versa calami fluxere pharetra.
Exclamat paribus frater vicinus in armis
Icarus ulciscique parat lacrimabile fatum.
Atque illum raptim promentem in proelia telum
Hannibal excussi praevertit turbine saxi.
Labuntur gelido torpentia frigore membra,
Deficiensque manus pharetrae sua tela remisit.
  At pater in gemino natorum funere Mopsus
Correptos arcus ter maesta movit ab ira,
Ter cecidit dextra, et notas dolor abstulit artis.
Paenitet heu sero dulcis liquisse penatis,
Arreptoque avide, quo concidis, Icare, saxo,
Postquam aevum senior percussaque pectora frustra
Sentit et, ut tantos compescat morte dolores,
Nil opis in dextra, vastae se culmine turris
Praecipitem iacit et delapsus pondere prono
Membra super nati moribundos explicat artus.
  Dum cadit externo Gortynius advena bello,
Iam nova molitus stimulato milite Theron,
Alcidae templi custos araeque sacerdos,
12 (9C) Non expectatum Tyriis effuderat agmen
Et fera miscebat reserata proelia porta.
Atque illi non hasta manu, non vertice cassis,
Sed, fisus latis humeris et mole iuventae,
Agmina vastabat clava, nihil indigus ensis.
Exuviae capiti impositae tegimenque leonis
Terribilem attollunt excelso vertice rictum.
Centum angues idem Lernaeaque monstra gerebat
In clipeo et sectis geminam serpentibus hydram.
Ille Iubam Thapsumque patrem clarumque Micipsam
Nomine avi Maurumque Sacen, a moenibus actos
Palantisque fuga, praeceps ad litora cursu
Egerat, atque una spumabant aequora dextra.
Nec contentus Idi leto letoque Cothonis
Marmaridae nec caede Rothi nec caede Iugurthae,
Asbytes currum et radiantis tegmina laenae
Poscebat votis gemmataque lumina peltae
Atque in belligera versabat virgine mentem.
Quem ruere ut telo vidit regina cruento,
Obliquos detorquet equos laevumque per orbem
Fallaci gyro campum secat ac **velut ales**
Averso rapitur sinuata per aequora curru.
Dumque ea se ex oculis aufert, atque ocior Euro
Incita pulveream campo trahit ungula nubem,
Adversum late stridens rota proterit agmen,
Ingerit et crebras virgo trepidantibus hastas. L2[I]
Hic cecidere Lycus Thamyrisque et nobile nomen 𝔸
Eurydamas, clari deductum stirpe parentis;
Qui thalamos ausus quondam sperare superbos,
Heu demens! Ithacique torum; sed enim arte pudica
Fallacis totiens revoluto stamine telae
4 (3C) Deceptus, mersum pelago iactarat Ulixen.
Ast Ithacus vero ficta pro morte loquacem
Affecit leto, taedaeque ad funera versae.
Gens extrema viri campis deletur Hiberis
Eurydamas Nomados dextra; superinstrepit ater
Et servat cursum perfractis ossibus axis.
  Iamque aderat remeans virgo, inter proelia postquam
4 Distringi Therona videt, saevamque bipennem
Perlibrans mediae fronti, spolium inde superbum
Herculeasque tibi exuvias, Dictynna, vovebat.
Nec segnis Theron tantae spe laudis in ipsos
Adversus consurgit equos villosaque fulvi
Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
Attoniti terrore novo rictuque minaci
Quadrupedes iactant resupino pondere currum.
Tum saltu Asbyten conantem linquere pugnas
Occupat, incussa gemina inter tempora clava,
Ferventisque rotas turbataque frena pavore
Disiecto spargit collisa per ossa cerebro;

Silius Punica

Nec regnis postferte fidem! — vagus exul in orbe
Errabit toto, patriis proiectus ab oris,
Tergaque vertentem trepidans Carthago videbit.
Saepe Saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manu; ferroque negato,
Invictus quondam Stygias bellator ad undas
2.707 ◆ Deformata feret liventi membra veneno.

Aeneid 1.1

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
L1[O] Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
𝔹 audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
1.43 disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas

Silius Punica

Iam bella et lituos ac flammis urere gentem
Iurabat Phrygiam atque animo patria arma movebat.
Proinde polo crescant Alpes, astrisque coruscos
Apenninus agat scopulos: per saxa nivesque —
Dicam etenim, ut stimulent atram vel inania mentem
Per caelum est qui pandat iter. pudet Hercule tritas
Desperare vias laudemque timere secundam.
Sed Libyae clades et primi incendia belli
Aggerat atque iterum pro libertate labores
Hannon ferre vetat. ponat formidinis aestus
Parietibusque domus imbellis femina servet
Singultantem animam; nos, nos contra ibimus hostem,
Quis procul a Tyria dominos depellere Byrsa;
Vel Iove non aequo, fixum est. sin fata repugnant,
Et iam damnata cessit Carthagine Mavors,
Occumbam potius nec te, patria inclita, dedam
Aeternum famulam liberque Acheronta videbo.
Nam quae, pro superi! Fabius iubet? ocius arma
Exuite et capta descendite ab arce Sagunti.
Tum delecta manus scutorum incendat acervos,
Uranturque rates, ac toto absistite ponto.
Di, procul o, merita est numquam si talia plecti
Carthago, prohibete nefas nostrique solutas
Ductoris servate manus!’ Ut deinde resedit —
[Factaque censendi patrum de more potestas,
Hic Hannon reddi propere certamine rapta **L1[O]**
Instat et auctorem violati foederis addit] — 𝔹
Tum vero attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
Exiluere patres, Latioque id verteret omen,
Oravere deum. At postquaru discordia sensit
Pectora et infidas ad Martem vergere mentes,
Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
Consilium propere exposcit, patribusque vocatis,
Bellum se gestare sinu pacemque profatus,
Quid sedeat, legere ambiguis neu fallere dictis
Imperat ac, saevo neutrum renuente senatu,
Ceu clausas acies gremioque effunderet arma:
‘Accipite infaustum Libyae eventuque priori
Par’, inquit, ‘bellum’ — et laxos effundit amictus.
Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
Atque ea dum profugae regnis agitantur Elissae,
Accisis velox populis; quis aegra lababat
Ambiguo sub Marte fides, praedaque gravatus
Ad muros Poenus revocaverat arma Sagunti.
Ecce autem clipeum saevo fulgore micantem
Oceani gentes ductori dona ferebant,
Callaicae telluris opus, galeamque coruscis
Subnexam cristis, vibrant cui vertice coni
Albentis niveae tremulo nutamine pennae;
Ensem unam ac multis fatalem milibus hastam. **2**.400

Praeterea textam nodis auroque trilicem
Loricam; nulli tegimen penetrabile telo.
Haec, aere et duri chalybis perfecta metallo
Atque opibus perfusa Tagi, per singula laetis
Lustrat ovans oculis et gaudet origine regni:
Condebat primae Dido Carthaginis arces,
◆ Instabatque operi subducta classe iuventus.
Molibus hi claudunt portus, his tecta domosque
Partiris, iustae Bitia venerande senectae.
Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi atque omen clamore salutant.
Has inter species orbatum classe suisque
Aenean pulsum pelago dextraque precantem
Cernere erat. fronte hunc avide regina serena
Infelix ac iam vultu spectabat amico.
Hinc et speluncam furtivaque foedera amantum
Callaicae fecere manus; it clamor ad auras
Latratusque canum, subitoque exterrita nimbo
Occultant alae venantum corpora silvis.
Nec procal Aeneadum vacuo iam litore classis
Aequora nequicquam revocante petebat Elissa.
Ipsa, pyram super ingentem stans, saucia Dido
Mandabat Tyriis ultricia bella futuris;
Ardentemque rogum media spectabat ab unda
Dardanus et magnis pandebat carbasa fatis.
L1[I] Parte alia supplex infernis Hannibal aris
𝔹 Arcanum Stygia libat cum vate cruorem
Et primo bella Aeneadum iurabat ab aevo.
At senior Siculis exultat Hamilcar in arvis —
Spirantem credas certamina anhela movere,
Ardor inest oculis, torvumque minatur imago.
Necnon et laevum clipei latus aspera signis
Implebat Spartana cohors; hanc ducit ovantem
Ledaeis veniens victor Xanthippus Amyclis.
Iuxta triste decus pendet sub imagine poenae
Regulus et fidei dat magna exempla Sagunto.
Laetior at circa facies, agitata ferarum
Agmina venatu et caelata mapalia fulgent.
Nec procul usta cutem nigri soror horrida Mauri
Assuetas mulcet patrio sermone leaenas.
It liber campi pastor, cui fine sine ullo
Invetitum saltus penetrat pecus: omnia Poenum
Armenti vigilem patrio de more secuntur;
Gaesaque latratorque Cydon tectumque focique
In silicis venis et fistula nota iuvencis.
Eminet excelso consurgens colle Saguntos,
Quam circa immensi populi condensaque cingunt
Agmina certantum pulsantque trementibus hastis.
Extrema clipei stagnabat Hiberus in ora,
Curvatis claudens ingentem flexibus orbem.

14 (10C) Et Fidei poenas ac tristia fata piorum
Imperet evolvens lacrimis? vix Punica fletu
Cessassent castra ac miserescere nescius hostis.
Urbs, habitata diu Fidei caeloque parentem
Murorum repetens, ruit inter perfida gentis
Sidoniae tela atque immania facta suorum,
Iniustis neglecta deis; furit ensis et ignis,
Quique caret flamma, scelerum est locus. erigit atro
Nigrantem fumo rogus alta ad sidera nubem.
Ardet in excelso proceri vertice montis
Arx, intacta prius bellis — hinc Punica castra
Litoraque et totam soliti spectare Saguntum —
Ardent tecta deum. resplendet imagine flammae
Aequor, et in tremulo vibrant incendia ponto.
Ecce inter medios caedum Tiburna furores,
Fulgenti dextram mucrone armata mariti
Et laeva infelix ardentem lampada quassans
Squalentemque erecta comam ac liventia planctu
Pectora nudatis ostendens saeva lacertis,
Ad tumulum Murri super ipsa cadavera fertur.
Qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
Iraque turbatos exercet regia manes,
Alecto solium ante dei sedemque tremendam
Tartareo est operata Iovi poenasque ministrat.
Arma viri, multo nuper defensa cruore,
Imponit tumulo illacrimans; manesque precata, L1[I]
Acciperent sese, flagrantem lampada subdit. 𝔹
Tunc rapiens letum: ‘Tibi ego haec’, ait, ‘optime coniux,
Ad manes, en, ipsa fero’. Sic ense recepto
Arma super ruit et flammas invadit hiatu.
Semiambusta iacet nullo discrimine passim
6 (4C) Infelix obitus, permixto funere, turba.
Ceu, stimulante fame, cum victor ovilia tandem
Faucibus invasit siccis leo, mandit hianti
Ore fremens imbelle pecus, patuloque redundat
Gutture ructatus large cruor; incubat atris
Semesae stragis cumulis, aut, murmure anhelo
Infrendens, laceros inter spatiatur acervos.
6 Late fusa iacent pecudes custosque Molossus
Pastorumque cohors stabulique gregisque magister,
Totaque vastatis disiecta mapalia tectis.
Irrumpunt vacuam Poeni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manis, perfecto munere, Erinnys
Iunoni laudata redit magnamque superba
Exultat rapiens secum sub Tartara turbam.
At vos, sidereae, quas nulla aequaverit aetas,
Ite, decus terrarum, animae, venerabile vulgus,
Elysium et castas sedes decorate piorum.
Cui vero non aequa dedit victoria nomen —
Audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis

Longae pacis opes quaesitaque praemia dextris,
Silius Callaico vestes distinctas matribus auro
Punica Armaque Dulichia proavis portata Zacyntho
Et prisca advectos Rutulorum ex urbe penates;
Huc, quicquid superest captis, clipeosque simulque
Infaustos iaciunt enses et condita bello
◆ Effodiunt penitis terrae gaudentque superbi
Victoris praedam flammis donare supremis.
Quae postquam congesta videt feralis Erinnys,
Lampada flammiferis tinctam Phlegethontis in undis
Quassat et inferna superos caligine condit.
Inde opus aggressi, toto quod nobile mundo
Aeternum invictis infelix gloria servat.
Princeps Tisiphone, lentum indignata parentem,
Pressit ovans capulum cunctantemque impulit ensem
Et dirum insonuit Stygio bis terque flagello.
Invitas maculant cognato sanguine dextras
Miranturque nefas aversa mente peractum
Et facto sceleri illacrimant. hic, turbidus ira
Et rabie cladum perpessaeque ultima vitae,
Obliquos versat materna per ubera visus;
Hic, raptam librans dilectae in colla securim
Coniugis, increpitat sese mediumque furorem
Proiecta damnat stupefactus membra bipenni.
Nec tamen evasisse datur; nam verbera Erinnys
L2[O] Incutit atque atros insibilat ore tumores.
𝔹 Sic thalami fugit omnis amor, dulcesque marito
Effluxere tori, et subiere oblivia taedae.
Ille iacit, totis connisus viribus, aegrum
In flammas corpus, densum qua turbine nigro
Exundat fumum piceus caligine vertex.
At medios inter coetus pietate sinistra,
Infelix Tymbrene, furis, Poenoque parentis
Dum properas auferre necem, reddentia formam
Ora tuam laceras temerasque simillima membra.
Vos etiam primo gemini cecidistis in aevo,
Eurymedon fratrem et fratrem mentite Lycorma,
Cuncta pares; dulcisque labor sua nomina natis
Reddere et in vultu genetrici stare suorum.
Iam fixus iugulo culpa te solverat ensis,
Eurymedon, inter miserae lamenta senectae,
Dumque malis turbata parens deceptaque visis:
'Quo ruis? huc ferrum', clamat, 'converte, Lycorma',
Ecce simul iugulum perfoderat ense Lycormas.
Sed magno: 'Quinam, Eurymedon, furor iste?' sonabat
Cum planctu, geminaeque nota decepta figurae,
Funera mutato revocabat nomine mater,
Donec, transacto tremebunda per ubera ferro,
Tunc etiam ambiguos cecidit super inscia natos.
Quis diros urbis casus laudandaque monstra

15 (11C) Hannibal, abrupto transgressus foedere ripas,
Poenorum populos Romana in bella vocabat. Silius
Tali sublimis dono, nova tegmina latis Punica
Aptat concutiens humeris celsusque profatur:
Heu quantum Ausonio sudabitis, arma, cruore!
Quas, belli iudex, poenas mihi, Curia, pendes!'
Iamque senescebat vallatus moenibus hostis,
Carpebatque dies urbem, dum signa manusque
Expectant fessi socias. tandem aequore vano
Avertunt oculos frustrataque litora ponunt
Et propius suprema vident. sedet acta medullis
Iamdudum atque inopes penitus coquit intima pestis.
Est furtim lento misere durantia tabo
Viscera et exurit siccatas sanguine venas
Per longum celata fames; iam lumina retro
Exesis fugere genis, iam lurida sola
Tecta cute et venis male iuncta trementibus ossa
Extant, consumptis visu deformia membris.
Humentis rores noctis terramque madentem
Solamen fecere mali, cassoque labore
E sicco frustra presserunt robore sucos.
Nil temerare piget; rabidi ieiunia ventris
Insolitis adigunt vesci; resolutaque, nudos]
Linquentes clipeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper haec caelo spectans Tirynthius alto
Illacrimat fractae nequicquam casibus urbis. L2[O]
Namque metus magnique tenent praecepta parentis, 𝔹
Ne saevae tendat contra decreta novercae.
Sic igitur, coepta occultans, ad limina sanctae
Contendit Fidei secretaque pectora tentat.
Arcanis dea laeta polo tum forte remoto
7 (5C) Caelicolum magnas voluebat conscia curas;
Quam tali alloquitur Nemeae pacator honore:
'Ante Iovem generata, decus divumque hominumque,
Qua sine non tellus pacem, non aequora norunt,
Iustitiae consors tacitumque in pectore numen,
Exitiumne tuae dirum spectare Sagunti
Et tot pendentem pro te, dea, cernere poenas
7 Urbem lenta potes? moritur tibi vulgus, et unam
Te matres, vincente fame, te maesta virorum
Ora vocant, primaque sonant te voce minores.
Fer caelo auxilium et fessis da surgere rebus'.
Haec satus Alcmena; contra cui talia virgo:
'Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera rumpi;
Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor.
Sed me, pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his tectisque novis succedere adegit
Fecundum in fraudes hominum genus; impia liqui
Et, quantum terrent, tantum metuentia regna
Ac furias auri nec vilia praemia fraudum

Et super haec ritu horrificos ac more ferarum
Viventis rapto populos luxuque solutum
Omne decus multaque oppressum nocte pudorem.
Vis colitur, iurisque locum sibi vindicat ensis,
Et probris cessit virtus. en, aspice gentes:
Nemo insons; pacem servant commercia culpae.
◆ Sed secura tua fundata ut moenia dextra
Dignum te servent memorando fine vigorem,
Dedita nec fessi tramittant corpora Poeno —
Quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri
Extendam leti decus atque in saecula mittam
Ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras'.
Inde severa levi decurrens aethere virgo
Luctantem fatis petit inflammata Saguntum;
Invadit mentes et pectora nota pererrat
Immittitque animis numen. tum, fusa medullis,
Implicat atque sui flagrantem inspirat amorem.
Arma volunt tentantque aegros ad proelia nisus.
Insperatus adest vigor, interiusque recursat
Dulcis honor divae et sacrum pro virgine letum.
It tacitus fessis per ovantia pectora sensus,
Vel leto graviora pati saevasque ferarum
Attentare dapes et mensis addere crimen.
Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Casta Fides paribusque famem compescere membris.
L2[I] Quam simul invisae gentis conspexit in arce,
𝔹 Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
Virgineum increpitat miscentem bella furorem
Atque, ira turbata gradum, ciet ocius atram
Tisiphonen imos agitantem verbere manes,
Et palmas tendens: 'Hos', inquit, 'noctis alumna,
Hos muros impelle manu populumque ferocem
Dextris sterne suis; Iuno iubet, ipsa propinqua
Effectus studiumque tuum de nube videbo.
Illa deos summumque Iovem turbantia tela,
Quis Acheronta moves, flammam immanesque chelydros
Stridoremque tuum, quo territa comprimit ora
Cerberus, ac, mixto quae spumant felle, venena
Et quicquid scelerum, poenarum quicquid et irae
Pectore fecundo coquitur tibi, congere praeceps
In Rutulos totamque Erebo demitte Saguntum.
Hac mercede Fides constet delapsa per auras'.
Sic voce instimulans dextra dea concita saevam
Eumenida incussit muris; tremuitque repente
Mons circum, et gravior sonuit per litora fluctus.
Sibilat insurgens capiti et turgentia circa
Multus colla micat squalenti tergore serpens.
Mors graditur vasto cava pandens guttura rictu,
Casuroque inhiat populo: tunc Luctus et atri
Pectora circumstant Planctus Maerorque Dolorque,
16 (12C) Atque omnes assunt Poenae, formaque trifauci
Personat insomnis lacrimosae Ianitor aulae.
Protinus assimulat faciem mutabile monstrum
Tiburnae gressumque simul sonitumque loquenti.
Haec bello vacuos et saevi turbine Martis
Lugebat thalamos, Murro spoliata marito;
Clara genus Daunique trahens a sanguine nomen.
Cui vultus induta pares disiectaque crinem
Eumenis, in medios irrumpit turbida coetus
Et maestas lacerata genas: 'Quis terminus?' inquit
'Sat Fidei proavisque datum! vidi ipsa cruentum,
Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
Terrentem Murrum noctes et dira sonantem:
Eripe te, coniux, miserandae casibus urbis
Et fuge, si terras adimit victoria Poeni,
Ad manes, Tiburna, meos; cecidere penates,
Occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis.
Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
Nullane iam posthac tua tecta, Sagunte, videbo?
Felix, Murre, necis patriaque superstite felix.
At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
Post belli casus vastique pericula ponti
Carthago aspiciet victrix; tandemque suprema
Nocte obita, Libyae gremio captiva iacebo.
Sed vos, o iuvenes, vetuit quos conscia virtus
Posse capi, quis telum ingens contra aspera mors est, L2[I]
Vestris servitio manibus subducite matres. 𝔹
Ardua virtutem profert via. pergite primi
Nec facilem populis nec notam invadere laudem'.
His ubi turbatas hortatibus impulit aures,
Inde petit tumulum, summo quem vertice montis
8 (6C) Amphitryoniades spectandum ex aequore nautis
Struxerat et grato cineres decorarat honore.
Excitus sede, horrendum! prorumpit ab ima
Caeruleus maculis auro squalentibus anguis;
Ignea sanguinea radiabant lumina flamma,
Oraque vibranti stridebant sibila lingua;
Isque inter trepidos coetus mediamque per urbem
8 Voluitur et muris propere delabitur altis
Ac similis profugo vicina ad litora tendit
Spumantisque freti praeceps immergitur undis.
Tum vero excussae mentes, **ceu prodita tecta**
Expulsi fugiant manes, umbraeque recusent
Captivo iacuisse solo. sperare saluti
Pertaesum, damnantque cibos, agit abdita Erinnys.
Haud gravior duris divum inclementia rebus,
Quam leti proferre moras; abrumpere vitam
Ocius attoniti quaerunt lucemque gravantur.
Certatim structus surrectae molis ad astra
In media stetit urbe rogus; portantque trahuntque

Ad quorum cantus serpens oblita veneni,
Ad quorum tactum mites iacuere cerastae.
Tum chalybis pauper, Baniurae cruda iuventus,
Contenti parca durasse hastilia flamma,
Miscebant avidi trucibus fera murmura linguis.
Necnon Autololes, levibus gens ignea plantis;
Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,
Tanta fuga est; certant pennae, campumque volatu
Cum rapuere, pedum frustra vestigia quaeras.
Spectati castris, quos suco nobilis arbor
Et dulci pascit lotos nimis hospita baca.
Quique atro rabidas effervescente veneno
Dipsadas immensis horrent Garamantes harenis.
◆ Fama docet, caesae rapuit cum Gorgonis ora
Perseus, in Libyam dirum fluxisse cruorem;
Inde Medusaeis terram exundasse chelydris.
Milibus his ductor spectatus Marte Choaspes
Neritia Meninge satus, cui tragula semper
Fulmineam armabat, celebratum missile, dextram.
Huc coit aequoreus Nasamon, invadere fluctu
Audax naufragia et praedas avellere ponto;
Huc, qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,
Qua virgo, ut fama bellatrix edita lympha
Invento primam Libyen perfudit olivo.
Necnon totus adest vesper populique reposti.
L1[O] Cantaber ante omnis hiemisque aestusque famisque
𝔸 Invictus palmamque ex omni ferre labore.
Mirus amor populo, cum pigra incanuit aetas,
Imbelles iam dudum annos praevertere fato
Nec vitam sine Marte pati. quippe omnis in armis
Lucis causa sita, et damnatum vivere paci.
Venit et, Aurorae lacrimis perfusus, in orbem 1
Diversum, patrias fugit cum devius oras,
Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.
His parvus sonipes nec Marti notus; at idem
Aut inconcusso glomerat vestigia dorso,
Aut molli pacata celer rapit esseda collo.
Cydnus agit, iuga Pyrenes venatibus acer
Metiri iaculove extendere proelia Mauro. 1
Venere et Celtae sociati nomen Hiberis.
His pugna cecidisse decus, corpusque cremari
Tale nefas. caelo credunt superisque referri,
Impastus carpat si membra iacentia vultur.
Fibrarum et pennae divinarumque sagacem
Flammarum misit dives Callaecia pubem,
Barbara nunc patriis ululantem carmina linguis,
Nunc, pedis alterno percussa verbere terra,
Ad numerum resonas gaudentem plaudere caetras.
Haec requies ludusque viris, ea sacra voluptas.
Cetera femineus peragit labor; addere sulco

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 3

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 714 lines 2.0
A 2L 1-350
B 2L 351-714
PRINT 2-SIDED: **19** to **26**

POSTQUAM rupta fides Tyriis, et moenia castae,
Non aequo superum genitore, eversa Sagunti,
Extemplo positos finiti cardine mundi
Victor adit populos cognataque limina Gades.
Nec vatum mentes agitare et praescia corda
Cessatum super imperio. citus aequore Bostar
Vela dare et rerum praenoscere fata iubetur.
Prisca fides adytis longo servatur ab aevo,
Qua sublime sedens, Cirrhaeis aemulus antris,
Inter anhelantis Garamantas corniger Hammon
Fatidico pandit venientia saecula luco.
Hinc omen coeptis et casus scire futuros
Ante diem bellique vices novisse petebat.
Exin clavigeri veneratus numinis aras
Captivis onerat donis, quae nuper ab arce
Victor fumantis rapuit semusta Sagunti.
Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
Impositas durare trabes solasque per aevum
Condentum novisse manus. hinc credere gaudent
Consedisse deum seniumque repellere templis.
Tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
Femineos prohibent gressus ac limine curant
Saetigeros arcere sues; nec discolor ulli
Ante aras cultus; velantur corpora lino,
Et Pelusiaco praefulget stamine vertex.
L1[I] Discinctis mos tura dare atque e lege parentum
𝔸 Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
Pes nudus tonsaeque comae castumque cubile;
Irrestincta focis servant altaria flammae.
Sed nulla effigies simulacrave nota deorum
Maiestate locum et sacro implevere timore.
In foribus labor Alcidae: Lernaea recisis
Anguibus hydra iacet, nexuque elisa leonis
Ora Cleonaei patulo caelantur hiatu.
At Stygius, saevis terrens latratibus umbras,
Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
Vincla indignatur, metuitque Megaera catenas.
Iuxta Thraces equi pestisque Erymanthia et altos
Aeripedis ramos superantia cornua cervi.
Nec levior vinci Libycae telluris alumnus
Matre super stratique genus deforme bimembres
Centauri frontemque minor nunc amnis Acarnan.
Inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.
Postquam oculos varia implevit virtutis imago,
Mira dehinc cernit: surgentis mole profundi
 Iniectum terris subitum mare nullaque circa
 Litora et infuso stagnantis aequore campos.
Nam qua caeruleis Nereus evoluitur antris
Atque imo freta contorquet Neptunia fundo,

18 (13C) Destituit Barce sitientibus arida venis.
Nec non Cyrene Pelopei stirpe nepotis
Battiadas pravos fidei stimulavit in arma.
Quos trahit, antiquo laudatus Hamilcare quondam,
Consilio viridis, sed belli serus, Ilertes.
Sabratha tum Tyrium vulgus Sarranaque Leptis
Oeaque Trinacrios Afris permixta colonos
Et Tingim rapido mittebat ab aequore Lixus.
Tum Vaga et antiquis dilectus regibus Hippo,
Quaeque procul cavit non aequos Ruspina fluctus,
Et Zama et uberior Rutulo nunc sanguine Thapsus.
Ducit tot populos, ingens et corpore et armis,
Herculeam factis servans ac nomine famam,
Antaeus celsumque caput super agmina tollit.
Venere Aethiopes, gens haud incognita Nilo,
Qui magneta secant; solis honor ille, metalli
Intactum chalybem vicino ducere saxo.
His simul, immitem testantes corpore solem,
Exusti venere Nubae. non aerea cassis
Nec lorica riget ferro, non tenditur arcus;
Tempora multiplici mos est defendere lino
Et lino munire latus scelerataque sucis
Spicula dirigere et ferrum infamare veneno.
Tum primum castris Phoenicum tendere ritu
Cinyphii didicere Macae. squalentia barba
Ora viris, humerosque tegunt velamine capri L1[I]
Saetigero; panda manus est armata cateia. 𝔸
Versicolor contra caetra et falcatus ab arte
Ensis Adyrmachidis ac laevo tegmina crure.
Sed mensis asper populus victuque maligno;
Nam calida tristes epulae torrentur harena.
2 (1C) Quin et Massyli fulgentia signa tulere,
Hesperidum veniens lucis domus ultima terrae.
Praefuit, intortos demissus vertice crinis,
Bocchus atrox, qui sacratas in litore silvas
Atque inter frondes revirescere viderat aurum.
Vos quoque desertis in castra mapalibus itis,
Misceri gregibus Gaetulia sueta ferarum
2 Indomitisque loqui et sedare leonibus iras.
Nulla domus; plaustris habitant; migrare per arva
Mos atque errantes circumvectare penates.
Hinc mille alipedes turmae — velocior Euris
Et doctus virgae sonipes — in castra ruebant.
Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet
Venator dumeta Lacon, aut exigit Umber
Nare sagax e calle feras, perterrita late
Agmina praecipitant volucres formidine cervi.
Hos agit haud laeto vultu nec fronte serena,
Asbytes nuper caesae germanus, Acherras.
 Marmaridae, medicum vulgus, strepuere catervis;

Scitatur, pestis terrasque urgentia membra
Quo ferat et quosnam populos deposcat hiatu.
Cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
‘Bella vides optata tibi. te maxima bella,
Te strages nemorum, te moto turbida caelo
Tempestas caedesque virum magnaeque ruinae
Idaei generis lacrimosaque fata secuntur.
Quantus per campos populatis montibus actas
Contorquet silvas squalenti tergore serpens
Et late humectat terras spumante veneno,
Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
Involues bello Italiam tantoque fragore
Eruta convulsis prosternes oppida muris.’
His aegrum stimulis liquere deusque soporque.
It merubris gelidus sudor, laetoque pavore
Promissa evoluit somni noctemque retractat.
Iamque deum regi Martique sub omine fausto
Instauratus honos; niveoque ante omnia tauro
Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
Extemplo edicit convellere signa, repensque
Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
Prodite, Calliope, famae, quos horrida coepta
Excierint populos tulerintque in regna Latini,
Et quas indomitis urbes armarit Hiberis
Quasque Paraetonio glomerarit litore turmas
L2[O] Ausa sibi Libye rerum deposcere frenos
𝔸 Et terris mutare iugum. non ulla nec umquam
Saevior it trucibus tempestas acta procellis;
Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
Acrius infremuit trepidumque exterruit orbem.
Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
Membra levis celsique decus fraudata superbum
Corporis, at docilis fallendi et nectere tectos
Numquam tarda dolos. rudis his tum parma, brevique
Bellabant ense; at vestigia nuda, sinusque
Cingere inassuetum, et rubrae velamine vestis
Ars erat in pugna fusum occuluisse cruorem.
His rector fulgens ostro super altior omnis
Germanus nitet Hannibalis gratoque tumultu
Mago quatit currus et fratrem spirat in armis.
Proxima Sidoniis Utica est effusa maniplis,
Prisca situ veterisque ante arces condita Byrsae.
Tunc, quae Sicanio praecinxit litora muro,
In clipei speciem curvatis turribus, Aspis.
Sed dux in sese converterat ora Sychaeus,
Hasdrubalis proles, cui vano corda tumore
Maternum implebat genus, et resonare superbo
Hannibal haud umquam cessabat avunculus ore.
Affuit undosa cretus Berenicide miles,
Nec, tereti dextras in pugnam armata dolone,

19 (14C) Proruptum exundat pelagus, caecosque relaxans
Oceanus fontis torrentibus ingruit undis.
Tum vada, ceu saevo penitus permota tridenti,
Luctantur terris tumefactum imponere pontum.
Mox remeat gurges tractoque relabitur aestu,
Ac ratis erepto campis deserta profundo,
Et fusi transtris expectant aequora nautae.
Cymothoes ea regna vagae pelagique labores
Luna movet, Luna, immissis per caerula bigis,
Fertque refertque fretum, sequiturque reciproca Tethys.
Haec propere spectata duci; nam multa fatigant.
Curarum prima exercet, subducere bello
Consortem thalami parvumque sub ubere natum.
Virgineis iuvenem taedis primoque Hymenaeo
Imbuerat coniux memorique tenebat amore.
At puer obsessae generatus in ore Sagunti,
Bissenos Lunae nondum compleverat orbes.
Quos ut seponi stetit et secernere ab armis,
Affatur ductor: ‘Spes o Carthaginis altae,
Nate, nec Aeneadum levior metus, amplior, oro,
Sis patrio decore et factis tibi nomina condas,
Quis superes bellator avum; iamque aegra timoris
Roma tuos numerat lacrimandos matribus annos.
Ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
Ingens hic terris crescit labor; ora parentis
Agnosco torvaque oculos sub fronte minacis L2[O]
Vagitumque gravem atque irarum elementa mearum. 𝔸
Si quis forte deum tantos inciderit actus
Et nostro abrumpat leto primordia rerum,
Hoc pignus belli, coniux, servare labora.
Cumque datum fari, duc per cunabula nostra;
3 (2C) Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde ubi flore novo pubescet firmior aetas,
Emicet in Martem et, calcato foedere, victor
In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.
Tu vero, tanti felix quam gloria partus
Expectat, veneranda fide, discede periclis
3 Incerti Martis durosque relinque labores;
Nos clausae nivibus rupes suppostaque caelo
Saxa manent; nos Alcidae, mirante noverca,
Sudatus labor et, bellis labor acrior, Alpes.
Quod si promissum vertat Fortuna favorem
Laevaque sit coeptis, te longa stare senecta
Aevumque extendisse velim; tua iustior aetas,
Ultra me improperae ducant cui fila sorores.’
Sic ille. at contra Cirrhaei sanguis Imilce
Castalii, cui materno de nomine dicta
Castulo Phoebei servat cognomina vatis,
Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes;

Tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos,
Concutiens thyrso atque armata Maenade Calpen,
Lascivo genitus Satyro nymphaque Myrice,
Milichus indigenis late regnabat in oris,
Cornigeram attollens genitoris imagine frontem.
Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce,
Barbarica paulum vitiato nomine lingua.
Quae tunc sic lacrimis sensim manantibus infit:
'Mene, oblite tua nostram pendere salute,
Abnuis inceptis comitem? sic foedera nota
Primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
Deficiam montis coniux tua? crede vigori
Femineo; castum haud superat labor ullus amorem.
◆ Sin solo aspicimur sexu, fixumque relinqui,
Cedo equidem nec fata moror; deus annuat, oro:
I felix, i numinibus votisque secundis
Atque acies inter flagrantiaque arma relictae
Coniugis et nati curam servare memento.
Quippe nec Ausonios tantum nec tela nec ignes,
Quantum te, metuo; ruis ipsos acer in enses
Obiectasque caput telis; nec te ulla secundo
Eventu satiat virtus, tibi gloria soli
Fine caret, credisque viris ignobile letum
Belligeris in pace mori. tremor implicat artus,
Nec quemquam horresco, qui se tibi conferat unus.
L2[I] Sed tu, bellorum genitor, miserere nefasque
𝔸 Averte et serva caput inviolabile Teucris.'
  Iamque adeo egressi steterant in litore primo,
Et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
Aptabat sensim pulsanti carbasa vento,
Cum, lenire metus properans aegramque levare
Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
'Ominibus parce et lacrimis, fidissima coniux.
Et pace et bello cunctis stat terminus aevi,
Extremumque diem primus tulit; ire per ora
Nomen in aeternum paucis mens ignea donat,
Quos pater aetheriis caelestum destinat oris.
An Romana iuga et famulas Carthaginis arces
Perpetiar? stimulant manes noctisque per umbras
Increpitans genitor; stant arae atque horrida sacra
Ante oculos, brevitasque vetat mutabilis horae
Prolatare diem. sedeamne, ut noverit una
Me tantum Carthago? et, qui sim, nesciat omnis
Gens hominum? letique metu decora alta relinquam?
Quantum etenim distant a morte silentia vitae?
Nec tamen incautos laudum exhorresce furores;
Et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
Gloria, cum longo titulis celebratur in aevo.
Te quoque magna manent suscepti praemia belli;
Dent modo se superi, Thybris tibi serviet omnis

20 (15C) Iliacaeque nurus et dives Dardanus auri.'
Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister
Cunctantem ciet. abripitur divulsa marito.
Haerent intenti vultus et litora servant,
Donec, iter liquidum volucri rapiente carina,
Consumpsit visus pontus, tellusque recessit.
  At Poenus belli curis avertere amorem
Apparat et repetit properato moenia gressu.
Quae dum perlustrat crebroque obit omnia visu,
Tandem sollicito cessit vis dura labori,
Belligeramque datur somno componere mentem.
  Tum pater omnipotens, gentem exercere periclis
Dardaniam et fama saevorum tollere ad astra
Bellorum meditans priscosque referre labores,
Praecipitat consulta viri segnemque quietem
Terret et immissa rumpit formidine somnos.
Iamque per humentem noctis Cyllenius umbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.
Nec mora. mulcentem securo membra sopore
Aggreditur iuvenem ac monitis incessit amaris:
'Turpe duci totam somno consumere noctem,
O rector Libyae. vigili stant bella magistro.
Iam maria effusas cernes turbare carinas
Et Latiam toto pubem volitare profundo,
Dum lentus coepti terra cunctaris Hibera. **L2[I]**
Scilicet, id satis est decoris memorandaque virtus, 𝔸
Quod tanto cecidit molimine Graia Saguntos?
En age, si quid inest animo par fortibus ausis,
Fer gressus agiles mecum et comitare vocantem;
Respexisse veto — monet hoc pater ille deorum —
4 (3C) Victorem ante altae statuam te moenia Romae.'
  Iamque videbatur dextram iniectare graduque
Laetantem trahere in Saturnia regna citato,
Cum subitus circa fragor et vibrata per auras
Exterrent saevis a tergo sibila linguis;
Ingentique metu divum praecepta paventi
Effluxere viro et turbatus lumina flectit.
4 Ecce iugis rapiens silvas ac robora vasto
Contorta amplexu tractasque per invia rupes,
Ater letifero stridebat turbine serpens.
Quantus non aequas perlustrat flexibus Arctos,
Et geminum lapsu sidus circumligat Anguis,
Immani tantus fauces diducit hiatu
Attollensque caput nimbosis montibus aequat.
Congeminat sonitus rupti violentia caeli
Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
Hoc trepidus monstro — neque enim sopor ille nec altae
Vis aderat noctis, virgaque fugante tenebras
Miscuerat lucem somno deus ardua quae sit,

Silius Punica 3

Silius Punica

Assaraci prolem, Libyes. coepta aspera cerno
Gradivumque trucem currus iam scandere et atram
In latus Hesperium flammam expirare furentis
Cornipedes multoque fluentia sanguine lora.
Tu, qui pugnarum eventus extremaque fati
Deposcis claroque ferox das vela labori,
Invade Aetoli ductoris Iapyga campum;
Sidonios augebis avos nullique relinques,
Altius Ausoniae penetrare in viscera gentis,
Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna.
Nec ponet pubes umquam Saturnia curam,
Dum carpet superas in terris Hannibal auras."
Talia portabat laetis oracula Bostar
3.714 ◆ Impleratque viros pugnae propioris amore.

Aeneid 1.1

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
◆ inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
L1[O] Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
𝔹 Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
1.36 cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: 'Mene incepto desistere victam,

21

Silius Punica

Semina et impresso tellurem vertere aratro,
Segne viris. quicquid duro sine Marte gerundum,
Callaici coniux obit irrequieta mariti.
Hos Viriathus agit Lusitanumque remotis
Extractum lustris, primo Viriathus in aevo,
Nomen Romanis pactum mox nobile damnis.
Nec Cerretani, quondam Tirynthia castra,
Aut Vasco, insuetus galeae, ferre arma morati.
Non, quae Dardanios post vidit, Ilerda, furores,
Nec qui, Massageten monstrans feritate parentem
Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.
Iamque Ebusus Phoenissa movet, movet Arbacus arma,
Aclyde vel tenui pugnax instare veruto;
Iam cui Tlepolemus sator et cui Lindus origo,
Funda bella ferens Baliaris et alite plumbo;
Et quos nunc Gravios violato nomine Graium
Oeneae misere domus Aetolaque Tyde.
Dat Carthago viros, Teucro fundata vetusto,
Phocaicae dant Emporiae, dat Tarraco pubem
Vitifera et Latio tantum cessura Lyaeo.
Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis
Atque altrix celsa mittebat Saetabis arce,
Saetabis, et telas Arabum sprevisse superba
Et Pelusiaco filum componere lino.
Mandonius populis domitorque insignis equorum L1[O]
Imperitat Caeso, et socio stant castra labore. 𝔹
At Vettonum alas Balarus probat aequore aperto.
Hic adeo, cum ver placidum flatusque tepescit,
Concubitus servans tacitos, grex perstat equarum
Et Venerem occultam genitali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properatque senectus,
Septimaque his stabulis longissima ducitur aestas.
At non Sarmaticos attollens Uxama muros
Tam levibus persultat equis; hinc venit in arma
Haud aevi fragilis sonipes crudoque vigore
Asper frena pati aut iussis parere magistris.
Rhyndacus his ductor, telum sparus; ore ferarum
Et rictu horrificant galeas; venatibus aevum
Transigitur, vel more patrum vis raptaque pascunt.
Fulget praecipuis Parnasia Castulo signis
Et celebre Oceano atque alternis aestibus Hispal
Ac Nebrissa dei Nysaeis conscia thyrsis,
Quam Satyri coluere leves redimitaque sacra
Nebride et arcano Maenas nocturna Lyaeo.
Arganthoniacos armat Carteia nepotes.
Rex proavis fuit humani ditissimus aevi,
Ter denos decies emensus belliger annos.
Armat Tartessos, stabulanti conscia Phoebo,
Et Munda, Emathios Italis paritura labores. 3.400

23

Nec decus auriferae cessavit Corduba terrae.
Hos duxere viros flaventi vertice Phorcys
Spiciferisque gravis bellator Arauricus oris,
Aequales aevi; genuit quos ubere ripa
Palladio Baetis umbratus cornua ramo.
  Talia Sidonius per campos agmina ductor
Pulvere nigrantis raptat lustransque sub armis,
Qua visu comprendere erat, fulgentia signa
Ibat ovans longaque umbram tellure trahebat.
Non aliter, quotiens perlabitur aequora curru
Extremamque petit, Phoebea cubilia, Tethyn
Frenatis Neptunus equis, fluit omnis ab antris
Nereidum chorus et sueto certamine nandi
Candida perspicuo convertunt brachia ponto.
  At Pyrenaei frondosa cacumina montis
Turbata Poenus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nimbosi verticis arce
Divisos Celtis late prospectat Hiberos
Atque aeterna tenet magnis divortia terris.
Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,
Hospitis Alcidae crimen, qui, sorte laborum
Geryonae peteret cum longa tricorporis arva,
Possessus Baccho saeva Bebrycis in aula
Lugendam formae sine virginitate reliquit
Pyrenen, letique deus, si credere fas est,
L1[I] Causa fuit leti miserae deus. edidit alvo
𝔹 Namque ut serpentem patriasque exhorruit iras,
Confestim dulcis liquit turbata penates.
Tum noctem Alcidae solis plangebat in antris
Et promissa viri silvis narrabat opacis,
Donec maerentem ingratos raptoris amores
Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem
Diripuere ferae. laceros Tirynthius artus,
Dum remeat victor, lacrimis perfudit et amens
Palluit invento dilectae virginis ore.
At voce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis; maesto clamore ciebat
Pyrenen, scopulique omnes ac lustra ferarum
Pyrenen resonant. tumulo tum membra reponit,
Supremum illacrimans; nec honos intercidet aevo,
Defletumque tenent montes per saecula nomen.
  Iamque per et collis et densos abiete lucos
Bebryciae Poenus fines transcenderat aulae.
Inde ferox quaesitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter tumidique minaces
Accedit Rhodani festino milite ripas.
Aggeribus caput Alpinis et rupe nivali
Proserit in Celtas ingentemque extrahit amnem
Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos
Ac propere in pontum lato ruit incitus alveo.

22 (16C) Servitium dextra, Libycas penetravimus aras.
Nos tulit ad superos perfundens sidera Syrtis,
Nos paene aequoribus tellus violentior hausit.
Ad finem caeli medio tenduntur ab orbe
Squalentes campi. tumulum natura negavit
Immensis spatiis, nisi quem cava nubila torquens
Construxit turbo, impacta glomeratus harena,
Vel si, perfracto populatus carcere terras,
Africus et, pontum spargens super aera, Corus
Invasere truces capientem proelia campum
Inque vicem ingesto cumularunt pulvere montis.
Has observatis valles enavimus astris;
Namque dies confundit iter, peditemque profundo
Errantem campo et semper media arva videntem
Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis.
Verum ubi defessi lucos nemorosaque regna
Cornigeri Iovis et fulgentia templa subimus,
Exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
Stat fano vicina, novum et memorabile, lympha,
Quae nascente die, quae deficiente tepescit
Quaeque riget, medius cum sol accendit Olympum,
Atque eadem rursum nocturnis fervet in umbris.
Tum loca plena deo, dites sine vomere glebas
Ostentat senior laetaque ita mente profatur:
“Has umbras nemorum et connexa cacumina caelo
Calcatosque Iovi lucos prece, Bostar, adora. L1[I]
Nam cui dona Iovis non divulgata per orbem, 𝔹
In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
Quarum, Chaonias pennis quae contigit oras,
Implet fatidico Dodonida murmure quercum.
At quae, Carpathium super aequor vecta, per auras
6 (4C) In Libyen niveis tranavit concolor alis,
Hanc sedem templo Cythereia condidit ales;
Hic, ubi nunc aram lucosque videtis opacos,
Ductore electo gregis, admirabile dictu,
Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.
Mox subitum nemus atque annoso robore lucus
6 Exiluit; qualesque premunt nunc sidera quercus,
A prima venere die; prisco inde pavore
Arbor numen habet coliturque tepentibus aris.”
Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
Impulsae patuere fores, maiorque repente
Lux oculos ferit. ante aras stat veste sacerdos
Effulgens nivea, et populi concurrere certant.
Inde ubi mandatas effudi pectore voces,
Ecce intrat subitus vatem deus. alta sonoro,
Collisis trabibus, volvuntur murmura luco,
Ac maior nota iam vox prorumpit in auras:
“Tenditis in Latium belloque agitare paratis

Nec Stygis ille lacus viduataque lumine regna,
Sed superum sedem nostrosque tenebit honores.
Tum iuvenis, magno praecellens robore mentis,
Excipiet patriam molem celsusque feretur,
Aequatum imperio tollens caput. hic fera gentis
Bella Palaestinae primo delebit in aevo.
At tu transcendes, Germanice, facta tuorum,
Iam puer auricomo praeformidate Batavo.
Nec te terruerint Tarpei culminis ignes,
Sacrilegas inter flammas servabere terris.
Nam te longa manent nostri consortia mundi.
Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
Summittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.
◆ Hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos.
Idem, indignantem tramittere Dardana signa,
Sarmaticis victor compescet sedibus Histrum.
Quin et Romuleos superabit voce nepotes,
Quis erit eloquio partum decus. huic sua Musae
Sacra ferent, meliorque lyra, cui substitit Hebrus
Et venit Rhodope, Phoebo miranda loquetur.
Ille etiam, qua prisca, vides, stat regia nobis,
Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe
Et iunget nostro templorum culmina caelo.
Tunc, o nate deum divosque dature, beatas
L2[O] Imperio terras patrio rege. tarda senectam
𝔹 Hospitia excipient caeli, solioque Quirinus
Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.'
  Dum pandit seriem venturi Iupiter aevi,
Ductor Agenoreus, tumulis delatus iniquis,
Lapsantem dubio devexa per invia nisu
Firmabat gressum atque humentia saxa premebat.
Non acies hostisve tenet, sed prona minaci
Praerupto turbant et cautibus obvia rupes.
Stant clausi maerentque moras et dura viarum.
Nec refovere datur torpentia membra quiete;
Noctem operi iungunt et robora ferre coactis
Approperant humeris ac raptas collibus ornos.
Iamque ubi nudarunt silva densissima montis,
Aggessere trabes; rapidisque accensus in orbem
Excoquitur flammis scopulus. mox proruta ferro
Dat gemitum putris resoluto pondere moles
Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
His tandem ignotas transgressus casibus Alpes,
Taurinis ductor statuit tentoria campis.
  Interea, voces Iovis atque oracula portans,
Emensis aderat Garamantum laetus harenis
Bostar et ut viso stimulabat corda Tonante:
'Maxime Belide, patriis qui moenibus arces

Silius Punica

23 (17C) Auget opes stanti similis tacitoque liquore
Mixtus Arar, quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago raptumque per arva
Ferre vetat patrium vicina ad litora nomen.
Invadunt alacres inimicum pontibus amnem;
Nunc celso capite et cervicibus arma tuentur,
Nunc validis gurges certatim frangitur ulnis.
Fluminea sonipes religatus ducitur alno,
Belua nec retinet tardante Libyssa timore;
Nam trabibus vada et iniecta tellure repertum
Connexas operire trabes ac ducere in altum
Paulatim ripae resolutis aggere vinclis.
At gregis illapsu fremebundo territus acris
Expavit moles Rhodanus stagnisque refusis
Torsit harenoso minitantia murmura fundo.
  Iamque Tricastinis incedit finibus agmen,
Iam facilis campos, iam rura Vocontia carpit.
Turbidus hic truncis saxisque Druentia laetum
Ductoris vastavit iter. namque Alpibus ortus,
Avulsas ornos et adesi fragmina montis
Cum sonitu volvens, fertur latrantibus undis
Ac vada translato mutat fallacia cursu,
Non pediti fidus, patulis non puppibus aequus;
Et tunc, imbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa virum spumanti vertice torquens
Immersit fundo laceris deformia membris. L2[O]
  Sed iam praeteritos ultra meminisse labores 𝔹
Conspectae propius dempsere paventibus Alpes:
Cuncta gelu canaque aeternum grandine tecta
Atque aevi glacie cohibent; riget ardua montis
Aetherii facies, surgentique obvia Phoebo
7 (5C) Duratas nescit flammis mollire pruinas.
Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
Ad manis imos atque atrae stagna paludis
A supera tellure patet, tam longa per auras
Erigitur tellus et caelum intercipit umbra.
Nullum ver usquam nullique aestatis honores.
Sola iugis habitat diris sedesque tuetur
7 Perpetuas deformis hiems; illa undique nubes
Huc atras agit et mixtos cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus ventique furentia regna
Alpina posuere domo. caligat in altis
Obtutus saxis, abeuntque in nubila montes.
Mixtus Athos Tauro Rhodopeque adiuncta Mimanti
Ossaque cum Pelio cumque Haemo cesserit Othrys.
Primus inexpertas adiit Tirynthius arces.
Scindentem nubes frangentemque ardua montis
Spectarunt superi longisque ab origine saeclis
Intemerata gradu magna vi saxa domantem.
  At miles dubio tardat vestigia gressu,

Impia ceu sacros in finis arma per orbem,
Natura prohibente, ferant divisque repugnent.
Contra quae ductor — non Alpibus ille nec ullo
Turbatus terrore loci, sed languida maestis
Corda virum fovet hortando revocatque vigorem —:
‘Non pudet obsequio superum fessosque secundis,
Post belli decus atque acies, dare terga nivosis
Montibus et segnes summittere rupibus arma?
Nunc, o nunc, socii, dominantis moenia Romae?
Credite vos summumque Iovis conscendere culmen.
Hic labor Ausonam et dabit hic in vincula Thybrim.’
Nec mora, commotum promissis ditibus agmen
Erigit in collem et vestigia linquere nota
◆ Herculis edicit magni crudisque locorum
Ferre pedem ac proprio turmas evadere calle.
Rumpit inaccessos aditus atque ardua primus
Exuperat summaque vocat de rupe cohortes.
Tum, qua durati concreto frigore collis
Lubrica frustratur canenti semita clivo,
Luctantem ferro glaciem premit. haurit hiatu
Nix resoluta viros, altoque e culmine praeceps
Humenti turmas operit delapsa ruina.
Interdum adverso glomeratas turbine Corus
In media ora nives fuscis agit horridus alis;
Aut rursum immani stridens avulsa procella
L2[I] Nudatis rapit arma viris voluensque per orbem
𝔹 Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
Quoque magis subiere iugo atque, evadere nisi,
Erexere gradum, crescit labor. ardua supra
Sese aperit fessis et nascitur altera moles,
Unde nec edomitos exudatosque labores
Respexisse libet; tanta formidine plana
Exterrent repetita oculis; atque una pruinae
Canentis, quacumque datur promittere visus,
Ingeritur facies. medio sic navita ponto,
Cum dulcis liquit terras, et inania nullos
Inveniunt ventos securo carbasa malo,
Immensas prospectat aquas ac, victa profundis
Aequoribus, fessus renovat sua lumina caelo.
Iamque super clades atque importuna locorum
Illuvie rigidaeque comae squalore perenni
Horrida semiferi promunt e rupibus ora,
Atque effusa cavis exesi pumicis antris
Alpina invadit manus assuetoque vigore
Per dumos notasque nives atque invia pernix
Clausum montivagis infestat cursibus hostem.
Mutatur iam forma locis. hic sanguine multo
Infectae rubuere nives, hic, nescia vinci,
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore;
Dumque premit sonipes duro vestigia cornu,
24 (18C) Ungula perfossis haesit compressa pruinis.
Nec pestis lapsus simplex; abscisa relinquunt
Membra gelu, fractosque asper rigor amputat artus.
Bis senos soles, totidem per vulnera saevas
Emensi noctes, optato vertice sidunt
Castraque praeruptis suspendunt ardua saxis.
At Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
Affatur genitorem et rumpit maesta querelas:
‘Quis poenae modus aut pereundi terminus, oro,
Aeneadis erit? et quando terrasque fretumque
Emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
A te concessa Poenus parat urbe nepotes?
Alpibus imposuit Libyam finemque minatur
Imperio. casus metuit iam Roma Sagunti.
Quo Troiae extremos cineres sacramque ruinam
Assaracique larem et Vestae secreta feramus,
Da sedem, genitor, tutisque iacere. parumne est,
Exilia errantis totum quaesisse per orbem?
Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?’
His Venus; et contra genitor sic deinde profatur:
‘Pelle metus, neu te Tyriae conamina gentis
Turbarint, Cytherea; tenet longumque tenebit
Tarpeias arces sanguis tuus. hac ego Martis
Mole viros spectare paro atque expendere bello.
Gens ferri patiens ac laeta domare labores
Paulatim antiquo patrum dissuescit honori; L2[I]
Atque ille, haud umquam parcus pro laude cruoris 𝔹
Et semper famae sitiens, obscura sedendo
Tempora agit, mutum volvens inglorius aevum,
Sanguine de nostro populus, blandoque veneno
Desidiae virtus paulatim evicta senescit.
8 (6C) Magnae molis opus multoque labore parandum,
Tot populos inter soli sibi poscere regna.
Iamque tibi veniet tempus, quo maxima rerum
Nobilior sit Roma malis. hinc nomina nostro
Non indigna polo referet labor; hinc tibi Paulus,
Hinc Fabius gratusque mihi Marcellus opimis.
Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
8 Quod luxu et multum mutata mente nepotes
Non tamen evertisse queant. iamque ipse creatus,
Qui Poenum revocet patriae Latioque repulsum
Ante suae muros Carthaginis exuat armis.
Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aevo.
Exin se Curibus virtus caelestis ad astra
Efferet, et sacris augebit nomen Iulis
Bellatrix gens bacifero nutrita Sabino.
Hinc pater ignotam donabit vincere Thylen
Inque Caledonios primus trahet agmina lucos;
Compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros
Palmiferamque senex bello domitabit Idymen.

Una spes anima tantusque pependerat ardor.
Silius **Ac veluti summo venator densa Picano**
Punica **Cum lustra exagitat spississque cubilibus atram**
Immittit passim dumosa per invia pestem —
Dum tacitas vires et flammam colligit ignis,
Nigranti piceus sensim caligine vertex
Volvitur et pingui contorquet nubila fumo;
Mox subita in toto lucent incendia monte —
Fit sonitus, fugere ferae, fugere volucres,
Atque ima longe trepidant in valle iuvencae.
At Mago, ut vertisse globos primumque laborem,
Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum
Ac patrium in pugnas equitem vocat. undique nudi
Assiliunt frenis infrenatique manipli.
Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis,
Nunc rursus Tyrias retro pavor avehit alas;
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi laevos sinuant in cornua gyros;
Texunt alterno glomerata volumina cursu
Atque eadem refuga cedentes arte resolvunt.
Hac pontum vice, ubi exercet discordia ventos,
Fert Boreas Eurusque refert molemque profundi
Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.
Advolat aurato praefulgens murice ductor
Sidonius, circaque Metus Terrorque Furorque.
L1[O] Isque ubi Callaici radiantem tegminis orbem
𝔸 Extulit et magno percussit lumine campos,
Spes virtusque cadunt, trepidaque a mente recedit
◆ Vertere terga pudor, nec leti cura decori,
Sed fugere infixum est, terraeque optantur hiatus.
Sic, ubi Caucaseis tigris se protulit antris,
Linquuntur campi, et tutas petit omne latebras
Turbatum insano vultu pecus; illa pererrat
Desertas victrix vallis, iamque ora reducto
Paulatim nudat rictu, ut praesentia mandens
Corpora, et immani stragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus, non illum celsior Ufens
Evasere tamen, quamvis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
Nam Metabum ad manis demisit cuspide fulgens
Fraxinus, Ufentem collapsum poplite caeso
Ensis obit laudemque pedum cum sanguine ademit.
Iamque dedit leto Sthenium Laurumque domoque
Collinum gelida, viridi quem Fucinus antro
Nutrierat dederatque lacum tramittere nando.
Fit socius leti coniecta Massicus hasta,
Vitiferi sacro generatus vertice montis
Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dissimulat cursum ac, nullo mutabilis imbri,
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 4

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 829 lines 2.0

A 2L 1-350
B 1L 351-550
C 2L 551-707

PRINT 2-SIDED: **27** to **36**

FAMA per Ausoniae turbatas spargitur urbes
Nubiferos montes et saxa minantia caelo
Accepisse iugum, Poenosque per invia vectos,
Aemulaque Herculei iactantem facta laboris
Descendisse ducem. diros canit improba motus
Et gliscit gressu volucrique citatior Euro
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
Astruit auditis, docilis per inania rerum
Pascere rumorem vulgi, pavor; itur in acris
Bellorum raptim curas, subitusque per omnem
Ausoniam Mavors strepit et ciet arma virosque.
Pila novant, ac detersa rubigine saevus
Induitur ferro splendor, niveumque repostae
Instaurant galeae coni decus; hasta iuvatur
Ammento, revocantque nova fornace bipennis.
Conseritur tegimen laterum impenetrabile, multas
Passurus dextras atque irrita vulnera, thorax.
Pars arcu invigilant, domitat pars verbere anhelum
Cornipedem in gyros saxoque exasperat ensem.
Nec vero muris, quibus est luctata vetustas,
Ferre morantur opem; subvectant saxa cavasque
Retractant turris, edit quas longior aetas.
Hinc tela accipiunt arces, ac robora portis
Et fidos certant obices accersere silva,
Circumdant fossas. haud segnis cuncta magister
L1[I] Praecipitat timor, ac vastis trepidatur in agris.
𝔸 Deservere larem; portant cervicibus aegras
Attoniti matres ducentisque ultima fila
◆ Grandaevos rapuere senes; tum crine soluto
Ante agitur coniux, dextra laevaque trahuntur
Parvi, non aequo comitantes ordine, nati.
Sic vulgus; traduntque metus, nec poscitur auctor.
At patres, quamquam exterrent immania coepta
Inque sinu bellum, atque Alpes et pervia saxa
Decepere, tamen crudam contra aspera mentem
Et magnos tollunt animos. iuvat ire periclis
Ad decus et dextra memorandum condere nomen,
Quale dedit numquam rebus Fortuna secundis.
Sed Libyae ductor tuto fovet agmina vallo,
Fessa gradum multoque gelu torpentia nervos;
Solandique genus — laetis ostentat ad urbem
Per campos superesse viam, Romamque sub ictu.
At non et rerum curas consultaque belli
Stare probat solusque nequit perferre quietem.
Armiferae quondam prisca inter tempora gentes
Ausonium invasere latus sedesque beatas
Silius Et metui peperere manu. mox impia bella
Punica Tarpeius pater et capti sensere Quirites.
Hic dum sollicitat donis et inania corda
Ac fluxam morum gentem fovet armaque iungit,

26 (19C) Albet, et affuso squalent a pulvere crines.
Invadit Tarium, vicino consule pugnas
Miscentem, saevisque virum circumtonat armis.
Voluitur ille solo; nam pronum effundit in armos
Fata extrema ferens abies, rapiturque pavore
Tractus equi, vinctis connexa ad cingula membris.
Longa cruor sparso linquit vestigia campo,
Et tremulos cuspis ductus in pulvere signat.
Laudabat leti iuvenem egregiosque parabat
Ulcisci consul manis, cum dira per auris
Vox venit, et Crixum ferri clamoribus audit,
Haud notum vultu. surgit violentior ira
Comminus atque oculos optato in corpore figit.
Tum, stimulans grato plausae cervicis honore,
Cornipedem alloquitur: 'Vulgum Martenique minorem
Mox, Gargane; vocant superi ad maiora. videsne,
Quantus eat Crixus? iam nunc tibi praemia pono
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus, et fulvis donabere frenis.'
Sic fatus, magno Crixum clamore ciebat
In pugnam ac vacuo poscebat proelia campo.
Nec detractantem par ira accenderat hostem.
Ut iussae cessere retro spatiumque dederunt
Hinc atque hinc alae, et medio stetit aequore pugna:
Quantus Phlegraeis Telluris alumnus in arvis
Movit signa Mimas caelumque exterruit armis, L1[I]
Tantus semifero Crixus sub pectore murmur 𝔸
Torquet et horrisonis ululatibus erigit iras:
'Nemone incensae captaeque superfuit urbi,
Ut tibi, quas Brenni populus ferremus in arma,
Narraret, dextras? disce en nunc', inquit et una
2 (1C) Contorquet nodis et obusto robore diram
Vel portas quassare trabem. sonat illa tremendum
Ac, nimio iactu servasse improvida campi
Distantis spatium, propiorem transvolat hostem.
Cui consul: 'Ferre haec umbris proavoque memento,
Quam procul occumbas Tarpeia sede, tibique
Haud licitum sacri Capitolia cernere montis.'
2 Tum nodo cursuque levi simul adiuvat hastam,
Dignum mole viri nisus. fugit illa per oras
Multiplicis lini subtextaque tegmina nervis
Atque altum tota metitur cuspide pectus.
Procumbit lata porrectus in arva ruina,
Et percussa gemit tellus ingentibus armis.
Haud aliter, structo Tyrrhena ad litora saxo,
Pugnatura fretis subter caecisque procellis,
Pila, immane sonans, impingitur ardua ponto. Silius
Immugit Nereus, divisaque caerula pulsu Punica
Illisum accipiunt irata sub aequora montem.
Ductore amisso pedibus se credere Celtae;

Caesariem crinemque tibi, Gradive, vovebat
Auro certantem et rutilum sub vertice nodum.
Sed Parcae intonsa non exaudita voventem
Ad manes traxere coma; per candida membra
It fumans cruor, et tellus perfusa rubescit.
At, non tardatus iaculo occurrente, Ligaunus
Irruit adversumque viro rotat obvius ensem
Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti
Annectunt nervi, decisaque vulnere dextra
Laxatis paulum moribunda pependit habenis;
Dumque micans tremulo conatu lora retemptat,
Flectentem assuetos imitatur nescia frenos.
Demetit aversi Vosegus tum colla, iubaque
Suspensam portans galeam atque inclusa perempti
Ora viri, patrio divos clamore salutat.
Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
Accitas propere castris in proelia consul
Raptabat turmas primusque ruebat in hostem,
Candenti sublimis equo. trahit undique lectum
Divitis Ausoniae iuvenem, Marsosque Coramque
Laurentumque decus iaculatoremque Sabellum
Et Gradivicolam celso de colle Tudertem
Indutosque simul gentilia lina Faliscos,
Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris
Pomifera arva creant Anienicolae Catilli,
L2[O] Quosque in praegelidis duratos Hernica rivis
𝔸 Mittebant saxa et nebulosi rura Casini.
Ibant in Martem terrae dominantis alumni,
◆ Damnati superis nec iam reditura iuventus.
Scipio, qua medius pugnae vorat agmina vertex,
Infert cornipedem atque, instinctus strage suorum,
Inferias caesis mactat Labarumque Padumque
Et Caunum et multo vix fusum vulnere Breucum
Gorgoneoque Larum torquentem lumina vultu.
Occidis et tristi, pugnax Lepontice, fato;
Nam dum frena ferox obiecto corpore prensat
Atque aequat celsus residentis consulis ora
Ipse pedes, frontem in mediam gravis incidit ensis,
Et divisum humeris iacuit caput. at Batus, amens
Qui luctatur equo parmaque incursibus obstat,
Ictu quadrupedis fulva porrectus harena
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit Ausonius turbata per aequora ductor,
Ceu Geticus Boreas, totum cum sustulit imo
Icarium fundo victor mare; navita vasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo,
Cunctaque canenti perfunditur aequore Cyclas.
Crixus, ut in tenui spes exiguumque salutis,
Armat contemptu mentem necis; horrida barba
Sanguinea rutilat spuma, rictusque furentis

27 (20C) Iam consul, volucri pervectus litora classe,
Scipio Phocaicis sese referebat ab oris;
Ingentisque duces, pelagi terraeque laborem
Diversum emensos, propiora pericula vallo
Iungebant, magnaeque aderant primordia cladis.
Namque ut, collatis admoto consule castris,
Sustulerat Fortuna moras, signumque furoris
Accensae viso poscebant hoste cohortes:
'Debellata procul, quaecumque vocantur Hiberis,'
Ingenti Tyrius numerosa per agmina ductor
Voce sonat; non Pyrenen Rhodanumve ferocem
Iussa aspernatos, Rutulam fumasse Saguntum,
Raptum per Celtas iter, et, qua ponere gressum
Amphitryoniadae fuerit labor, isse sub armis
Poenorum turmas, equitemque per ardua vectum
Insultasse iugo, et fremuisse hinnitibus Alpes.
Contra pulchra suos vocat ad discrimina consul:
'Hostem, miles, habes fractum ambustumque nivosis
Cautibus atque aegre torpentia membra trahentem.
Eh age, qui sacros montis rupesque profundas
Transiluit, discat, quanto stat celsius arce
Herculea vallum, et maius sit, scandere collis,
An vestros rupisse globos. det inania famae,
Dum magna fuso pugna retroque ruenti,
Qua ventum est, obstent Alpes. super ardua ductum
Huc egere dei, Latios ut sanguine finis
Imbueret, tellusque hostilis conderet ossa.
Scire libet, nova nunc nobis atque altera bellum
Carthago, anne eadem mittat, quae, mersa sub aequor,
Aegatis inter vasto iacet obruta ponto.'
Haec ait atque agmen Ticini flectit ad undas.
3 (2C) Caeruleas Ticinus aquas et stagna vadoso
Perspicuus servat turbari nescia fundo
Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi; ripis tam mitis opacis,
Argutos inter volucrum certamine cantus,
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
Iamque sub extremum noctis fugientibus umbris
3 Lux aderat, Somnusque suas confecerat horas —
Explorare locos consul collisque propinqui
Ingenium, et campis quae sit natura, parabat.
Par studium Poeno similesque in pectore curae.
Ergo aderant, rapidis equitum comitantibus alis.
Verum ubi commoto docuerunt pulvere nubes
Hostem ferre gradum, et propius propiusque sonoro
Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer
Vincentum lituos hinnitus saevit equorum:
'Arma, viri, rapite arma, viri,' dux instat uterque.
Ambobus velox virtus geminusque cupido
Laudis et ad pugnas Martemque insania concors.

Haud mora, iam tantum campi dirimebat ab ictu,
Quantum impulsa valet comprendere lancea nodo,
Cum subitum liquida, non ullis nubibus, aethra
Augurium mentes oculosque ad sidera vertit.
Accipiter, medio tendens a limite solis,
Dilectas Veneri notasque ab honore Diones
Turbabat violentus aves atque unguibus idem,
Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alae,
Ter quinas dederat saeva inter vulnera leto;
Nec finis satiesve, novi sed sanguinis ardor
Gliscere, et urgebat trepidam iam caede priorum
Incertamque fugae, pluma labente, columbam,
Donec Phoebeo veniens Iovis ales ab ortu
In tenuis tandem nubis dare terga coegit.
Tum victrix laetos signa ad Romana volatus
Convertit, prolesque ducis qua parte decora
Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bis terque dedit, rostroque coruscae
Perstringens conum galeae, se reddidit astris.
Exclamat Liger — huic superos sentire monentis
Ars fuit ac penna monstrare futura magistra —:
'Poine, bis octonos Italis in finibus annos,
Audaci similis volucri, sectabere pubem
Ausoniam multamque feres cum sanguine praedam;
Sed compesce minas; renuit tibi Daunia regna
L2[I] Armiger ecce Iovis. nosco te summe deorum.
𝔸 Assis o firmesque tuae, pater, alitis omen.
Nam tibi servantur — ni vano cassa volatu
◆ Mentitur superos praepes — postrema subactae
Fata, puer, Libyae et maius Carthagine nomen.'
Contra laeta Bogus Tyrio canit omina regi,
Et faustum accipitrem caesasque in nube volucres
Aeneadis cladem et Veneris portendere genti.
Tum dictis comitem contorquet primus in hostis,
Ceu suadente deo et fatorum conscius, hastam.
Illa volans patuli longe per inania campi
Ictum perdiderat spatio, ni, fusus habenas,
Dum primae decus affectat decerpere pugnae,
Obvia quadrupedis praeceps Catus ora tulisset.
Sic elanguescens ac iam casura, petitum
Invenit vulnus caedemque accepit ab hoste
Cornus et oblatae stetit inter tempora frontis.
Incurrunt acies, magnoque fragore per aequor
Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
Cornipedes ultroque ferunt. erectus in auras
It sonipes, rapidaque volans per aperta procella,
Silius Tenuia vix summo vestigia pulvere signat.
Punica Boiorum ante alias Crixo duce mobilis ala
Arietat in primos obicitque immania membra.
Ipse, tumens atavis, Brenni se stirpe ferebat
28 (21C) Crixus et in titulos Capitolia capta trahebat.
Tarpeioque iugo demens et vertice sacro
Pensantes aurum Celtas umbone gerebat.
Colla viri fulvo radiabant lactea torque,
Auro virgatae vestes, manicaeque rigebant
Ex auro, et simili vibrabat crista metallo.
Sternitur impulsu vasto perculsa Camertum
Prima phalanx, spissaeque ruunt conferta per arma
Undae Boiorum; sociata examina densent
Infandi Senones; collisaque quadrupedantum
Pectoribus toto volvuntur corpora campo.
Arva natant, altusque virum cruor, altus equorum
Lubrica belligerae sorbet vestigia turmae.
Seminecum letum peragit gravis ungula pulsu
Et circumvolitans taetros e sanguine rores
Spargit humo miserisque suo lavit arma cruore.
Spicula prima, puer, tumidi, Tyrrhene, Pelori
Purpureo moriens victricia sanguine tinguis.
Nam tibi, dum stimulas cornu atque in proelia mentes
Accendis renovasque viros ad vulnera cantu,
Haesit barbaricum sub anhelo gutture telum
Et clausit raucum letali vulnere murmur.
At sonus, extremo morientis fusus ab ore,
Flexa pererravit mutis iam cornua labris.
Crixus Picentem Laurumque, nec eminus ambo,
Sed gladio Laurum; Picenti rasilis hasta, L2[I]
Ripis lecta Padi, letum tulit. avia namque 𝔸
Dum petit ac laevo meditatur fallere gyro,
Hasta viri femur et pariter per nuda volantis
Ilia sedit equi et geminam dedit horrida mortem.
Idem, sanguinea Venuli cervice revellens,
4 (3C) Sternit praecipitem tepido te, Farfare, telo
Et te sub gelido nutritum, Tulle, Velino,
Egregium Ausoniae decus ac memorabile nomen,
Si dent fata moras, aut servent foedera Poeni.
Tum Remulum atque, olim celeberrima nomina bello,
Tiburtis Magios Hispellatemque Metaurum
Et Clanium, dubia meditatus cuspide vulnus.
4 Nec locus est Tyriis belli pugnaeve, sed omnem
Celticus implevit campum furor; irrita nulli
Spicula torquentur, statque omne in corpore ferrum.
Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum atque invicta mente placebat
Rebus in adversis exceptum pectore letum,
Cuspide flammat equum ac dispergit gaesa lacerto,
Si reserare viam atque ad regem rumpere ferro
Detur iter; certusque necis petit omnibus ausis, Silius
Quod nequeat sentire, decus. cadit inguine fosso Punica
Teutalus, et vasto quatitur sub pondere tellus.
Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor

Iam superest consul? quaenam altera restat in armis
Silius Sicania? en omnes Latiae Daunique nepotum
Punica Convenere manus. feriant nunc foedera mecum
Ductores Italum ac leges et pacta reposcant.
At tu, donata tela inter Martia luce,
Infelix animae, sic, sic vivasque tuoque
Des iterum hanc laudem nato; nec fine sub aevi
Oppetere in bello detur, cum fata vocabunt.
Pugnantem cecidisse meum est.' Haec personat ardens.
Inde levi iaculo Massylumque impiger alis
Castra sub ipsa datis irritat et elicit hostem.
Nec Latius vallo miles debere salutem
Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas.
Erumpunt, cunctisque prior volat aggere aperto
Degener haud Gracchis consul. quatit aura comantis
Cassidis Auruncae cristas, humeroque refulget
Sanguinei patrium saguli decus. agmina magno
Respectans clamore vocat, quaque obvia densos
Artat turba globos, rumpens iter aequore fertur.
Ut torrens celsi praeceps e vertice Pindi
Cum sonitu ruit in campos magnoque fragore
Avulsum montis voluit latus; obvia passim
Armenta immanesque ferae silvaeque trahuntur;
Spumea saxosis clamat convallibus unda.
Non, mihi Maeoniae redeat si gloria linguae,
L1[O] Centenasque pater det Phoebus fundere voces,
𝔹 Tot caedes proferre queam, quot dextera magni
Consulis, aut contra Tyriae furor edidit irae.
◆ Murranum ductor Libyae, ductorque Phalantum
Ausonius, gnaros belli veteresque laborum,
Alter in alterius fuderunt comminus ore.
Monte procelloso Murranum miserat Axur,
Tritonis niveo te sacra, Phalante, profundo.
Ut primum insigni fulsit velamine consul,
Quamquam orbus partem visus unoque Cupencus
Lumine sufficiens bellis, citat improbus hastam
Et summae figit tremebundam margine parmae.
Cui consul, namque ira coquit: 'Pone, improbe, quicquid
Restat in ore fero et truncata fronte relucet.' 5
Sic ait intorquens derecto turbine robur,
Et dirum tota tramittit cuspide lumen.
Nec levior dextra generatus Hamilcare saevit;
Huic cadit infelix niveis Varenus in armis,
Mevanas Varenus, arat cui divitis uber
Campi Fulginia, et patulis Clitumnus in arvis
Candentis gelido perfundit flumine tauros.
Sed tristes superi, atque ingrata maxima cura
Victima Tarpeio frustra nutrita Tonanti.
Instat Hiber levis et levior discurrere Maurus.
Hinc pila, hinc Libycae certant subtexere cornus

29 (22C) Exoritur rabies caedum, ac vix tela furori
Sufficiunt; teritur iunctis umbonibus umbo, Silius
Pesque pedem. premit, et nutantes casside cristae Punica
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
Tergemini primam ante aciem sacra proelia fratres
Miscebant, quos Ledaeo Sidonia Barce
Xanthippo felix uteri inter bella crearat.
Res Graiae ductorque parens ac nobile Amyclae
Nomen et iniectus Spartanis colla catenis
Regulus inflabant veteri praecordia fama.
Marte probare genus factisque Lacona parentem
Ardebant gelidosque dehinc invisere montis
Taygeta et tandem bellis innare subactis
Eurotan patrium ritusque videre Lycurgi.
Sed Spartam penetrare deus fratresque negarunt
Ausonii, totidem numero, quos miserat altis
Egeriae genitos immitis Aricia lucis,
Aetatis mentisque pares; at non dabat ultra
Clotho dura lacus aramque videre Dianae.
Namque ut in adversos, impacti turbine pugnae,
Eumachus et Critias et laetus nomine patris
Xanthippus iunxere gradus, **ceu bella leones**
Inter se furibunda movent et murmure anhelo
Squalentis campos ac longa mapalia complent —
Omnis in occultas rupis atque avia pernix
Maurus saxa fugit, coniuxque Libyssa profuso, L1[O]
Vagitum cohibens, suspendit ab ubere natos; 𝔹
Illi dira fremunt, perfractaque in ore cruento
Ossa sonant, pugnantque feris sub dentibus artus —
Haud secus Egeriae pubes, hinc Virbius acer,
Hinc Capys, assiliunt paribusque Albanus in armis.
5 (4C) Subsidens paulum perfossa proruit alvo
Albanum Critias — ast illi cuncta repente
Implerunt clipeum miserando viscera lapsu —
Eumachus inde Capyn; sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegimen; tamen improbus ensis
Annexam parmae decidit vulnere laevam,
Inque suo pressa est non reddens tegmina nisu
Infelix manus atque haesit labentibus armis.
Ultima restabat fusis iam palma duobus
Virbius. huic trepidos simulanti ducere gressus
Xanthippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta,
Et tandem aequatae geminato funere pugnae.
Inde alterna viris transegit pectora mucro,
Inque vicem erepta posuerunt proelia vita.
Felices leti, pietas quos addidit umbris!
Optabunt similes venientia saecula fratres,
Aeternumque decus memori celebrabitur aevo,
Si modo ferre diem serosque videre nepotes
Carmina nostra valent, nec famam invidit Apollo.

At consul toto palantis aequore turmas
Voce tenet, dum voce viget: ‘Quo signa refertis?
Quis vos heu vobis pavor abstulit? horrida primi
Si sors visa loci pugnaeque lacessere frontem,
Post me state viri et pulsa formidine tantum
Aspicite! has dextras capti genuere parentes.
Qua fugitis? quae spes victis? Alpesne petemus?
Ipsam turrigero portantem vertice muros
Credite summissas Romam nunc tendere palmas.
Natorum passim raptus caedemque parentum
Vestalisque focos extingui sanguine cerno.
Hoc arcete nefas!’ Postquam inter talia crebro
Clamore obtusae crassoque a pulvere fauces,
Hinc laeva frenos, hinc dextra corripit arma
Et latum obiectat pectus strictumque minatur
Nunc sibi, nunc trepidis, ni restent, comminus ensem.
Quas acies alto genitor dum spectat Olympo,
Consulis egregii movere pericula mentem.
Gradivum vocat et patrio sic ore profatur:
‘Magnanimi, me nate, viri, ni bella capessis,
Haud dubie extremus terret labor; eripe pugnae
Ardentem obliturque sui dulcedine caedum.
Siste ducem Libyae; nam plus petit improbus uno
Consulis exitio, tota quam strage cadentum.
Praeterea, cernis, tenerae qui proelia dextrae
L1[I] Iam credit puer atque annos transcendere factis
𝔹 Molitur longumque putat pubescere bello,
Te duce primitias pugnae, te magna magistro
◆ Audeat et primum hoc vincat, servasse parentem.’
Haec rerum sator. at Mavors in proelia currus
Odrysia tellure vocat; tum fulminis atri
Spargentem flammas clipeum galeamque deorum
Haud ulli facilem multoque labore Cyclopum
Sudatum thoraca capit quassatque per auras
Titanum bello satiatam sanguinis hastam
Atque implet curru campos. exercitus una
Irarum Eumenidesque simul letique cruenti
Innumerae facies, frenisque operata regendis
Quadriiugos atro stimulat Bellona flagello.
Fertur ab immenso tempestas horrida caelo
Nigrantisque globos et turbida nubila torquens
Involuit terras; quatitur Saturnia sedes
Ingressu tremefacta dei, ripasque relinquit,
Audito curru, fontique relabitur amnis.
Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
Cinxerat et Tyrio regi nova dona parabat,
Armorum spolium ac rorantia consulis ora.
Stabat Fortunae non cedere certus et acri
Mole retorquebat, crudescens caedibus, hastas,
Iamque suo, iamque hostili perfusa cruore
30 (23C) Membra madent, cecidere iubae, gyroque per orbem
Artato, Garamas iaculis propioribus instat
Et librat saeva coniectum cuspide ferrum.
Hic puer ut patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genae, subitoque trementem
Corripuit pallor, gemitumque ad sidera rupit.
Bis conatus erat praecurrere fata parentis,
Conversa in semet dextra; bis transtulit iras
In Poenos Mavors. fertur per tela, per hostis
Intrepidus puer et Gradivum passibus aequat.
Continuo cessere globi, latusque repente
Apparet campo limes. metit agmina tectus
Caelesti clipeo et sternit super arma iacentum
Corporaque auctorem teli multasque paternos
Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
Tunc, rapta propere duris ex ossibus hasta,
Innixum cervice ferens humeroque parentem,
Emicat. attonitae tanta ad spectacula turmae
Tela tenent, ceditque loco Libys asper, et omnis
Late cedit Hiber; pietasque insignis et aetas
Belligeris fecit miranda silentia campis.
Tum celso e curru Mavors: ‘Carthaginis arces
Excindes’, inquit, ‘Tyriosque ad foedera coges.
Nulla tamen longo tanta exorietur in aevo
Lux tibi, care puer. macte, o macte indole sacra,
Vera Iovis proles; et adhuc maiora supersunt; L1[I]
Sed nequeunt meliora dari.’ Tum nubila Mavors 𝔹
Aetheraque, emenso terras iam sole, capessit;
Et fessas acies castris clausere tenebrae.
Condebat noctem devexo Cynthia curru,
Fraternis afflata rotis, et ab aequore Eoo
6 (5C) Surgebant roseae media inter caerula flammae.
At consul, tristis campos Poenisque secundam
Planitiem metuens, Trebiam collisque petebat.
Iamque dies rapti cursu navoque labore,
Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons vinclis, qui Dardanium travexerat agmem,
Eridani rapidas aderat cum Poenus ad undas.
6 Dumque vada et mollis aditus per devia flexo
Circuitu petit et stagni languentia quaerit,
Interdum rapta vicinis saltibus alno
Flumineam texit, qua travehat agmina, classem:
Ecce aderat Trebiaeque simul vicina tenebat,
Trinacrio accitus per caerula longa Peloro,
Gracchorum proles, consul. gens inclita magno
Atque animosa viro, multusque in imagine claris
Praefulgebat avus titulis bellique domique.
Nec Poeni, positis trans amnem in gramine castris,
Deerant; namque animos stimulabant prospera rerum
Increpitansque super ductor: ‘Quis tertius urbi

Vergil
Aeneid

quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.’
  Aeolus haec contra: ‘Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.’
  Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
  Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
talia voce refert: ‘O terque quaterque beati,
quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
contigit oppetere. O Danaum fortissime gentis
L1[O] Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
ℂ non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,
saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simoïs correpta sub undis
scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?’
  Talia iactanti stridens Aquilone procella
velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi; tum prora avertit, et undis
dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent; his unda dehiscens
terram inter fluctus aperit; furit aestus arenis.
Tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras —
dorsum immane mari summo; tris Eurus ab alto
in brevia et Syrtis urget, miserabile visu,
inliditque vadis atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
in puppim ferit: excutitur pronusque magister
volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Adparent rari nantes in gurgite vasto,
arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achati,
1.121 et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
vicit hiemps; laxis laterum compagibus omnes

Silius
Punica

31 Densa nube polum; quantumque interiacet aequi
Ad ripas campi, tantum vibrantia condunt
Tela; nec artatis locus est in morte cadendi.
  Allius, Argyripa Daunique profectus ab arvis
Venator, rudibus iaculis et Iapyge campum
Persultabat equo, mediosque invectus in hostis,
Apula non vana torquebat spicula dextra.
Huic horret thorax Samnitis pellibus ursae,
Et galea annosi vallatur dentibus apri.
Verum ubi turbantem, solo **ceu lustra pererret**
In nemore aut agitet Gargano terga ferarum,
Hinc Mago, hinc saevus pariter videre Maharbal,
Ut subigente fame diversis rupibus ursi
Invadunt trepidum gemina inter proelia taurum,
Nec partem praedae patitur furor — haud secus acer
Hinc atque hinc iaculo devolvitur Allius acto.
It stridens per utrumque latus Maurusia taxus;
Obvia tum medio sonuerunt spicula corde,
Incertumque fuit, letum cui cederet hastae.
Et iam, dispersis Romana per agmina signis,
Palantis agit ad ripas, miserabile, Poenus
Impellens trepidos fluvioque immergere certat.
  Tum Trebia infausto nova proelia gurgite fessis
Inchoat ac precibus Iunonis suscitat undas.
Haurit subsidens fugientum corpora tellus
Infidaque soli frustrata voragine sorbet; L1[O]
Nec niti lentoque datur convellere limo ℂ
Mersa pedum penitus vestigia; labe tenaci
Haerent devincti gressus, resolutaque ripa
Implicat aut caeca prosternit fraude paludis.
Iamque alius super atque alius per lubrica surgens,
7 Dum sibi quisque viam per inextricabile litus
Praeripit et putri luctatur caespite, lapsi
Occumbunt seseque sua pressere ruina.
Ille, celer nandi, iamiamque apprendere tuta
Dum parat et celso connisus corpore prensat
Gramina summa manu liquidisque emergit ab undis,
Contorta ripae pendens affigitur hasta.
7 Hic hostem, orbatus telo, complectitur ulnis
Luctantemque vado permixta morte coercet.
Mille simul leti facies. Ligus occidit arvis;
Sed proiecta viri lymphis fluvialibus ora
Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.
Enabat tandem medio vix gurgite pulcher
Irpinus sociumque manus clamore vocabat,
Cum rapidis illatus aquis et vulnere multo
Impulit asper equus fessumque sub aequora mersit.
  Accumulat clades subito conspecta per undas
Vis elephantorum turrito concita dorso.
33 Namque vadis rapitur praeceps, ceu proruta cautes

Avulsi montis, Trebiamque insueta timentem
Prae se pectore agit spumantique incubat alveo.
Explorant adversa viros, perque aspera duro
Nititur ad laudem virtus interrita clivo.
Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem
Et famae nudam impatiens: ‘Spectabimur', inquit,
‘Nec, Fortuna, meum condes sub gurgite letum.
Experiar, sitne in terris, domitare quod ensis
Non queat Ausonius, Tyrrhenave permeet hasta.’
Tum iacit assurgens dextroque in lumine sistit
Spicula saeva ferae telumque in vulnere linquit.
Stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum
Belua prosequitur laceramque cruore profuso
Attollit frontem ac lapso dat terga magistro.
Tum vero invadunt iaculis crebraque sagitta,
Ausi iam sperare necem, immensosque per armos
Et laterum extensus venit atra cuspide vulnus.
Stat multa in tergo et nigranti lancea dorso,
Ac silvam ingentem, concusso corpore, vibrat,
Donec, consumptis longo certamine telis,
Concidit et clausit magna vada pressa ruina.
Ecce per adversum, quamquam tardata morantur
Vulnere membra virum, subit implacabilis amnem
Scipio et innumeris infestat caedibus hostem.
Corporibus clipeisque simul galeisque cadentum
L1[I] Contegitur Trebia, et vix cernere linquitur undas.
ℂ Mazaeus iaculo, Gestar prosternitur ense;
Tum Pelopeus avis Cyrenes incola Thelgon.
◆ Huic torquet rapido correptum e gurgite pilum
Et, quantum longo ferri tenuata rigore
Procedit cuspis, per hiantia transigit ora.
Pulsati ligno sonuere in vulnere dentes.
Nec leto quaesita quies: turgentia membra
Eridano Trebia, Eridanus dedit aequoris undis.
Tu quoque, Thapse, cadis, tumulo post fata negato.
Quid domus Hesperidum aut luci iuvere dearum,
Fulvos aurifera servantes arbore ramos?
Intumuit Trebia et stagnis se sustulit imis
Iamque ferox totum propellit gurgite fontem
Atque omnis torquet vires; furit unda sonoris
Verticibus, sequiturque novus cum murmure torrens.
Sensit et accensa ductor violentius ira:
‘Magnas, o Trebia, et meritas mihi, perfide, poenas
Exsolues’, inquit. ‘lacerum per Gallica rivis
Dispergam rura atque amnis tibi nomina demam;
Quoque aperis te fonte, premam; nec tangere ripas
Silius Illabique Pado dabitur. quaenam ista repente
Punica Sidonium, infelix, rabies te reddidit amnem?’
Talia iactantem consurgens agger aquarum
Impulit atque humeros curvato gurgite pressit.

32 venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos L1[I]
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret ℂ
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
8 luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
8 Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
‘Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates: Vergil
incute vim ventis submersasque obrue puppes, Aeneid
aut age diversos et disice corpora ponto.
34 Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae, 1.71

Punica regna forent, olim si sorte cruenta
Silius Esset tanta mei virtus praerepta mariti?'
Punica Haec dubios vario divumque hominisque timore
Ad cauta illexere patres; ipsique relictum,
Abnueret sortem an superum pareret honori.
Tum vero trepidare metu vix compos Imilce,
Magnanimi metuens immitia corda mariti.
His avide auditis, ductor sic deinde profatur:
'Quid tibi pro tanto non impar munere solvat
Hannibal aequatus superis? quae praemia digna
Inveniam, Carthago parens? noctemque diemque
Arma feram; templisque tuis hinc plurima faxo
Hostia ab Ausonio veniat generosa Quirino.
At puer armorum et belli servabitur heres.
Spes, o nate, meae Tyriarumque unica rerum,
Hesperia minitante, salus, terraque fretoque
Certare Aeneadis, dum stabit vita, memento.
Perge — patent Alpes — nostroque incumbe labori.
Vos quoque, di patrii, quorum delubra piantur
Caedibus atque coli gaudent formidine matrum,
Huc laetos vultus totasque advertite mentes.
Namque paro sacra et maioris molior aras.
Tu, Mago, adversi conside in vertice montis,
Tu laevos propior collis accede, Choaspe,
Ad claustra et fauces ducat per opaca Sychaeus.
L2[O] Ast ego te, Thrasymenne, vago cum milite praeceps
ℂ Lustrabo et superis quaeram libamina belli.
Namque haud parva deus promissis spondet apertis
4.829 ◆ Quae spectata, viri, patriam referatis in urbem.'
1.1 ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Aeneid Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
1.21 hinc populum late regem belloque superbum

33 Arduus adversa mole incurrentibus undis
Stat ductor clipeoque ruentem sustulit amnem. Silius
Necnon a tergo fluctus stridente procella Punica
Spumeus irrorat summas aspergine cristas.
Ire vadis stabilemque vetat defigere gressum
Subducta tellure deus; percussaque longe
Raucum saxa sonant; undaeque ad bella parentis
Excitae pugnant, et ripas perdidit amnis.
Tum madidos crinis et glauca fronde revinctum
Attollit cum voce caput: 'Poenasne superbas
Insuper et nomen Trebiae delere minaris,
O regnis inimice meis? quot corpora porto
Dextra fusa tua! clipeis galeisque virorum,
Quos mactas, artatus iter cursumque reliqui.
Caede, vides, stagna alta rubent retroque feruntur.
Adde modum dextrae aut campis incumbe propinquis.'
Haec, Venere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
Mulciber, obscurae tectus caligine nubis.
Ingravat ad caelum sublatis Scipio palmis:
'Di patrii, quorum auspiciis stat Dardana Roma,
Talin me leto tanta inter proelia nuper
Servastis? fortine animam hanc excindere dextra
Indignum est visum? redde o me, nate, periclis,
Redde hosti! liceat bellanti accersere mortem,
Quam patriae fratrique probem.' Tum percita dictis
Ingemuit Venus et rapidas direxit in amnem L2[O]
Coniugis invicti vires. agit undique flammas ℂ
Dispersus ripis ignis multosque per annos
Nutritas fluvio populatur fervidus umbras.
Uritur omne nemus, lucosque effusus in altos
Immissis crepitat victor Vulcanus habenis.
9 Iamque ambusta comas abies, iam pinus et alni;
Iam, solo restans trunco, dimisit in altum
Populus assuetas ramis habitare volucres.
Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices, saevoque urgente vapore
Siccus inarescit ripis cruor. horrida late
Scinditur in rimas et hiatu rupta dehiscit
9 Tellus, ac stagnis altae sedere favillae.
Miratur pater aeternos cessare repente
Eridanus cursus; Nympharumque intima maestus
Implevit chorus attonitis ululatibus antra.
Ter caput ambustum conantem attollere iacta
Lampade Vulcanus mersit fumantibus undis,
Ter correpta dei crines nudavit harundo.
Tum demum admissae voces et vota precantis,
Orantique datum ripas servare prioris.
Ac tandem a Trebia revocavit Scipio fessas
Munitum in collem, Graccho comitante, cohortes.
35 At Poenus, multo fluvium veneratus honore, 4.700

Gramineas undis statuit socialibus aras,
Nescius heu, quanto superi maiora moverent,
Et quos Ausoniae luctus Thrasymenne, parares.
Boiorum nuper populos turbaverat armis
Flaminius, facilisque viro tum gloria belli,
Corde levem atque astus inopem contundere gentem.
Sed labor haud idem Tyrio certasse tyrarmo.
Hunc, laevis urbi genitum ad fatalia damna
Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
Ductorem dignumque virum veniente ruina.
Inde ubi prima dies iuris clavumque regendae
Invasit patriae, ac sub nutu castra fuere,
Ut pelagi rudis et pontum tractare per artem
Nescius, accepit miserae si iura carinae,
Ventorum tenet ipse vicem cunctisque procellis
Dat iactare ratem: fertur vaga gurgite puppis,
Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
Ergo agitur raptis praeceps exercitus armis
Lydorum in populos sedemque ab origine prisci
Sacratam Corythi iunctosque a sanguine avorum
Maeonios Italis permixta stirpe colonos.
Nec regem Afrorum noscenda ad coepta moratur
Laude super tanta monitor deus. omnia somni
Condiderant aegrisque dabant oblivia curis,
Cum Iuno, in stagni numen conversa propinqui
L2[I] Et madidae frontis crinis circumdata fronde
ℂ Populea, stimulat subitis praecordia curis
Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem:
'O felix famae et Latio lacrimabile nomen
Hannibal, Ausoniae si te Fortuna creasset,
Ad magnos venture deos! cur fata tenemus?
Pelle moras. brevis est magni Fortuna favoris.
Quantum vovisti, cum Dardana bella parenti
Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
Sanguinis, et patrias satiabis caedibus umbras.
Nobis persolves meritos securus honores.
Namque ego sum, celsis quem cinctum montibus ambit
Tmolo missa manus, stagnis Thrasymennus opacis.'
His agitur monitis et laetam numine pubem
Protinus aerii praeceps rapit aggere montis.
Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
Piniferum caelo miscens caput, Apenninus.
Condiderat nix alta trabes, et vertice celso
Canus apex structa surgebat ad astra pruina.
Ire iubet. prior extingui labique videtur
Gloria, post Alpes si stetur montibus ullis.
Scandunt praerupti nimbosa cacumina saxi,
Nec superasse iugum finit mulcetve laborem.
Plana natant, putrique gelu liquentibus undis
Invia limosa restagnant arva palude.

34 (24C) Iamque ducis nudus tanta inter inhospita vertex
Saevitia quatitur caeli, menante per ora
Perque genas oculo. facilis sprevisse medentis,
Optatum bene credit emi quocumque periclo
Bellandi tempus. non frontis parcit honori,
Dum ne perdat iter; non cetera membra moratur
In pretium belli dare, si victoria poscat;
Satque putat lucis, Capitolia cernere victor
Qua petat atque Italum feriat qua comminus hostem.
Talia perpessi tandem inter saeva locorum
Optatos venere lacus, ubi deinde per arma
Sumeret amissi numerosa piacula visus.
Ecce autem patres aderant Carthagine missi;
Causa viae non parva viris, nec laeta ferebant.
Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
Poscere caede deos veniam ac flagrantibus aris,
Infandum dictu! parvos imponere natos.
Urna reducebat miserandos annua casus,
Sacra Thoanteae ritusque imitata Dianae.
Cui fato sortique deum de more petebat
Hannibalis prolem discors antiquitus Hannon.
Sed propior metus armati ductoris ab ira
Et magna ante oculos stabat genitoris imago.
Asperat haec, foedata genas lacerataque crinis,
Atque urbem complet maesti clamoris Imilce.
Edonis ut Pangaea super trieteride mota L2[I]
It iuga et inclusum suspirat pectore Bacchum. ℂ
Ergo inter Tyrias, facibus ceu subdita, matres
Clamat: 'Io coniux, quocumque in cardine mundi
Bella moves, huc signa refer. violentior hic est,
Hic hostis propior. tu nunc fortasse sub ipsis
10 (6C) Urbis Dardaniae muris vibrantia tela
Excipis intrepidus clipeo saevamque coruscans
Lampada Tarpeis infers incendia tectis.
Interea tibi prima domus atque unica proles
Heu gremio in patriae Stygias raptatur ad aras!
I nunc, Ausonios ferro populare penates
Et vetitas molire vias. i, pacta resigna,
10 Per cunctos iurata deos. sic praemia reddit
Carthago et talis iam nunc tibi soluit honores!
Quae porro haec pietas, delubra aspergere tabo?
Heu primae scelerum causae mortalibus aegris,
Naturam nescire deum! iusta ite precari
Ture pio caedumque feros avertite ritus.
Mite et cognatum est homini deus. hactenus, oro,
Sit satis ante aras caesos vidisse iuvencos;
Aut si velle nefas superos fixumque sedetque,
Me, me, quae genui, vestris absumite votis.
Cur spoliare iuvat Libycas hac indole terras?
An flendae magis Aegates et mersa profundo

Mole premit scopuli perfractisque ossibus urget.
Vidit coniuncto miscens certamina campo
Labentem socer, et lacrimae sub casside fusae
Cum gemitu, rapidusque ruit; data foedera nuper
Accendunt animos expectatique nepotes.
Iamque aderat clipeumque viri atque immania membra
Lustrabat visu, propiorque a fronte coruscae
Lux galeae saevas paulum tardaverat iras.
Haud secus, e specula praeceps delatus opaca,
Subsidens campo summissos contrahit artus,
Cum vicina trucis conspexit cornua tauri,
Quamvis longa fames stimulet, leo; nunc ferus alta
Surgentis cervice toros, nunc torva sub hirta
Lumina miratur fronte ac iam signa moventem
Et sparsa pugnas meditantem spectat harena.
Hic prior intorquens telum sic Appius infit:
‘Si qua tibi pietas, ictum ne desere foedus
Et generum comitare, socer.’ Per tegmina velox
Tunc aerisque moras laevo stetit hasta lacerto.
At contra non dicta Libys, sed fervidus hastam
Perlibrat, magni donum memorabile fratris,
Caeso quam victor sub moenibus ille Sagunti
Abstulerat Durio ac spectatae nobile pugnae
Germano dederat portare in proelia pignus.
Telum ingens perque arma viri perque ora, doloris
L1[O] Adiutum nisu, letalem pertulit ictum;
A Exanguesque viri conantis vellere ferrum
◆ In vulnus cecidere manus. iacet aequore nomen
Clarum Maeonio atque Italae pars magna ruinae
Appius; intremuere lacus, corpusque refugit
Contractis Thrasymennus aquis; telum ore cruento
Expirans premit atque admorsae immurmurat hastae. 1
Nec fati melior Mamercus corpore toto
Exsoluit poenas, nulli non saucius hosti.
Namque per adversos, qua Lusitana ciebat
Pugnas dira manus, raptum cum sanguine caesi
Signiferi magna vexillum mole ferebat
Et trepida infelix revocabat signa suorum.
Sed furiata cohors ausisque accensa superbis, 1
Quodcumque ipsa manu gestabat missile, quicquid
Praebebat tellus, sparsis vix pervia telis,
Iniecit pariter, pluresque in corpore nullum
Invenere locum perfossis ossibus hastae.
Advolat interea fraterni vulneris ira
Turbatus, Libyae ductor; visoque cruore,
Num lateri cuspis, num toto pondere telum
Sedisset, fratremque amens sociosque rogabat.
Utque metum leti procul et leviora pavore
Cognovit proprio tectum gestamine praeceps
Ex acie rapit et tutis a turbine pugnae

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 5

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 678 lines 2.0
A 2L 1-350
B 2L 351-678

As some way-faring Man, who wanders o’er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT 2-SIDED: **37** to **44**

CEPERAT Etruscos occulto milite colles
Sidonius ductor perque alta silentia noctis
Silvarum anfractus caecis insiderat armis.
At parte e laeva, restagnans gurgite vasto,
Effigiem in pelagi lacus humectabat inertis
Et late multo foedabat proxima limo;
Quae vada, Faunigenae regnata antiquitus Arno,
Nunc volvente die Thrasymenni nomina servant.
Lydius huic genitor, Tmoli decus, aequore longo
Maeoniam quondam in Latias advexerat oras
Tyrrhenus pubem dederatque vocabula terris;
Isque insueta tubae monstravit murmura primus
Gentibus et bellis ignava silentia rupit.
Nec modicus voti natum ad maiora fovebat.
Verum ardens puero castumque exuta pudorem —
Nam forma certare deis, Thrasymenne, valeres —
Litore correptum stagnis demisit Agylle,
Flore capi iuvenem primaevo lubrica mentem
Nympha nec Idalia lenta incaluisse sagitta.
Solatae viridi penitus fovere sub antro
Naides amplexus undosaque regna trementem.
Hinc dotale lacus nomen, lateque Hymenaeo
Conscia lascivo Thrasymennus dicitur unda.
Et iam curriculo nigram nox roscida metam
Stringebat, nec se thalamis Tithonia coniux
L1[I] Protulerat stabatque nitens in limine primo,
𝔸 Cum minus abnuerit noctem desisse viator,
✦ Quam coepisse diem: consul carpebat iniquas,
Praegrediens signa ipsa, vias, omnisque ruebat
Mixtus eques; nec discretis levia arma maniplis
Insertique globo pedites et inutile Marti
Lixarum vulgus praesago cuncta tumultu
Implere et pugnam fugientum more petebant.
Tum super ipse lacus, densam caligine caeca
Exhalans nebulam, late corruperat omnem
Prospectum miseris, atque atrae noctis amictu
Squalebat pressum picea inter nubila caelum.
Nec Poenum liquere doli. sedet ense reposto
Abditus et nullis properantem occursibus arcet.
Ire datur, longeque patet, **ceu pace quieta**,
Incustoditum, mox irremeabile, litus.
Namque sub angustas artato limite fauces
In fraudem ducebat iter, geminumque receptis
Exitium, hinc rupes, hinc undae claustra premebant.
At cura umbroso servabat vertice montis
Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
Haud secus ac vitreas sollers piscator ad undas,
Ore levem patulo texens de vimine nassam,
Cautius interiora ligat mediamque per alvum,
Sensim castigans, compressa cacumina nectit

36 (25C) Ac simul infesto Lateranum pondere truncae
Arboris urgebat, iungens convicia pugnae.
Lentulus huic frendens ira: Thrasymennus in altos
Ascendet citius collis, quam sanguine roret
Iste pio ramus.’ Subsidensque ilia nisu
Conantis suspensa fodit. tum fervidus atro
Pulmone exundat per hiantia viscera sanguis.
Nec minus accensis in mutua funera dextris
Parte alia campi saevit furor. altus Iërtes
Obtruncat Nerium; Rullo ditissimus arvi
Occumbis, generose Volunx, nec clausa repostis
Pondera thesauris patrio nec regia quondam
Praefulgens ebore et possessa mapalia soli
Profuerunt. quid rapta iuvant? quid gentibus auri
Numquam extincta sitis? modo quem Fortuna fovendo
Congestis opibus donisque refersit opimis,
Nudum Tartarea portabit navita cymba.
Iuxta bellator iuvenilibus Appius ausis
Pandebat campum caede atque, ubi plurima virtus
Nullique aspirare vigor, decus inde petebat.
Obvius huic Atlans, Atlans a litore Hibero,
Nequicquam extremae longinquus cultor harenae,
Impetit os hasta, leviterque e corpore summo
Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
Intonuere minae, violentaque lumina flammis
Exarsere novis; furit et diffulminat omnem L1[I]
Obstantum turbam; clausum sub casside vulnus 𝔸
Martia commendat mananti sanguine membra.
Tum vero aspiceres pavitantem et condere semet
Nitentem sociis iuvenem, **ceu tigride cerva**
Hyrcana cum pressa tremit, vel territa pennas
2 (1C) **Colligit accipitrem cernens in nube columba,**
Aut dumis subit, albenti si sensit in aethra
Librantem nisus aquilam, lepus. ora citato
Ense ferit, tum colla viri dextramque micantem
Demetit ac mutat successu saevior hostem.
Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cinyphius socerique miser Magonis inire
2 Optabat pugnam ante oculos spe laudis Isalcas,
Sidonia tumidus sponsa vanoque superbus
Foedere promissae post Dardana proelia taedae.
Huic immittit atrox violentas Appius iras
Conantique gravem fronti librare securim,
Altior insurgens, galeam super exigit ictum.
At fragilis valido conamine solvitur ensis
Aere in Cinyphio; nec dispar sortis Isalcas
Umbonem incerto detersit futilis ictu.
Tum quod humo haud umquam valuisset tollere saxum,
Ni vires trux ira daret, contorquet anhelans
Appius et lapsu resupino in terga cadentem

Avertere dei vultus fatoque dederunt
Maiori non sponte locum; stupet ipse tyranni
Fortunam Libyci Mavors, disiectaque crinem
Illacrimat Venus, et Delum pervectus Apollo
Tristem maerenti solatur pectine luctum.
Sola, Apennini residens in vertice, diras
Expectat caedes immiti pectore Iuno.
Primae Picentum, **rupto ceu turbine** fusa
Agmina et Hannibalem ruere ut videre, cohortes
Invadunt ultro, et poenas pro morte futura,
Turbato victore, petunt accensa iuventus;
Et **velut erepto metuendi libera caelo**,
Manibus ipsa suis praesumpta piacula mittit.
Funditur unanimo nisu et concordibus ausis
Pilorum in Poenos nimbus, fixosque repulsi
Summittunt clipeos curvato pondere teli.
Acrius hoc rursum Libys — et praesentia saevi
Extimulat ducis — hortantes se quisque vicissim
Incumbunt pressoque impellunt pectore pectus.
Ipsa, facem quatiens ac flavam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.
Stridit Tartareae nigro sub pectore divae
Letiferum murmur, feralique horrida cantu
Bucina lymphatas agit in certamina mentes.
His iras adversa fovent crudusque ruente
L2[O] Fortuna stimulus spem proiecisse salutis;
𝔸 Hos dexter deus et laeto Victoria vultu
◆ Arridens acuit, Martisque favore fruuntur.
Abreptus pulchro caedum Lateranus amore,
Dum sequitur dextram, in medios penetraverat hostis.
Quem postquam florens aequali Lentulus aevo
Conspexit, nimium pugnae nimiumque cruoris
Infestas inter non aequo Marte catervas
Fata irritantem, nisu se concitat acri
Immitemque Bagam, qui iam vicina ferebat
Vulnera pugnantis tergo, velocior hasta
Occupat et socium duris se casibus addit.
Tunc alacres arma agglomerant geminaque corusci
Fronte micant, paribus fulgent capita ardua cristis.
Actus in adversos casu — namque obvia ferre
Arma quis auderet, nisi quem deus ima colentum
Damnasset Stygiae nocti? — praefracta gerebat
Syrtieus excelso decurrens robora mente
Et, quatiens acer nodosi pondera rami,
Flagrabat geminae nequicquam caedis amore:
'Non hic Aegates infidaque litora nautis,
O iuvenes, motumque novis sine Marte procellis
Fortunam bello pelagus dabit; aequoris olim
Victores, media qualis, discite, terra
Bellator Libys, et meliori cedite regnis.'

37 (26C) Ac fraude artati remeare foraminis arcet
Introitu facilem, quem traxit ab aequore, piscem.
Ocius interea propelli signa iubebat
Excussus consul fatorum turbine mentem,
Donec flammiferum tollentes aequore currum
Solis equi sparsere diem. iamque, orbe renato,
Diluerat nebulas Titan, sensimque fluebat
Caligo in terras nitido resoluta sereno.
Tunc ales, priscum populis de more Latinis
Auspicium, cum bella parant mentesque deorum
Explorant super eventu, **ceu praescia luctus**,
Damnavit vesci planctuque alimenta refugit.
Nec rauco taurus cessavit flebile ad aras
Immugire sono, pressamque ad colla bipennem
Incerta cervice ferens, altaria liquit.
Signa etiam affusa certant dum vellere mole,
Taeter humo lacera nitentum erupit in ora
Exultans cruor, et caedis documenta futurae
Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento;
Ac super haec divum genitor, terrasque fretumque
Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
Fulmina Tyrrhenas Thrasymenni torsit in undas;
Ictusque aetheria per stagna patentia flamma
Fumavit lacus, atque arserunt fluctibus ignes.
Heu vani monitus frustraque morantia Parcas
Prodigia! heu fatis superi certare minores! L2[O]
Atque hic, egregius linguae nomenque superbum, 𝔸
Corvinus, Phoebea sedet cui casside fulva
Ostentans ales proavitae insignia pugnae,
Plenus et ipse deum et socium terrente pavore,
Immiscet precibus monita atque his vocibus infit:
3 (2C) 'Iliacas per te flammas Tarpeiaque saxa,
Per patrios, consul, muros suspensaque nostrae
Eventu pugnae natorum pignora, cedas
Oramus superis tempusque ad proelia dextrum
Opperiare. dabunt idem camposque diemque
Pugnandi; tantum ne dedignare secundos
Expectare deos. cum fulserit hora, cruentam
3 Quae stragem Libyae portet, tum signa sequentur
Nulla vulsa manu, vescique interritus ales
Gaudebit, nullosque vomet pia terra cruores.
An te praestantem belli fugit, improba quantum
Hoc possit Fortuna loco? sedet obvius hostis
Adversa fronte; at circa nemorosa minantur
Insidias iuga, nec laeva stagnantibus undis
Effugium patet, et tenui stant tramite fauces.
Si certare dolis et bellum ducere cordi est,
Interea rapidis aderit Servilius armis,
Cui par imperium et vires legionibus aequae.
Bellandum est astu. levior laus in duce dextrae.'

Talia Corvinus, primoresque addere passim
Orantum verba, et divisus quisque timoris
Nunc superos, ne Flaminio, nunc deinde precari
Flaminium, ne caelicolis contendere perstet.
Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira,
Auditoque furens socias non defore vires:
'Siccine nos', inquit, 'Boiorum in bella ruentis
Spectastis, cum tanta lues vulgusque tremendum
Ingrueret, rupesque iterum Tarpeia paveret?
Quas ego tunc animas dextra, quae corpora fudi,
Irata tellure sata et vix vulnere vitam
Reddentis uno! iacuere ingentia membra
Per campos magnisque premunt nunc ossibus arva.
Scilicet has sera ad laudes Servilius arma
Adiungat, nisi diviso vicisse triumpho
Ut nequeam et decoris contentus parte quiescam?
Quippe monent superi. similes ne fingite vobis,
Classica qui tremitis, divos. sat magnus in hostem
Augur adest ensis, pulchrumque et milite dignum
Auspicium Latio, quod in armis dextera praestat.
An, Corvine, sedet, clausum se consul inerti,
Ut teneat vallo? Poenus nunc occupet altos
Arreti muros, Corythi nunc diruat arcem?
Hinc Clusina petat? postremo ad moenia Romae
Illaesus contendat iter? deforme sub armis
L2[I] Vana superstitio est; dea sola in pectore Virtus
𝔸 Bellantum viget. umbrarum me noctibus atris
◆ Agmina circumstant, Trebiae qui gurgite quique
Eridani volvuntur aquis, inhumata iuventus.'
Nec mora. iam medio coetu signisque sub ipsis
Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
Aere atque aequorei tergo flavente iuvenci
Cassis erat munita viro; cui vertice surgens
Triplex crista iubas effundit crine Suevo;
Scylla super, fracti contorquens pondera remi,
Instabat saevosque canum pandebat hiatus,
Nobile Gargeni spolium, quod rege superbus
Boiorum caeso capiti illacerabile victor
Aptarat pugnasque decus portabat in omnis.
Loricam induitur; tortos huic nexilis hamos
Ferro squama rudi permixtoque asperat auro.
Tum clipeum capit, aspersum quem caedibus olim
Celticus ornarat cruor; humentique sub antro,
Ceu fetum, lupa permulcens puerilia membra
Ingentem Assaraci caelo nutribat alumnum.
Hinc ensem lateri dextraeque accommodat hastam.
Stat sonipes vexatque ferox humentia frena,
Caucasiam instratus virgato corpore tigrim.
Inde exceptus equo, qua dant angusta viarum,
Nunc hos, nunc illos adit atque hortatibus implet:

38 (27C)
'Vestrum opus est vestrumque decus, suffixa per urbem
Poeni ferre ducis spectanda parentibus ora.
Unum hoc pro cunctis sat erit caput. aspera quisque
Hortamenta sibi referat: Meus, heu! meus atris
Ticini frater ripis iacet; at meus alta
Metitur stagna Eridani sine funere natus.
Haec sibi quisque; sed est vestrurn, cui nulla doloris
Privati rabies, is vero urgentia sumat
E medio, fodiant quae magnas pectus in iras,
Perfractas Alpes passamque infanda Saguntum,
Quosque nefas vetiti transcendere nomen Hiberi
Tangere iam Thybrim. nam dum vos augur et extis
Quaesitae fibrae vanusque moratur haruspex,
Solum iam superest, Tarpeio imponere castra.'
Turbidus haec, visoque artis in milibus atras
Bellatore iubas aptante: 'Est, Orfite, munus,
Est,' ait, 'hoc certare tuum, quis opima volenti
Dona Iovi portet feretro suspensa cruento.
Nam cur haec alia pariatur gloria dextra?'
Hinc praevectus equo, postquam inter proelia notam
Accepit vocem: 'Procul hinc te Martius,' inquit,
'Murrane, ostendit clamor, videoque furentem
Iam Tyria te caede; venit laus quanta! sed, oro,
Haec angusta loci ferro patefacta relaxa.'
Tum Soracte satum, praestantem corpore et armis,
Aequanum noscens, patrio cui ritus in arvo, L2[I]
Cum pius Arcitenens accensis gaudet acervis, 𝔸
Exta ter innocuos laetum portare per ignes:
'Sic in Apollinea semper vestigia pruna
Inviolata teras victorque vaporis ad aras
Dona serenato referas sollemnia Phoebo:
4 (3C)
Concipe,' ait, 'dignum factis, Aequane, furorem
Vulneribusque tuis. socio te caedis et irae
Non ego Marmaridum mediam penetrare phalangem
Cinyphiaeque globos dubitarim irrumpere turmae.'
Nec iam ultra monitus et verba morantia Martem
Ferre valet, longo Aeneadis quod flebitur aevo.
Increpuere simul feralia classica signum,
4
Ac tuba terrificis fregit stridoribus auras.
Heu dolor, heu lacrimae, nec post tot saecula serae!
Horresco ut pendente malo, **ceu ductor ad arma**
Exciret Tyrius. latebrosis collibus Astur
Et Libys et torta Baliaris saevus habena
Erumpunt multusque Maces Garamasque Nomasque;
Tum, quo non alius venalem in proelia dextram
Ocior attulerit conductaque bella probarit,
Cantaber et galeae contempto tegmine Vasco.
Hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma simulque
Consona vox urget, signum clamore vicissim
Per collis Tyria circumfundente corona.

Vergil
Aeneid

Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
L1[O] bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
𝔹 praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
1.50 Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
‘Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
1.72 quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,

Silius
Punica

39 Constituit castris. medicas hinc ocius artes
Et senioris opem Synhali vocat; unguere vulnus
Herbarum hic sucis ferrumque e corpore cantu
Exigere et somnum tacto misisse chelydro,
Anteibat cunctos, nomenque erat inde per urbes
Perque Paraetoniae celebratum litora Syrtis.
Ipse olim antiquo primum Garamanticus Hammon
Scire pater dederat Synhalo, morsusque ferarum
Telorumque gravis ictus sedare medendo.
Atque is deinde suo moriens caelestia dona
Monstravit nato, natusque heredis honori
Tramisit patrias artis; quem deinde secutus
Haud levior fama Synhalus Garamantica sollers
Monstrata augebat studio multaque vetustum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
Tum, proavita ferens leni medicamina dextra,
Ocius, intortos de more astrictus amictus,
Mulcebat lympha purgatum sanguine vulnus.
At Mago, exuvias secum caesique volutans
Hostis mente necem, fraternas pectore curas
Pellebat dictis et casum laude levabat:
‘Parce metu, germane. meis medicamina nulla
Adversis maiora feres; iacet Appius hasta
Ad manis pulsus nostra. si vita relinquat,
Sat nobis actum est, sequar hostem laetus ad umbras.’
Quae dum turbatos avertunt aequore campi **L1[O]**
Ductores valloque tenent, ex agmine Poenum 𝔹
Cedentem consul tumulo speculatus ab alto
Atque atram belli castris se condere nubem,
Turbidus extemplo trepidantis milite maesto
Invadit cuneos subitoque pavore relaxat
5 Iam rarescentis acies; tum voce feroci
Poscit equum ac mediae ruit in certamina vallis.
Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
Illidit terris molitus Iupiter altas
Fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia caelo —
Intremuere simul tellus et pontus et aether,
Ipsaque commoto quatiuntur Tartara mundo —
5 Incidit attonitis inopino turbine Poenis
Haud secus improvisa lues, gelidusque sub ossa
Pervasit miseris conspecti consulis horror.
It medius ferroque ruens densissima latum
Pandit iter. clamor vario discrimine vocum
Fert belli rabiem ad superos et sidera pulsat.
Ceu pater Oceanus cum saeva Tethye Calpen
Herculeam ferit atque exesa in viscera montis
Contortum pelagus latrantibus ingerit undis:
Dant gemitum scopuli, fractasque in rupibus undas
Audit Tartessos latis disterma terris,
41 **Audit non parvo divisus gurgite Lixus.** **5**.400

Ante omnis iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit Bogus, infaustum qui primus ad amnem
Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
Ille sibi longam Clotho turbamque nepotum
Crediderat, vanis deceptus in alite signis.
Sed non augurio Parcarum impellere metas
Concessum cuiquam. ruit inter tela cruentis
Suspiciens oculis caelum superosque reposcit
Tempora promissae media iam morte senectae.
Nec Bagaso exultare daturve impune relictum,
Consulis ante oculos vita spoliasse Libonem.
Laurigeris decus illud avis navaque iuventa
Florebat; sed Massylus succiderat ensis
Pubescente caput mala, properoque virentis
Delerat leto bellator barbarus annos.
Flaminium implorasse tamen iam morte suprema
Haud frustra fuit; avulsa est nam protinus hosti
Ore simul cervix; iuvit punire feroci
Victorem exemplo et monstratum reddere letum.
Quis deus, o Musae, paribus tot funera verbis
Evoluat? tantisque umbris in carmine digna
Quis lamenta ferat? certantis laude cadendi
Primaevos iuvenes mortisque in limine cruda
Facta virum et fixis rabiem sub pectore telis?
Sternitur alternus vastis concursibus hostis,
Nec spoliare vacat praedaeque advertere mentem.
Urget amor caedum, clausis dum detinet hostem
Fraternum castris vulnus, funditque ruitque
Nunc iaculis, nunc ense, modo inter milia consul
Bellantum conspectus equo, modo Marte feroci
Ante aquilas et signa pedes. fluit impia rivis
Sanguineis vallis, tumulique et concava saxa
Armorum sonitus flatusque imitantur equorum.
Miscebat campum, membrorum in proelia portans
Celsius humano robur, visaque paventis
Mole gigantei vertebat corporis alas
Othrys Marmarides; lati super agmen utrumque
Ingens tollebant humeri caput, hirtaque torvae
Frontis caesaries et crinibus aemula barba
Umbrabat rictus; squalore hic hispida diro
Et villosa feris horrebat pectora saetis.
Aspirare viro propioremque addere Martem
Haud ausum cuiquam. laxo **ceu belua** campo
Incessebatur tutis ex agmine telis.
Tandem vesanos palantum in terga ferenti
Cum fremitu vultus tacita per nubila penna
Intravit torvum Gortynia lumen harundo
Avertitque virum. fugientis ad agmina consul
Intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
Irrupit costas hirtoque a pectore primum
Corporis an tanti manet de vulnere sanguis.
Nec vos paeniteat, populares, fortibus umbris
Hoc mactare caput. nostros hic curribus egit
Insistens victos alta ad Capitolia patres.
Ultrix hora vocat.' Pariter tunc undique fusis
Obruitur telis, nimboque ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidisse sua. nec pugna perempto
Ulterior ductore fuit; namque agmine denso
Primores iuvenum, laeva ob discrimina Martis
Infensi superis dextrisque et cernere Poenum
Victorem plus morte rati, super ocius omnes
Membra ducis stratosque artus certamine magno
Telaque corporaque et non fausto Marte cruentas
Iniecere manus. sic densi caedis acervo,
Ceu tumulo, texere virum. tum, strage per undas,
Per silvas sparsa perque altam sanguine vallem,
In medias fratre invectus comitante catervas
Caesorum iuvenum Poenus: 'Quae vulnera cernis?
Quas mortes?' inquit. 'premit omnis dextera ferrum,
Armatusque iacet servans certamina miles.
Hos en, hos obitus nostrae spectate cohortes!
Fronte minae durant, et stant in vultibus irae.
Et vereor, ne, quae tanta creat indole tellus
Magnanimos fecunda viros, huic fata dicarint
Imperium atque ipsis devincat cladibus orbem.'
Sic fatus cessit nocti; finemque dedere
Caedibus infusae, subducto sole, tenebrae.

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.

Exequias, seroque emptum volet impia Roma,
Non violasse mei corpus mucrone Sychaei.'
Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem,
Iraque anhelatum proturbat pectore murmur,
Ut multo accensis fervore exuberat undis,
Clausus ubi exusto liquor indignatur aeno.
Tum praeceps ruit in medios solumque fatigat
Flaminium incessens; nec dicto segnius ille
Bella capessebat, propiorque insurgere Mavors
Coeperat, et campo iunctus iam stabat uterque
Cum subitus per saxa fragor, motique repente,
Horrendum, colles et summa cacumina totis
Intremuere iugis; nutant in vertice silvae
Pinifero, fractaeque ruunt super agmina rupes.
Immugit penitus convulsis ima cavernis
Dissiliens tellus nec parvos rumpit hiatus,
Atque umbras late Stygias immensa vorago
Faucibus ostendit patulis; manesque profundi
Antiquum expavere diem. lacus ater, in altos
Sublatus montis et sede excussus avita,
Lavit Tyrrhenas ignota aspergine silvas.
Iamque eadem populos magnorumque oppida regum
Tempestas et dira lues stravitque tulitque.
Ac super haec reflui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare. monte relicto
L2[O] Apenninicolae fugere ad litora Fauni.
𝔹 Pugnabat tamen — heu belli vecordia! — miles,
◆ Iactatus titubante solo, tremebundaque tela,
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem,
Donec pulsa vagos cursus ad litora vertit
Mentis inops stagnisque illata est Daunia pubes.
Quis consul terga increpitans nam turbine motae
Ablatus terrae inciderat: 'Quid deinde, quid, oro,
Restat, io, profugis? vos en ad moenia Romae
Ducitis Hannibalem; vos in Tarpeia Tonantis
Tecta faces ferrumque datis. sta, miles, et acris
Disce ex me pugnas; vel, si pugnare negatum,
Disce mori. dabit exemplum non vile futuris
Flaminius; ne terga Libys, ne Cantaber umquam
Consulis aspiciat. solus, si tanta libido
Est vobis rabiesque fugae, tela omnia solus
Pectore consumo et moriens, fugiente per auras
Hac anima, vestras revocabo ad proelia dextras.'
Dumque ea commemorat densosque obit obvius hostis,
Advolat ora ferus mentemque Ducarius. acri
Nomen erat gentile viro, fusisque catervis
Boiorum quondam patriis, antiqua gerebat
Vulnera barbaricae mentis; noscensque superbi
Victoris vultus: 'Tune,' inquit, 'maximus ille
Boiorum terror? libet hoc cognoscere telo,

41 (28C) Mucronem ostendit. rapidus convellere tentat,
Qua nasci ferrum fulgenti cuspide cernit,
Donec, abundanter defuso sanguine, late
Procubuit moriens et telum vulnere pressit.
Spiritus exundans vicinum pulvere moto
Perflavit campum et nubem dispersit in auras.
Nec minor interea tumulis silvisque fremebat
Diversis Mavors, variaque per ardua pugna
Et saxa et dumi rorantes caede nitebant.
Exitium trepidis letique et stragis acerbae
Causa Sychaeus erat; Murranum ille eminus hasta
Perculerat, quo non alius, cum bella silerent,
Dulcius Oeagrios pulsabat pectine nervos.
Occubuit silva in magna patriosque sub ipso
Quaesivit montis leto ac felicia Baccho
Aequana et Zephyro Surrentum molle salubri.
Addiderat misero comitem pugnaeque ferocis
Gaudebat tristi victor novitate Sychaeus.
Palantis nam dum sequitur, pervaserat altam
In silvam et priscae reclinis ab ictibus ulmi
Terga tuebatur trunco frustraque relictos
Tauranus comites suprema voce ciebat.
Transegit iuvenem, ac perfossis incita membris
Haesit in opposito cuspis Sidonia ligno.
Quid vobis? quaenam ira deum, vel mente sinistra
Quae sedit formido, viri? qui, Marte relicto, L2[O]
Ramorum quaesistis opem. non aequus in artis 𝔹
Nimirum rebus suasor metus. arguit asper
Exitus eventu pravi consulta timoris.
Annosa excelsos tendebat in aethera ramos
Aesculus, umbrosum magnas super ardua silvas
7 (4C) Nubibus insertans altis caput, instar, aperto
Si staret campo, nemoris lateque tenebat
Frondosi nigra tellurem roboris umbra.
Par iuxta quercus, longum molita per aevum
Vertice canenti proferre sub astra cacumen,
Diffusas patulo laxabat stipite frondes
Umbrabatque coma summi fastigia montis.
7 Huc Hennaea cohors, Triquetris quam miserat
Rex Arethusa, tuus, defendere nescia morti
Dedecus et mentem nimio mutata pavore,
Certatim sese tulit ascendensque vicissim
Pressit nutantis incerto pondere ramos.
Mox alius super atque alius consistere tuto
Dum certant, pars excussi — nam fragmine putri
Ramorum et senio male fida fefellerat arbor —
Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
Turbatos una properans consumere peste,
Corripit aeratam iam dudum in bella bipennem,
Deposito clipeo mutatus tela, Sychaeus.

Incumbunt sociae dextrae, magnoque fragore
Pulsa gemit, crebris succumbens ictibus, arbos.
Fluctuat infelix concusso stipite turba,
Ceu Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
Fronde super tremuli vix tota cacuminis haerens
Iactatur, nido pariter nutante, volucris.
Procubuit tandem multa devicta securi
Suffugium infelix miseris et inhospita quercus
Elisitque virum spatiosa membra ruina.
Inde aliae cladum facies. contermina caedis
Collucet rapidoque involuitur aesculus igni.
Iamque inter frondes, arenti robore gliscens
Verticibus saevis, torquet Vulcanus anhelos
Cum fervore globos flammarum et culmina torret.
Nec tela interea cessant. semusta gementum
Atque amplexa cadunt ardentis corpora ramos.
Haec inter miseranda virum certamina consul
Ecce aderat, volvens iram exitiumque Sychaeo.
At iuvenis dubio tantae discrimine pugnae
Occupat eventum telo tentare priorem;
Cui medio leviter clipeo stetit aeris in ora
Cuspis et oppositas vetita est tramittere crates.
Sed non et consul misso concredere telo
Fortunam optatae caedis parat ac latus ense
Haurit; nec crudae tardarunt tegmina parmae.
L2[I] Labitur infelix atque appetit ore cruento
𝔹 Tellurem expirans. tum, diffundente per artus
Frigore se Stygio, manantem in viscera mortem
Accipit et longo componit lumina somno.
Atque ea dum variis permixtus tristia Mavors
Casibus alternat, iam castris Mago relictis,
Iam Libyae ductor properantia signa citato
Raptabant cursu et cessata reponere havebant
Tempora caede virum ac multo pensare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulveris, et surgit sublatis campus harenis;
Quaque ferens gressum flectit vestigia ductor,
Undanti circum tempestas acta procella
Voluitur atque altos operit caligine montis.
Occubuere femur Fontanns, Buta canorum
Transfixi guttur, pressoque e vulnere cuspis
Prospexit terga. hunc tristes luxere Fregellae
Multiplicem proavis, hunc mater Anagnia flevit.
Haud dispar fortuna tibi, Laevine, sed auso
Non eadem; neque enim Tyrio concurrere regi
Tentas, sed lectus par ad certamen Ithemon,
Autololum moderator, erat; quem poplite caeso
Dum spoliat gravis immiti cum turbine costas
Fraxinus irrupit, collapsaque membra sub ictu
Hoste superfuso subita cecidere ruina.

42 (29C) Nec Sidicina cohors defit. Viriasius armat
Mille viros, nulli victus vel ponere castra,
Vel iunxisse ratem duroque resoluere muros
Ariete et in turrim subitos immittere pontis.
Quem postquam Libyae ductor virtute feroci
Exultare videt — namque illi vulnere praeceps
Terga dabat levibus diffisus Arauricus armis —
Acrius hoc, pulchro Mavorte accensus in iram —
Et dignum sese ratus in certamina saevo
Comminus ire viro, referenti e corpore telum
Advolat et fodiens pectus: ‘Laudande laborum,
Quisquis es haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manis leti perfer decus. Itala gentis
Ni tibi origo foret vita donatus abires.’
Hinc Fadum petit et veterem bellare Labicum,
Cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar
Clarum spectato dederat certamine nomen.
Immemor annorum seniumque oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente et viridissimus irae
Ibat, sed vani frigentem in Marte senectam
Prodebant ictus; stipula crepitabat inani
Ignis iners cassamque dabat sine robore flammam.
Quem postquam accepit patrio monstrante superbus
Armigero Poenum ductor: ‘Certamina primae
Hic lue nunc,’ inquit, ‘pugnae; te notus Hamilcar
Hac trahit ad manis dextra.’ Tum librat ab aure L2[I]
Intorquens iaculum et versantem in vulnere sese 𝔹
Transigit. extracta foedavit cuspide sanguis
Canitiem et longos finivit morte labores.
Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Assuetum, Thrasymenne, tuos praedantibus hamis
8 (5C) Exhaurire lacus patriaeque alimenta senectae
Ducere suspenso per stagna iacentia lino.
Interea exanimum maesti super arma Sychaeum
Portabant Poeni corpusque in castra ferebant.
Quos ubi conspexit tristi clamore ruentis
Ductor, praesago percussus pectora luctu:
‘Quinam,’ inquit, dolor, o socii, quemve ira deorum
8 Eripuit nobis? num te, dulcedine laudis
Flagrantem et nimio primi Mavortis amore,
Atra, Sychaee, dies properato funere carpsit?’
Utque dato gemitu lacrimae assensere ferentum,
Et dictus pariter caedis maerentibus auctor:
‘Cerno,’ ait, ‘adverso pulchrum sub pectore vulnus
Cuspidis Iliacae. dignus Carthagine, dignus
Hasdrubale ad manis ibis; nec te optima mater
Dissimilem lugebit avis, Stygiave sub umbra
Degenerem cernens noster vitabit Hamilcar.
At mihi Flamivius, tam maesti causa doloris,
Morte sua minuat luctus. haec pompa sequetur

Hic iuvenis, maestos tollens ad sidera vultus,
Cum gemitu lacrimisque simul: 'Si culmina nondum
Tarpeia exosus damnasti sceptra Quirini,
Extremas Italum res Ausoniamque ruentem
Aspice,' ait, genitor; tandemque adverte procellis
Aequos Iliacis' oculos. amisimus Alpes,
Nec deinde adversis modus est; Ticinus et ater
Stragibus Eridanus, tuque insignite trophaeis
Sidoniis Trebia, et tellus lacrimabilis Arni.
Sed quid ego haec? gravior quanto vis ecce malorum!
Vidi crescentis Thrasymenni caedibus undas
Prostrataque virum mole; inter tela cadentem
Vidi Flaminium. testor, mea numina, manes
Dignam me poenae tum nobilitate paternae
Strage hostis quaesisse necem, ni tristia letum,
✦ Ut quondam patri, nobis quoque fata negassent.'
Cetera acervantem questu lenire laborans
Effatur senior: 'Patrio, fortissime, ritu,
Quicquid adest duri, et rerum inclinata feramus.
Talis lege deum clivoso tramite vitae
Per varios praeceps casus rota voluitur aevi;
Sat tibi, sat magna et totum vulgata per orbem
Stant documenta domus: sacer ille et numine nullo
Inferior, tuus ille parens decora alta paravit
Restando adversis nec virtutem exuit ullam
L1[O] Ante, reluctantis liquit quam spiritus artus.
𝔸 Vix puerile mihi tempus confecerat aetas,
Cum primo malas signabat Regulus aevo.
Accessi comes, atque omnis sociavimus annos,
Donec dis Italae visum est extinguere lumen
Gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
Ceperat alma Fides mentemque amplexa tenebat.
Ille ensem nobis magnorum hunc instar honorum
Virtutisque ergo dedit et, sordentia fumo
Quae cernis nunc, frena, sed est argenteus ollis
Fulgor; nec cuiquam Marus est post talia dona
Non praelatus eques. verum superavit honores
Omnis hasta meos. cui me libare Lyaei
Quod cernis latices, dignum cognoscere causam.
Turbidus arentis lento pede sulcat harenas
Bagrada, non ullo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius undas
Et stagnante vado patulos involuere campos.
Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
Per ripas laeti saevis consedimus arvis.
Lucus iners iuxta Stygium pallentibus umbris
Servabat sine sole nemus, crassusque per auras
Halitus erumpens taetrum expirabat odorem.
Intus dira domus curvoque immanis in antro
Sub terras specus et tristes sine luce tenebrae.

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 6

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

1

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 716 lines 2.0
A 1L 1-150
B 3L 151-716

PRINT 2-SIDED: **45** to **52**

IAM, Tartessiaco quos solverat aequore, Titan,
In noctem diffusus, equos iungebat Eois
Litoribus, primique novo Phaethonte retecti
Seres lanigeris repetebant vellera lucis,
Et foeda ante oculos strages, propiusque patebat
Insani Mavortis opus: simul arma virique
Ac mixtus sonipes dextraeque in vulnere caesi
Haerentes hostis; passim clipeique iubaeque
Atque artus trunci capitum fractusque iacebat
Ossibus in duris ensis; nec cernere deerat
Frustra seminecum quaerentia lumina caelum.
Tum spumans sanie lacus et fluitantia summo
Aeternum tumulis orbata cadavera ponto.
Nec tamen adversis ruerat tota Itala virtus.
Bruttius ingenti miserandae caedis acervo,
◆ Non aequum ostentans confosso corpore Martem,
Extulerat vix triste caput truncosque trahebat
Per stragem, nervis interlabentibus, artus;
Tenuis opum, non patre nitens linguave, sed asper
Ense; nec e Volsca quisquam vir gente redemit
Plus aevi nece magnanima. puer addere sese
Pubescente gena castris optarat et acri
Flaminio spectatus erat, cum Celtica victor
Obrueret bello divis melioribus arma.
Inde honor ac sacrae custodia Marte sub omni
L1[I] Alitis; hinc causam nutrivit gloria leti.
𝔸 Namque necis certus, captae prohibere nequiret
Cum Poenos aquilae, postquam subsidere fata
Viderat et magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum et terrae mandare parabat.
Sed, subitis victus telis, labentia membra
Prostravit super atque iniecta morte tegebat.
Verum ubi lux nocte e Stygia miseroque sopore
Reddita, vicini de strage cadaveris hasta
Erigitur, soloque vigens conamine, late
Stagnantem caede et facilem discedere terram
Ense fodit, clausamque aquilae infelicis adorans
Effigiem, palmis languentibus aequat harenas.
Supremus fessi tenuis tum cessit in auras
Halitus et magnam misit sub Tartara mentem.
Iuxta cernere erat meritae sibi poscere carmen
Virtutis sacram rabiem. Laevinus, ab alto
Priverno, vitis Latiae praesignis honore,
Exanimum Nasamona Tyren super ipse iacebat
Exanimis; non hasta viro non ensis; in artis
Abstulerat Fors arma; tamen certamine nudo
Invenit Marti telum clolor. ore cruento
Pugnatum, ferrique vicem dens praebuit irae.
Iam lacerae nares foedataque lumina morsu,
Iam truncum raptis caput auribus, ipsaque diris
44 (30C) Frons depasta modis, et sanguine abundat hiatus;
Nec satias, donec mandentia linqueret ora
Spiritus, et plenos rictus mors atra teneret.
Talia dum praebet tristis miracula virtus,
Diverso interea fugientes saucia turba
Iactantur casu silvisque per avia caecis
Ablati furtim multo cum vulnere solos
Per noctem metantur agros. sonus omnis et aura
Exterrent pennaque levi commota volucris.
Non sopor aut menti requies. agit asper acerba
Nunc Mago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.
Serranus, clarum nomen tua, Regule, proles,
Qui, longum semper fama gliscente per aevum,
Infidis servasse fidem memorabere Poenis,
Flore nitens primo, patriis heu Punica bella
Auspiciis ingressus erat; miseramque parentem
Et dulcis tristi repetebat sorte penates
Saucius. haud illi comitum super ullus, et atris
Vulneribus qui ferret opem; per devia fractae
Innitens hastae furtoque ereptus opacae
Noctis iter tacitum Perusina ferebat in arva.
Ac fessus parvi, quaecumque ibi fata darentur,
Limina pulsabat tecti, cum membra cubili
Evoluens non tarda Marus — vetus ille parentis
Miles et haud surda tractarat proelia fama —
Procedit, renovata focis et paupere Vesta L1[I]
Lumina praetendens. utque ora agnovit et aegrum 𝔸
Vulneribus diris ac, lamentabile visu,
Lapsantis fultum truncata cuspide gressus,
Funesti rumore mali iam saucius aures:
'Quod scelus, o nimius vitae nimiumque ferendis
2 (1C) Adversis genitus, cerno? te, maxime, vidi,
Ductorum, cum captivo Carthaginis arcem
Terreres vultu, crimen culpamque Tonantis,
Occidere atque hausi, quem non Sidonia tecta
Expulerint eversa meo de corde, dolorem.
Estis ubi en iterum, superi? dat pectora ferro
Regulus, ac tantae stirpem periura recidit
2 Surgentem Carthago domus.' Inde aegra reponit
Membra toro; nec ferre rudis medicamina — quippe
Callebat bellis — nunc purgat vulnera lympha,
Nunc mulcet sucis. ligat inde ac vellera molli
Circumdat tactu et torpentis mitigat artus.
Exin cura seni, tristem depellere fesso
Ore sitim et parca vires accersere mensa.
Quae postquam properata, sopor sua munera tandem
Applicat et mitem fundit per membra quietem.
Necdum exorta dies, Marus instat vulneris aestus
Expertis medicare modis gratumque teporem,
Exutus senium, trepida pietate ministrat.

Acta meae dextrae: captam, Carthago, Saguntum
Silius Da spectare, simul flamma ferroque ruentem,
Punica Perfodiant patres natorum membra; nec Alpes
Exiguus domitas capiet locus; ardua celsis
Persultet iuga victor equis Garamasque Nomasque.
Addes Ticini spumantis sanguine ripas
Et nostrum Trebiam et Thrasymenni litora Tusci
Clausa cadaveribus. ruat ingens corpore et armis
Flaminius; fugiat consul manante cruore
Scipio et ad socios nati cervice vehatur.
Haec mitte in populos, et adhuc maiora dabuntur.
Flagrantem effinges facibus, Carthago, Libyssis
Romam et deiectum Tarpeia rupe Tonantem.
Interea vos, ut dignum est, ista, ocius ite,
O iuvenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
6.716 ✦ In cineres monumenta date atque involuite flammis.’

Aeneid 1.1 ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
✦ inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
L1[O] insignem pietate virum, tot adire labores
𝔹 impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
1.34 Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,

45 Horror mente redit. monstrum exitiabile et ira
Telluris genitum, cui par vix viderit aetas **Silius**
Ulla virum, serpens centum porrectus in ulnas **Punica**
Letalem ripam et lucos habitabat Avernos.
Ingluviem immensi ventris gravidamque venenis
Alvum deprensi satiabant fonte leones,
Aut acta ad fluvium torrenti lampade solis
Armenta et tractae foeda gravitate per auras
Ac tabe afflatus volucres. semesa iacebant
Ossa solo, informi dape quae repletus et asper
Vastatis gregibus nigro ructarat in antro.
Isque ubi ferventi concepta incendia pastu
Gurgite mulcebat rapido et spumantibus undis,
Nondum etiam toto demersus corpore in amnem
Iam caput adversae ponebat margine ripae.
Imprudens tantae pestis gradiebar, Aquino
Apenninicola atque Umbro comitatus Avente;
Scire nemus pacemque loci explorare libebat.
Iamque propinquantum tacitus penetravit in artus
Horror, et occulto riguerunt frigore membra.
Intramus tamen et Nymphas numenque precamur
Gurgitis ignoti trepidosque et multa paventis
Arcano gressus audemus credere luco.
Ecce e vestibulo primisque e faucibus antri
Tartareus turbo atque insano saevior Euro
Spiritus erumpit, vastoque e gurgite fusa **L1[O]**
Tempestas oritur, mixtam stridore procellam 𝔹
Cerbereo torquens. pavefacti clade vicissim
Aspicimus. resonare solum, tellusque moveri,
Atque antrum ruere, et visi procedere manes.
Quantis armati caelum petiere Gigantes
3 Anguibus, aut quantus Lernae lassavit in undis
Amphitryoniaden serpens, qualisque comantis
Auro servavit ramos Iunonius anguis:
Tantus disiecta tellure sub astra coruscum
Extulit assurgens caput atque in nubila primam
Dispersit saniem et caelum foedavit hiatu.
Diffugimus tenuemque metu conamur anheli
3 Tollere clamorem frustra; nam sibila totum
Implebant nemus. ac subita formidine caecus
Et facti damnandus Avens — sed fata trahebant —
Antiquae quercus ingenti robore sese
Occulit, infandum si posset fallere monstrum.
Vix egomet credo; spiris ingentibus artae
Arboris abstraxit molem penitusque revulsam
Evertit fundo et radicibus eruit imis.
Tum trepidum ac socios extrema voce cientem
Corripit atque haustu sorbens et faucibus atris —
Vidi respiciens — obscaena condidit alvo.
47 Infelix fluvio sese et torrentibus undis **6**.200

Crediderat celerique fuga iam nabat Aquinus.
Hunc medio invasit fluctu ripaeque relatos —
Heu genus infandum leti! — depascitur artus.
Sic dirum nobis et lamentabile monstrum
Effugisse datur. quantum mens aegra sinebat,
Appropero gressum et ductori singula pando.
Ingemuit, casus iuvenum miseratus acerbos.
Utque erat in pugnas et Martem et proelia et hostem
Igneus et magna audendi flagrabat amore,
Ocius arma rapi et spectatum Marte sub omni
Ire iubet campis equitem. ruit ipse, citatum
Quadrupedem planta fodiens, scutataque raptim
Consequitur iusso manus et muralia portat
Ballistas tormenta gravis suetamque movere
Excelsas turris immensae cuspidis hastam.
◆ Iamque ubi feralem strepitu circumtonat aulam
Cornea gramineum persultans ungula campum,
Percitus hinnitu serpens evolvitur antro
Et Stygios aestus fumanti exsibilat ore.
Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis;
At nemus arrectae et procera cacumina saltus
Exuperant cristae; trifido vibrata per auras
Lingua micat motu atque assultans aethera lambit.
Ut vero strepuere tubae, conterritus alte
Immensum attollit corpus tergoque residens
L1[I] Cetera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
𝔹 Dira dehinc in bella ruit rapideque resolvens
Contortos orbes derecto corpore totam
Extendit molem subitoque propinquus in ora
Lato distantum spatio venit; omnis anhelat
Attonitus serpentis equus, frenoque teneri
Impatiens, crebros expirat naribus ignes.
Arduus ille super tumidis cervicibus altum
Nutat utroque caput; trepidos inde incitus ira
Nunc sublime rapit, nunc vasto pondere gaudet
Elisisse premens. tunc fractis ossibus atram
Absorbet saniem et, tabo manante per ora,
Mutat hians hostem semesaque membra relinquit.
Cedebant iam signa retro, victorque catervas
Longius avectas afflatus peste premebat,
Cum ductor, propere revocatam in proelia turmam
Vocibus impellens: “Serpentine Itala pubes
Terga damus Libycisque parem non esse fatemur
Anguibus Ausoniam? si debellavit inertis
Halitus, ac viso mens aegra effluxit hiatu,
Ibo alacer solusque manus componere monstro
Sufficiam.” Clamans haec atque interritus hastam
Fulmineo volucrem torquet per inane lacerto.
Venit in adversam non vano turbine frontem
Cuspis et, haud paulum vires adiuta ruentis

46 (31C) Donec pestiferos mitis Campania cursus
Tardavit bellumque sinu indefensa recepit.
Hic dum stagnosi spectat templumque domosque
Literni ductor, varia splendentia cernit
Pictura belli patribus monumenta prioris
Exhausti — nam porticibus signata manebant —
Quis inerat longus rerum et spectabilis ordo.
Primus bella truci suadebat Regulus ore,
Bella neganda, viro si noscere fata daretur.
At princeps Poenis indicta more parentum
Appius astabat pugna lauroque revinctus
Iustum Sarrana ducebat caede triumphum.
Aequoreum iuxta decus et navale trophaeum,
Rostra gerens nivea surgebat mole columna;
Exuvias Marti donumque Duilius, alto
Ante omnis mersa Poenorum classe, dicabat.
Cui nocturnus honos, funalia clara sacerque,
Post epulas tibicen adest; castosque penatis
Insignis laeti repetebat murmure cantus.
Cernit et extremos defuncti civis honores:
Scipio ductoris celebrabat funera Poeni,
Sardoa victor terra. videt inde ruentem
Litoribus Libycis dispersa per agmina pubem;
Instabat crista fulgens et terga premebat
Regulus; Autololes Nomadesque et Maurus et Hammon
Et Garamas positis dedebant oppida telis. L1[I]
Lentus harenoso spumabat Bagrada campo 𝔹
Viperea sanie turmisque minantibus ultro
Pugnabat serpens et cum duce bella gerebat.
Necnon proiectum puppi frustraque vocantem
Numina Amyclaeum mergebat perfida ponto
4 (2C) Rectorem manus, et feras tibi, Regule, poenas
Xanthippus digni pendebat in aequore leti.
Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Aegatis lacerae circum fragmenta videres
Classis et effusos fluitare in gurgite Poenos.
Possessor pelagi pronaque Lutatius aura
Captivas puppis ad litora victor agebat.
4 Haec inter iuncto religatus in ordine Hamilcar,
Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum
Totius in sese vulgi converterat ora.
Sed Pacis faciem et pollutas foederis aras
Deceptumque Iovem ac dictantis iura Latinos
Cernere erat. strictas trepida cervice securis
Horrebat Libys, ac summissis ordine palmis
Orantes veniam iurabant irrita pacta.
Haec Eryce e summo spectabat laeta Dione.
Quae postquam infesto percensuit omnia vultu
Arridens Poenus, lenta proclamat ab ira:
‘Non leviora dabis nostris inscribere tectis

'O iuvenis, dederit portas transcendere Romae
Silius Atque inferre pedem. Tyrrhenas sternere valles
Punica Caedibus, et ripas fluviorum exire Latino
Sanguine fas fuerit. Tarpeium accedere collem
Murisque aspirare veto.' Quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Maeonidum tellus, atramque per aethera volvens
Abrupto fregit caelo super agmina nubem.
Nec Poenum avertisse satis; dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam sedem Fabioque salutis habenas
Credere ductori. cui postquam tradita belli
Iura videt: 'Non hunc,' inquit, 'superaverit unquam
Invidia aut blando popularis gloria fuco;
Non astus fallax, non praeda aliusve cupido.
✦ Bellandi vetus ac laudum cladumque quieta
Mente capax; par ingenium castrisque togaeque.'
Sic genitor divum recipitque ad sidera gressum.
  Hic, circumspectis nulli deprensus in armis
Laudatusque Iovi, Fabius mirabile quantum
Gaudebat reducem patriae annumerare reversus,
Duxerat egrediens quam secum in proelia, pubem.
Nec membris quisquam natove pepercit amato
Acrius, aut vidit socium per bella cruorem
Tristior. atque idem, perfusus sanguine victor
L2[O] Hostili, plenis repetebat moenia castris.
𝔹 Stirpe genus clarum caeloque affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris
Et triplicis monstri famam et spectacula captas
Mira boves hac, qua fulgent nunc moenia Romae,
Egit ovans. tunc Arcadius, sic fama, locabat
Inter desertos fundata Palatia dumos
Paupere sub populo ductor; cum regia virgo,
Hospite victa sacro, Fabium de crimine laeto
Procreat et magni commiscet seminis ortus
Arcas in Herculeos mater ventura nepotes.
Ter centum domus haec Fabios armavit in hostem,
Limine progressos uno; pulcherrima quorum
Cunctando Fabius superavit facta ducemque
Hannibalem aequando. tantus tunc, Poene, fuisti.
  Dum se perculsi renovant in bella Latini,
Turbatus Iove et exuta spe moenia Romae
Pulsandi, collis Umbros atque arva petebat
Hannibal, excelso summi qua vertice montis
Devexum lateri pendet Tuder, atque ubi latis
Proiecta in campis nebulas exhalat inertis,
Et sedet ingentem pascens Mevania taurum,
Dona Iovi; tum Palladios se fundit in agros
Picenum dives praedae atque errantibus armis,
Quo spolia inuitant, transfert populantia signa;

47 (32C) Contra ardore ferae, capiti tremebunda resedit.
Clamor ad astra datur, vocesque repente profusae Silius
Aetherias adiere domos. furit ilicet ira Punica
Terrigena, impatiens dare terga novusque dolori
Et chalybem longo tum primum passus in aevo.
Nec frustra rapidi, stimulante dolore, fuisset
Impetus, ablato ni Regulus arte regendi
Instantem elusisset equo rursusque secutum
Cornipedis gyros flexi curvamine tergi
Detortis laeva celer effugisset habenis.
  At non spectator Marus inter talia segni
Torpebat dextra. mea tanto in corpore monstri
Hasta secunda fuit. iam iamque extrema trisulca
Lambebat lingua fessi certamine terga
Quadrupedis; torsi telum atque urgentia velox
In memet saevi serpentis proelia verto.
Hinc imitata cohors certatim spicula dextris
Congerit alternasque ferum diducit in iras,
Donec murali balista coercuit ictu.
Tum fractus demum vires, non iam amplius aegra
Consuetum ad nisus spina praestante rigorem
Et solitum in nubes tolli caput. acrius instant,
Iamque alvo penitus demersa falarica sedit,
Et geminum volucres lumen rapuere sagittae.
Iam patulis vasto sub vulnere faucibus ater
Tabificam expirat saniem specus; ultima iamque L2[O]
Ingestis cauda et iaculis pondere conti 𝔹
Haeret humi; lassoque tamen minitatur hiatu;
Donec tormentis stridens magnoque fragore
Discussit trabs acta caput, longoque resolvens
Aggere se ripae tandem exalavit in auras
5 (3C) Liuventem nebulam fugientis ab ore veneni.
Erupit tristi fluvio mugitus et imis
Murmura fusa vadis; subitoque et lucus et antrum
Et resonae silvis ulularunt flebile ripae.
Heu quantis luimus mox tristia proelia damnis!
Quantaque supplicia et qualis exhausimus iras!
Nec tacuere pii vates famulumque sororum
5 Naiadum, tepida quas Bagrada nutrit in unda,
Nos violasse manu seris monuere periclis. —
Haec tunc hasta decus nobis pretiumque secundi
Vulneris a vestro, Serrane, tributa parente,
Princeps quae sacro bibit e serpente cruorem.'
  Iamdudum vultus lacrimis atque ora rigabat
Serranus medioque viri sermone profatur:
'Huic si vita duci nostrum durasset in aevum,
Non Trebia infaustas superasset sanguine ripas,
Nec, Thrasymenne, tuus premeret tot nomina gurges.'
  Tum senior: 'Magnas,' inquit, 'de sanguine poenas
Percepit Tyrio et praesumpta piacula mortis.

Nam, defecta viris et opes attrita, supinas
Africa tendebat palmas, cum sidere diro
Misit Agenoreis ductorem animosa Therapne.
Nulla viro species decorisque et frontis egenum
Corpus; in exiguis vigor, admirabile, membris
Vividus, et nisu magnos qui vinceret artus.
Iam Martem regere atque astus adiungere ferro
Et duris facilem per inhospita ducere vitam
Haud isti, quem nunc penes est sollertia belli,
Cederet Hannibali. vellem hunc, o tristia nobis
Taygeta, hunc unum non durassetis opacis
Eurotae ripis! vidissem moenia flammis
Phoenissae ruere, aut certe non horrida fata
Flevissem ducis et, nulla quos morte nec igni
Exutos servans portabo in Tartara, luctus.
Consertae campis acies, multusque per arva
Fervebat Mavors; nec mens erat ulla sine ira.
Hic inter medios memorandis Regulus ausis
Laxabat ferro campum inque pericla ruebat
Nec repetenda dabat letali vulnera dextra.
Sic ubi nigrantem torquens stridentibus austris
Portat turbo globum piceaque e nube ruinam
Pendentem terris pariter pontoque minatur,
Omnis et agricola et nemoroso vertice pastor
Et pelago trepidat subductis navita velis.
L2[I] At fraudem nectens, socios ubi concava saxa
𝔹 Claudebant, vertit subito certamina Graius
Et dat terga celer ficta formidine ductor.
Haud secus ac stabulis procurans otia pastor
In foveam parco tectam velamine frondis
Ducit nocte lupos positae balatibus agnae.
Abripuit traxitque virum fax mentis honestae
Gloria et incerti fallax fiducia Martis.
Non socios comitumve manus, non arma sequentum
Respicere, insano pugnae tendebat amore
Iam solus: nubes subito cum densa Laconum
Saxosis latebris intento ad proelia circum
Funditur, et pone insurgit vis saeva virorum.
O diram Latio lucem! fastisque notandum
Dedecus o, Gradive, tuum! tibi dextera et urbi
Nata tuae tristi damnatur sorte catenae.
Haud umquam absistam gemitu. te, Regule, cidit
Sidonius carcer! tuque huic sat magna triumpho
Visa es, Carthago, superis! quae poena sequetur
Digna satis tali pollutos Marte Laconas?
At nova Elissaei iurato foedera patres
Consultant mandare duci pacisque sequestrem
Mittere poscentis vinctam inter proelia pubem
Captivamque manum ductore rependere nostro.
Nec mora, iam stabat primis in litoris undis

48 (33C) Haec Marus et maesta refovebat vulnera cura.
Interea, rapidas perfusa cruoribus alas,
Sicut sanguinea Thrasymenni tinxerat unda,
Vera ac ficta simul spargebat fama per urbem.
Allia et infandi Senones captaeque recursat
Attonitis arcis facies. excussit habenas
Luctificus Pavor, et tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros. vox horrida fertur,
Hostis adest. iaciuntque sudes et inania tela.
Ast aliae, laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta deum et seris post fata suorum
Sollicitant precibus. requiem tenebraeque diesque
Amisere; iacent portis ululante dolore
Dispersum vulgus, remeantumque ordine longo
Servat turba gradus; pendent ex ore loquentum,
Nec laetis sat certa fides, iterumque morantur
Orando et, vultu interdum sine voce precati,
Quod rogitant, audire pavent. hinc fletus, ubi aures
Percussae graviore malo; metus inde, negatum
Si scire, et dubius responsi nuntius haesit.
Iamque ubi conspectu redeuntum visa propinquo
Corpora, sollicite laeti funduntur et ipsis
Oscula vulneribus figunt superosque fatigant.
Hic inter trepidos, curae venerandus, agebat
Serranum Marus; atque olim post fata mariti
Non egressa domum vitato Marcia coetu L2[I]
Et lucem causa natorum passa, ruebat 𝔹
In luctum similem antiquo; turbata repente
Agnoscensque Marum: ‘Fidei comes inclite magnae,
Hunc certe mihi reddis,’ ait. ‘leve vulnus? an alte
Usque ad nostra ferus penetravit viscera mucro?
6 (4C) Quicquid id est, dum non vinctum Carthago catenis
Abripiat poenaeque instauret monstra paternae,
Gratum est, o superi. quotiens heu nate, petebam,
Ne patrias iras animosque in proelia ferres,
Neu te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus. nimium vivacis dura senectae
Supplicia expendi. quaeso, iam parcite, si qua
6 Numina pugnastis nobis.’ | At cladis acerbae
Discussa **ceu nube**, patres conquirere fessis
Iam rebus meditantur opem, atque ad munera
Certatur, pulsusque timor graviore periclo.
Maxima curarum, rectorem ponere castris,
Cui Latium et moles rerum quassata recumbat,
Spectante occasum patria. Iovis illa ruenti
Ausoniae atque Italis tempus protendere regnis
Cura fuit; nam Tyrrhenos Poenumque secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem,
Qui ferre in muros victricia signa parabat.
Tum quassans caput: ‘Haud umquam tibi Iupiter.’ inquit,

Hoc unum, coniux, uteri per pignora nostri
Unum oro: liceat tecum quoscumque ferentem
Terrarum pelagique pati caelique labores.
Non ego Amyclaeum ductorem in proelia misi,
Nec nostris tua sunt circumdata colla catenis.
Cur usque ad Poenos miseram fugis? accipe mecum
Hanc prolem. forsan duras Carthaginis iras
Flectemus lacrimis, aut, si praecluserit aures
Urbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
Teque tuosque simul; vel, si stat rumpere vitam,
In patria moriamur. adest comes ultima fati."
Has inter voces vinclis resoluta moveri
Paulatim et ripa coepit decedere puppis.
Tum vero infelix, mentem furiata dolore,
Exclamat, fessas tendens ad litora palmas:
✦ "En, qui se iactat Libyae populisque nefandis
Atque hosti servare fidem! data foedera nobis
Ac promissa fides thalamis ubi, perfide, nunc est?"
Ultima vox duras haec tunc penetravit ad auris;
Cetera percussi vetuerunt noscere remi.
Tum fluvio raptim ad pelagi devolvimur oras
Ac legimus pontum pinuque immane cavata
Aequor et immensas curva trabe findimus undas.
Ludibrium necis horrescens, vis aspera ponti
Obrueret, scopulisque ratem furor improbus Euri
L3[O] Frangeret, optabam; letum id commune fuisset.
𝔹 Sed nos ad poenam moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri Tyrioque dedere furori.
Infelix vidi patriamque remissus in urbem
Narrator poenae dura mercede reverti.
Nec tibi nunc ritus imitantem irasque ferarum
Pygmalioneam teutarem expromere gentem,
Si maius quicquam toto vidisset in orbe
Geris hominum, quam quod vestri veneranda parentis
Edidit exemplum virtus. pudet addere questus
Suppliciis, quae spectavi placido ore ferentem.
Tu quoque, care puer, dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa atque orientis comprime fletus.
Praefixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, densumque per artem
Texitur erecti stantisque ex ordine ferri
Infelix stimulus, somnisque hac fraude negatis
Quocumque inflexum perducto tempore torpor
Inclinavit iners, fodiunt ad viscera corpus.
Absiste, o iuvenis, lacrimis. patientia cunctos
Haec superat currus. longo revirescet in aevo
Gloria, dum caeli sedem terrasque tenebit
Casta Fides; dum virtutis venerabile nomen,
Vivet; eritque dies, tua quo, dux inclite, fata
Audire horrebunt a te calcata minores.'

49 (34C) Navali propulsa ratis, iam nautica pubes
Aut silvis stringunt remos, aut abiete secta
Transtra novant; his intortas aptare rudentis,
His studium erecto componere carbasa malo.
Unca locant prora curvati pondera ferri.
Ante omnis doctus pelagi rectorque carinae
Puppim aptat clavumque Cothon. micat aereus alta
Fulgor aqua trifidi splendentis in aequore rostri.
Tela simul variamque ferunt contra aspera ponti
Rerum ad tempus opem. mediae stat margine puppis,
Qui voce alternos nautarum temperet ictus
Et remis dictet sonitum pariterque relatis
Ad numerum plaudat resonantia caerula tonsis.
Postquam confectum nautis opus, horaque cursus,
Atque armata ratis ventique dedere profundum:
Omnis turba ruit, matres puerique senesque.
Per medios coetus trahit atque inimica per ora
Spectandum Fortuna ducem. fert lumina contra
Pacatus frontem, qualis cum litora primum
Attigit appulsa rector Sidonia classe.
Accessi comes, haud ipso renuente, ratique
Impositus maestus socium me casibus addo.
Illuviem atque inopes mensas durumque cubile
Et certare malis urgentibus hoste putabat
Devicto maius; nec tam fugisse cavendo
Adversa egregium, quam perdomuisse ferendo. L3[O]
Spes tamen una mihi — quamquam bene cognita et olim 𝔹
Atrox illa fides — urbem murosque domumque
Tangere si miseris licuisset, corda moveri
Posse viri et vestro certe mitescere fletu.
Claudebam sub corde metus lacrimasque putabam
7 (5C) Esse viro et nostrae similem inter tristia mentem.
Cum tandem patriae Tiberino allabimur amni,
Servabam vultus ducis ac prodentia sensum
Lumina et obtutu perstabam intentus eodem.
Si qua fides, unum, puer, inter mille labores,
Unum etiam in patria saevaque in Agenoris urbe
Atque unum vidi poenae quoque tempore vultum.
7 Obvia captivo cunctis simul urbibus ibat
Ausonia, et, campum turba vincente, propinqui
Implentur colles; strepit altis Albula ripis.
Ipsi Poenorum proceres immitia corda
Ad patrios certant cultus revocare, togaeque
Addebatur honos. stetit, illacrimante senatu
Et matrum turba iuvenumque dolore profuso,
Inter tot gemitus immobilis; aggere consul
Tendebat dextram et patria vestigia primus
Ponentem terra occursu celebrabat amico.
Collegit gressum; monitusque recedere consul
Nec summum violare decus; cingente superba

Poenorum turba captivoque agmine saeptus
Ibat et invidiam caelo divisque ferebat.
Ecce trahens geminum natorum Marcia pignus,
Infelix nimia magni virtute mariti,
Squalentem crinem et tristis lacerabat amictus. —
Agnoscisne diem? an teneris non haesit in annis? —
Atque ea, postquam habitu iuxta et velamine Poeno
Deformem aspexit, fusis ululatibus aegra
Labitur, et gelidos mortis color occupat artus.
Si qua deis pietas, tales, Carthago, videre
Dent tibi Sidonias matres; me voce quieta
Affatus, iubet et vestros et coniugis una
Arcere amplexus; patet impenetrabilis ille
Luctibus et numquam summissus colla dolori.'
Hic alto iuvenis gemitu lacrimisque coortis:
✦ 'Magne parens,' inquit, 'quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet, si iura querelis
Sunt concessa piis, cur hoc matrique mihique
Solamen, vel cur decus hoc, o dure, negasti,
Tangere sacratos vultus atque oscula ab ore
Libavisse tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? leviora forent haec vulnera quantum,
Si ferre ad manis infixos mente daretur
Amplexus, venerande, tuos. sed vana recordor
Ni, Mare, — nam primo tunc haerebamus in aevo —
L3[I] Humana maior species erat; horrida cano
𝔹 Vertice descendens ingentia colla tegebat
Caesaries, frontique coma squalente sedebat
Terribilis decor atque animi venerabile pondus.
Nil posthac oculis simile incidit.' Excipit inde
Iam Marus atque, inhibens convellere vulnera questu:
'Quid, cum praeteritis invisa penatibus,' inquit,
'Hospitia et sedes Poenorum intravit acerbas?
Affixi clipei currusque et spicula nota
Aedibus in parvis, magni monumenta triumphi,
Pulsabant oculos, coniuxque in limine primo
Clamabat: "Quo fers gressus? non Punicus hic est,
Regule, quem fugias, carcer. vestigia nostri
Casta tori domus et patrium sine crimine servat
Inviolata larem. semel hic iterumque — quid, oro,
Pollutum est nobis? — prolem, gratante senatu
Et patria, sum enixa tibi. tua respice, sedes
Haec est unde ingens humeris fulgentibus ostro
Vidisti Latios consul procedere fasces;
Unde ire in Martem, quo capta referre solebas
Et victor mecum suspendere postibus arma.
Non ego complexus et sanctae foedera taedae
Coniugiumve peto. patrios damnare penatis
Absiste ac natis fas duc concedere noctem."
Hos inter fletus iunctus vestigia Poenis

50 (35C) Limine se clusit Tyrio questusque reliquit.
Vixdum clara dies summa lustrabat in Oeta
Herculei monumenta rogi, cum consul adire
Accirique iubet Libyas. tum limina templi
Vidimus intrantem. quae consultata senatus,
Quasve viri voces extremum curia maerens
Audierit, placido nobis ipse edidit ore.
Intulit ut gressus, certatim voce manuque
Ad solitam sedem et vestigia nota vocabant.
Abnuit antiquumque loci aspernatus honorem.
At circumfusi non secius undique dextram
Prensare ac, patriae ductorem nomine tanto
Redderet, orabant; captiva posse redemptum
Pensari turba, ae Tyrias tum iustius arces
Arsuras dextra, fuerit quae vincta catenis.
Tum palmas simul attollens ac lumina caelo:
"Iustitiae rectique dator, qui cuncta gubernas,
Nec levior mihi diva Fides Sarranaque Iuno,
Quos reditus testes iurata mente vocavi,
Si mihi fas me digna loqui Latiosque tueri
Voce focos, ibo ad Tyrios non segnior," inquit,
"Stante fide reditus et salvo foedere poenae.
Sic nobis rerum exitio desistite honorem
Tendere. tot bellis totque annis fregimus aevum;
Nunc etiam vinclis et longo carcere torpent
Captivo in senio vires. fuit ille nec umquam, L3[I]
Dum fuit, a duro cessavit munere Martis 𝔹
Regulus. exangui spectatis corpore nomen.
At non Carthago, fraudum domus, inscia quantum
E nobis restet, iuvenes parat, aspera ferro
Pectora, captivos nostra pensare senecta.
8 (6C) Ite dolos contra, gensque astu fallere laeta
Discat, me capto quantum tibi, Roma, supersit.
Nec vero placeat, nisi quae de more parentum
Pax erit. exposcunt Libyes nobisque dedere
Haec referenda, pari libeat si pendere bellum
Foedere et ex aequo geminas conscribere leges.
Sed mihi sit Stygios ante intravisse penatis,
8 Talia quam videam ferientis pacta Latinos."
Haec fatus Tyriae sese iam reddidit irae,
Nec monitus spernente gravis fidosque senatu,
Poenorum dimissa cohors. quae maesta repulsa
Ac minitans capto patrias properabat ad oras.
Prosequitur vulgus patres, ac planctibus ingens
Personat et luctu campus. revocare libebat
Interdum et iusto raptum retinere dolore.
At trepida et subito ceu stans in funere coniux
Ut vidit puppi properantem intrare, tremendum
Vociferans, celerem gressum referebat ad undas:
"Tollite me, Libyes, comitem poenaeque necisque.

‘Ite citi, ruite ad portas, propellite vallum
Pectoribus. quantum campi distamus, ad umbras
Tantum hosti superest. resides ad bella vocantur,
Quis pudeat certare, senes. quodcumque videtis,
Hoc reliquum est, primo damnatum, ut inutile bello.
En, ubi nunc Gracchi atque ubi nunc sunt fulmina gentis
Scipiadae? pulsi Ausonia non ante paventem
Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi
Oceanumque tulit; profugus nunc errat uterque,
Nomina nostra tremens, et ripas servat Hiberi.
Est etiam, cur Flaminio mihi gloria caeso
Creverit, et titulis libeat cur figere nostris
Crudum Marte viri nomen. quot demere noster
Huic annos Fabio gladius valet! at tamen audet.
Audeat. haud ultra faxo spectetur in armis.’
Talia vociferans volucri rapit agmina cursu
Ac, praevectus equo, nunc dextra provocat hostem,
Nunc voce increpitat, missa nunc eminus hasta
Fertur ovans pugnaeque agitat simulacra futurae.
Ut Thetidis proles Phrygiis Vulcania campis
Arma tulit, clipeo amplexus terramque polumque
Maternumque fretum totumque in imagine mundum.
Cassarum sedet irarum spectator et alti
Celsus colle iugi domat exultantia corda
Infractasque minas dilato Marte fatigat
L1[O] Sollers cunctandi Fabius. ceu nocte sub atra
𝔸 Munitis pastor stabulis per ovilia clausum
Impavidus somni servat pecus; effera saevit
Atque impasta trucis ululatus turba luporum
Exercet morsuque quatit restantia claustra.
Irritus incepti movet inde atque Apula tardo
Arva Libys passu legit ac nunc valle residit
Conditus occulta, si praecipitare sequentem
Atque inopinata detur circumdare fraude;
Nunc nocturna parat caecae celantibus umbris
Furta viae retroque abitum fictosque timores
Assimulat; tum castra citus deserta relicta
Ostentat praeda atque invitat prodigus hostem.
Qualis Maeonia passim Maeandrus in ora,
Cum sibi gurgitibus flexis revolutus oberrat.
Nulla vacant incepta dolis; simul omnia versat
Miscetque exacuens varia ad conamina mentem.
Sicut aquae splendor, radiatus lampade solis,
Dissultat per tecta, vaga sub imagine vibrans
Luminis, et tremula laquearia verberat umbra.
Iamque dolore furens ita secum immurmurat irae:
‘Obvia si primus nobis hic tela tulisset,
Nullane nunc Trebiae et Thrasymenni nomina? nulli
Lugerent Itali? numquam Phaethontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor unda?

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 7

EPIC POEM .ORG

1

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 750 lines 2.0
𝔸 **1L** 1-150
𝔹 **3L** 151-750

As some way-faring Man, who wanders o’er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT 2-SIDED: **53** to **60**

INTEREA trepidis Fabius spes unica rebus. 52 (36C)
Ille quidem socios atque aegram vulnere praeceps
Ausoniam armabat viridique ad dura laborum
Bellator senio iam castra movebat in hostem.
Sed mens humana maior non tela nec enses
Nec fortis spectabat equos. tot milia contra
Poenorum invictumque ducem, tot in agmina solus
Ibat et in sese cuncta arma virosque gerebat.
Ac ni sacra seni vis impressumque fuisset,
Sistere Fortunam cunctando adversa foventem,
Ultima Dardanii transisset nominis aetas.
Ille modum superis in Punica castra favoris
Addidit et Libyae finem inter prospera bella
Vincendi statuit. tumefactum cladibus ille
Hesperiis lento Poenum moderamine lusit.
Summe ducum, qui regna iterum labentia Troiae
Et fluxas Latii res maiorumque labores,
Qui Carmentis opes et regna Euandria servas,
Surge, age et emerito sacrum caput insere caelo.
  At Libyae ductor, postquam nova nomina lecto
Dictatore vigent, raptim mutata Latinis
Imperia haud frustra reputans, cognoscere havebat,
Quae fortuna viro, quodnam decus; ultima fessis
Ancora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
Hannibali putet esse parem. fervore carentes
L1[I] Angebant anni fraudique inaperta senectus.
𝔸 Ocius accitum captivo ex agmine poscit
Progeniem ritusque ducis dextraeque labores.
Cilnius, Arreti Tyrrhenis ortus in oris,
Clarum nomen erat; sed laeva adduxerat hora
Ticini iuvenem ripis, fususque ruentis
Vulnere equi, Libycis praebebat colla catenis. 2 (1C)
Hic ardens — extrema malis — abrumpere vitam:
'Non cum Flaminio tibi res, nec fervida Gracchi
In manibus consulta,' inquit. 'Tirynthia gens est;
Quam si fata tuis genuissent, Hannibal, oris,
Terrarum imperium Carthaginis arce videres.
Non ego te longa serie per singula ducam.
Hoc sat erit, nosces Fabios certamine ab uno: 2
Veientum populi violata pace negabant
Acceptare iugum, ac vicino Marte furebat
Ad portas bellum, consulque ciebat ad arma.
Dilectus vetiti, privataque castra penates
Herculei implevere; domo, mirabile, ab una
Patricius iunctis exercitus ibat in armis.
Ter centum exiluere duces; quocumque liberet,
Uno non pavidus rexisses bella magistro.
Sed — dirum egressis omen — Scelerata minaci
Stridentis sonitu tremuerunt limina portae,
Maximaque Herculei mugivit numinis ara.
Invasere hostem, numerarique aspera virtus
Haud est passa viros, et plures milite caedes.
Saepe globo densi, saepe et per devia passim
Dispersi subiere vices; meritique labore
Aequato nulli quisquam virtute secundus,
Ducere ter centum Tarpeia ad templa triumpbos.
Spes heu fallaces oblitaque corda caducum,
Mortali quodcumque datur! grex ille virorum,
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere deorum
Invidia, subitis circumvenientibus armis.
Nec tamen occisos est cur laetere; supersunt,
Quot tibi sint Libyaeque satis; certaverit unus
Ter centum dextris. tam vivida membra laborque
Providus et cauta sollertia tecta quiete.
Nec vero, calidi, nunc tu, cui sanguinis aetas,
Foderis in pugna velocius ilia planta
Bellatoris equi frenisque momorderis ora.'
Quem cernens avidum leti post talia Poenus:
'Nequicquam nostras, demens,' ait, 'elicis iras
Et captiva paras moriendo evadere vincla.
Vivendum est. arta serventur colla catena.'
Haec iuvenis, divisque tumens ausisque secundis.
  At patres Latiasque nurus raptabat ad aras
Cura deum. maesto suffusae lumina vultu
Femineus matres graditur chorus; ordine longo L1[I]
Iunoni pallam conceptaque vota dicabant: 𝔸
'Huc ades, o regina deum, gens casta precamur
Et ferimus, digno quaecumque est nomine, turba
Ausonidum pulchrumque et, acu et subtemine fulvo
Quod nostrae nevere manus, venerabile donum.
Ac dum decrescit matrum metus, hoc tibi, diva,
Interea velamen erit. si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
Pressa tibi varia fulgebit gemma corona.'
Necnon et proprio venerantur Pallada dono
Phoebumque armigerumque deum primamque Dionen.
Tanta adeo, cum res trepidae, reverentia divum
Nascitur; at rarae fumant felicibus arae.
  Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius, tacito procedens agmine et arte
Bellandi lento similis praecluserat omnis
Fortunaeque hostique vias. discedere signis
Haud licitum, summumque decus, quo tollis ad astra
Imperii, Romane, caput, parere docebat.
Verum ubi prima satis conspecta in montibus altis
Signa procul, fulsitque novis exercitus armis,
Arrectae spes Sidonii, fervetque secundis
Fortunae iuvenis. vincendi sola videtur,
Quod nondum steterint acies, mora: 'Pergite,' clamat,

Assilit a tergo. cecidere et lora repente
Et stimuli; ferrumque super cervice tremiscens
Palluit infelix subducto sanguine Maurus.
Ora rapit gladio praefixaque cuspide portat.
At saevo Mavorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum caede globum. miserabile visu,
Vulneribus fessum ac multo labente cruore
Ductorem cernit suprema ac foeda precantem.
Manavere genis lacrimae, clipeoque paventem
Protegit et natum stimulans: ‘Fortissime, labem
Hanc pellamus,’ ait; ‘Poenoque ob mitia facta,
Quod nullos nostris ignes disperserit arvis,
Dignum expendamus pretium.’ Tunc, arte paterna
Ac stimulis gaudens, iuvenis circumdata Poenum
Agmina deturbat gladio campumque relaxat,
Donec Sidonius decederet aequore ductor;
Ceu, stimulante fame, rapuit cum Martius agnum
Averso pastore lupus fetumque trementem
Ore tenet presso; tum, si vestigia cursu
Auditis celeret balatibus obvia pastor,
Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
Reiectat praedam et vacuo fugit aeger hiatu.
Tum demum, Tyrium quas circumfuderat atra
Tempestas, Stygiae tandem fugere tenebrae.
Torpebant dextrae, et sese meruisse negabant
L1[O] Servari, subitisque bonis mens aegra natabat.
𝔹 Ut, qui collapsa pressi iacuere ruina,
Eruta cum subito membra, et nox atra recessit,
Connivent solemque pavent agnoscere visu.
Quis actis, senior, numerato milite laetus,
Collis et tuto repetebat in aggere castra.
Ecce autem e media iam morte renata iuventus,
Clamorem tollens ad sidera et ordine longo
Ibat ovans Fabiumque decus Fabiumque salutem
Certatim et magna memorabant voce parentem.
Tum, qui partitis dissederat ante maniplis:
‘Sancte,’ ait, ‘o genitor, revocato ad lucis honorem
Si fas vera queri, cur nobis castra virosque
Dividere est licitum? patiens cur arma dedisti,
Quae solus rexisse vales? hoc munere lapsi
Aeternas multo cum sanguine vidimus umbras.
Ocius huc aquilas servataque signa referte.
Hic patria est, murique urbis stant pectore in uno.
Tuque dolos, Poene, atque astus tandem exue notos;
Cum solo tibi iam Fabio sunt bella gerenda.’
Haec ubi dicta dedit, mille hinc, venerabile visu,
Caespite de viridi surgunt properantibus arae.
Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyaei
Fas cuiquam tetigisse fuit, quam multa precatus
In mensam Fabio sacrum libavit honorem.

53 (37C) Inventum, dum se cohibet, terimurque sedendo,
Vincendi genus; en quotiens, velut obvius iret,
Discinxit ratione dolos fraudesque resoluit!’
Haec secum, medio somni cum bucina noctem
Divideret; iamque, excubias sortitus iniquas,
Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.
Vertit iter Daunique retro tellure relicta
Campanas remeat notus populator in oras.
Hic vero, intravit postquam uberis arva Falerni —
Dives ea et numquam tellus mentita colono —
Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
Haud fas, Bacche, tuos tacitum tramittere honores,
Quamquam magna incepta vocent. memorabere, sacri
Largitor laticis, gravidae cui nectare vites
Nullum dant prelis nomen praeferre Falernis.
Massica sulcabat meliore Falernus in aevo,
Ensibus ignotis, senior iuga. pampinus umbras
Nondum uvae viridis nudo texebat in arvo,
Pocula nec norant sucis mulcere Lyaei.
Fonte sitim et pura soliti defendere lympha.
Attulit hospitio pergentem ad litora Calpes
Extremumque diem pes dexter et hora Lyaeum,
Nec pigitum parvosque lares humilisque subire
Limina caelicolam tecti. cepere volentem
Fumosi postes et ritu pauperis aevi
Ante focos mensae; laetus nec senserat hospes L1[O]
Advenisse deum; sed enim de more parentum 𝔹
Grato cursabat studio instabatque senectae,
Donec opes festas puris nunc poma canistris
Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantis humore dapes. tum lacte favisque
3 (2C) Distinxit dulcis epulas nulloque cruore
Polluta castus mensa cerealia dona
Attulit ac primum Vestae detersit honorem
Undique et in mediam iecit libamina flammam.
Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
Captus, Iacche, vetas. subito, mirabile dictu,
Fagina pampineo spumarunt pocula suco,
3 Pauperis hospitii pretium; vilisque rubenti
Fluxit mulctra mero, et quercu in cratera cavata
Dulcis odoratis humor sudavit ab uvis.
‘En cape,’ Bacchus ait, ‘nondum tibi nota, sed olim
Viticolae nomen pervulgatura Falerni
Munera’ — et haud ultra latuit deus. inde nitentem
Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
Et fusae per colla comae, dextraque pependit
Cantharus, ac vitis, thyrso delapsa virenti,
Festas Nysaeo redimivit palmite mensas.
Nec facilis laeto certasse, Falerne, sapori,
Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum,

Iam lingua titubante moves, patrique Lyaeo
Tempora quassatus, grates et praemia digna
Vix intellectis conaris reddere verbis,
Donec composuit luctantia lumina Somnus,
Somnus, Bacche, tibi comes additus. hic ubi primo
Ungula dispersit rores Phaethontia Phoebo,
Uviferis late florebat Massicus arvis,
Miratus nemora et lucentis sole racemos.
It monti decus, atque ex illo tempore dives
Tmolus et ambrosiis Ariusia pocula sucis
Ac Methymna ferox lacubus cessere Falernis.
Haec tum vasta dabat terrisque infestus agebat
Hannibal, et sicci stimulabant sanguinis enses,
Ludificante ducem Fabio; iamque improba castris
Ausoniis vota et pugnandi prava libido
Gliscebat; proni decurrere monte parabant.
Da famae, da, Musa, virum, cui vincere bina
Concessum castra et geminos domitare furores.
‘Fervida si nobis corda abruptumque putassent
Ingenium patres et si clamoribus,’ inquit,
‘Turbari facilem mentem, non ultima rerum
Et deplorati mandassent Martis habenas.
Stat pensata diu belli sententia: vincam
Servare invitos urgentisque ultima fata.
Nulli per Fabium e vobis cecidisse licebit.
L1[I] Si lucis piget, et supremis esse cupido est
𝔹 Nominis Ausonii, taedetque in tempore tali
Nullum clade nova claraeque fragore ruinae
Insignem fecisse locum, revocandus ab atris
Flaminius nobis est sedibus. ille ruendi
Iam dudum properans signum auspiciumque dedisset.
An nondum praeceps vicinaque fata videtis?
Una ut, debellet, satis est victoria Poeno.
State, viri, et sentite ducem. cum optabile tempus
Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
Aequentur factis. non est, mihi credite, non est
Arduus in pugnas ferri labor. una reclusis
Omnes iam portis in campum effuderit hora.
Magnum illud solisque datum, quos mitis euntis
Iupiter aspexit, magnum est, ex hoste reverti.
Fortunae Libys incumbit flatuque secundo
Fidit agens puppim. dum desinat aura, sinusque
Destituat tumidos subducto flamine ventus,
In rem cunctari fuerit. non ulla perenni
Amplexu Fortuna fovet. iam copia quanto
Artior, et — nullo Tyriis certamine — quantum
Detritum est famae! quin inter cetera nostra
Haud laude afuerit, modo qui — sed parcere dictis
Sit melius. iam vos acies et proelia et hostem
Poscitis? o maneat, superi, fiducia talis!

54 (38C) Umenti ferrum admovit tepefacta palato.
At Brutus, diro casu turbatus amici,
Ausum multa virum et spargentem in vulnera saevos
Fraude fugae calamos, iam nullis cursibus instat
Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
Mandat atrox hastae telumque volatile nodo
Excutit et summum, qua laxa monilia crebro
Nudabant versu, tramittit cuspide pectus.
Labitur intento cornu transfossus, et una
Arcum laeva cadens, dimisit dextra sagittam.
At non tam tristi sortitus proelia Marte
Phoebei Soractis honor Carmelus agebat;
Sanguine quippe suo iam Bagrada tinxerat ensem,
Dux rectorque Nubae populi; iam fusus eidem
Zeusis, Amyclaei stirps impacata Phalanti,
Quem tulerat mater claro Phoenissa Laconi.
Talia dum metuit, nec pugnae fisus in hoste
Tam rapido nec deinde fugae, suadente pavore,
Per dumos miser in vicina cacumina quercus
Repserat atque alta sese occultabat in umbra
Hampsicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
Hunc longa multa orantem Carmelus et altos
Mutantem saltu ramos transverberat hasta;
Ut, qui viscata populatur harundine lucos,
Dum nemoris celsi procera cacumina sensim
Substructa certat tacitus contingere meta, L1[I]
Sublimem calamo sequitur crescente volucrem. 𝔹
Effudit vitam, atque alte manante cruore
Membra pependerunt curvato exsanguia ramo.
Iamque in palantis ac versos terga feroces
Pugnabant Itali, subitus cum mole pavenda
4 (3C) Terrificis Maurus prorumpit Tunger in armis.
Nigra viro membra, et furvi iuga celsa trahebant
Cornipedes, totusque novae formidinis arte
Concolor aequabat liventia currus equorum
Terga; nec erectis similes imponere cristis
Cessarat pennas, aterque tegebat amictus.
Ceu quondam aeternae regnator noctis, ad imos
4 **Cum fugeret thalamos, Hennaea virgine rapta,**
Egit nigrantem Stygia caligine currum.
At Cato, tum prima sparsus lanugine malas,
Quod peperere decus Circaeo Tuscula dorso
Moenia, Laertae quondam regnata nepoti,
Quamquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegisse gradum videt, imperterritus ipse
Ferrata calce atque effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum. negat obvius
Et trepidat cassa sonipes exterritus umbra.
Tum celer in pugnam dorso delatus ab alto
Alipedem planta currum premit atque volanti

Tum Garadum largumque comae prosternit Adherben
Et geminas acies superantem vertice Thulin,
Qui summas alto prensabat in aggere pinnas.
Eminus hos. gladio Sapharum gladioque Monaesum
Et Morinum pugnas aeris stridore cientem,
Dexteriore gena cui sedit letifer ictus,
Perque tubam fixae decurrens vulnere malae,
Extremo fluxit propulsus murmure sanguis.
Proximus iaculo Nasamonius occidit Idmon.
Namque super tepido lapsantem sanguine et aegra
Lubrica nitentem nequicquam evadere planta
Impacto prosternit equo trepideque levantem
Membra afflicta solo pressa violentius hasta
Implicuit terrae telumque in caede reliquit.
Haeret humi cornus motu tremefacta iacentis
Et campo servat mandatum affixa cadaver.
  Necnon exemplo laudis furiata iuventus,
Syllaeque Crassique simul iunctusque Metello
Furnius ac melior dextrae Torquatus, inibant
Proelia et unanimi vel morte emisse volebant
Spectari Fabio. miser hinc vestigia retro
Dum rapit et molem subducto corpore vitat
Intorti Bibulus saxi atque in terga refertur,
Strage super lapsus socium, qua fibula morsus
Loricae crebro laxata resolverat ictu,
L2[O] Accepit lateri penitusque in viscera adegit,
𝔹 Extabat fixo quod forte cadavere, ferrum.
Heu sortem necis! evasit Garamantica tela
Marmaridumque manus, ut inerti cuspide fusus
Occideret, telo non in sua vulnera misso.
Voluitur exanimis, turpatque decora iuventa
Ora novus pallor; membris dimissa solutis
Arma fluunt, erratque niger per lumina somnus.
  Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
Excitus prece, et auxilio socia arma ferebat,
Eoa tumidus pharetrati militis ala,
Gens Cadmi, Cleadas; fulva cui plurima passim
Casside et aurato fulgebat gemma monili.
Qualis ubi Oceani renovatus Lucifer unda
Laudatur Veneri et certat maioribus astris.
Ostro ipse ac sonipes ostro totumque per agmen
Purpura Agenoreis saturata micabat aënis.
Hic avidum pugnae et tam clarum excidere nomen
Brutum exoptantem, varie nunc laevus in orbem,
Nunc dexter levibus flexo per devia gyris
Ludificatus equo, volucrem post terga sagittam
Fundit, Achaemenio detractans proelia ritu.
Nec damnata manus, medio sed, fiebile, mento
Armigeri Cascae penetrabilis haesit harundo,
Obliquumque secans surrecta cuspide vulnus

55 (39C) Interea, exclusa maioris sorte pericli,
Me solum, quaeso, toti me opponite bello.'
His dictis fractus furor, et rabida arma quierunt.
Ut cum turbatis placidum caput extulit undis
Neptunus totumque videt totique videtur
Regnator ponto; saevi fera murmura venti
Dimittunt nullasque movent in frontibus alas;
Tum, sensim infusa tranquilla per aequora pace,
Languentes tacito lucent in litore fluctus.
  Sensit cura sagax Poeni fraudisque veneno
Aggreditur mentes. pauca atque haec ruris aviti
Iugera nec multis Fabius vertebat aratris;
Massicus uviferis addebat nomina glebis.
Hinc pestem placitum moliri et spargere causas
In castra ambiguas. ferro flammisque pepercit
Suspectamque loco pacem dedit arte maligna,
Ceu clandestino traheretur foedere bellum.
  Intellectus erat Fabio, Tyriosque videbat
Dictator saevire dolos; sed non vacat aegram
Invidiam gladios inter lituosque timere
Et dubia morsus famae depellere pugna,
Donec reptantem, nequicquam saepe trahendo
Huc illuc castra ac scrutantem proelia Poenum,
Qua nemorosa iuga et scopulosi vertice colles
Exurgunt, clausit sparsa ad divortia turma.
Hinc Laestrygoniae saxoso monte premebant L2[O]
A tergo rupes, undosis squalida terris, 𝔹
Hinc Literna palus; nec ferri aut militis usum
Poscebat regio. saeptos sed fraude locorum
Arta fames, poenas miserae exactura Sagunti,
Urgebat, finisque aderat Carthaginis armis.
5 (4C) Cuncta per et terras et lati stagna profundi
Condiderat somnus, positoque labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem vigilesque metus haurire sinebant
Dona soporiferae noctis. nam membra cubilis
Erigit et fulvi circumdat pelle leonis,
5 Qua super instratos proiectus gramine campi
Presserat ante toros. tunc ad tentoria fratris
Fert gressus vicina citos; nec degener ille
Belligeri ritus, taurino membra iacebat
Effultus tergo et mulcebat tristia somno.
Haud procul hasta viri terrae defixa propinquae,
Et dire summa pendebat cuspide cassis;
At clipeus circa loricaque et ensis et arcus;
Et telum Baliare simul tellure quiescunt.
Iuxta lecta manus, iuvenes in Marte probati;
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
Ut pepulere levem intrantis vestigia somnum:

'Heus!' inquit pariterque manus ad tela ferebat,
'Quae te cura vigil fessum, germane, fatigat?'
Ac iam constiterat sociosque in caespite fusos
Incussa revocat castrorum ad munera planta,
Cum Libyae ductor: 'Fabius me noctibus aegris,
In curas Fabius nos excitat; illa senectus,
Heu fatis quae sola meis currentibus obstat!
Cernis, ut armata circumfundare corona,
Et vallet clausos collectus miles in orbem.
Verum, age, nunc quoniam res artae, percipe porro,
Quae meditata mihi. latos correpta per agros
Armenta assueto belli de more secuntur.
Cornibus arentis edicam innectere ramos
Sarmentique levis fronti religare maniplos;
Admotus cum fervorem disperserit ignis,
Ut passim exultent stimulante dolore iuvenci
Et vaga per collis cervice incendia iactent.
Tum terrore novo trepidus laxabit iniquas
Custos excubias maioraque nocte timebit.
Si cordi consulta — moras extrema recusant —
Accingamur,' ait. Gemino tentoria gressu
Inde petunt. ingens clipeo cervice reposta
Inter equos interque viros interque iacebat
Capta manu spolia et rorantia caede Maraxes
Ac dirum, in somno ceu bella capesseret, amens
L2[I] Clamorem tum forte dabat dextraque tremente
𝔹 Arma toro et notum quaerebat fervidus ensem.
Huic Mago, inversa quatiens ut dispulit hasta
Bellantem somnum: 'Tenebris fortissime ductor,
Iras compesce atque in lucem proelia differ.
Ad fraudem occultamque fugam tutosque receptus
Nunc nocte utendum est. arentis nectere frondes
Cornibus et latis accensa immittere silvis
Armenta, oppositi reserent qua claustra manipli,
Germanus parat atque obsessa evellere castra.
Emergamus, et hic Fabio persuadeat astus,
Non certare dolis.' Nihil hinc cunctante, sed acris
Incepti laeto iuvene, ad tentoria Acherrae
Festinant; cui parca quies minimumque soporis,
Nec notum somno noctes aequare; feroci
Pervigil inservibat equo fessumque levabat
Tractando et frenis ora exagitata fovebat.
At socii renovant tela arentemque cruorem
Ferro detergent et dant mucronibus iras.
Quid fortuna loci poscat, quid tempus, et ipsi
Quaenam agitent, pandunt et coeptis ire ministrum
Haud segnem hortantur. discurrit tessera castris;
Intentique docent, quae sint properanda, monentque
Quisque suos; instat trepidis stimulatque ruentis
Navus abire timor, dum caeca silentia dumque

56 (40C) Me spectante, sinam? non aequavisse minorem
Solventur culpa, si sunt mihi talia corda?
Iamque hoc, ne dubites longaevi, nate, parentis
Accipe et aeterno fixum sub pectore serva:
Succensere nefas patriae; nec foedior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuere senes. quantus qualisque fuisti,
Cum pulsus lare et extorris Capitolia curru
Intrares exul! tibi corpora caesa, Camille,
Damnata quot sunt dextra! pacata fuissent
Ni consulta viro mensque impenetrabilis irae,
Mutassentque solum sceptris Aeneia regna,
Nullaque nunc stares terrarum vertice, Roma.
Pone iras, o nate, meas. socia arma feramus
Et celeremus opem.' Iamque intermixta sonabant
Classica, procursusque viros colliserat acer.
  Primus claustra manu portae dictator et altos
Disiecit postis rupitque in proelia cursum.
Non graviore movent venti certamina mole
Odrysius Boreas et Syrtim tollere pollens
Africus: obnixi cum bella furentia torquent,
Distraxere fretum ac diversa ad litora volvunt
Aequor quisque suum; sequitur stridente procella
Nunc huc, nunc illuc, raptum mare et intonat undis.
Haud prorsus daret ullus honos tellusque subacta
Phoenicum et Carthago ruens, iniuria quantum
Orta ex invidia decoris tulit; omnia namque
Dura simul devicta viro, metus, Hannibal, irae,
Invidia, atque una fama et fortuna subactae.
  Poenus ab excelso rapidos decurrere vallo
Ut vidit, tremuere irae, ceciditque repente
6 (5C) Cum gemitu spes haud dubiae praesumpta ruinae;
Quippe aciem denso circumvallaverat orbe
Hausurus clausos coniectis undique telis.
Atque hic Dardanius pravo certamine ductor
Iam Styga et aeternas intrarat mente tenebras —
Nam Fabium auxiliumque viri sperare pudebat —
Cum senior, gemino complexus proelia cornu,
6 Ulteriore ligat Poenorum terga corona
Et modo claudentis aciem nunc, extima cingens,
Clausos ipse tenet. maiorem surgere in arma
Maioremque dedit cerni Tirynthius. altae
Scintillant cristae et, mirum, velocibus ingens
Per subitum membris venit vigor; ingerit hastas
Aversumque premit telorum nubibus hostem.
Qualis post iuvenem, nondum subeunte senecta,
Rector erat Pylius bellis aetate secunda.
  Inde ruens Thurin et Buten et Narin et Arsen
Dat leto fisumque manus conferre Mahalcen,
Cui decus insigne et quaesitum cuspide nomen.

Evocat e liquidis piscem penetralibus esca,
Cumque levem summa vidit iam nare sub unda,
Ducit sinuato captivum ad litora lino.
Fama furit versos hostis, Poenumque salutem
Invenisse fuga; liceat si vincere, finem
Promitti cladum; sed enim ditione carere
Virtutem, et poenas vincentibus esse repostas.
Clausurum iam castra ducem rursusque referri
Vaginae iussurum enses, reddatur in armis
Ut ratio, et purget miles, cur vicerit hostem.
Haec vulgus; necnon patrum Saturnia mentes
Invidiae stimulo fodit et popularibus auris.
Tunc indigna fide censent optandaque Poeno,
Quae mox haud parvo luerent damnata periclo.
Dividitur miles, Fabioque equitumque magistro
Imperia aequantur geminis. cernebat, et expers
Irarum senior, magnas ne penderet alti
Erroris poenas patria inconsulta, timebat.
Ac tum multa putans secum, ut remeavit ab urbe,
Partitus socias vires, vicina propinquis
Signa iugis locat et specula sublimis ab alta
Non Romana minus servat, quam Punica castra.
Nec mora; disiecto Minuci vecordia vallo
Perdendi simul et pereundi ardebat amore.
Quem postquam rapidum vidit procedere castris
L3[O] Hinc Libys, hinc Fabius, simul accendere sagacis
𝔹 In subitum curas. propere capere arma maniplis
Edicit vallique tenet munimine turmas
Ausonius; torquet totas in proelia vires
Poenorum ductor propellitque agmina voce:
‘Dum dictator abest, rape, miles, tempora pugnae.
Non sperata diu plano certamina campo
Offert ecce deus. quoniam data copia, longum
Detergete situm ferro multoque cruore
Exsatiate, viri, plenos rubiginis enses.’
Atque ea Cunctator pensabat ab aggere valli,
Perlustrans campos oculis, tantoque periclo
Discere, quinam esset Fabius, te, Roma, dolebat.
Cui natus, iuncta arma ferens: ‘Dabit improbus,’ inquit,
‘Quas dignum est, poenas; qui per suffragia caeca
Invasit nostros haec ad discrimina fasces.
Insanae spectate tribus! pro lubrica rostra
Et vanis fora laeta viris! nunc munera Martis
Aequent imperio et solem concedere nocti
Sciscant imbelles. magna mercede piabunt
Erroris rabiem et nostrum violasse parentem.’
Tum senior, quatiens hastam lacrimisque coortis:
‘Sanguine Poenorum, iuvenis, tam tristia dicta
Sunt abolenda tibi. patiarne ante ora manusque
Civem deleri nostras? aut vincere Poenum,

57 (41C) Maiores umbrae. rapida iam subdita peste
Virgulta atque altis surgunt e cornibus ignes.
Hic vero ut, gliscente malo et quassantibus aegra
Armentis capita, adiutae pinguescere flammae
Coepere, et vincens fumos erumpere vertex:
Per collis dumosque — lues agit atra — per altos
Saxosi scopulos montis lymphata feruntur
Corpora anhela boum, atque obsessis naribus igni
Luctantur frustra rabidi mugire iuvenci.
Per iuga, per vallis errat Vulcania pestis,
Nusquam stante malo; vicinaque litora fulgent.
Quam multa, affixus caelo sub nocte serena,
Fluctibus e mediis sulcator navita ponti
Astra videt; quam multa videt, fervoribus atris
Cum Calabros urunt ad pinguia pabula saltus,
Vertice Gargani residens incendia pastor.
At facie subita volitantum montibus altis
Flammarum, quis tunc cecidit custodia sorti,
Horrere atque ipsos, nullo spargente, vagari
Credere et indomitos pasci sub collibus ignes.
Caelone exciderint, et magna fulmina dextra
Torserit Omnipotens, an caecis rupta cavernis
Fuderit egestas accenso sulphure flammas
Infelix tellus, media in formidine quaerunt.
Iamque abeunt; faucesque viae citus occupat armis
Poenus et in patulos exultans emicat agros. L3[O]
Huc tamen usque vigil processerat arte regendi 𝔹
Dictator Trebiam et Tusci post stagna profundi,
Esset ut Hannibali Fabium Romanaque tela
Evasisse satis. quin et vestigia pulsi
Et gressus premeret castris, ni sacra vocarent
7 (6C) Ad patrios veneranda deos. tum, versus ad urbem,
Alloquitur iuvenem, cui mos tramittere signa
Et belli summam primasque iubebat habenas,
Atque his praeformat dictis fingitque monendo:
‘Si factis nondum, Minuci, te cauta probare
Erudiit Fortuna meis, nec ducere verba
Ad verum decus ac pravis arcere valebunt.
7 Vidisti clausum Hannibalem; nil miles et alae
Iuvere aut densis legio conferta maniplis.
Testor te, solus clausi nec deinde morabor —
Dis sine me libare dapem et sollemnia ferre —
Hunc iterum atque iterum vinctum vel montibus altis,
Amnibus aut rapidis — modo pugna absistite — tradam.
Interea — crede experto, non fallimus — aegris
Nil movisse salus rebus. sit gloria multis
Et placeat, quippe egregium, prosternere ferro
Hostem; sed Fabio sit vos servasse triumphus.
Plena tibi castra atque intactus vulnere miles
Creditur; hos nobis — erit haec tibi gloria — redde.

Iam cernes Libycum huic vallo assultare leonem,
Iam praedas offerre tibi, iam vertere terga,
Respectantem adeo atque iras cum fraude coquentem.
Claude, oro, castra et cunctas spes eripe pugnae.
Haec monuisse satis. sed si compescere corda
Non datur oranti, magno te iure pioque
Dictator capere arma veto.’ Sic castra relinquens
Vallarat monitis ac se referebat ad urbem.
  Ecce autem flatu classis Phoenissa secundo
Litora Caietae Laestrygoniosque recessus
Sulcabat rostris portusque intrarat apertos,
Ac totus multo spumabat remige pontus,
Cum trepidae fremitu vitreis e sedibus antri
Aequoreae pelago simul emersere sorores
Ac possessa vident infestis litora proris.
Tum magno perculsa metu Nereia turba
Attonitae propere refluunt ad limina nota,
Teleboum medio surgunt qua regna profundo
Pumiceaeque procul sedes. immanis in antro
Conditur abrupto Proteus ac spumea late
Cautibus obiectis reiectat caerula vates.
Is postquam — sat gnarus enim rerumque metusque —
Per varias lusit formas et terruit atri
Serpentis squamis horrendaque sibila torsit,
Aut fremuit torvo mutatus membra leone:
L3[I] ‘Dicite,’ ait, ‘quae causa viae? quisve ora repente
𝔹 Pervasit pallor? cur scire futura libido?’
  Ad quae Cymodoce, Nympharum maxima natu
Italidum: ‘Nosti nostros, praesage, timores.
Quid Tyriae classes ereptaque litora nobis
Portendunt? num migrantur Rhoeteia regna
In Libyam superis? aut hos Sarranus habebit
Navita iam portus? patria num sede fugatae
Athlantem et Calpen extrema habitabimus antra?’
  Tunc sic, involuens repetita exordia, retro
Incipit ambiguus vates reseratque futura:
Laomedonteus Phrygia cum sedit in Ida
Pastor et, errantis dumosa per avia tauros
Arguta revocans ad roscida pascua canna,
Audivit sacrae lentus certamina formae;
Tum matris currus niveos agitabat olores,
Tempora sollicitus litis servasse, Cupido.
Parvulus ex humero gorytos et aureus arcus
Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
Monstrabat gravidam telis se ferre pharetram.
Ast alius nivea comebat fronte capillos,
Purpureos alius vestis religabat amictus,
Cum sic suspirans roseo Venus ore decoros
Alloquitur natos: “Testis certissima vestrae
Ecce dies pietatis adest. quis credere salvis
58 (42C) Hoc ausit vobis? de forma atque ore — quid ultra
Iam superest rerum? — certat Venus. omnia parvis
Si mea tela dedi blando medicata veneno,
Si vester, caelo ac terris qui foedera sancit,
Stat supplex, cum vultis, avus: victoria nostra
Cypron Idumaeas referat de Pallade palmas,
De Iunone — Paphos centum mihi fumet in aris.”
Dumque haec aligeris instat Cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente dea. iam bellica virgo,
Aegide deposita atque assuetum casside crinem
Involui tunc compta tamen pacemque serenis
Condiscens oculis, ibat lucoque ferebat
Praedicto sacrae vestigia concita plantae.
Parte alia intrabat iussis Saturnia silvis,
Iudicium Phrygis et fastus pastoris et Iden
Post fratris latura toros; postrema nitenti
Affulsit vultu ridens Venus. omnia circa
Et nemora et penitus frondosis rupibus antra
Spirantem sacro traxerunt vertice odorem.
Nec iudex sedisse valet; fessique nitoris
Luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse videri.
Sed victae fera bella deae vexere per aequor,
Atque excisa suo pariter cum iudice Troia.
Tum pius Aeneas, terris iactatus et undis,
Dardanios Itala posuit tellure penatis.
Dum cete ponto innabunt, dum sidera caelo L3[I]
Lucebunt, dum sol Indo se litore tollet, 𝔹
Hic regna et nullae regnis per saecula metae.
At vos, o natae, currit dum immobile filum,
Hadriaci fugite infaustas **Sasonis** harenas.
Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
8 (7C) Aufidus et rubros impellet in aequora fluctus;
Damnatoque deum quondam per carmina campo
Aetolae rursus Teucris pugnabitis umbrae.
Punica Romuleos quatient mox spicula muros,
Multaque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
Hinc ille in furto genitus patruique piabit
Idem ultor patrisque necem; tum litus Elissae
8 Implebit flammis avelletque Itala Poenum
Viscera torrentem et propriis superabit in oris.
Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedet.
Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget
Et cinerem Libyae ferat in Capitolia victor.’
  Quae dum arcana deum vates evoluit in antro,
Iam monita et Fabium bellique equitumque magister
Exuerat mentem ac praeceps tendebat in hostem.
Pascere nec Poenus pravum ac nutrire furorem
Deerat et, ut parvo maiora ad proelia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga.
Non aliter, quam qui sparsa per stagna profundi

Eliciunt spondentque novis medicamina curis —
Quod vidi decepta nefas! — congessit in atram
Cuncta tui monumenta pyram et non prospera dona.'
Tunc sic Aeneas dulci repetitus amore:
'Tellurem hanc iuro, vota inter nostra frequenter
Auditam vobis; iuro caput, Anna, tibique
Germanaeque tuae dilectum mitis Iuli,
Respiciens aegerque animi tum regna reliqui
Vestra nec abscessem thalamo, ni magna minatus
Meque sua ratibus dextra imposuisset et alto
Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
Sed cur — heu seri monitus! — cur tempore tali
Incustodito saevire dedistis amori?'
Contra sic infit, volvens vix murmur anhelum
Inter singultus labrisque trementibus Anna:
'Nigro forte Iovi, cui tertia regna laborant,
Atque atri sociae thalami nova sacra parabam,
Quis aegram mentem et trepidantia corda levaret
Infelix germana tori, furvasque trahebam
Ipsa manu, properans ad visa pianda, bidentis;
Namque asper somno diris me impleverat horror:
Terque suam Dido, ter cum clamore vocarat
Et laeta exultans ostenderat ora Sychaeus.
Quae dum abigo menti et, sub lucem ut visa secundent,
Oro caelicolas ac vivo purgor in amni,
L1[O] ✦ Illa, cito passu pervecta ad litora, mutae
𝔸 Oscula, qua steteras, bis terque infixit harenae.
Deinde amplexa sinu late vestigia fovit,
Ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres.
Tum rapido praeceps cursu resolutaque crinem
Evasit propere in celsam, quam struxerat ante
Magna mole, pyram; cuius de sede dabatur
Cernere cuncta freta et totam Carthaginis urbem.
Hic Phrygiam vestem et bacatum induta monile,
Postquam illum infelix hausit, quo munera primum
Sunt conspecta, diem et convivia mente reduxit
Festasque adventu mensas teque ordine Troiae
Narrantem longos, se pervigilante, labores,
In portus amens rorantia lumina flexit:
'Di longae noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor,' inquit, 'adeste
Et placidi victos ardore admittite manis.
Aeneae coniux, Veneris nurus, ulta maritum,
Vidi constructas nostrae Carthaginis arces.
Nunc ad vos magni descendet corporis umbra.
Me quoque fors dulci quondam vir notus amore
Expectat, curas cupiens aequare priores.'
Haec dicens ensem media in praecordia adegit,
Ensem Dardanii quaesitum in pignus amoris.
Viderunt comites tristique per atria planctu

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 8

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

1

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 676 lines 2.0
𝔸 **1L** 1-150
𝔹 **3L** 151-676

PRINT 2-SIDED: **61** to **68**

PRIMUS Agenoridum cedentia terga videre
Aeneadis dederat Fabius. Romana parentem
Solum castra vocant, solum vocat Hannibal hostem
Impatiensque morae fremit: ut sit copia Martis,
Expectanda viri fata optandumque sub armis
Parcarum auxilium; namque, hac spirante senecta,
Nequicquam sese Latium sperare cruorem.
Iam vero concors miles signisque relatis
Indivisus honos, iterumque et rursus eidem
Soli obluctandum Fabio, maioribus aegrum
Angebant curis. lentando fervida bella
Dictator cum multa adeo, tum miles egenus
Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi
Egerat et, quamquam finis pugnaque manuque
Haud dum partus erat, iam bello vicerat hostem.
Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,
Vaniloquum Celtae genus ac mutabile mentis,
Respectare domos; maerebant caede sine ulla —
Insolitum sibi — bella geri, siccasque cruore
Inter tela siti Mavortis hebescere dextras.
His super internae labes et civica vulnus
Invidia augebant; laevus conatibus Hannon
Ductoris non ulla domo summittere patres
Auxilia aut ulla opibus iuvisse sinebat.
Quis lacerum curis et rerum extrema paventem
L1[I] ◆ Ad spes armorum et furialia vota reducit
𝔸 Praescia Cannarum Iuno atque elata futuris.
Namque hac accitam stagnis Laurentibus Annam
Affatur voce et blandis hortatibus implet:
'Sanguine cognato iuvenis tibi, diva, laborat
Hannibal, a vestro nomen memorabile Belo.
Perge, age et insanos curarum comprime fluctus.
Excute sollicito Fabium. sola illa Latinos
Sub iuga mittendi mora. iam discingitur armis.
Cum Varrone manus et cum Varrone serenda
Proelia, nec desit fatis ad signa movenda.
Ipsa adero. tendat iamdudum in Iapyga campum.
Huc Trebiae rursum et Thrasymenni fata sequentur.'
Tum diva, indigetis castis contermina lucis:
'Haud,' inquit, 'tua ius nobis praecepta morari.
Sit fas, sit tantum, quaeso, retinere favorem
Antiquae patriae mandataque magna sororis,
Quamquam inter Latios Annae stet numen honores.'
Multa retro rerum iacet atque ambagibus aevi
Obtegitur densa caligine mersa vetustas,
Cur Sarrana dicent Oenotri numina templo,
Silius Regnisque Aeneadum germana colatur Elissae.
Punica Sed pressis stringam revocatam ab origine famam
Narrandi metis breviterque antiqua revolvam:
Iliaco postquam deserta est hospite Dido,
60 (43C) Et spes abrupta e medio, in penetralibus atram
Festinat furibunda pyram. tum corripit ensem
Certa necis, profugi donum exitiale mariti.
Despectus taedae regnis se imponit Iarbas,
Et tepido fugit Anna rogo. quis rebus egenis
Ferret opem, Nomadum late terrente tyranno?
Battus Cyrenen molli tum forte fovebat
Imperio, mitis Battus lacrimasque dedisse
Casibus humanis facilis. qui, supplice visa,
Intremuit regum eventus dextramque tetendit.
Atque ea, dum flavas bis tondet messor aristas,
Servata interea sedes; nec longius uti
His opibus Battoque fuit. nam ferre per aequor
Exitium miserae iam Pygmaliona docebat.
Ergo agitur pelago, divis inimica sibique,
Quod se non dederit comitem in suprema sorori,
Donec iactatam laceris, miserabile, velis
Fatalis turbo in Laurentis expulit oras.
Non caeli, non illa soli, non gnara colentum
Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra.
Ecce autem Aeneas, sacro comitatus Iulo,
Iam regni compos, noto sese ore ferebat.
Qui terrae defixam oculos et multa timentem
Ac deinde allapsam genibus lacrimantis Iuli
Attollit mitique manu intra limina ducit.
Atque ubi iam casus adversorumque pavorem L1[I]
Hospitii lenivit honos, tum discere maesta 𝔸
Exposcit cura letum infelicis Elissae.
Cui sic, verba trahens largis cum fletibus, Anna
Incipit et blandas addit pro tempore voces:
'Nate dea, solus regni lucisque fuisti
2 (1C) Germanae tu causa meae; mors testis et ille —
Heu cur non idem mihi tum! — rogus. ora videre
Postquam est ereptum miserae tua, litore sedit
Interdum, stetit interdum; ventosque secuta
Infelix oculis, magno clamore vocabat
Aenean comitemque tuae se imponere solam
Orabat paterere rati. mox turbida anhelum
2 Rettulit in thalamos cursum subitoque tremore
Substitit et sacrum timuit tetigisse cubile.
Inde amens nunc sideream fulgentis Iuli
Effigiem fovet amplexu, nunc tota repente
Ad vultus conversa tuos, ab imagine pendet
Conqueriturque tibi et sperat responsa remitti.
Non umquam spem ponit amor. iam tecta domumque
Deserit et rursus portus furibunda revisit,
Si qui te referant converso flamine venti. Silius
Ad magicas etiam fallax atque improba gentis Punica
Massylae levitas descendere compulit artes.
Heu sacri vatum errores! dum numina noctis

necdum etiam causae irarum saevique dolores
Vergil exciderant animo: manet alta mente repostum
Aeneid iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
L1[O] praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
1.50 Talia flammato secum dea corde volutans
𝔹 nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
‘Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
1.74 omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.’

61 Concurrunt; magnis resonant ululatibus aedes.
Accepi infelix dirisque exterrita fatis, **Silius**
Ora manu lacerans, lymphato regia cursu **Punica**
Tecta peto celsosque gradus evadere nitor.
Ter diro fueram conata incumbere ferro,
Ter cecidi exanimae membris revoluta sororis.
Iamque ferebatur vicina per oppida rumor.
Tum Cyrenaeam fatis agitantibus urbem
Devenio; hinc vestris pelagi vis appulit oris.
Motus erat placidumque animum mentemque quietam
Troius in miseram rector susceperat Annam.
Iamque omnis luctus omnisque e pectore curas
Dispulerat, Phrygiis nec iara amplius advena tectis
Illa videbatur. tacito nox atra sopore
Cuncta per et terras et lati stagna profundi
Condiderat, tristi cum Dido aegerrima vultu
Has visa in somnis germanae effundere voces:
‘His, soror, in tectis longae indulgere quieti,
Heu nimium secura, potes? nec, quae tibi fraudes
Tendantur, quae circumstent discrimina, cernis?
Ac nondum nostro infaustos generique soloque
Laomedonteae noscis telluris alumnos?
Dum caelum rapida stellas vertigine volvet,
Lunaque fraterno lustrabit lumine terras,
Pax nulla Aeneadas inter Tyriosque manebit.
Surge, age, iam tacitas suspecta Lavinia fraudes **L1[O]**
Molitur dirumque nefas sub corde volutat. 𝔹
Praeterea — ne falsa putes haec fingere somnum —
Haud procul hinc parvo descendens fonte Numicus
Labitur et leni per valles voluitur amne.
Huc rapies, germana, viam tutosque receptus.
3 Te sacra excipient hilares in flumina Nymphae,
Aeternumque Italis numen celebrabere in oris.’
Sic fata in tenuem Phoenissa evanuit auram.
Anna novis somno excutitur perterrita visis,
Itque timor totos gelido sudore per artus.
Tunc, ut erat tenui corpus velamine tecta,
Prosiluit stratis humilique egressa fenestra
3 Per patulos currit plantis pernicibus agros,
Donec harenoso, sic fama, Numicius illam
Suscepit gremio vitreisque abscondidit antris.
Orta dies totum radiis impleverat orbem,
Cum nullam Aeneadae thalamis Sidonida nacti
Et Rutulum magno errantes clamore per agrum,
Vicini ad ripas fluvii manifesta secuntur
Signa pedum, dumque inter se mirantur, ab alto
Amnis aquas cursumque rapit. tum sedibus imis
Inter caeruleas visa est residere sorores
Sidonis et placido Teucros affarier ore.
63 Ex illo primis anni celebrata diebus **8**.200

Per totam Ausoniam venerando numine culta est.
Hanc postquam in tristis Italum Saturnia pugnas
Hortata est, celeri superum petit aethera curru,
Optatum Latii tandem potura cruorem.
Diva deae parere parat magnumque Libyssae
Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
Ille, virum coetu tum forte remotus ab omni,
Incertos rerum eventus bellique volutans,
Anxia ducebat vigili suspiria voce.
Cui dea sic dictis curas solatur amicis:
'Quid tantum ulterius, rex o fortissime gentis
Sidoniae, ducis cura aegrescente dolorem?
Omnis iam placata tibi manet ira deorum,
Omnis Agenoridis rediit favor. eia, age, segnis
Rumpe moras, rape Marmaricas in proelia vires.
Mutati fasces. iam bellum atque arma senatus
Ex inconsulto posuit Tirynthius heros;
Cumque alio tibi Flaminio sunt bella gerenda.
Me tibi, ne dubites, summi matrona Tonantis
Misit. ego Oenotris aeternum numen in oris
Concelebror, vestri generata e sanguine Beli.
Haud mora sit; rapido belli rape fulmina cursu,
Celsus Iapygios qua se Garganus in agros
Explicat. haud longe tellus; huc dirige signa.'
Dixit et in nubes humentia sustulit ora.
L1[I] ◆ 𝔹 Cui dux, promissae revirescens pignore laudis:
'Nympha,' decus generis, quo non sacratius ullum
Numen,' ait, 'nobis, felix oblata secundes.
Ast ego te, compos pugnae, Carthaginis arce
Marmoreis sistam templis iuxtaque dicabo
Aequatam gemino simulacri munere Dido.'
Haec fatus socios stimulat tumefactus ovantis: 4
'Pone gravis curas tormentaque lenta sedendi,
Fatalis Latio miles. placavimus iras
Caelicolum; redeunt divi. finita maligno
Hinc Fabio imperia et mutatos consule fasces
Nuntio. nunc dextras mihi quisque atque illa referto,
Quae Marte exclusus promittere magna solebas.
En, numen patrium spondet maiora peractis. 4
Vellantur signa, ac diva ducente petamus
Infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.'
Dumque Arpos tendunt instincti pectora Poeni,
Subnixus rapto plebei muneris ostro,
Saevit iam rostris Varro, ingentique ruinae
Festinans aperire locum, fata admovet urbi.
Atque illi sine luce genus surdumque parentum
Silius Nomen, et immodice vibrarat in ore canoro
Punica Lingua procax. hinc auctus opes largusque rapinae,
Infima dum vulgi fovet oblatratque senatum,
8.250 Tantum in quassata bellis caput extulit urbe,

62 In Latium venere faces, ruptusque fragore
Horrisono polus, et vultus patuere Tonantis.
Aetnaeos quoque contorquens e cautibus ignis
Vesbius intonuit, scopulisque in nubila iactis
Phlegraeus tetigit trepidantia sidera vertex.
Ecce inter medios belli praesagus, et ore
Attonito sensuque simul, clamoribus implet
Miles castra feris et anhelat clade futura:
'Parcite, crudeles superi; iam stragis acervis
Deficiunt campi; video per densa volantem
Agmina ductorem Libyae currusque citatos
Arma virum super atque artus et signa trahentem.
Turbinibus furit insanis et proelia ventus
Inque oculos inque ora rotat. cadit, immemor aevi,
Nequicquam, Thrasymenne, tuis Servilius oris
Subductus. quo, Varro, fugis? pro Iupiter! ictu
Procumbit saxi, fessis spes ultima, Paulus.
Cesserit huic Trebia exitio. pons ecce cadentum
Corporibus struitur, ructatque cadavera fumans
Aufidus, ac victrix insultat belua campis.
Gestat Agenoreus nostro de more secures
Consulis, et sparsos lictor fert sanguine fasces.
In Libyam Ausonii portatur pompa triumphi.
O dolor! hoc etiam, superi, vidisse iubetis? Silius
Congesto, laevae quodcumque avellitur, auro Punica
Metitur Latias victrix Carthago ruinas.' 8.676 L1[I] 𝔹

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris Aeneid 1.1
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum, ◆
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum Vergil
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas. Aeneid
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis — 1.24

Lenta paludosae proscindunt stagna Ravennae.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea profugique sacris Antenoris oris.
Necnon cum Venetis Aquileia superfluit armis.
Tum pernix Ligus et sparsi per saxa Vagenni
In decus Hannibalis duros misere nepotes.
Maxima tot populis rector fiducia Brutus
Ibat et hortando notum accendebat in hostem.
Laeta viro gravitas ac mentis amabile pondus
Et sine tristitia virtus. non ille rigoris
Ingratas laudes nec nubem frontis amabat
Nec famam laevo quaerebat limite vitae.
  Addiderat ter mille viros, in Marte sagittae
Expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
Non totidem Ilua viros, sed laetos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
  Ignosset, quamvis avido committere pugnam,
Varroni, quicumque simul tot tela videret.
Tantis agminibus Rhoeteo litore quondam
Fervere, cum magnae Troiam invasere Mycenae,
Mille rates vidit Leandrius Hellespontus.
  Ut ventum ad Cannas, urbis vestigia priscae,
Defigunt diro signa infelicia vallo.
Nec, tanta miseris iamiam impendente ruina,
Cessarunt superi vicinas prodere clades.
L2[O] ✦ Per sudum attonitis pila exarsere maniplis,
𝔹 Et celsae toto ceciderunt aggere pinnae,
Nutantique ruens prostravit vertice silvas
Garganus, fundoque imo mugivit anhelans
Aufidus, et magno late distantia ponto
Terruerunt pavidos accensa Ceraunia nautas.
Quaesivit Calaber, subducta luce repente
Immensis tenebris, et terram et litora Sipus;
Obseditque frequens castrorum limina bubo.
Nec densae trepidis apium se involvere nubes
Cessarunt aquilis; non unus crine corusco,
Regnorum eversor, rubuit letale cometes.
Castra quoque et vallum rabidae sub nocte silenti
Irrupere ferae raptique ante ora paventum
Adiunctos vigilis sparserunt membra per agros.
Ludificante etiam terroris imagine somnos,
Gallorum visi bustis erumpere manes;
Terque quaterque solo penitus tremuere revulsae
Tarpeiae rupes, atque atro sanguine flumen
Manavit Iovis in templis, lacrimaeque vetusta
Effigie patris large fluxere Quirini.
Maior extulit et horrificis sese Allia ripis.
Non Alpes sedere loco, non nocte dieve
Ingentis inter stetit Apenninus hiatus.
Axe super medio, Libyes a parte, coruscae

63 (44C) Momentum ut rerum et fati foret arbiter unus,
Quo conservari Latium victore puderet.
Hunc Fabios inter sacrataque nomina Marti
Scipiadas interque Iovi spolia alta ferentem
Marcellum fastis labem suffragia caeca
Addiderant, Cannasque malum exitiale fovebat
Ambitus et Graio funestior aequore Campus.
Idem, ut turbarum sator atque accendere sollers
Invidiam pravusque togae, sic debilis arte
Belligera Martemque rudis versare nec ullo
Spectatus ferro, lingua sperabat adire
Ad dextrae decus atque e rostris bella ciebat.
Ergo alacer Fabiumque morae increpitare professus,
Ad vulgum in patres, ut ovans iam, verba ferebat:
'Vos, quorum imperium est, consul praecepta modumque
Bellandi posco. sedeone an montibus erro,
Dum mecum Garamas et adustus corpora Maurus
Dividit Italiam? an ferro, quo cingitis, utor?
Exaudi, bone dictator, quid Martia plebes
Imperitet: pelli Libyas Romamque levari
Hoste iubent. num festinant, quos plurima passos
Tertius exurit lacrimosis casibus annus?
Ite igitur, capite arma, viri. mora sola triumpho
Parvum iter est. quae prima dies ostenderit hostem,
Et patrum regna et Poenorum bella resolvet.
Ite alacres, Latia devinctum colla catena L2[O]
Hannibalem Fabio ducam spectante per urbem.' 𝔹
  Haec postquam increpuit, portis arma incitus effert
Impellitque moras, veluti cum carcere rupto
Auriga indocilis totas effudit habenas
Et, praeceps trepida pendens in verbera planta,
5 (2C) Impar fertur equis; fumat male concitus axis,
Ac frena incerto fluitant discordia curru.
Cernebat Paulus — namque huic communia Campus
Iura atque arma tulit — labi, mergente sinistro
Consule, res pessumque dari; sed mobilis ira est
Turbati vulgi, signataque mente cicatrix
Undantis aegro frenabat corde dolores.
5 Nam cum perdomita est armis iuvenilibus olim
Illyris ora viri, nigro allatraverat ore
Victorem invidia et ventis iactarat iniquis.
Hinc inerat metus et durae reverentia plebis.
Sed genus admotum superis summumque per altos
Attingebat avos caelum. numerare parentem
Assaracum retro praestabat Amulius auctor
Assaracusque Iovem; nec, qui spectasset in armis,
Abnueret genus. huic Fabius iam castra petenti:
'Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
Ductore — invitus vocem hanc e pectore rumpam —
Frustraris, Paule. Ausonium te proelia dira

Teque hostis castris gravior manet — aut ego multo
Nequicquam didici casus praenoscere Marte.
Spondentem audivi — piget heu taedetque senectae,
Si, quas prospicio, restat passura ruinas! —
Cum duce tam fausti Martis, qua viderit hora,
Sumpturum pugnam. quantum nunc, Paule, supremo
Absumus exitio, vocem hanc si consulis ardens
Audivit Poenus! iam latis obvia credo
Stat campis acies, expectaturque sub ictu
Alter Flaminius. quantos, insane, ciebis
Varro viros, tu — pro superi! — tu pronus in arma?
Tu campum noscas ante exploresque trahendo,
Qui ritus hostis! tu non, quae copia rerum,
Quae natura locis, quod sit, rimabere sollers,
Armorum genus, et stantem super omnia tela
Fortunam aspicies. fer, Paule, indevia recti
Pectora; cur, uni patriam si affligere fas est,
Uni sit servare nefas? eget improbus arto
Iam victu Libys, et, belli fervore retuso,
Laxa fides socium est. non hic domus hospita tecto
Invitat patrio, non fidae moenibus urbes
Excipiunt, renovatque pari se pube iuventus.
Tertia vix superest, crudo quae venit Hibero,
Turba virum. persta et cauti medicamina belli
Lentus ama. si qua interea irritaverit aura
L2[I] ◆ Annueritque deus, velox accede secundis.'
𝔹 Cui breviter maesto consul sic ore vicissim:
'Mecum erit haec prorsus pietas, mentemque feremus
In Poenos, invicte, tuam. nec me unica fallit
Cunctandi ratio, qua te grassante senescens
Hannibal oppressum vidit considere bellum.
Sed quaenam ira deum? consul datus alter, opinor,
Ausoniae est, alter Poenis. trahit omnia secum
Et metuit demens, alio ne consule Roma
Concidat. e Tyrio consortem accite senatu,
Non tam saeva volet. nullus, qui portet in hostem,
Sufficit insano sonipes; incedere noctis,
Quae tardent cursum, tenebras dolet; itque superbus
Tantum non strictis mucronibus; ulla retardet
Ne pugnas mora, dum vagina ducitur ensis.
Tarpeiae rupes cognataque sanguine nobis
Tecta Iovis, quaeque arce sua nunc stantia linquo,
Moenia felicis patriae, quocumque vocabit
Summa salus, testor, spreto discrimine iturum.
Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti,
Haud ego vos ultra, nati, dulcemque morabor
Assaraci de gente domum, similemve videbit
Varroni Paulum redeuntem saucia Roma.'
Sic tum diversa turbati mente petebant
Castra duces. at praedictis iam sederat arvis

64 (45C) Ipse inter medios venturae ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, tramittere saltu
Muralis fossas, undosum frangere nando
Indutus thoraca vadum; spectacula tanta
Ante acies virtutis erant. saepe alite planta
Ilia perfossum et campi per aperta volantem,
Ipse pedes, praevertit equum; saepe arduus idem
Castrorum spatium et saxo tramisit et hasta;
Martia frons facilesque comae nec pone retroque
Caesaries brevior; flagrabant lumina miti
Aspectu, gratusque inerat visentibus horror.
Affuit et Sanmis, nondum vergente favore
Ad Poenos, sed nec veteri purgatus ab ira.
Qui Batulum Nucrasque metuut, Boviania quique
Exagitant lustra, aut Caudinis faucibus haerent,
Et quos aut Rufrae, quos aut Aesernia, quosve
Obscura incultis Herdonia misit ab agris.
Bruttius, haud dispar animorum, unaque iuventus
Lucanis excita iugis Hirpinaque pubes
Horrebat telis et tergo hirsuta ferarum.
Hos venatus alit. lustra incoluere sitimque
Avertunt fluvio, somnique labore parantur.
Additur his Calaber Sallentinaeque cohortes
Necnon Brundisium, quo desinit Itala tellus.
Parebat legio audaci permissa Cethego.
Cui socias vires atque indiscreta maniplis L2[I]
Arma recensebant: nunc sese ostendere miles 𝔹
Leucosiae e scopulis, nunc, quem Picentia Paesto
Misit et exhaustae mox Poeno Marte Cerillae,
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis.
6 (3C) Ille et pugnacis laudavit tela Salerni,
Falcatos ensis, et, quae Buxentia pubes
Aptabat dextris, irrasae robora clavae.
Ipse, humero exertus gentili more parentum,
Difficili gaudebat equo roburque iuventae
Flexi cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam, accisae desolataeque virorum
6 Eridani gentes, nullo attendente deorum
Votis tunc vestris, casura ruistis in arma.
Certavit Mutinae quassata Placentia bello;
Mantua mittenda certavit pube Cremonae,
Mantua, Musarum domus atque ad sidera cantu
Evecta Aonio et Smyrnaeis aemula plectris.
Tum Verona, Athesi circumflua, et undique sollers
Arva coronantem nutrire Faventia pinum.
Vercellae fuscique ferax Polientia villi
Et, quondam Teucris comes in Laurentia bella,
Ocni prisca domus parvique Bononia Rheni.
Quique gravi remo, limosis segniter undis,

Frenantem, ac silvis montes nudasse vocatis.
Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cum fugeret Phrygias trans aequora Marsya Crenas,
Mygdoniam Phoebi superatus pectine loton.
Marruvium, veteris celebratum nomine Marri,
Urbibus est illis caput, interiorque per udos
Alba sedet campos pomisque rependit aristas.
Cetera in obscuro famae et sine nomine vulgi,
Sed numero castella valent, coniungitur acer
Pelignus, gelidoque rapit Sulmone cohortes.
  Nec cedit studio Sidicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales. non parvus conditor urbi,
Ut fama est, Calais, Boreae quem rapta per auras
Orithyia vago Geticis nutrivit in antris.
Haud ullo levior bellis Vestina iuventus
Agmina densavit, venatu dura ferarum;
Quae, Fiscelle, tuas arces Pinnamque virentem
Pascuaque haud tarde redeuntia tondet Aveiae;
Marrucina simul, Frentanis aemula pubes,
Corfini populos magnumque Teate trahebat.
Omnibus in pugnam fertur sparus, omnibus alto
Assuetae volucrem caelo demittere fundae.
Pectora pellis obit caesi venatibus ursi.
  Iam vero, quos dives opum, quos dives avorum
E toto dabat ad bellum Campania tractu,
L3[O] ✦ Ductorum adventum vicinis sedibus Osci
𝔹 Servabant; Sinuessa tepens fluctuque sonorum
Vulturnum, quasque evertere silentia, Amyclae
Fundique et regnata Lavio Caieta domusque
Antiphatae, compressa freto, stagnisque palustre
Liternum et quondam fatorum conscia Cyme.
Illic Nuceria et Gaurus, navalibus acta
Prole Dicarchea; multo cum milite Graia
Illic Parthenope ac Poeno non pervia Nola,
Allifae et Clanio contemptae semper Acerrae.
Sarrastis etiam populos totasque videres
Sarni mitis opes; illic, quos sulphure pingues
Phlegraei legere sinus, Misenus et ardens
Ore giganteo sedes Ithacesia Bai;
Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea
Inarime, non antiqui saxosa Telonis
Insula, nec parvis aberat Calatia muris;
Surrentum et pauper sulci cerealis Abella;
In primis Capua, heu rebus servare serenis
Inconsulta modum et pravo peritura tumore!
  Laetos rectoris formabat Scipio bello.
Ille viris pila et ferro circumdare pectus
Addiderat; leviora domo de more parentum
Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos;
Aclydis usus erat factaeque ad rura bipennis.

65 (46C) Aetolos Poenus servans ad proelia campos.
Non alias maiore virum, maiore sub armis
Agmine cornipedum concussa est Itala tellus.
Quippe extrema simul gentique urbique timebant,
Nec spes certandi plus uno Marte dabatur.
  Faunigenae socio bella invasere Sicano
Sacra manus Rutuli, servant qui Daunia regna
Laurentique domo gaudent et fonte Numici;
Quos Castrum Phrygibusque gravis quondam Ardea misit,
Quos, celso devexa iugo Iunonia sedes,
Lanuvium atque altrix casti Collatia Bruti;
Quique immite nemus Triviae, quique ostia Tusci
Amnis amant tepidoque fovent Almone Cybelen.
Hinc Tibur, Catille, tuum sacrisque dicatum
Fortunae Praeneste iugis Antemnaque, prisco
Crustumio prior, atque habiles ad aratra Labici;
Necnon sceptriferi qui potant Thybridis undam,
Quique Anienis habent ripas gelidoque rigantur
Simbruvio rastrisque domant Aequicula rura.
His Scaurus monitor, tenero tunc Scaurus in aevo,
Sed iam signa dabat nascens in saecula virtus.
Non illis solitum crispare hastilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram implevisse sagittis;
Pila volunt brevibusque habiles mucronibus enses;
Aere caput tecti surgunt super agmina cristis.
  At, quos ipsius mensis seposta Lyaei L3[O]
Setia et incelebri miserunt valle Velitrae, 𝔹
Quos Cora, quos spumans immiti Signia musto,
Et quos pestifera Pomptini uligine campi,
Qua Saturae nebulosa palus restagnat, et atro
Liventis coeno per squalida turbidus arva
7 (4C) Cogit aquas Ufens atque inficit aequora limo,
Ducit avis pollens nec dextra indignus avorum
Scaevola, cui dirae caelatur laudis honora
Effigie clipeus: flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenum valli medio stat Mucius ira
In semet versa, saevitque in imagine virtus.
Tanta ictus specie finire hoc bella magistro
7 Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.
  Quis Circaea iuga et scopulosi verticis Anxur
Hernicaque impresso raduntur vomere saxa,
Quis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba,
Sulla Ferentinis Privernatumque maniplis
Ducebat simul excitis; Soraeque iuventus
Addita fulgebat telis. hic Scaptia pubes,
Hic Fabrateriae vulgus; nec monte nivoso
Descendens Atina aberat detritaque bellis
Suessa atque a duro Frusino haud imbellis aratro.
At, qui Fibreno miscentem flumina Lirim
Sulphureum tacitisque vadis ad litora lapsum

Accolit, Arpinas, accita pube Venafro
Ac Larinatum dextris, socia hispidus arma
Commovet atque viris ingens exhaurit Aquinum.
Tullius aeratas raptabat in agmina turmas,
Regia progenies et Tullo sanguis ab alto.
Indole pro quanta iuvenis quantumque daturus
Ausoniae populis ventura in saecula civem!
Ille, super Gangen, super exauditus et Indos,
Implebit terras voce et furialia bella
Fulmine compescet linguae nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiquam sperare nepotum.
Ecce inter primos Therapnaeo a sanguine Clausi
Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis.
Hunc Amiterna cohors et Bactris nomina ducens
Casperia, hunc Foruli magnaeque Reate dicatum
Caelicolum Matri necnon habitata pruinis
Nursia et a Tetrica comitantur rupe cohortes.
Cunctis hasta decus clipeusque retortus in orbem
Conique implumes et laevo tegmina crure.
Ibant et laeti pars Sancum voce canebant,
Auctorem gentis, pars laudes ore ferebat,
Sabe, tuas, qui de proprio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.
Quid, qui Picenae stimulat telluris alumnos,
Horridus et squamis et equina Curio crista,
L3[I] ◆ Pars belli quam magna venit! non aequore verso
𝔹 Tam creber fractis albescit fluctus in undis,
Nec coetu leviore, ubi mille per agmina virgo
Lunatis acies imitatur Martia peltis,
Perstrepit et tellus et Amazonius Thermodon.
Hic et, quos pascunt scopulosae rura Numanae,
Et quis litoreae fumant altaria Cuprae,
Quique Truentinas servant cum flumine turris,
Cernere erat; clipeata procul sub sole corusco
Agmina sanguinea vibrant in nubila luce.
Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon
Murice nec Libyco; statque humectata Vomano
Hadria et inclemens hirsuti signifer Ascli.
Hoc Picus quondam, nomen memorabile ab alto
Saturno, statuit genitor, quem carmine Circe
Exutum formae volitare per aethera iussit
Et sparsit croceum plumis fugientis honorem.
Ante, ut fama docet, tellus possessa Pelasgis,
Quis Aesis regnator erat fluvioque reliquit
Nomen et a sese populos tum dixit Asilos.
Sed non ruricolae firmarunt robore castra
Deteriore, cavis venientes montibus, Umbri.
Hos Aesis Sapisque lavant rapidasque sonanti
Vertice contorquens undas per saxa Metaurus,
Et lavat ingentem perfundens flumine sacro
66 (47C) Clitumnus taurum Narque, albescentibus undis
In Thybrim properans, Tiniaeque inglorius humor
Et Clanis et Rubico et Senonum de nomine Sena.
Sed pater ingenti medios illabitur amne
Albula et admota perstringit moenia ripa.
His urbes Arna et laetis Mevania pratis,
Hispellum et duro monti per saxa recumbens
Narnia et infestum nebulis humentibus olim
Iguvium patuloque iacens sine moenibus arvo
Fulginia; his populi fortes: Amerinus et, armis
Vel rastris laudande Camers, his **Sassina**, dives
Lactis, et haud parci **Martem** coluisse Tudertes.
Ductor Piso viros spernaces mortis agebat,
Ora puer pulcherque habitum, sed corde sagaci
Aequabat senium atque astu superaverat annos.
Is primam ante aciem pictis radiabat in armis,
Arsacidum ut fulvo micat ignea gemma monili.
Iamque per Etruscos legio completa maniplos
Rectorem magno spectabat nomine Galbam.
Huic genus orditur Minos illusaque tauro
Pasiphaë, clarique dehinc stant ordine patres.
Lectos Caere viros, lectos Cortona, superbi
Tarchonis domus, et veteres misere Graviscae.
Necnon Argolico dilectum litus Halaeso
Alsium et obsessae campo squalente Fregenae.
Affuit et, sacris interpres fulminis alis, **L3[I]**
Faesula et, antiquus Romanis moenibus horror, 𝔹
Clusinum vulgus; cum, Porsena magne, iubebas
Nequicquam pulsos Romae imperitare Superbos.
Tunc, quos a niveis exegit Luna metallis,
Insignis portu, quo non spatiosior alter
8 (5C) Innumeras cepisse rates et claudere pontum,
Maeoniaeque decus quondam Vetulonia gentis.
Bissenos haec prima dedit praecedere fasces
Et iunxit totidem tacito terrore securis;
Haec altas eboris decoravit honore curulis
Et princeps Tyrio vestem praetexuit ostro;
Haec eadem pugnas accendere protulit aere.
8 His mixti Nepesina cohors Aequique Falisci,
Quique tuos, Flavina, focos, Sabatia quique
Stagna tenent Ciminique lacum, qui Sutria tecta
Haud procul et sacrum Phoebo Soracte frequentant.
Spicula bina gerunt; capiti cudone ferino
Sat cautum; Lycios damnant hastilibus arcus.
Hae bellare acies norant; at Marsica pubes
Et bellare manu et chelydris cantare soporem
Vipereumque herbis hebetare et carmine dentem.
Aeetae prolem, Angitiam mala gramina primam
Monstravisse ferunt tactuque domare venena
Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes

Incomitata videt vestigia ferre per umbras, 67
Prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
In terga haud frustra iaculum; Tyriamque sequentum
Satricus esse manum et Sidonia vulnera credens,
Auctorum caeci trepidus circumspicit ictus.
  Verum ubi victorem iuvenili robore cursus
◆ Attulit, et notis fulsit lux tristis ab armis,
Fraternusque procul, luna prodente, retexit
Ante oculos sese et radiavit comminus umbo,
Exclamat iuvenis, subita flammatus ab ira:
‘Non sim equidem Sulmone satus tua, Satrice, proles
Nec frater, Mancine, tuus fatearque nepotem
Pergameo indignum Solimo, si evadere detur
Huic nostras impune manus. tu nobile gestes
Germani spolium ante oculos referasque superba,
Me spirante, domus Pelignae perfidus arma?
Haec tibi, cara parens Acea, ad solatia luctus
Dona feram, nati ut figas aeterna sepulcro.’
Talia vociferans stricto mucrone ruebat.
  Ast illi iam tela manu iamque arma fluebant,
Audita patria natisque et coniuge et armis,
Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.
Tum vox semanimi miseranda effunditur ore:
‘Parce, precor, dextrae, non ut mihi vita supersit,
— Quippe nefas hac velle frui — sed sanguine nostro
L1[O] Ne damnes, o nate, manus. Carthaginis ille
A Captivus, patrias nunc primum advectus in oras,
Ille ego sum Satricus, Solimi genus. haud tua, nate,
Fraus ulla est. iaceres in me cum fervidus hastam,
Poenus eram. verum, castris elapsus acerbis,
Ad vos et carae properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clipeum; sed iam, unice nobis, 1
Haec fratris tumulis arma excusata reporta.
Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre
Ductori monitus Paulo, producere bellum
Nitatur Poenoque neget certamina Martis.
Augurio exultat divum immensamque propinqua
Stragem acie sperat. quaeso, cohibete furentem
Varronem; namque hunc fama est impellere signa. 1
Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine vitae
Solamen, cavisse meis. nunc ultima, nate,
Invento simul atque amisso redde parenti
Oscula.’ Sic fatus galeam exuit atque rigentis
Invadit nati tremebundis colla lacertis,
Attonitoque timens verbis sanare pudorem
Vulneris impressi, telum excusare laborat:
‘Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit umbra?
Cur trepidas? da, nate, magis, da iungere pectus.
Absolvo pater ipse manum, atque in fine laborum 69

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 9

PRIMUS
AB ORIS:
FILL
AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 657 lines 2.0
A 1L 1-150
B 3L 151-657

PRINT 2-SIDED: 69 to 76

TURBATO monstris Latio cladisque futurae
Signa per Ausoniam prodentibus irrita divis,
Haud secus, ac si fausta forent et prospera pugnae
Omina venturae, consul traducere noctem
Exsomnis telumque manu vibrare per umbras
Ac modo segnitie Paulum increpitare, modo acris
◆ Exercere tubas nocturnaque classica velle.
Nec minor in Poeno properi certaminis ardor.
Erumpunt vallo, fortuna urgente sinistra,
Consertaeque manus; nam sparsi ad pabula campis
Vicinis raptanda Macae fudere volucrem
Telorum nubem. ante omnis iuvadere bella
Mancinus gaudens hostilique unguere primus
Tela cruore cadit; cadit et numerosa iuventus.
Nec pecudum fibras Varro et contraria Paulo
Auspicia incusante deum compesceret arma,
Ni sors alterni iuris, quo castra reguntur,
Arbitrium pugnae properanti in fata negasset.
Quae tamen haud valuit perituris milibus una
Plus donasse die. rediere in castra, gemente
Haud dubie Paulo, qui crastina iura videret
Amenti cessura viro, frustraque suorum
Servatas a caede animas; nam turbidus ira
Infensusque morae dilata ob proelia ductor:
'Sicine, sic,' inquit, 'grates pretiumque rependis,
L1[I] Paule, tui capitis? meruerunt talia, qui te
𝔸 Legibus atque urnae dira eripuere minanti?
Tradant immo hosti revocatos ilicet enses,
Tradant arma, iube aut pugnantum deripe dextris.
Sed vos, quorum oculos atque ora humentia vidi,
Vertere cum consul terga et remeare iuberet,
Ne morem et pugnae signum expectate petendae;
Dux sibi quisque viam rapito, cum spargere primis
Incipiet radiis Gargana cacumina Phoebus.
Pandam egomet propere portas. ruite ocius atque hunc
Ereptum revocate diem.' Sic turbidus aegra
Pestifero pugnae castra incendebat amore.
At Paulus, iam non idem nec mente nec ore,
Sed qualis stratis deleto milite campis
Post pugnam stetit, ante oculos atque ora futuro
Obversante malo; **ceu iam spe lucis adempta,**
Cum stupet exanimata parens natique tepentis
Nequicquam fovet extremis amplexibus artus:
'Per totiens,' inquit, 'concussae moenia Romae,
Perque has, nox Stygia quas iam circumvolat umbra,
Insontis animas, cladi parce obvius ire;
Dum transit divum furor, et consumitur ira
Fortunae, novus Hannibalis, sat, nomina ferre
Si discit miles nec frigidus aspicit hostem.
Nonne vides, cum vicinis auditur in arvis,
68 (48c) Quam subitus linquat pallentia corpora sanguis?
Quamque fluant arma ante tubas? cunctator et aeger,
Ut rere, in pugnas Fabius quoscumqne sub illis
Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt,
At, quos Flaminius — sed dira avertite divi.
Sin nostris animus monitis precibusque repugnat,
Aures pande deo. cecinit Cymaea per orbem
Haec olim vates et te praesaga tuosque
Vulgauit terris proavorum aetate furores.
Iamque alter tibi, nec perplexo carmine, coram
Fata cano vates: sistis ni crastina signa,
Firmabis nostro Phoebeae dicta Sibyllae
Sanguine. nec Graio posthac Diomede ferentur,
Sed te, si perstas, insignes consule campi.'
Haec Paulus, lacrimaeque oculis ardentibus ortae.
Necnon et noctem sceleratus polluit error.
Xanthippo captus Libycis tolerarat in oris
Servitium Satricus, mox inter praemia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem.
Huic domus et gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in uberibus nati, Mancinus et una
Nomine Rhoeteo Solimus; nam Dardana origo
Et Phrygio genus a proavo, qui, sceptra secutus
Aeneae, claram muris fundaverat urbem
Ex sese dictam Solimon; celebrata colonis
Mox Italis, paulatim attrito nomine, Sulmo. L1[I]
At tum barbaricis Satricus cum rege catervis 𝔸
Advectus, quo non spretum — si posceret usus —
Noscere Gaetulis Latias interprete voces.
Postquam posse datum Peligna revisere tecta
Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
2 (1c) Advocat ac furtim castris evadit iniquis.
Sed fuga nuda viri; sumpto nam prodere coepta
Vitabat clipeo et dextra remeabat inermi.
Exuvias igitur prostrataque corpora campo
Lustrat et exutis Mancini cingitur armis.
Iamque metus levior; verum, cui dempta ferebat
Exangui spolia et cuius nudaverat artus,
2 Natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
Ecce sub adventum noctis primumque soporem
Alter natorum, Solimus, vestigia vallo
Ausonio vigil extulerat, dum sorte vicissim
Alternat portae excubias, fratrisque petebat
Mancini stratum sparsa inter funera corpus,
Furtiva cupiens miserum componere terra.
Nec longum celerarat iter, cum tendere in armis
Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.
Quodque dabat fors in subitis necopina, sepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis.
Inde, ubi nulla sequi propius pone arma virumque

Vergil
Aeneid

illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?'
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
'Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
L1[O] incute vim ventis submersasque obrue puppes,
𝔹 aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.'
Aeolus haec contra: 'Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.'
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
talia voce refert: 'O terque quaterque beati,

Silius
Punica

69 Hac condas oculos dextra, precor.' At miser, imo
Pectore suspirans, iuvenis non verba vicesque
Alloquio vocemve refert; sed sanguinis atri
Sistere festinat cursum laceroque ligare
Ocius illacrimans altum velamine vulnus.
Tandem inter gemitus miserae erupere querelae:
'Sicine te nobis, genitor, Fortuna reducit
In patriam? sic te nato natumque parenti
Impia restituit? felix o terque quaterque
Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum!
Ast ego, Sidoniis imperditus, ecce parentem
Vulnere cognosco. saltem hoc, Fortuna, fuisset
Solamen culpae, dubia ut mihi signa dedisses
Infausti generis. verum linquetur iniquis
Non ultra superis nostros celare labores.'
Haec dum amens queritur, iam, deficiente cruore,
In vacuas senior vitam disperserat auras.
Tum iuvenis, maestum attollens ad sidera vultum:
'Pollutae dextrae et facti Titania testis
Infandi, quae nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus, non amplius,' inquit,
'His oculis et damnato violabere visu.'
Haec memorat, simul ense fodit praecordia et, atrum
Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
In clipeo mandata patris: FUGE PROELIA VARRO;
Ac summi tegimen suspendit cuspide teli L1[O]
Defletumque super prosternit membra parentem. 𝔹
Talia venturae mittebant omina pugnae
Ausoniis superi, sensimque abeuntibus umbris
Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo.
Ductor in arma suos Libys et Romanus in arma
3 Excibant de more suos; Poenisque redibat,
Qualis nulla dies omni surrexerit aevo.
'Non verborum,' inquit, 'stimulantum,' Poenus, 'egetis,
Herculeis iter a metis ad Iapygis agros
Vincendo emensi; nusquam est animosa Saguntos;
Concessere Alpes; pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus captivo defluit alveo.
3 Strage virum mersus Trebia est, atque ora sepulcro
Lydia Flaminio premitur, lateque refulgent
Ossibus ac nullo sulcantur vomere campi.
Clarior his titulus, plusque allatura cruoris
Lux oritur. mihi magna satis, sat vero superque
Bellandi merces sit gloria; cetera vobis
Vincantur. quicquid diti devexit Hibero,
Quicquid in Aetnaeis iactavit Roma triumphis,
Quin etiam Libyco si quid de litore raptum
Condidit, in vestros veniet sine sortibus enses.
Ferte domos, quod dextra dabit; nil ductor honoris
71 Ex opibus posco. raptor per saecula longa

70

Dardanus edomitum vobis spoliaverit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi, Sigeo sulcata colono,
Arridet tellus, seu sunt Byzacia cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis,
Electos optare dabo inter praemia campos.
Addam etiam, flava Thybris quas irrigat unda,
Captivis late gregibus depascere ripas.
Qui vero externo socius mihi sanguine Byrsae
Signa moves, dextram Ausonia si caede cruentam
Attolles, hinc iam civis Carthaginis esto.
Neu vos Garganus Daunique fefellerit ora,
Ad muros statis Romae; licet avia longe
Urbs agat et nostro procul a certamine distet,
Hic hodie ruet, atque ultra te ad proelia miles
Nulla voco; ex acie tende in Capitolia cursum.'
  Haec memorat. turu, propulso munimine valli,
Fossarum rapuere moras, aciemque locorum
Consilio curvis accommodat ordine ripis.
Barbaricus laevo stetit ad certamina cornu
Bellator Nasamon unaque immanior artus
Marinarides, tum Maurus atrox Garamasque Macesque
Et Massylae acies et ferro vivere laetum
Vulgus Adyrmachidae pariter, gens accola Nili,
Corpora ab immodico servans nigrantia Phoebo;
L1[I] Quis positum agminibus caput imperiumque Nealces.
𝔹 At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
Aufidus et curvo circum errat gurgite ripas,
Mago regit. subiere leves, quos horrida misit
Pyrene, populi varioque auxere tumultu
Flumineum latus; effulget caetrata iuventus;
Cantaber ante alios nec tectus tempora Vasco
Ac torto miscens Baliaris proelia plumbo
Baetigenaeque viri. celsus media ipse coercet
Agmina, quae patrio firmavit milite quaeque
Celtarum Eridano perfusis saepe catervis.
Sed qua se fluvius retro labentibus undis
Eripit et nullo cuneos munimine vallat,
Turritas moles ac propugnacula dorso
Belua nigranti gestans, ceu mobilis agger,
Nutat et erectos attollit ad aethera muros.
Cetera iam Numidis circumvolitare vagosque
Ferre datur cursus et toto fervere campo.
  Dum Libys incenso dispensat milite vires
Hortandoque iterum atque iterum insatiabilis urget
Factis quemque suis et se cognoscere iactat,
Silius Qua dextra veniant stridentis sibila teli,
Punica Promittitque viris nulli se defore testem:
Iam Varro, exacta vallo legione, movebat
9.250 Cladum principia; ac pallenti laetus in unda

Nescio qui deus et meme ad graviora reservat.
Vivamne? et fractos sparsosque cruore meorum
Hos referam populo fasces? atque ora per urbes
Iratas spectanda dabo? et, quo saevius ipse
Hannibal haud poscat, fugiam et te, Ronia, videbo?'
Plura indignantem telis propioribus hostes
Egere, et sonipes rapuit laxatus habenas. 9.657

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris **Aeneid 1**.1
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
  Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
  Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
  Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: 'Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis, 1.43

Quos fera circumfert, compleri sulphure muros.
Silius Nec iusso mora: collectis fumantia lucent
Punica Terga elephantorum flammis; pastusque sonoro
Ignis edax vento per propugnacula fertur.
Non aliter, Pindo Rhodopeve incendia pastor
Cum iacit, et silvis spatiatur fervida pestis,
◆ Frondosi ignescunt scopuli; subitoque per alta
Collucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus
Amens et laxo diducit limite turmas.
Nec cuiquam virtus propiora capessere bella:
Longinquis audent iaculis et harundinis ictu.
Uritur impatiens et magni corporis aestu
Huc atque huc iactas accendit belua flammas,
Donec vicini tandem se fluminis undis
Praecipitem dedit et, tenui decepta liquore
Stagnantis per plana vadi, tulit incita longis
Extantem ripis flammam; tum denique sese
Gurgitis immersit, molem capiente profundo.
At qua pugna datur, necdum Maurusia pestis
Igne calet, circumfusi Rhoeteia pubes
Nunc iaculis, nunc et saxis, nunc alite plumbo
Eminus incessunt, ut qui castella per altos
Oppugnat munita locos atque assidet arces.
Ausus digna viro, fortuna digna secunda,
L2[O] Extulerat dextram atque adversum comminus ensem
𝔹 Mincius, infelix ausi; sed stridula, anhelum
Fervorem effundens, monstri manus abstulit acri
Implicitum nexu diroque ligamine torsit
Et superas alte miserum iaculata per auras
Telluri elisis afflixit, flebile, membris.
 Has inter clades viso Varrone sub armis
Increpitus Paulus: ‘Quin imus comminus,’ inquit,
‘Ductori Tyrio, quem vinctum colla catenis
Staturum ante tuos currus promisimus urbi?
Heu patria, heu plebes scelerata et prava favoris!
Haud umquam expedies tam dura sorte malorum,
Quem tibi non nasci fuerit per vota petendum,
Varronem Hannibalemne magis.’ Dum talia Paulus,
Urget praecipitis Libys atque in terga ruentum
Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
Pulsatur galea, et quatiuntur consulis arma;
Acrius hoc Paulus medios ruit asper in hostis.
 Tum vero, excussus mentem, in certamina Paulo
Avia diducto, convertit Varro manuque
Cornipedem inflectens: ‘Das,’ inquit, ‘patria, poenas,
Quae, Fabio incolumi, Varronem ad bella vocasti.
Quaenam autem mentis vel quae discordia fati?
Parcarumque latens fraus est? abrumpere cuncta
Iamdudum cum luce libet. sed comprimit ensem

71 (49C) Laxabat sedem venturis portitor umbris.
Stant primi, quos sanguineae pendente vetabant Silius
Ire notae clipeo, defixique omine torpent. Punica
Iuxta terribilis facies; miseranda iacebant
Corpora in amplexu, natusque in pectore patris
Imposita vulnus dextra letale tegebat.
Effusae lacrimae, Mancinique inde reversus
Fraterna sub morte dolor, tum triste movebat
Augurium et similes defuncto in corpore vultus.
Ocius erroris culpam deflendaque facta
Ductori pandunt atque arma vetantia pugnam.
Ille, ardens animi: ‘Ferte haec,’ ait, ‘omnia Paulo;
Namque illum, cui femineo stant corde timores,
Moverit ista manus, quae, caede imbuta nefanda,
Cum Furiae expeterent poenas, fortasse paterno
Signavit moriens sceleratum sanguine carmen.’
 Tum minitans propere describit munera pugnae;
Quaque feras saevus gentes aciemque Nealces
Temperat, hac sese Marso cum milite cumque
Samnitum opponit signis et Iapyge alumno.
At campi medio — namque hac in parte videbat
Stare ducem Libyae — Servilius obvia adire
Arma et Picentis Umbrosque inferre iubetur.
Cetera Paulus habet dextro certamina cornu.
His super insidias contra Nomadumque volucrem
Scipiadae datur ire manum; quaeque arte dolisque L2[O]
Scindent se turinae, praedicit spargere bellum. 𝔹
 Iamque propinquabant acies, agilique virorum
Discursu mixtoque simul calefacta per ora
Cornipedum hinnitu et multum strepitantibus armis
Errabat caecum turbata per agmina murmur.
5 (2C) Sic, ubi prima movent pelago certamina venti,
Inclusam rabiem ac sparsuras astra procellas
Parturit unda freti fundoque emota minacis
Expirat per saxa sonos atque acta cavernis
Torquet anhelantem spumanti vertice pontum.
 Nec vero, fati tam saevo in turbine, solum
Terrarum fuit ille labor; discordia demens
5 Intravit caelo superosque ad bella coegit.
Hinc Mavors, hinc Gradivum comitatus Apollo
Et domitor tumidi pugnat maris; hinc Venus amens,
Hinc Vesta et, captae stimulatus caede Sagunti,
Amphitryoniades, pariter veneranda Cybele
Indigetesque dei Faunusque satorque Quirinus
Alternusque animae mutato Castore Pollux.
Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno
Et Pallas, Libycis Tritonidos edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon
Multaque praeterea divorum turba minorum.
Quorum ubi mole simul venientum et gressibus alma

Intremuit tellus; pars implevere propinquos
Divisi montes, pars sedem nube sub alta
Ceperunt; vacuo descensum ad proelia caelo.
  Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
Phlegraeis quantas effudit ad aethera voces
Terrigena in campis exercitus; aut sator aevi,
◆ Quanta Cyclopas nova fulmina voce poposcit,
Iupiter, extructis vidit cum montibus ire
Magnanimos raptum caelestia regna gigantas.
Nec vero prima in tantis concursibus hasta
Ulla fuit. stridens nimbus certante furore
Telorum simul effusus, cupidaeque cruoris
Hinc atque hinc animae gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis,
Bellantum pars magna iacet. super ipsa suorum
Corpora consistimt avidi calcantque gementis.
Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
Avertive potest pubes, aut ordine pelli
Fixa suo Sarrana manus, quam vellere sede
Si coeptet Calpen impacto gurgite pontus.
Amisere ictus spatium, nec morte peracta
Artatis cecidisse licet. galea horrida flictu
Adversae ardescit galeae, clipeusque fatiscit
Impulsu clipei, atque ensis contunditur ense,
Pes pede, virque viro teritur; tellusque videri
L2[I] Sanguine operta nequit, caelumque et sidera pendens
𝔹 Abstulit ingestis nox densa sub aethere telis.
Quis astare loco dederat Fortuna secundo,
Contorum longo et procerae cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At, quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas aequare priorum.
Ultra clamor agit bellum, milesque, cupiti
Martis inops, saevis impellit vocibus hostem.
Non ullum defit teli genus. hi sude pugnas,
Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili;
At saxis fundaque alius iaculoque volucri.
MID 1-17 Interdum stridens per nubila fertur harundo,
Interdumque ipsis metuenda falarica muris.
  Speramusne, deae, quarum mihi sacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in saecula voce
Posse diem? tantumne datis confidere linguae,
Ut Cannas uno ore sonem? si gloria vobis
Nostra placet, neque vos magnis avertitis ausis,
Huc omnis cantus Phoebumque vocate parentem.
Verum utinam posthac animo, Romane, secunda,
Quanto tunc adversa, feras! satque hactenus, oro,
Nec libeat tentare deis, an Troia proles
Par bellum tolerare queat. tuque, anxia fati,
Pone, precor, lacrimas et adora vulnera, laudes

72 (50C) Sic ait atque Irim propere demittit Olympo,
Quae revocet Martem iubeatque abscedere pugna.
Nec vetitis luctatus abit Gradivus in altas
Cum fremitu nubes, quamquam lituique tubaeque
Vulneraque et sanguis et clamor et arma iuvarent.
  Ut patuit liber superum certamine tandem
Laxatusque deo campus, ruit aequore ab imo
Poenus, quo sensim caelestia fugerat arma,
Magna voce trahens equitemque virosque feraeque
Turrigerae molem tormentorumque labores.
Atque ubi turbantem levioris ense catervas
Agnovit iuvenem, scintillavitque cruentis
Ira genis: ‘Quaenam Furiae quisve egit in hostem,
En, Minuci, deus, ut rursus te credere nobis
Auderes?’ inquit. ‘genitor tibi natus ab armis
Ille meis, ubi nunc Fabius? semel, improbe, nostras
Sit satis evasisse manus.’ Atque inde superbis
Hasta comes dictis murali turbine pectus
Transforat et voces venturas occupat ictu.
  Nec ferro saevire sat est. appellitur atra
Mole fera, et monstris componitur Itala pubes.
Nam, praevectus equo, moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boves stimulis maioribus ire
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
Immane stridens agitur, crebroque coacta
Vulnere, bellatrix properos fert belua gressus. L2[I]
Liventi dorso turris, flammaque virisque 𝔹
Et iaculis armata, sedet; procul aspera grando
Saxorum super arma ruit, passimque volanti
Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum.
Stat niveis longum stipata per agmina vallum
6 (3C) Dentibus, atque ebori praefixa comminus hasta
Fulget ab incurvo derecta cacumine cuspis.
Hic, inter trepidos rerum, per membra, per arma
Exigit Ufentis sceleratum belua dentem
Clamantemque ferens calcata per agmina portat.
Nec levius Tadio letum: qua tegmine thorax
Multiplicis lini claudit latus, improba sensim,
6 Corpore non laeso, penetrarunt spicula dentis
Et sublime virum, clipeo resonante, tulerunt.
Haud excussa novi virtus terrore pericli.
Utitur ad laudem casu geminumque citato
Vicinus fronti lumen transverberat ense.
Extimulata gravi sese fera tollit ad auras
Vulnere et erectis excussam cruribus alte
Pone iacit volvens reflexo pondere turrim.
Arma virique simul spoliataque belua visu
Sternuntur subita, miserandum, mixta ruina.
  Spargi flagrantis contra bellantia monstra
Dardanius taedas victor iubet et facis atrae,

Eripuere oculos aurae vocemque manusque;
Vertice harenoso candentis, flebile dictu,
Torquet in ora globos Italum et bellare maniplis
Iussa laetatur rabie. tum mole ruinae
Sternuntur tellure et miles et arma tubaeque;
Atque omnis retro flatu occursante refertur
◆ Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
Atque idem flatus Poenorum tela secundant,
Et velut ammento contorta hastilia turbo
Adiuvat ac Tyrias impellit stridulus hastas.
Tum denso fauces praeclusus pulvere, miles
Ignavam mortem compresso maeret hiatu.
Ipse, caput flavum caligine conditus atra,
Vulturnus, multaque comam perfusus harena,
Nunc versos agit a tergo stridentibus alis,
Nunc, mediam in frontem veniens clamante procella,
Obvius arma quatit patuloque insibilat ore.
Interdum intentos pugnae et iam iamque ferentis
Hostili iugulo ferrum conamine et ictu
Avertit dextramque ipso de vulnere vellit.
Nec satis Ausonias passim foedare cohortes,
In Martem vomit immixtas mugitibus auras
Bisque dei summas vibravit turbine cristas.
  Quae dum Romuleis exercet proelia turmis
Aeolius furor et Martem succendit in iras,
L3[O] Affatur Virgo, socia Iunone, parentem:
𝔹 ‘Quantos Gradivus fluctus in Punica castra,
Respice, agit quantisque furens se caedibus implet!
Nunc, quaeso, terris descendere non placet Irim?
Quamquam ego non Teucros — nostro cum pignore regnet
Roma, et Palladio sedes hac urbe locarim —
Non Teucros delere aderam; sed lumen alumnae
Hannibalem Libyae pelli florentibus annis
Vita atque exstingui primordia tanta negabam.’
  Excipit hic Iuno longique laboris ab ira:
‘Immo,’ ait, ‘ut noscant gentes, immania quantum
Regna Iovis valeant, cunctisque potentia quantum
Antistet, coniux, superis tua, disice telo
Flagranti — nil oramus — Carthaginis arces
Sidoniamque aciem vasto telluris hiatu
Tartareis immerge vadis aut obrue ponto.’
  Contra quae miti respondet Iupiter ore:
‘Certatis fatis et spes extenditis aegras.
Ille, o nata, libens cui tela inimica ferebas,
Contundet Tyrios iuvenis ac nomina gentis
Induet et Libycam feret in Capitolia laurum.
At, cui tu, coniux, cui das animosque decusque —
Fata cano — avertet populis Laurentibus arma.
Nec longe cladis metae. venit hora diesque,
Qua nullas umquam transisse optaverit Alpes.’

73 (51C) Perpetuas paritura tibi. nam tempore, Roma,
Nullo maior eris. mox sic labere secundis,
Ut sola cladum tuearis nomina fama.
  Iamque inter varias Fortuna utrimque virorum
Alternata vices incerto eluserat iras
Eventu, mediaque diu pendente per ambas
Spe gentis, paribus Mavors flagrabat in armis.
Mitia ceu viridis agitant cum flamina culmos,
Necdum maturas impellit ventus aristas,
Huc atque huc it summa seges nutansque vicissim
Alterno lente motu incurvata nitescit.
Tandem barbaricis perfractam viribus acri
Dissipat incurrens aciem clamore Nealces.
Laxati cunei, perque intervalla citatus
Irrupit trepidis hostis. tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens; nullumque sub una
Cuspide procumbit corpus. dum vulnera tergo
Bellator timet Ausonius per pectora saevas
Exceptat mortes et leto dedecus arcet.
  Stabat cum primis mediae certamine pugnae
Aspera semper amans et par cuicumque periclo,
Scaevola; nec tanta vitam iam strage volebat,
Sed dignum proavo letum et sub nomine mortem.
Is postquam frangi res atque augescere vidit
Exitium: ‘Brevis hoc vitae, quodcumque relictum,
Extendamus, ait; nam virtus futile nomen, **L3[O]**
Ni decori sat sint pariendo tempora leti. 𝔹
Dixit et in medios, qua dextera concita Poeni
Limitem agit, vasto connixus turbine fertur.
Hic exultantem Caralim atque erepta volentem
Induere excelso caesi gestamina trunco
7 (4C) Ense subit, capuloque tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens atque arva hostilia morsu
Appetit et mortis premit in tellure dolores.
Nec Gabaris Sicchaeque virum tenuere furentes
Concordi virtute manus; sed perdidit acer,
Dum stat, decisam Gabar inter proelia dextram.
At Siccha auxilium, magno turbante dolore,
7 Dum temere accelerat, calcato improvidus ense
Succidit ac nudae sero vestigia plantae
Damnavit dextraque iacet morientis amici.
Tandem convertit fatalia tela Nealcae
Fulminei gliscens iuvenis furor. exilit ardens,
Nomine tam claro stimulante, ad praemia caedis.
Tum silicem scopulo avulsum, quem montibus altis
Detulerat torrens, raptum contorquet in ora
Turbidus. incusso crepuerunt pondere malae,
Ablatusque viro vultus; concreta cruento
Per nares cerebro sanies fluit, atraque manant
Orbibus elisis et trunca lumina fronte.

Sternitur unanimo Marius, succurrere Capro
Conatus metuensque viro superesse cadenti.
Lucis idem auspicium ac patrium et commune duobus
Paupertas; sacro iuvenes Praeneste creati
Miscuerant studia et iuncta tellure serebant.
Velle ac nolle ambobus idem sociataque toto
Mens aevo ac parvis dives concordia rebus.
Occubuere simul; votisque ex omnibus unum
Id Fortuna dedit, iunctam inter proelia mortem.
Arma fuere decus victori bina Symaetho.
  Sed longum tanto laetari munere casus
Haud licitum Poenis. aderat terrore minaci
Scipio, conversae miseratus terga cohortis,
Et cuncti fons Varro mali flavusque comarum
Curio et a primo descendens consule Brutus.
Atque his fulta viris acies repararet ademptum
Mole nova campum, subito ni turbine Poenus
Agmina frenasset iam procurrentia ductor.
Isque ut Varronem procul inter proelia vidit
Et iuxta sagulo circumvolitare rubenti
Lictorem: ‘Nosco pompam atque insignia nosco;
Flaminius modo talis.’ ait. tum fervidus acrem
Ingentis clipei tonitru praenuntiat iram.
Heu miser! aequari potuisti funere Paulo,
Si ibi non ira superum tunc esset ademptum
Hannibalis cecidisse manu. quam saepe querere,
Varro, deis, quod Sidonium defugeris ensem!
Nam, rapido subitam portans in morte salutem
Procursu incepta, in sese discrimina vertit
Scipio. nec Poenum, quamquam est ereptus opimae
Caedis honor, mutasse piget maiore sub hoste
Proelia et erepti Ticina ad flumina patris
Exigere oblato tandem certamine poenas.
Stabant educti diversis orbis in oris,
Quantos non alios vidit concurrere tellus
Marte, viri dextraque pares, sed cetera ductor
Anteibat Latius, melior pietate fideque.
  Desiluere cava turbati ad proelia nube,
Mavors Scipiadae metuens, Tritonia Poeno;
Adventuque deum, intrepidis ductoribus, ambae
Contremuere acies. ater, qua pectora flectit
Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
Sibilaque horrificis torquet serpentibus aegis.
Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometem
Ut credas, oculi; summaque in casside largus
Undantis voluit flammas ad sidera vertex.
At Mavors, moto proturbans aëra telo
Et clipeo campum involvens, Aetnaea Cyclopum
Munere fundentem loricam incendia gestat
Ac pulsat fulva consurgens aethera crista.
Ductores pugnae intenti, quantumque vicissim
Auderent, propius mensi, tamen arma ferentis
Sensere advenisse deos et, laetus uterque
Spectari superis, addebant mentibus iras.
Iamque ictu valido libratam a pectore Poeni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam,
Et Gradivus, opem divae portare ferocis
Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Aetnaeum in pugnas iuveni ac maiora iubebat.
Tum Virgo, ignescens penitus, violenta repente
Suffudit flammis ora atque, obliqua retorquens
Lumina, turbato superavit Gorgona vultu.
Erexere omnes immania membra chelydri
Aegide commota, primique furoris ad ictus
Rettulit ipse pedem sensim a certamine Mavors.
Hic dea convulsam rapido conamine partem
Vicini montis scopulisque horrentia saxa
In Martem furibunda iacit, longeque relatos
Expavit sonitus, tremefacto litore, Sason.
  At non haec superum fallebant proelia regem.
Demittit propere succinctam nubibus Irim,
Quae nimios frenet motus, ac talia fatur:
‘I, dea, et Oenotris velox allabere terris
Germanoque truces, dic, Pallas mitiget iras
Nec speret fixas Parcarum vertere leges;
Dic etiam: ni desistis, — nam virus et aestus
Flammiferae novi mentis nec colligis iram,
Aegida praecellant quantum horrida fulmina, nosces.’
  Quae postquam accepit dubitans Tritonia virgo
Nec sat certa diu, patriis an cederet armis:
‘Absistemus,’ ait, ‘campo. sed Pallade pulsa
Num fata avertet? caeloque arcebit ab alto
Cernere Gargani ferventia caedibus arva?’
Haec effata cava Poenum in certamina nube
Sublatum diversa tulit terrasque reliquit.
  At Gradiuus atrox remeantis in aethera divae
Abscessu revocat mentes fusosque per aequor
Ipse manu magna, nebulam circumdatus, acri
Restituit pugnae. convertunt signa novamque
Instaurant Itali, versa formidine, caedem:
Cum ventis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet caelumque ruentes
Eurique et Boreae parent Corique Notique,
Iunonis precibus, promissa haud parva ferentis,
Regnantem Aetolis Vulturnum in proelia campis
Effrenat. placet hic irae exitiabilis ultor.
Qui, se postquam Aetnae mersit candente barathro
Concepitque ignes et flammea protulit ora,
Evolat horrendo stridore ac Daunia regna
Perflat, agens caecam glomerato pulvere nubem.

Ardentem monstri spectabat laeta ruinam,
Cum subitus galeae fulgor conoque coruscae
Maiore intremuere iubae; nec tarda senectus —
Agnovit nam luce virum — rapit agmina, natos,
Saeva parens ultro in certamina et addere passim
Tela iubet nec manantis ex ore feroci,
Aut quae flagrarent galea, exhorrescere flammas.
◆ Armiger haud aliter magni Iovis, anxia nido
Cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fetus,
Obversam spectans ora ad Phaethontia prolem,
Explorat dubios Phoebea lampade natos.
Iamque suis daret ut pugnae documenta vocantis,
En — medias hasta velox praetervolat auras.
Haesit multiplici non alte cuspis in auro
Ac senium invalido dependens prodidit ictu.
Cui Poenus: 'Quinam ad cassos furor impulit ictus
Exanguem senio dextram? vix prima momordit
Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
En, reddo tua tela tibi; memorabilis ista
A nobis melius discet bellare iuventus.'
Sic propria miseri transfigit pectora corno.
 At contra, horrendum, bis terna spicula dextra
Torta volant, paribusque ruunt conatibus hastae.
Haud secus ac Libyca fetam tellure leaenam
Venator premit obsesso cum Maurus in antro,
L1[O] Invadunt rabidi iam dudum et inania tentant
𝔸 Nondum sat firmo catuli certamina dente.
Consumit clipeo tela et, collectus in arma,
Sustinet urgentis crepitantibus ictibus hastas
Sidonius ductor; nec iam per vulnera credit
Aut per tot caedes actum satis; iraque anhelat,
Ni leto det cuncta virum iungatque parenti
Corpora et excidat miseros cum stirpe penatis.
 Tunc Abarim affatur; namque una hic armiger ira
Flammabat Martem atque omnis comes ibat in actus:
'Suppedita mihi tela. vadis liventis Averni
Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessit
Tegmina, iam stultae fructus pietatis habebit.'
Haec fatus iaculo Lucam, qui maximus aevi,
Transadigit; pressa iuvenis cum cuspide labens
Arma super fratrum resupino concidit ore.
Mortiferum inde manu properantem vellere ferrum
Pilo Volsonem — namque hoc de strage iacentum
Fors dabat — affixa sternit per tegmina nare.
Tum Vesulum, calido lapsantem in sanguine fratrum,
Ense metit rapido plenamque — heu barbara virtus! —
Abscisi galeam capitis, **ceu missile telum**,
Conversis in terga iacit. Telesinus, ad ossa
Illiso saxo, qua spina interstruit artus,
Occumbit; fratrisque videt labentia membra

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 10

PRIMUS AB ORIS:
FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 657 lines 2.0
A 1L 1-150
B 3L 151-657

PRINT 2-SIDED: **77** to **84**

PAULUS, ut adversam videt increbrescere pugnam,
Ceu fera, quae, telis circumcingentibus, ultro
Assilit in ferrum et per vulnera colligit hostem,
In medios fert arma globos seseque periclis
Ingerit atque omni letum molitur ab ense.
Increpat horrendum: ‘Perstate et fortiter, oro,
Pectoribus ferrum accipite ac sine vulnere terga
◆ Ad manis deferte, viri. nisi gloria mortis,
Nil superest. idem sedes adeuntibus imas
Hic vobis dux Paulus erit.’ Velocius inde
Haemonio Borea pennaque citatior ibat,
Quae redit in pugnas fugientis harundine Parthi;
Atque ubi certamen primi ciet immemor aevi,
Plenus Gradivo mentem, Cato, fertur in hostis
Ac iuvenem, quem Vasco levis, quem spicula densus
Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.
Abscessere retro pavidique in terga relatos
Abduxere gradus. **ut, laetus valle remota**
Cum capream venator agit fessamque propinquo
Insequitur cursu et sperat iam tangere dextra,
Si ferus adverso subitum se protulit antro
Et stetit ante oculos frendens leo: deserit una
Et color et sanguis et tela minora periclo,
Nec iam speratae cura est in pectore praedae.
Nunc in restantis mucronem comminus urget,
L1[I] Nunc trepidos ac terga mala formidine versos
𝔸 Assequitur telis. furere ac decorare labores
Et saevire iuvat; cadit ingens nominis expers
Uni turba viro; atque alter si detur in armis
Paulus Dardaniis, amittant nomina Cannae.
Tandem inclinato cornu sine more ruebat
Prima acies, non parca fugae. Labienus et Ocres
Sternuntur leto atque Opiter, quos Setia colle
Vitifero, celsis Labienum Cingula saxa
Miserunt muris. iunxit fera tempora leti
Sidonius non consimili discrimine miles:
Nam Labienus obit penetrante per ilia corno;
Fratres, hic humero, cecidere, hic poplite, caesis.
Oppetis et Tyrio super inguina fixe veruto
Maecenas, cui Maeonia venerabile terra
Et sceptris olim celebratum nomen Etruscis.
Per medios agitur, proiecto lucis amore
Hannibalem lustrans, Paulus. sors una videtur
Aspera, si occumbat ductore superstite Poeno.
Quam metuens molem — neque enim, certamine sumpto,
Tempestas tanta et rabies impune fuisset —
In faciem pavidi Iuno conversa Metelli:
‘Quid vanos,’ inquit, ‘Latio spes unica consul,
Incassumque moves, fato renuente, furores?
Si superest Paulus, restant Aeneia regna;
76 (53C) Sin secus, Ausoniam tecum trahis. ire tumentem
Tu contra iuvenem et caput hoc abscidere rebus
Turbatis, o Paule, paras? nunc Hannibal ipsi —
Tam laetus bello est — ausit certare Tonanti.
Et iam conversis — vidi nam flectere — habenis
Evasit Varro ac sese ad meliora reservat.
Sit spatium fatis; et, dum datur, eripe leto
Hanc nostris maiorem animam; mox bella capesses.’
Ad quae suspirans ductor: ‘Mortemne sub armis
Cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostrae
Pertulerunt aures suadentem monstra Metellum?
I, demens, i, carpe fugam. non hostica tela
Excipias tergo, superos precor. integer, oro,
Intactusque abeas atque intres moenia Romae
Cum Varrone simul. talin’, pavidissime, dignum
Me vita pulchraque indignum morte putasti?
Quippe sinit Poenus, qui nunc contraria bella
Ipsi ferre Iovi valeat. pro degener altae
Virtutis patrum! quando certamen inire,
Cuive virum mallem memet componere, quam qui
Et victus dabit et victor per saecula nomen?’
Talibus increpitat mediosque aufertur in hostis
Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina et in densis furantem membra maniplis
Per conferta virum et stipata umbonibus arma
Consequitur, melior planta, atque obtruncat Acherram. L1[I]
Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros 𝔸
Erroresque ferae sollers per devia mersa
Nare legit tacitoque premens vestigia rostro
Lustrat inaccessos venantum indagine saltus
Nec sistit, nisi, conceptum sectatus odorem,
2 (1C) Deprendit spississ arcana cubilia dumis.
At coniux Iovis, ut Paulum depellere dictis
Nequicquam fuit, et consul non desinit irae,
In faciem Mauri rursus mutata Gelestae,
Avocat ignarum saevo a certamine Poenum:
‘Huc tela, huc,’ inquit, ‘dextram implorantibus affer,
O decus aeternum Carthaginis. horrida iuxta
2 Stagnantis consul molitur proelia ripas;
Et laus haud alio maior datur hoste perempto.’
Haec ait et iuvenem diversa ad proelia raptat.
Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem —
Cristae nomen erat. bis terni iuncta ferebant
Arma senem circa nati; pauperque penatum,
Sed domus haud obscura Tuder, notusque per Umbros
Bellator populos factis et caede docebat
Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
Unanima inde phalanx, crudo ducente magistro,
Postquam hominum satiata necem, prostraverat ictu
Innumero cum turre feram facibusque secutis

Vergil Aeneid

disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
‘Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
L1[O] Ilium in Italiam portans victosque Penates:
𝔹 incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.’
Aeolus haec contra: ‘Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.’
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas

Silius Punica

77 Quercentis, quem funda procul per inane voluta
Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
Exhalat lucem et dubitantia lumina condit.
At fessus maerore simul cursuque metuque
Et tamen haud irae vacuus, non certa per aequor
Interdum insistens Perusinus membra ferebat;
Hunc sude, quam raptam Libyci per terga iacentis
Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
Obtruncat quercuque premit violentus obusta.
Tentarat precibus saevum lenire furorem,
Sed Stygius primos implevit fervor hiatus,
Et pulmone tenus demisit anhelitus ignem.
Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Umbro
Clarum, Crista, diu populo. **ceu fulmine celsa**
Aesculus aut, proavis ab origine cognita, quercus
Cum fumat percussa Iovi, sacrosque per aevum
Aetherio ramos populantur sulphure flammae,
Donec victa deo late procumbit et omnem
Collabens operit spatioso stipite prolem.
Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
Molitur, Paulus, numerosa caede futuram
Ultus iam mortem, **ceu victor bella gerebat**
Inter mille viros. iacet ingens Phorcys ab antris
Herculeae Calpes, caelatus Gorgone parmam,
Unde genus tristique deae manabat origo.
Hunc obiectantem sese atque antiqua tumentem L1[O]
Nomina saxificae monstrosa e stirpe Medusae, 𝔹
Dum laevum petit incumbens violentius inguen,
Detrahit, excelsi correptum vertice coni,
Afflictumque premens, tergo qua balteus imo
Sinuatur, coxaeque sedet munimen utrique,
3 Coniecto fodit ense super; vomit ille calentem
Sanguinis effundens per hiantia viscera rivum,
Et subit Aetolos Athlanticus accola campos.
Has inter strages rapido terrore coorti,
Invadunt terga atque averso turbine miscent
Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
Hanc ipsam pugnae rector formarat ad artem;
3 Succinctique dolis, fugerent ceu Punica castra,
Dediderant dextras. tum totis mentibus actam
In caedes aciem pone atque in terga ruentes
Praecipitant. non hasta viro, non deficit ensis.
E strage est ferrum atque evulsa cadavere tela.
Raptum Galba procul — neque enim virtutis amorem
Adversa exemisse valent — ut vidit ab hoste
Auferri signum, conixus corpore toto
Victorem assequitur letalique occupat ictu.
Ac dum comprensam caeso de corpore praedam
Avellit, tardeque manus moribunda remittit,
79 Transfixus gladio propere accurrentis Amorgi

Occidit, immoriens magnis non prosperus ausis. 78
Haec inter, **veluti nondum satiasset Enyo**
Iras saeva truces, sublatum pulvere campum
Vulturnus rotat et candentis torquet harenas.
Iamque reluctantis stridens immane procella
Per longum tulit ad campi suprema cavisque
Afflictos ripis tumidum demersit in amnem.
◆ Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus aevi
Servabat tacito, non felix Curio, leto.
Namque, furens animi dum consternata moratur
Agmina et oppositu membrorum sistere certat,
In praeceps magna propulsus mole ruentum
Turbatis hauritur aquis fundoque volutus
Hadriaca iacuit sine nomine mortis harena.
Ingens ferre mala et Fortunae subdere colla
Nescius, adversa fronte incurrebat in arma
Vincentum consul; pereundi Martius ardor
Atque animos iam sola dabat fiducia mortis;
Cum Viriathus agens telis, regnator Hiberae
Magnanimus terrae, iuxta atque ante ora furentis
Obtruncat Pauli fessum certaminis hostem.
Heu dolor, heu lacrimae! Servilius, optima belli,
Post Paulum belli pars optima, corruit ictu
Barbarico magnamque cadens leto addidit uno
Invidiam Cannis. tristem non pertulit iram
L1[I] Consul et, insani quamquam contraria venti
𝔹 Exarmat vis atque obtendit pulvere lucem,
Squalentem rumpens ingestae torvus harenae
Ingreditur nimbum ac ritu iam moris Hiberi
Carmina pulsata fundentem barbara caetra
Invadit laevaeque fodit vitalia mammae.
Hic fuit extremus caedum labor. addere bello 4
Haud ultra licuit dextram, nec tanta relictum est
Uti, Roma, tibi posthac ad proelia Paulo.
Saxum ingens, vasto libratum pondere, caeca
Venit in ora manu et, perfractae cassidis aera
Ossibus infodiens, complevit sanguine vultus.
Inde pedem referens, labentia membra propinquo
Imposuit scopulo atque, undanti vulnere anhelans, 4
Sedit terribilis clipeum super ore cruento:
Immanis ceu, depulsis levioribus hastis,
Accepit leo cum tandem per pectora ferrum,
Stat teli patiens media tremebundus harena
Ac, manante iubis rictuque et naribus unda
Sanguinis, interdum languentia murmura torquens,
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
Silius Tum vero incumbunt Libyes super citato
Punica Ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis,
Qua sonipes, qua belligero fera belua dente.
10.250 Obrutus hic telis ferri per corpora Piso

Pensarent parvo — nec pauca fuere precantum
Milia — miranti durarunt prodere Poeno.
Cuncta adeo scelera et noxam superaverat omnem,
Armatum potuisse capi. tunc terga dedisse
Damnatis Siculas longe meritare per oras
Impositum, donec Latio decederet hostis.
Haec tum Roma fuit; post te cui vertere mores
Si stabat fatis, potius, Carthago, maneres. **10**.658

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris **Aeneid 1**.1
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum, ◆
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque. **L1[I]**
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci 𝔹
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem **Vergil**
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto, **Aeneid**
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem, **1**.42

Sat patriae sumus, e numero si ad proelia nostro
Nil minuit pavor. in patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues; muros haud fregerit umquam,
Exultare levis nudato corpore, Maurus.'
Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
Varronem adventare vagus per moenia rumor
Spargit et occulto perfundit pectora motu.
◆ Haud secus, ac fractae rector si forte carinae
Litoribus solus vacuis ex aequore sospes
Adnatet, incerti trepidant, tendantne negentne
Iactato dextras, ipsamque odere salutem
Unius amissa superantis puppe magistri.
Quam restare viro labem qui accedere portis
Audeat ac dirum veniat pavitantibus omen!
Hos mulcens questus Fabius deforme docebat
Cladibus irasci vulgumque arcebat ab ira.
Adversis etenim ferri non esse virorum,
Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
Condere et ex poena solatia poscere luctus.
Si vero exprobrare sinant, sibi tristius illum
Illuxisse diem, quo castris viderit ire
Varronem, quam quo videat remeare sine armis.
His dictis sedere minae, et conversa repente
Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno
Consulibus reputant caesis erepta duobus.
L2[O] Ergo omne effundit longo iam se agmine vulgus
𝔹 Gratantum, magnaque actum se credere mente
Testantur, quod, fisus avis sceptrisque superbis,
Laomedontiadum non desperaverit urbi.
Nec minus infelix culpae grandique pudore
Turbatus, consul titubantem ad moenia gressum
Portabat lacrimans; deiectum attollere vultum
Ac patriam aspicere et luctus renovare pigebat.
Quod vero reduci tum se populusque patresque
Offerrent, non gratari, sed poscere natos
Quisque suos fratresque simul miseraeque parentes
Ire videbantur laceranda ad consulis ora.
Sic igitur muto lictore invectus in urbem,
Damnatum superis aspernabatur honorem.
At patres Fabiusque, procul maerore remoto,
Praecipitant curas. raptim delecta iuventa
Servitia armantur; nec claudit castra saluti
Postpositus pudor. infixum est Aeneia regna
Parcarum in leges quacumque reducere dextra
Proque arce et sceptris et libertatis honore
Vel famulas armare manus. primaeva suorum
Corpora praetexto spoliant velamine et armis
Insolitis cingunt. puerilis casside vultus
Clauditur atque hostis pubescere caede iubetur.
Idem obsecrantis, captivum vulgus ut auro

79 (54C) Rectorem ut vidit Libyae, conixus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit
Collapsoque super nequicquam incumbere coeptat:
Cum Poenus, propere collecto corpore, quamquam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo:
'Umbraene Ausoniae rediviva bella retractant
Post obitum dextra? nec in ipsa morte quiescunt?'
Sic ait atque aegrum coeptanti attollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce, Cydonea violatus harundine plantam,
Lentulus effusis campum linquebat habenis,
Cum videt in scopulo rorantem saxa cruore
Torvoque obtutu labentem in Tartara Paulum.
Mens abiit, puduitque fugae. tum visa cremari
Roma viro, tunc ad portas iam stare cruentus
Hannibal; Aetoli tum primum ante ora fuere
Sorbentes Latium campi. 'Quid deinde relictum,
Crastina cur Tyrios lux non deducat ad urbem,
Deseris in tantis puppim si, Paule, procellis?
Testor caelicolas,' inquit, 'ni damna gubernas
Crudelis belli vivisque in turbine tanto
Invitus, plus Paule — dolor verba aspera dictat —
Plus Varrone noces. cape, quaeso, hunc, unice rerum
Fessarum, cape cornipedem. languentia membra
Ipse levabo humeris et dorso tuta locabo.'
L2[O] Haec inter, lacero manantem ex ore cruorem
𝔹 Eiectans, consul: 'Macte o virtute paterna!
Nec vero spes angustae, cum talia restent
Pectora Romuleo regno. calcaribus aufer,
Qua vulnus permittit, equum atque hinc: ocius urbis
Claudantur portae, ruet haec ad moenia pestis,
5 (2C) Dic, oro; rerum Fabio tradantur habenae.
Nostris pugnavit monitis furor. amplius acta
Quid superest vita, nisi caecae ostendere plebi
Paulum scire mori? feror an consumptus in urbem
Vulneribus? quantine emptum velit Hannibal, ut nos
Vertentis terga aspiciat? nec talia Paulo
Pectora, nec manis tam parva intramus imago.
5 Ille ego — sed vano quid enim te demoror aeger,
Lentule, conquestu? perge atque hinc cuspide fessum
Eripe quadrupedem propere.' Tum Lentulus urbem,
Magna ferens mandata, petit; nec Paulus inultum,
Quod superest de luce, sinit. **ceu vulnere tigris**
Letifero cedens tandem proiectaque corpus
Luctatur morti et languentem pandit hiatum
In vanos morsus, nec sufficientibus irae
Ictibus extrema lambit venabula lingua.
Iamque coruscanti telum propiusque ferenti
Gressum exultantem et securo caedis Iertae
Non expectatum surgens defixerat ensem

Sidoniumque ducem circumspectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed vicere virum coeuntibus undique telis
Et Nomas et Garamas et Celtae et Maurus Astur.
Hic finis Paulo. iacet altum pectus et ingens
Dextera, quem, soli si bella agitanda darentur,
Aequares forsan Fabio. mors additur urbi
Pulchra decus misitque viri inter sidera nomen.
  Postquam spes Italum mentesque in consule lapsae,
Ceu truncus capitis, saevis exercitus armis
Sternitur, et victrix toto fremit Africa campo.
Hic Picentum acies, hic Umber Martius, illic
Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
Passim signa iacent, quae Samnis belliger, et quae
Sarrastes populi Marsaeque tulere cohortes;
Transfixi clipei galeaeque et inutile ferrum
Fractaque conflictu parmarum tegmina et ore
Cornipedum derepta fero spumantia frena.
Sanguineus tumidas in campos Aufidus undas
Eiectat redditque furens sua corpora ripis.
Sic Lagea ratis, **vasto velut insula ponto**
Conspecta, illisit scopulis ubi nubifer Eurus,
Naufragium spargens operit freta. iamque per undas
Et transtra et mali laceroque aplustria velo
Ac miseri fluitant revomentes aequora nautae.
L2[I] At Poenus, per longa diem certamina saevis
𝔹 Caedibus emensus, postquam eripuere furori
Insignem tenebrae lucem, tum denique Martem
Dimisit tandemque suis in caede pepercit.
Sed mens invigilat curis noctisque quietem
Ferre nequit. stimulat dona inter tanta deorum
Hortatus, nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet. hinc strictos ferre ocius enses,
Dum fervet cruor, et perfusae caede cohortes,
Destinat ac iam claustra manu, iam moenia flamma
Occupat et iungit Tarpeia incendia Cannis.
  Quo turbata viri coniux Saturnia coepto
Irarumque Iovis Latiique haud inscia fati,
Incautum ardorem atque avidas ad futile votum
Spes iuvenis frenare parat. ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum; quo saepe ministro
Edomita inviti componit lumina fratris.
Atque huic arridens: 'Non te maioribus,' inquit,
'Ausis, dive, voco nec posco, ut mollibus alis
Des victum mihi, Somne, Iovem. non mille premendi
Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiae multa superandus nocte iuvencae.
Ductori, precor, immittas nova somnia Poeno,
Ne Romam et vetitos cupiat nunc visere muros,
Quos intrare dabit numquam regnator Olympi.'

80 (55C) 'Primitias pugnae et laeti libamina belli
Hannibal Ausonio cremat haec de nomine victor,
Et tibi, Mars genitor, votorum haud surde meorum,
Arma electa dicat spirantum turba virorum,'
Tum, face coniecta, populatur fervidus ignis
Flagrantem molem, et, rupta caligine, in auras
Actus apex claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum donataque funera Paulo
Ibat et hostilis leti iactabat honorem.
Sublimem eduxere pyram mollisque virenti
Stramine composuere toros. superaddita dona,
Funereum decus: expertis invisus et ensis
Et clipeus, terrorque modo atque insigne superbum,
Tum laceri fasces captaeque in Marte secures.
Non coniux native aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba virum, aut celsis de more feretris
Praecedens prisca exequias decorabat imago.
Omnibus exuviis nudo iamque Hannibal unus
Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui
Murice suspirans inicit velamina et auro
Intextam chlamydem ac supremo affatur honore:
'I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas
Virtute et factis animas. tibi gloria leto
Iam parta insigni. nostros Fortuna labores
Versat adhuc casusque iubet nescire futuros.'
Haec Libys; atque repens, crepitantibus undique flammis, L2[I]
Aetherias anima exultans evasit in auras. 𝔹
  Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat;
Iam maria ac terras primamque intraverat urbem.
Diffidunt muris; solam pavitantibus arcem
Speravisse sat est. nec enim superesse iuventam,
6 (3C) Ac stare Ausoniae vacuum sine corpore nomen.
Quodque adeo nondum portis irruperit hostis,
Contemptu cessare putant. iam tecta cremari,
Ac delubra rapi, caedesque ante ora nefandae
Natorum, septemque arces fumare videntur.
Lux una eversas bis centum in strage curulis,
Ac iuvenum bis tricenis orbata gemebat
6 Milibus exhaustae nutantia moenia Romae;
Atque ea post Trebiam, post Tusci stagna profundi,
Nec socium numero pariter leviore perempto.
Sed vero sed enim reliqui pia turba senatus
Munera sortito invadunt. celer omnia lustrans
Clamitat attonitis Fabius: 'Non ulla relicta est,
Credite, cunctandi ratio. approperemus, ut hostis
Nequicquam armatos ausit succedere muros.
Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo,
Et gliscunt adversa metu; ite ocius, arma
Deripite, o pubes, templis. vos atria raptim
Nudate et clipeos in bella refigite captos.

Porsena. sed iuveni, ne sim tibi longior, hinc est
Et genus et clara memorandum virgine nomen.'
Talia dum pandit, vicinus parte sinistra
Per subitum erumpit clamor. permixta ruina
Inter et arma virum et lacerata cadavera Pauli
Eruerant corpus media de strage iacentum.
Heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
◆ Agmina turbanti! vel cum Taulantia regna
Vertit, et Illyrico sunt addita vincla tyranno!
Pulvere canities atro arentique cruore
Squalebat barba, et perfracti turbine dentes
Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.
Quae postquam aspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius: 'Fuge, Varro,' inquit, 'fuge, Varro, superstes,
Dum iaceat Paulus. patribus Fabioque sedenti
Et populo consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi, Varro, fugam. at, cui fortia et hoste
Me digna haud parvo caluerunt corda vigore,
Funere supremo et tumuli decoretur honore.
Quantus, Paule, iaces! qui tot mihi milibus unus
Maior laetitiae causa es. cum fata vocabunt,
Tale precor nobis, salva Carthagine, letum.'
Haec ait et socium mandari corpora terrae,
Postera cum thalamis Aurora rubebit apertis,
L3[O] Imperat armorumque iubet consurgere acervos,
𝔹 Arsuros, Gradive, tibi. tum munera iussa,
Defessi quamquam, accelerant sparsoque propinquos
Agmine prosternunt lucos; sonat acta bipenni
Frondosis silva alta iugis. hinc ornus et altae
Populus alba comae, validis accisa lacertis,
Scinditur, hinc ilex, proavorum condita saeclo.
Devolvunt quercus et amantem litora pinum
Ac, ferale decus, maestas ad busta cupressos.
Funereas tum deinde pyras certamine texunt,
Officium infelix et munus inane peremptis,
Donec anhelantis stagna in Tartessia Phoebus
Mersit equos, fugiensque polo Titania caecam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Post, ubi fulserunt primis Phaethontia frena
Ignibus, atque sui terris rediere colores,
Supponunt flammam et manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant. subit horrida mentem
Formido incerti casus, tacitusque pererrat
Intima corda pavor, si fors ita Martis iniqui
Mox ferat, hac ipsis inimica sede iacendum.
At tibi, bellipotens, sacrum, constructus acervo
Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
Ipse, manu celsam pinum flammaque comantem
Attollens, ductor Gradivum in vota ciebat:

81 (56C)

Imperium celer exequitur curvoque volucris
Per tenebras portat medicata papavera cornu.
Ast ubi, per tacitum allapsus, tentoria prima
Barcaei petiit iuvenis, quatit inde soporas
Devexo capiti pennas oculisque quietem
Irrorat, tangens Lethaea tempora virga.
Exercent rabidam truculenta insomnia mentem:
Iamque videbatur multo sibi milite Thybrim
Cingere et insultans astare ad moenia Romae.
Ipse refulgebat Tarpeiae culmine rupis,
Elata torquens flagrantia fulmina dextra,
Iupiter, et lati fumabant sulphure campi,
Ac gelidis Anien trepidabat caerulus undis;
Et densi ante oculos iterumque iterumque tremendum
Vibrabant ignes. tunc vox effusa per auras:
'Sat magna, o iuvenis, prensa est tibi gloria Cannis.
Siste gradum; nec enim sacris irrumpere muris,
Poene, magis dabitur, nostrum quam scindere caelum.'
Attonitum visis maioraque bella paventem
Post confecta Sopor Iunonia iussa relinquit;
Nec lux terribili purgavit imagine mentem.
Quos inter motus somni vanosque tumultus
Dedita per noctem reliquo cum milite castra
Nuntiat et praedam pleno trahit agmine Mago.
Huic ductor laetas Tarpeio vertice mensas
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset, L3[O]
Celatis superum monitis clausoque pavore, 𝔹
Vulnera et exhaustas saevo certamine vires
Ac nimium laetis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuvenis, **ceu vertere ab ipsis**
Terga iuberetur muris ac signa referre:
7 (4C) 'Tanta mole,' inquit, non Roma, ut credidit ipsa,
Sed Varro est victus. quaenam tam prospera Martis
Munera destituis fato patriamque moraris?
Mecum exultet eques; iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos portasque tibi sine Marte patentis.'
Dumque ea Mago fremit cauto non credita fratri,
Iam Latius sese Canusina in moenia miles
7 Colligere et profugos vicino cingere vallo
Coeperat. heu rebus facies inhonora sinistris!
Non aquilae, non signa viris, non consulis altum
Imperium, non subnixae lictore secures.
Trunca atque aegra metu, ceu magna elisa ruina,
Corpora debilibus nituntur sistere membris.
Clamor saepe repens et saepe silentia fixis
In tellurem oculis, nudae plerisque sinistrae
Detrito clipeo; desunt pugnacibus enses;
Saucius omnis eques; galeis carpsere superbum
Cristarum decus et damnarunt Martis honores.
At multa thorax perfossus cuspide, et haerens

Loricae interdum Maurusia pendet harundo.
Interdum maesto socios clamore requirunt.
Hic Galba, hic Piso et, leto non dignus inerti,
Curio deflentur, gravis illic Scaevola bello.
Hos passirn; at Pauli pariter, **ceu dira parentis**
Fata gemunt: ut vera mali praesentia numquam
Cessarit canere et Varronis sistere mentem,
◆ Utque diem hunc totiens nequicquam averterit urbi,
Atque idem quantus dextra. Sed cura futuri
Quos premit, aut fossas instant praeducere muris,
Aut portarum aditus, ut rerum est copia, firmant.
Quaque patet campus planis ingressibus hostis,
Cervorum ambustis imitantur cornua rainis,
Et stilus occulitur, caecum in vestigia telum.
Ecce, super clades et non medicabile vulnus,
Reliquias belli atque imperdita corpora Poenis
Impia formido ac maior iactabat Erinnys.
Trans aequor Tyrios enses atque arma parabant
Punica et Hannibalem mutato evadere caelo.
Dux erat exilio collectis Marte Metellus,
Sed stirpe haud parvi cognominis. is mala bello
Pectora degeneremque manum ad deformia agebat
Consulta atque alio positas spectabat in orbe,
Quis sese occulerent, terras, quo nomina nulla
Poenorum, aut patriae penetraret fama relictae.
L3[I] Quae postquam accepit flammata Scipio mente,
𝔹 Quantus Sidonium contra, fera proelia miscens,
Ductorem stetit in campis, rapit ocius ensem
Atque, ubi turpe malum Latioque extrema coquebant
Coepta viri, ruptis foribus sese arduus infert.
Tum, quatiens strictum cum voce ante ora paventum
Mucronem: 'Tarpeia, pater, qui templa secundam
Incolis a caelo sedem, et Saturnia, nondum
Iliacis mutata malis, tuque aspera pectus
Aegide Gorgoneos virgo succincta furores,
Indigetesque dei, sponte en per numina vestra
Perque caput, nullo levius mihi numine, patris
Magnanimi iuro: numquam Lavinia regna
Linquam nec linqui patiar, dum vita manebit.
Ocius en testare deos, si moenia taedis 440
Flagrabunt Libycis, nullas te ferre, Metelle,
Ausurum in terras gressus. ni talia sancis,
Quem tremis et cuius somnos formidine rumpis,
Hannibal hic armatus adest. moriere, nec ullo
Poenorum melior parietur gloria caeso.'
His excussa incepta minis. iamque ordine iusso
Obstringunt animas patriae dictataque iurant
Sacramenta deis et purgant pectora culpa.
Atque ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
Lustrabat campos et saevae tristia dextrae

82 (57C) Facta recensebat, pertractans vulnera visu,
Hannibal et, magna circumstipante caterva,
Dulcia praebebat trucibus spectacula Poenis.
Quas strages inter, confossus pectora telis,
Seminecem extremo vitam exhalabat in auras
Murmure deficiens iam Cloelius oraque nisu
Languida vix aegro et dubia cervice levabat.
Agnovit sonipes, arrectisque auribus acrem
Hinnitum effundens, sternit tellure Bagesum,
Quem tum captivo portabat in agmina dorso.
Hinc, rapidum glomerans cursum, per lubrica pingui
Stante cruore soli et mulcata cadavera caede
Evolat ac domini consistit in ora iacentis.
Inde, inclinatus colla et submissus in armos,
De more inflexis praebebat scandere terga
Cruribus ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo, vel si resupina citato
Proiectus dorso ferretur membra, vel idem
Si nudo staret tergo, dum rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys, humanos aequantem pectore sensus
Haud parce miratus equum, quinam ille sinistrae
Depugnet morti iuvenis, nomenque decusque
Erogitat letique simul compendia donat.
Hic Cinna — ad Tyrios namque is sua verterat arma, L3[I]
Credulus adversis, et tum comes ibat ovanti —: 𝔹
'Auribus huic,' inquit, ductor fortissime, origo est
Non indigna tuis. quondam sub regibus illa,
Quae Libycos renuit frenos, sub regibus olim
Roma fuit. sedenim, solium indignata Superbi,
8 (5C) Ut sceptra exegit confestim ingentia bella
Clusina venere domo, si Porsena fando
Auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra.
Ille, ope Maeonia et populo succinctus Etrusco,
Certabat pulsos per bella reponere reges.
Multa adeo nequicquam ausi; pressitque tyrannus
Ianiculum incumbens. ubi mox, iam pace probata,
8 Compressere odia, et positum cum foedere bellum,
Obsidibusque obstricta fides — mansuescere corda
Neseia, pro superi! et nil non immite parata
Gens Italum pro laude pati — bis Cloelia senos
Nondum complerat primaevi corporis annos,
Una puellarum Laurentum et pignora pacis
Inter virgineas regi tramissa catervas;
— Facta virum sileo — rege haec et foedere et annis
Et fluvio spretis, mirantem interrita Thybrim
Tranavit, frangens undam puerilibus ulnis.
Cui si mutasset sexum natura, reverti
Forsan Tyrrhena tibi non licuisset in oras,

O confuse nimis Gradivi turbine Varro,
Ut perferre queas furibunda insomnia consul?
Nonne exturbatos iam dudum limine templi
Praecipites agis ad portas? et discere cogis
Semiviros, quod sit nostro de more creati
Consulis imperium? non umquam sobria pubes
Et peritura brevi, moneo, ocius urbe facesse.
Muros ante tuos, ut par est, debita ductor
Armatus responsa dabit.' Consurgere cuncti
Hinc pariter magnoque viros clamore premebant.
◆ Necnon et foribus propere Campana iuventus
Extulit ipsa gradum, tantaeque dolore repulsae
Concitus, Hannibalem volvebat Virrius ore.
Fulvius — huic nam spondebant praesagia mentis
Venturum decus, et Capuae pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos —: 'Non si Carthaginis,' inquit,
'Ductorem vestris devinctum colla catenis
Romam victor agis, posthac intrare Quirini
Sacratas dabitur sedes. tende ocius, oro,
Quo mens aegra vocat.' Referunt haec inde citati
Mixta minis et torva trucis responsa senatus.
Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
Fata placet? veniet quondam felicior aetas,
Cum pia Campano gaudebit consule Roma
Et per bella diu fasces perque arma negatos
L1[O] Ultro ad magnanimos referet secura nepotes.
𝔸 Poena superborum tamen haec durabit avorum,
Quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
Quam Carthago suos. — postquam nunc dicta senatus,
Nunc facta exposuit, tum veris falsa per artem
Virrius admiscens cecinit fatale cruenti
Turbatis signum belli. furiata iuventus
Arma, arma Hannibalemque volunt. ruit undique vulgus
Et Poenos in tecta vocant; ingentia facta
Sidonii iuvenis celebrant, ut ruperit Alpes
Herculei socius decoris divisque propinquas
Transierit cursu rupes; ut caede referta
Clauserit Eridani victor vada; victor ut idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore;
Ut Trebiae ripas aeterno nomine famae
Tradiderit Paulumque idem inter proelia et idem
Flaminium, proceres rerum, demiserit umbris.
His super excisam primori Marte Saguntum
Et iuga Pyrenes et Hiberum et sacra parentis
Iuratumque viro bellum puerilibus annis
Accumulant. unum, ducibus tot caede peremptis,
Tot fusis acie, stare inter proelia nullis
Attactum telis. superum cum munere detur
Huic sociare viro dextras et foedere iungi,
Fastus exanguis populi vanumque tumorem

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 11

PRIMUS
AB ORIS:
FILL
AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

1

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 611 lines 2.0

A **1L** 1-150
B **3L** 151-611

PRINT
2-SIDED:
85 to **92**

NUNC age, quos clades insignis Iapyge campo
Verterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
Expediam. stat nulla diu mortalibus usquam,
Fortuna titubante, fides. adiungere dextras
Certavere palam rumpenti foedera Poeno,
Heu nimium faciles laesis diffidere rebus.
Saevior ante alios iras servasse repostas
Atque odium renovare ferox in tempore Samnis;
Mox levis et sero pressurus facta pudore
Bruttius, ambiguis fallax mox Apulus armis;
◆ Tum gens Irpini vana indocilisque quieti
Et rupisse indigna fidem — **ceu dira per omnis**
Manarent populos foedi contagia morbi.
Iamque Atella suas iamque et Calatia adegit,
Fas superante metu, Poenorum in castra cohortes.
Inde Phalanteo levitas animosa Tarento,
Ausonium laxare iugum. patefecit amicas
Alta Croton portas Afrisque ad barbara iussa
Thespiadum docuit submittere colla nepotes.
Idem etiam Locros habuit furor. ora vadosi
Litoris, Argivos maior qua Graecia muros
Servat et Ionio luitur curvata profundo,
Laetas res Libyae et fortunam in Marte secuta,
Iuravit pavitans Tyrio sua proelia Marti.
Iam vero, Eridani tumidissimus accola, Celtae
L1[I] Incubuere malis Italum veteresque doloris
𝔸 Tota se socios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis: Capuaene furorem,
Quem Senonum genti, placuisse, et Dardana
Moenia barbarico Nomadum sociata tyranno
Quisnam, mutato tantum nunc tempore, credat?
Luxus et insanis nutrita ignavia lustris
Consumptusque pudor peccando unisque relictus
Divitiis probrosus honor lacerabat hiantem
Desidia populum ac resolutam legibus urbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.
Nec vitiis deerant vires. non largior ulli
Ausoniae populo — sic tum Fortuna fovebat —
Aurique argentique modus; madefacta veneno
Assyrio manicas vestis medioque dierum
Regales epulae atque ortu convivia solis
Deprensa et nulla macula non illita vita.
Tum populo saevi patres, plebesque senatus
Invidia laeta, et collidens dissona corda
Seditio. sed enim interea temeraria pubis
Delicta augebat, pollutior ipsa, senectus.
Nec, quos vile genus despectaque lucis origo
Foedabat, sperare sibi et deposcere primi
Deerant imperia ac patriae pereuntis habenas.

84 (58C) Quin etiam exhilarare viris convivia caede
Mos olim, et miscere epulis spectacula dira
Certantum ferro, saepe et super ipsa cadentum
Pocula, respersis non parco sanguine mensis.
Has astu aggressus, quo verteret acrius aegras
Ad Tyrios mentes, quae nulla sorte daturam
Certus erat Romam - neque enim impetranda volebat
Pacuvio fuit haud obscurum crimine nomen —
Hortatur summi partem deposcere iuris
Atque alternatos sociato consule fasces;
Et, si partita renuant sedisse curuli
Aequatumque decus geminasque videre secures,
Ultorem ante oculos atque ora astare repulsae.
Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
Antistat cunctis praecellens Virrius ore,
Sed genus obscurum nullique furore secundus.
Qui postquam coetu patrum ingentique senatu
Impia dementis vulgi ac vix tota profudit
Consulta et tumidis incendit vocibus aures,
Concordi fremitu renuentum effunditur asper
Toto e concilio clamor; tum quisque fatigat
Increpitans, vocumque tremit certamine templum.
Hic Torquatus, avum fronte aequavisse severa
Nobilis: ‘Heu Capua portantes talia dicta
Romuleis durastis,’ ait, ‘succedere muris?
Ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma L1[I]
Post Cannas afferre suas? numquamne per auris 𝔸
It vestras, in Tarpeia cum sede Latini
Orarent paria, haud verbis, haud voce, sed acri
Propulsum dextra, qui tum mandata superbo
Ore apportabat, tanto per limina templi
2 (1C) Turbine praecipitem revoluti corporis actum,
Ut, saevo afflictus saxo, spectante piaret
Tristia dicta Iove et lueret verba impia leto?
En ego progenies eius, qui sede Tonantis
Expulit orantem et nuda Capitolia consul
Defendit dextra.’ Rabidum hinc palmasque virorum
Intentantem oculis proavitaque facta parantem
2 Ut vidit maiore adeo crudescere motu,
Excipit his frendens Fabius: ‘Pro cuncta pudendi!
Sedes, ecce, vacat, belli viduata procella;
Quem, quaeso, e vobis huic imposuisse paratis?
Inque locum Pauli quemnam datis? an tua, Virri,
Prima atque ante alias sors, concedente senatu,
Te citat ac nostris aequat iam purpura Brutis?
I, demens, i, quo tendis; tibi perfida fasces
Det Carthago suos.’ Medio fervore loquentis,
Impatiens ultra gemitu cohibere furorem,
Fulminea torvum exclamat Marcellus ab ira:
‘Quae tandem et quam lenta tenet patientia mentem,

Vergil Aeneid

Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
  Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
talia voce refert: ‘O terque quaterque beati,
quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
contigit oppetere. O Danaum fortissime gentis
Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,
saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simoïs correpta sub undis
scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?’
  Talia iactanti stridens Aquilone procella
velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi; tum prora avertit, et undis
dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent; his unda dehiscens
terram inter fluctus aperit; furit aestus arenis.
Tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras —
dorsum immane mari summo; tris Eurus ab alto
in brevia et Syrtis urget, miserabile visu,
inliditque vadis atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
L1[O] in puppim ferit: excutitur pronusque magister
𝔹 volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Adparent rari nantes in gurgite vasto,
arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achati,
et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
vicit hiemps; laxis laterum compagibus omnes
accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
  Interea magno misceri murmure pontum,
emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis
stagna refusa vadis, graviter commotus; et alto
prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem,
fluctibus oppressos Troas caelique ruina,
nec latuere doli fratrem Iunonis et irae.
Eurum ad se Zephyrumque vocat, dehinc talia fatur:
  ‘Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
Iam caelum terramque meo sine numine, venti,
miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego — sed motos praestat componere fluctus.
Post mihi non simili poena commissa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite vestro:
non illi imperium pelagi saevumque tridentem,
sed mihi sorte datum. Tenet ille immania saxa,
vestras, Eure, domos; illa se iactet in aula

Silius Punica

85 Nimirum Capua et dominatum perferat urbis,
Ceu famulis fasces aequataque iura negantis?
Prorsus enim tanto potiorem nomine habendum
Varronem, ut fugiat consul fulgentior ostro.
  Talia iactantes iam lectam sorte parabant
Mittere, quae Tyrios adiungat foedere, pubem.
Sed non invictum ponebat pectore robur
Tum solum Decius Capuae decus. isque receptus
In medios coetus, neque enim differe dabatur:
‘Itis,’ ait, ‘cives violanda ad iura parentum?
Damnatumque caput temerati foederis aris
Iungitis hospitio? quae tanta oblivio recti,
Magnam atque in magnis positam populisque virisque
Adversam ostentare fidem! nunc tempus inire
Proelia pro Rutulis; nunc signa aciemque movere,
Dum trepidae res, et medicinam vulnera poscunt;
Is locus officio, cum cessant prospera, cumque
Dura ad opem Fortuna vocat. nam laeta fovere
Haud quaquam magni est animi decus; huc, age, adeste.
Novi dis animas similes et pectora magnis
Numquam angusta malis; capiunt, mihi credite, Cannas
Et Thrasymenna vada et Pauli memorabile letum.
Hi sunt, qui vestris infixum moenibus hostem
Deiecere manu et Capuam eripuere superbis
Samnitum iussis. hi sunt, qui iura dedere
Terrore expulso Sidicinaque bella remorunt. L1[O]
Quos fugitis socios? quosve additis? ille ego sanguis 𝔹
Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
Ab Iove ducta Capys, magno cognatus Iulo;
Ille ego semihomines inter Nasamonas et inter
Saevum atque aequantem ritus Garamanta ferarum
3 Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
Ductoremque feram, cui nunc pro foedere proque
Iustitia est ensis solaeque e sanguine laudes?
Non ita, non Decio permixtum fasque nefasque,
Haec ut velle queat. nullo nos invida tanto
Armavit Natura bono, quam ianua mortis
Quod patet et vita non aequa exire potestas.’
3 Haec vana auversas Decius iactavit ad auris.
  Ast delecta manus iungebat foedera Poeno.
Iamque aderat praemissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors. ipse agmine magno
Festinata citus per campos signa movebat.
Et Decius: ‘Nunc hora, viri, nunc tempus. adeste,
Dum Capua dignum, dum me duce dextera vindex
Molitur facinus; procumbat barbara pubes.
Pro se quisque alacres rapite hoc decus. hostis adire
Si parat, obstructas praebete cadavere portas
Et ferro purgate nefas. hic denique solus
Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.’

86

Dumque ea nequicquam non ulli laeta profatur,
Audita asperitate viri coeptoque feroci,
Multa feta gerens ira praecordia, Poenus
Astabat muris propereque accersere lectos
Immitem castris Decium iubet. horrida virtus
Armatumque fide pectus rectique cupido
Et maior Capua mens imperterrita mole
Invicta stabat torvoque minacia vultu
Iussa ducis verbisque etiam incessebat amaris.
Quem Libyae rector tot signa, tot arma ferentis
✦ Spementem increpitans magno clamore profatur:
‘Post Paulum, post Flaminium componimur eheu
Vecordi Decio, mecum certasse volenti
In decus et famam leti. rapite, ite citati,
Signa, duces. pateatne mihi Campana vetante
Urbs Decio, explorare libet, nova bella moventi
Cui patuere Alpes, saxa impellentia caelum
Atque uni calcata deo.’ Suffuderat ora
Sanguis, et a torvo surgebant lumine flammae.
Tum rictus spumans et anhelis faucibus acta
Versabant penitus dirum suspiria murmur.
Sic urbem invectus, toto comitante senatu
Et vulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
Necnon et Decio propiora pericula mentem
L1[I] Flammarant, tempusque adeo cernebat adesse,
𝔹 Quo laudes ducis invicti superaret inermis.
Non illum fuga, non clausi occuluere penates;
Sed liber, **veluti nullus** penetrasset in urbem
Hannibal, intrepido servaverat otia vultu,
Cum iuvenem saevis, horrendum, concitus armis
Invadit globus et pedibus sublime sedentis
Ductoris sistit. tonat inde ferocibus alte
Incessens victor dictis: ‘Solusne ruentem
Fulcire ac revocare paras a funere Romam?
O demens! en, qui divum mihi munera tanta
Eripiat. Decio prorsus servabar inerti
Vincendus, Decio imbelli, cui femina nulla,
Orta in Agenoreis nostrae Carthaginis oris,
Cesserit. huic agedum — nam cur indigna feramus? —
Magnanimo, miles, meritas innecte catenas.’
Dixerat haec, necdum finem convicia norant.
Illatus **velut armentis super ardua colla**
Cum sese imposuit victorque immane sub ira
Infremuit leo et immersis gravis unguibus haesit,
Mandit anhelantem pendens cervice iuvencum.
Silius At Decius, dum vincla ligant: ‘Necte ocius,’ inquit, —
Punica ‘Nam sic Hannibalem decet intravisse — catenas,
Foederis infausti pretium. sic victima prorsus
Digna cadit Decius. nec enim te, sanguine laetum

Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
‘Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex **L1[I]**
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, — 𝔹
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
4 Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.’
Aeolus haec contra: ‘Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
4 Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.’
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus. **Vergil**
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum. **Aeneid**
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra. **1**.89

88

Silius Punica

Plura annectentem — neque enim satiaverat iras
Dicendo — clamor turbat diversa volentum:
‘Si Libyae decus, haud ulli superabilis armis,
Hannibal est irae tibi, destituemus ad ipsas
Victorem metas? nec opum adiumenta feremus?
Invidia unius sceptra ut iam parta retardet?’
Inde alacres tribuunt, quae belli posceret usus,
Absentique suum iactant sub teste favorem.
Mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
Dum malus obtrectat facta immortalia livor
11.611 ✦ Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

Aeneid 1.1

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
✦ inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
L2[O] quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
𝔹 posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
1.39 Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem

Silius Punica

Humano, sit fas caesis placasse iuvencis.
En dextra! en foedus! nondum tibi curia necdum
Templorum intrati postes; iam panditur actri
Imperio carcer. perge ac primordia tanta
Accumula paribus factis. mihi fama sub umbras
Te feret oppressum Capuae cecidisse ruinis.’
Nec plura effari concessum. obnubitur atra
Veste caput, trahiturque ferox ante ora suorum.
Exin victor ovans sedato pectore tandem
Spectandis urbis tectis templisque serenos
Laetus circumfert oculos et singula discit:
Quis muris sator, et pubes sit quanta sub armis,
Quot bello pateant argenti aerisque talenta;
Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
Copia quanta viris. monstrant capitolia celsa
Stellatisque docent campos Cereremque benignam.
Iamque diem ad metas defessis Phoebus Olympo
Impellebat equis, fuscabat et Hesperos umbra
Paulatim infusa properantem ad litora currum.
Instituunt de more epulas festamque per urbem
Regifice extructis celebrant convivia mensis.
Ipse, deum cultu et sacro dignatus honore,
Praecipuis multoque procul splendentibus ostro
Accipitur sublime toris. non una ministri
Turba gregis; posuisse dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre; L2[O]
Necnon et certis struitur penus. aspera mensa 𝔹
Pondera caelati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammae noctem, strepituque moventum
Murmurat alta domus. stupet inconsuetus opimae
Sidonius mensae miles faciemque superbi
Ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
Vescitur ipse silens et tantos damnat honores
Esse epulis facilesque coli tanto agmine mensas,
Donec pulsa fames, et Bacchi munera duram
Laxarunt mentem. tum frontis reddita demum
Laetitia, et positae graviores pectore curae.
Personat Euboica Teuthras testudine, Cymes
Incola, et obtusas immiti murmure saevae
Inter bella tubae permulcet cantibus auris.
Namque Iovem et laetos per furta canebat amores
Electraeque toros Atlantidos; unde creatus,
Proles digna deum, tum Dardanus; isque Tonanti
Ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nulloque minor famave manuve
Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris.
Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes
Campanaeque manus. ante omnis ductor honori
Nominis augusto libat carchesia ritu; 11.300

Cetera quem sequitur Bacchique e more liquorem
Irrorat mensis turba ardescitque Lyaeo.
  Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu
Converso — neque enim, iuvenis non digne sileri,
Tramittam tua coepta libens famamque negabo
Quamquam imperfectis, magnae tamen indolis, ausis —
Mens una, inviolata mero nullisque venenis
Potando exarmata, decus pugnaeque necisque
Sidoniae tacito voluebat pectore molem.
Quoque esset miranda magis tam sacra libido,
Pacuvio genitus patrias damnaverat artis.
Is variis oneratum epulis atque atria tardo
Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postquam posse datum meditata aperire novosque
Pandere conatus, et liber parte relicta
Tectorum a tergo patuit locus: ‘Accipe digna
Et Capua et nobis,’ inquit, ‘consulta’. togaque
Armatum amota nudat latus, ‘hoc ego bellum
Conficere ense paro atque avulsum ferre Tonanti
Rectoris Libyci victor caput. hic erit ille,
Qui polluta dolis iam foedera sanciet, ensis.
Si perferre nequit spectacula tanta senectus
Et tremit inceptis lasso maioribus aevo,
At tutu securis concede penatibus et me
Linque meae menti; summum quod credis et aequas
Hannibalem superis, o quantum nomine maior
Iam Poeno tibi natus erit!’ Vibrabat ab ore
Ignis atrox, animusque viri iam bella gerebat,
Cum senior, tanti pondus conaminis aegra
Iam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur et pedibus crebro pavida oscula figens:
‘Per si quid superest vitae, per iura parentis
Perque tuam nostra potiorem, nate, salutem,
Absiste inceptis, oro, ne sanguine cernam
Polluta hospitia ac tabo repleta cruento
Pocula et eversas pugnae certamine mensas.
Tune illum, quem non acies, non moenia et urbes
Ferre valent, cum frons propior lumenque corusco
Igne micat, tune illa viri, quae vertice fundit,
Fulmina pertuleris, si viso intorserit ense
Diram, qua vertit per campos agmina, vocem?
Fallit te, mensas inter quod credis inermem.
Tot bellis quaesita viro, tot caedibus armat
Maiestas aeterna ducem. si admoveris ora,
Cannas et Trebiam ante oculos Thrasymennaque busta
Et Pauli stare ingentem miraberis umbram.
Quid? tanto in casu comitum iuxtaque iacentum
Torpebunt dextrae? parce, oro, et desine velle,
Cui nequeas victor superesse. an tristia vincla
Et Decius non erudiunt componere mentem?’

Aeneadis lacerare dabas, et litora et amnes
Et stagna et latos implevit sanguine campos.’
Haec Mago, atque animos favor haud obscurus alebat.
  Cui, simul invidia atque ira stimulantibus, Hannon:
‘Talia vesani iuvenis convicia miror
Haud equidem; tumet ingenio, fraternaque corda
Non tarde agnoscas et virus futile linguae.
Qui ne mutatum vanis absistere credat,
Nunc pacem orandum, nunc improba foedere rupto
Arma reponendum et bellum exitiale cavendum
Auctor ego. atque adeo vosmet perpendite, quaeso,
Quid ferat; haud aliud nobis censere relictum est.
Tela, viros, aurum, classis, alimenta precatur
Belligeramque feram. victus non plura petisset.
Sanguine Dardanio Rutulos saturavimus agros,
Et iacet in campis Latium. deponere curas
Tandem ergo, bone, da, victor, liceatque sedere
In patria; liceat non exhaurire rapacis
Impensis belli vacuatos saepe penates.
Nunc en, nunc, inquam — falsa ut praesagia nostra
Sint, oro, mensque augurio ludatur inani —
Haud procul est funesta dies. atrocia novi
Corda ac prospicio natas e cladibus iras.
Vos ego, vos metuo, Cannae. submittite signa
Atque adeo temptate, agedum, ac deposcite pacem:
Non dabitur. parat ille dolor, mihi credite, maius
Exitium accepto; citiusque haec foedera victor,
Quam victus, dabit. atque adeo, qui tanta superbo
Facta sonas ore et spumanti turbine perflas
Ignorantum aures, dic, en, germanus in armis
Ille tuus par Gradivo, per saecula tellus
Cui similem numquam ductorem in bella creavit,
Moenia Romuleae cur nondum viderit urbis?
Scilicet e gremio matrum rapiamus in hostem
Nondum portandis habiles gravioribus armis?
Aeratas iussi texamus mille carinas,
Atque omnis Libyae quaeratur belua terris,
Ut longa imperia atque armatos proroget annos
Hannibal et regnum trahat usque in tempora fati?
Vos vero — neque enim occulto circumdamur astu —
Ne dulcis spoliate domos; castrisque potentum
Atque opibus sancite modum. pax optima rerum,
Quas homini novisse datum est; pax una triumphis
Innumeris potior; pax, custodire salutem
Et civis aequare potens, revocetur in arcis
Tandem Sidonias; et fama fugetur ab urbe
Perfidiae, Phoenissa, tua. si tanta libido
Armorum tenet atque enses non reddere perstat
Poscenti patriae, nil suppeditare furori
Hortor et haec fratri Magonem dicta referre.?

Silius Punica

Tum divos veneratus avum de more vetusto:
'Martem,' ait, 'egregium et fractas, quis Itala tellus
Nitebatur, opes, pars ipse haud parva laborum,
Nuntio. pugnatum superis in vota secundis.
Est locus, Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter saecula Dauno;
Umentis rapido circumdat gurgite campos
Aufidus et stagnis intercipit arva refusis;
Mox fluctus ferit Hadriacos magnoque fragore
Cedentem impellit retrorsus in aequora pontum.
◆ Hic Varro et magnum Latia inter nomina Paulus
Nomen, quis rerum ducibus permissa potestas,
Vix dum depulsa nigrae caligine noctis,
Invadunt campum et late fulgentibus armis
Accendunt ultro lucem surgentis Eoi.
Nos contra — nam germanum furor acer agebat
Optatae pugnae — castris cita signa movemus.
Intremit et tellus, et pulsus mugit Olympus.
Hic fluvium et campos abscondit caede virorum
Ductor, quo numquam maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terrae. vidi, cum turbine saevo
Ausonia et sonitu bellantis fusa per agros
Uni terga daret. vidi, cum Varro citato
Auferretur equo, proiectis degener armis.
Quin et magnanimum, perfosso corpore telis,
L3[O] Strage super socium vidi te, Paule, cadentem.
𝔹 Aegatis ille et servilia foedera larga
Ultus caede dies; non plus optasse liberet,
Quam tum concessit dexter deus. altera iam lux
Si talis redeat, populis sis omnibus una
Tum, Carthago, caput terrasque colere per omnis.
Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
Mos laeva gestare viris. Tum funditur ante
Ora admirantum praefulgens anulus auro;
Datque fidem verbis haud parvo insignis acervo.
Hinc iterum repetens: 'Restat nunc sedibus imis
Vertenda atque aequanda solo iam subruta Roma.
Annitamur,' ait, 'vires refovete tot haustas
Casibus, et pateant non parca aeraria dextris,
Quas emimus bello. defit iam belua, tristis
Ausoniis terror, necnon alimenta fatigant.'
Atque ea dum memorat, torvo conversus in ora
Hannonis vultu, quem gliscens gloria pravum
Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo:
'Iamne tibi dextras inceptaque nostra probamus?
Iam fas Dardanio me non servire colono?
Anne iterum Hannibalem dedi placet? atra veneno
Invidiae nigroque undantia pectora felle,
Tandem tot titulis totque exorata trophaeis,
Infelix muta. dextra en, en dextera, quam tu

89 (60C) Talia commemorans, famae maioris amore
Flagrantem ut vidit iuvenem surdumque timori: Silius
'Nil ultra posco, refer in convivia gressum; Punica
Approperemus,' ait. 'non iam tibi pectora pubis
Sidoniae fodienda manu tutantia regem.
Hoc iugulo dextram explora. namque haec tibi ferrum,
Si Poenum invasisse paras, per viscera ferrum
Nostra est ducendum. tardam ne sperne senectam.
Opponam membra atque ensem extorquere negatum
Morte mea eripiam.' Lacrimae tunc ore profusae,
Et magna superum cura servatus in arma
Scipiadae Poenus; nec tantum fata dederunt
Extema peragi dextra. pulcherrimus irae
Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
Amisit quantam posito conamine laudem,
Cui tantum est voluisse decus? tum reddere sese
Festinant epulis et tristia fronte serenant,
Donec laeta virum soluit convivia somnus.
Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
Iam rapido summis curru splendente sub undis,
Et iuvenis, magno generatus Hamilcare, duras
Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
Ire ferox Mago et patribus portare iubetur
Nuncia facta ducis. praeda et captiva leguntur
Corpora dereptaeque viris sub Marte cruento
Exuviae, fausti superis libamina belli. L3[O]
Altera curarum Libycis dimittitur oris 𝔹
Heu Decius, reduci lentas servatus ad iras,
Ni poenae iuvenem indignae miseratus ab alto
Iupiter antiquam Batti vertisset ad urbem.
Hic Pellaea virum Ptolomaei sceptra vehentum
7 (3C) Eripuere minis, resolutaque vincula collo.
Atque eadem vitae custos mox deinde quieto
Accepit tellus ossa inviolata sepulcro.
Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus
Poenorum mentes caeco per laeta premendi
Exitio et luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu passim fallentia natis
7 Imperat et tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens: 'Eat improba Iuno
Et nos — nec mirum, quid enim sumus? — acta secundis
Despiciat. valet illa manu, valet illa lacertis;
Parvula nos arcu puerili spicula sensim
Fundimus, et nullus nostro de vulnere sanguis.
Verum, agite, o mea turba, precor, nunc tempus, adeste
Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu multoque mero somnoque virorum
Profiiganda acies, quam non perfregerit ensis,
Non ignes, non immissis Gradivus habenis.
Combibat illapsos ductor per viscera luxus,

Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.
Ille, sub hiberno somnos educere caelo
Iactator, tectis malit consumere noctes;
Ac ponat ritus vescendi, saepe citato
Dum residet sub casside equo, discatque Lyaeo
Imbellem donare diem. tum deinde madenti
Post epulas sit grata chelys, segnisque soporas,
Aut nostro vigiles ducat sub numine noctes.'
  Haec postquam venus, applaudit lascivus et alto
◆ Mittit se caelo niveis exercitus alis.
Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
Et pariter fusis tepuerunt pectora telis.
Bacchi dona volunt epulasque et carmina rursus
Pieria liquefacta lyra. non acer aperto
Desudat campo sonipes, non ulla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollitae flammis lymphae languentia somno
Membra fovent, miserisque bonis perit horrida virtus.
Ipse etiam, afflatus fallente Cupidine, ductor
Instaurat mensas dapibus repetitque volentum
Hospitia et patrias paulatim decolor artis
Exuit, occulta mentem vitiante sagitta.
Altera iam patria atque aequo sub honore vocatur
Altera Carthago Capua, intactumque secundae
L3[I] Fortunae ingenium vitia allectantia quassant.
𝔹 Nec luxus ullus mersaeque libidine vitae
Campanis modus; accumulant variasque per artis
Scenarum certant epulas distinguere ludo,
Ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
Memphis Amyclaeo passim lasciva Canopo.
Inprimis dulcem, Poeno laetante, per auris
Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine cantum.
Isque ubi mirantem resonantia pollice fila
Ductorem vidit Libyae, canere inde superbas
Aoniae laudes sensim testudinis orsus,
Concordem citharae movit per carmina linguam,
Vincere linquentis vitam quae possit olores.
Atque haec e multis carpsit mollissima mensae:
  'Argolicis quondam populis, mirabile dictu,
Exaudita chelys, lapidem testudine felix
Ducere et in muris posuisse volentia saxa.
Haec Amphionio vallavit pectine Thebas
Ac, silice aggeribus per se scandente vocatis,
Iussit in immensum cantatas surgere turris.
Altera, turbatum plectro moderata profundum,
Et tenuit phocas et in omni Protea forma
Traxit et aequoreo portavit Ariona dorso.
Iam, quae Peliaca formabat rupe canendo
Heroum mentes et magni pectora Achillis,
90 (61C) Centauro dilecta chelys compesceret iras,
Percussa fide, vel pelagi vel tristis Averni.
Iamque chaos, caecam quondam sine sidere molem
Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
Tum deus ut liquidi discisset stagna profundi
Tellurisque globum media compage locasset;
Ut celsum superis habitare dedisset Olympum,
Castaque Saturni monstrabat saecula patris.
Sed, quos pulsabat Riphaeum ad Strymona, nervi,
Auditus superis, auditus manibus Orpheus,
Emerito fulgent clara inter sidera caelo.
Hunc etiam mater, tota comitante sororum
Aonidum turba, mater mirata canentem.
Non illo Pangaea iuga aut Mavortius Haemus,
Non illo modulante sonos stetit ultima Thrace;
Cum silvis venere ferae, cum montibus amnes.
Immemor et dulcis nidi positoque volatu
Non mota volucris captiva pependit in aethra.
Quin etiam, Pagasaea ratis cum caerula — nondum
Cognita terrenae — pontonque intrare negaret,
Ad puppim sacrae, cithara eliciente, carinae
Adductum cantu venit mare. pallida regna
Bistonius vates flammisque Acheronta sonantem
Placavit plectro et fixit revolubile saxum.
O dirae Ciconum matres Geticique furores
Et damnata deis Rhodope! tulit ora revulsa L3[I]
In pontum, ripis utraque sequentibus, Hebrus. 𝔹
Tum quoque, cum rapidi caput a cervice recisum
Portarent fluctus, subito emicuere per undas
Ad murmur cete toto exultantia ponto.'
Sic tunc Pierius bellis durata virorum
8 (4C) Pectora Castalio frangebat carmine Teuthras.
  Interea placida attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis. lauro redimita subibat
Optatos puppis portus, pelagoque micabant
Captiva arma procul celsa fulgentia prora.
At, patulo surgens iam dudum ex aequore, late
Nauticus implebat resonantia litora clamor,
8 Et, simul adductis percussa ad pectora tonsis,
Centeno fractus spumabat verbere pontus.
Nec lentum in medios rapienda ad gaudia vulgus
Procurrit fluctus, elataque turba favore
Certatim ingenti celebrat nova gaudia plausu.
Aequatur rector divis. illum undique matres,
Illum turba minor, moniti gaudere nepotes,
Et senior manus et iuxta populusque patresque
Mactatis superum dignantur honore iuvencis.
Sic patriam Mago et portas ingressus ovantis
Fraternae laudis fama. ruit inde senatus,
Et multo patrum stipatur curia coetu.

Dat poenas latebrae; tum, qui dulcedine vitae
Invenere dolos iurataque foedera Poeno
Corrupere, notant et purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditati linquere terram
Consilium infelix scelerataque culpa Metelli.
Talia corda virum. sed enim nec femina cessat
Mentem aequare viros et laudis poscere partem.
Omnis, prae sese portans capitisque manusque
Antiquum decus ac derepta monilia collo,
Certatim matrona ruit belloque ministrant.
Haud tanta cessisse viros in tempore tali
Laudis sorte piget; factoque in saecula ituro
Laetantur tribuisse locum. tum celsa senatus
Subsequitur turba. in medium certamine magno
Privatae cumulantur opes. nudare penatis
Ac nihil arcanos vitae melioris ad usus
Seposuisse iuvat. coit et sine nomine vulgus.
Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
Exanguis rursus tollebat ad aethera vultus.
Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha
Portantes responsa viri. nam laeta ferebant
Exaudisse adytis, sacra cum voce tonaret
Antrum, et mugiret Phoebo iam intrata sacerdos:
'Solvite, gens Veneris, gravioris corde timores;
Adversa, et quicquid duri sub Marte manebat,
L1[O] Exhaustum est vobis. restant leviora laborum
𝔸 Et sine pernicie terror. dis vota precesque
Ferte modo et tepidos aris libate cruores.
Neu date terga malis. aderit Gradivus, et ipse
Delius avertet propiora pericula vates,
Troianos notus semper minuisse labores.
Sed vero, sed enim ante omnis altaria fument 1
Centum festa Iovi; centum cadat hostia cultris.
Ille trucem belli nubem saevasque procellas
In Libyam violentus aget; spectabitis ipsi
Aegida turbato quatientem in proelia mundo.'
Atque ea Parnasi postquam clamata sub antris
Allatum, vulgique deus pervenit ad auris,
In Capitolinas certatim scanditur arces, 1
Sternunturque Iovi et delubrum sanguine honorant.
Tum paeana canunt responsaque fida precantur.
Interea assuetis senior Torquatus in armis
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Namque, ortum Iliaca iactans ab origine nomen,
In bella Hampsagoras Tyrios renovata vocarat.
Proles pulchra viro nec tali digna parente
Hostus erat; cuius fretus fulgente iuventa,
Ipse asper paci, crudos sine viribus annos
Barbarici studio ritus refovebat in armis.
Isque ubi Torquatum raptim properata ferentem

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 12

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 752 lines 2.0
A **2L** 1-350
B **3L** 351-752

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT 2-SIDED: **93** to **102**

IAM terra glaciale caput fecundaque nimbis
Tempora et austrifero nebulosam vertice frontem
Immitis condebat Hiems, blandisque salubre
Ver Zephyris tepido mulcebat rura sereno:
Prorumpit Capua Poenus vicinaque late
Praemisso terrore quatit. **ceu condita bruma,**
Dum Riphaea rigent Aquilonis flamine, tandem
Evoluit serpens arcano membra cubili
Et spondente die novus emicat atque coruscum
Fert caput et saniem sublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, et suadente pavore
Vallo se clausere simul trepidique salutis
Expectant ipsis metuentes moenibus hostem.
Sed non ille vigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat dederatque vias Trebiaque potitus
Maeonios Italo sceleravit sanguine fluctus,
Tunc inerat. molli luxu madefacta meroque,
Illecebris somni torpentia membra fluebant.
Quis gelidas suetum noctes thorace gravatis
Sub Iove non aequo trahere et tentoria saepe
Spernere, ubi hiberna ruerent cum grandine nimbi,
Ac ne nocte quidem clipeive ensesve reposti,
Non pharetrae aut iacula, et pro membris arma fuere:
Tum grave cassis onus maioraque pondera visa
Parmarum, ac nullis fusae stridoribus hastae.
Prima instaurantem sensit certamina mitis
Parthenope, non dives opum, non spreta vigoris;
Sed portus traxere ducem secura volentem
Aequora, quae peteret veniens Carthagine puppis.
Nunc molles urbi ritus atque hospita Musis
Otia et exemptum curis gravioribus aevum.
Sirenum dedit una suum, memorabile, nomen
Parthenope muris Acheloias, aequore cuius
Regnavere diu cantus, cum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.
Haec pone aggressus — nam frontem clauserat aequor —
Moenia, non ullas valuit perfringere Poenus
Tota mole vias frustraque inglorius ausi
Pulsavit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina victor
Nequicquam et cautae mentis consulta probabat
Eventu, qui post Dauni stagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
‘En, qui nos segnes et nescire addere cursum
Factis iactastis, quod vobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum moenia Romae,
Intrate atque epulas promissas sede Tonantis
His, quae Graia manus defendit, reddite tectis.’
Talia iactabat famaeque pudore futurae,

Ipse etiam rapta Pedianus casside nudos
Attonitus stupet ad vultus irasque coercet.
Tum, galeam ‘magno socium clamore reportans,
Immitem quatiebat equum, spumantia saevo
Frena cruentantem morsu; cui turbidus armis
Obvia Marcellus rapido tulit ora tumultu
Agnoscensque decus: ‘Macte o virtutis avitae,
Macte Antenoride! nunc,’ inquit, ‘rapta petamus,
Quod superest, Libyci ductoris tegmina’ — et ardens
Terrificis saevam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan voti vanus foret, obvia ni vis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
Transabiit non hunc sitiens gravis hasta cruorem
Ingentisque minas mutata morte peregit.
Avehitur raptim ductor, discrimine leti
Turbatus, cursumque furens ad castra capessit.
Tamque fugae immodicus tendit certamine gressum
Praecipitem versis Poenorum exercitus armis.
Assequitur telis hostis, longasque viritim
Exsatiant iras cladum caeloque cruentos
Certatim ostentant et dis ultoribus enses.
Ille dies primus docuit, quod credere nemo
Auderet superis, Martis certamine sisti
Posse ducem Libyae. raptant currusque virosque
Massylamque feram; et vivis avulsa reportant
Tegmina bellantum atque abeunt, sub cuspide terga
Contenti vidisse ducis. tum Martis adaequant
Marcellum decori. graditur comitante triumpho
Maior, quam ferret cum victor opima Tonanti.
Inde furens, postquam vallo vix depulit hostem,
Ductor Agenoreus: ‘Quando hance quantoque cruore
Hostili labem eluerim? mea terga videre
Contigit Ausoniae? mene,’ inquit, ‘summe deorum,
Post Trebiam statuis tam turpi funere dignum?
Vosque, invicta diu, nunc heu sine Marte iuventus
Debellata bonis Capuae, non degener ipse
Gestorum Ausoniis verti victricia signa,
Vobis terga dedi. vidi, cum ad bella vocarem,
Non secus atque Italo fugere a ductore paventis.
Quid reliquum prisci Martis tibi, qui dare terga
Me revocante potes?’ Fundebat talia Poenus;
Et Latiae sese Nolana ad moenia turmae,
Portantes spolia insigni clamore, ferebant.
At consueta gravis per longum audire suorum
Eventus Roma et numquam recreata secundis,
Allato tandem faustae certamine pugnae,
Erigitur primoque deum se munere tollit.
Ante omnis pigra in Martem fugiensque laborum,
Dum bellum tonat, et sese furata iuventus

Sed non haec placido cernebat pectore Iuno
Coeptoque avertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille et revocare laborat:
'Talesne e gremio Capuae tectisque sinistris
Egredimur? state, o miseri, quis gloria summa
Dedecori est. nil vos hodie, mihi credite, terga
Vertentis fidum expectat. meruistis, ut omnis
Ingruat Ausonia, et saevo Mavorte parastis,
Ne qua spes fusos pacis vitaeque maneret.'
Vincebat clamore tubas vocisque vigore
Quamvis obstructas saevus penetrabat in auris.
Polydamanteis iuvenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox Troianaque semina et ortus
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
Haud levior generis fama sacroque Timavo
Gloria et Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus Venetaeque ex ordine gentes
Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret
Seu Musas placidus doctaeque silentia vitae
Mallet et Aonio plectro mulcere labores,
Non ullum dixere parem; nec notior alter
Gradivo iuvenis, nec Phoebo notior alter.
Qui postquam, effusis urgens vestigia frenis
Poenorum, iuxta galeam atque insigne perempti
Agnovit spolium Pauli — puer illa gerebat,
L2[O] Non parvo laetus ductoris munere, Cinyps,
𝔸 Dilectus Poeno Cinyps, quo gratior ora
Non fuit ac nulla nituit plus fronte decoris;
Quale micat semperque novum est, quod Tiburis aura
Pascit, ebur, vel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris advectus ab undis —
Quem postquam egregium cristis et casside nota
Fulgentem extremo Pedianus in agmine vidit,
Ceu subita ante oculos Pauli emersisset imago
Sedibus infernis amissaque posceret arma,
Invadit frendens: 'Tune, ignavissime, sacri
Portabis capitis, quae non sine crimine vester
Invidiaque deum gestaret tegmina ductor?
En Paulus.' Vocat inde viri ad spectacula manis
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum, delapsus equo, galeam atque insignia magni
Consulis abrumpit dextra spoliatque nitentem.
Solvitur omne decus leto, niveosque per artus
It Stygius color et formae populatur honores.
Ambrosiae cecidere comae, violataque cervix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud secus Oceano rediens Cythereius ignis,
Cum sese Veneri iactat splendore refecto,
Si subita invadat nubes, hebetatur et, atris
Decrescens tenebris, languentia lumina condit.

93 (63C) Irritus incepti prima si absisteret urbe,
Audebat cuncta atque acuebat fraudibus enses.
Sed subitae muris flammae totoque fluebant
Aggeris anfractu tela improvisa per auras.
Haud secus, occuluit saxi quo vertice fetus
Ales fulva Iovis, tacito si ad culmina nisu
Evasit serpens terretque propinquus hiatu,
Illa, hostem rostro atque assuetis fulmina ferre
Unguibus incessens, nidi circumvolat orbem.
Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus
Defessus subiit varioque lacessere motu
Fortunam et famae turbando obstare sinistrae.
Sed custos urbi Gracchus, tutela vel ipsis
Certior, arcebat muris iterumque sedere
Portis atque aditus iterum sperare vetabat.
Lustrat inops animi rimaturque omnia circum
Alite vectus equo rursusque hortatibus infit
Laudum agitare suos: 'Pro di, quis terminus,' inquit,
'Ante urbes standi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat
Nimirum maior moles, et scandere caelum
Pulsantis iubeo scopulos; quamquam altera detur
Si similis tellus, aliaeque repente sub astra
Exurgant rupes, non ibis et arduus arma
Me ducente feres? tene heu Cumanus hiantem
Agger adhuc murusque tenet Gracchusve, moveri L2[O]
Non ausus portis? parvo in diserimine cerno, 𝔸
An vobis gentes, quaecumque labore parastis,
Casu gesta putent? per vos Tyrrhena faventum
Stagna deum, per ego et Trebiam ceneresque Sagunti
Obtestor, dignos iam vosmet reddite vestra,
3 (2C) Quam trahitis, fama et revocate in pectora Cannas.'
Sic ductor fessas luxu attritasque secundis
Erigere et verbis tentabat sistere mentes.
Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa iugo, quorum tum Virrius, altae
Immitis ductor Capuae, primordia pandit:
'Non est hoc,' inquit, 'nostri, quod suspicis, aevi;
3 Maiores fecere manus. cum regna timeret
Dictaei regis, sic fama est, linquere terras
Daedalus invenit nec toto signa sequenti
Orbe dare, aetherias aliena tollere in auras
Ausus se penna atque homini monstrare volatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enavit superosque novus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsae sub imagine plumae
Attentare vias volucrum; lapsumque solutis
Pennarum remis et non felicibus alis
Turbida plaudentem vidit freta. dumque dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis,

Silius Punica

Nescius heu planctu duxit moderante volatus.
◆ Hic pro nubivago gratus pia templa meatu
Instituit Phoebi atque audacis exuit alas.'
  Virrius haec. sed enim ductor numerabat inertis
Atque actos sine Marte dies ac stare pudebat.
Ingemit adversis respectansque irrita tecta
Urbe Dicarchaea parat exsatiare dolorem.
Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Officit audenti defensantumque labores.
Dumque tenet socios dura atque obsaepta viarum
Rumpere nitentis lentus labor, ipse propinqua
Stagnorum terraeque simul miracula lustrat.
  Primores adsunt Capuae: docet ille, tepentes
Unde ferant nomen Baiae, comitemque dedisse
Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat.
Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocyti memorat medioque in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua discidit aequor
Amphitryoniades, armenti victor Hiberi.
Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Avernum;
Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus horrens
Et formidatus volucri, letale vomebat
Suffuso virus caelo Stygiaque per urbes
Religione sacer saevum retinebat honorem.
L2[I] Hinc vicina palus — fama est Acherontis ad undas
𝔸 Pandere iter — caecas stagnante voragine fauces
Laxat et horrendos aperit telluris hiatus
Interdumque novo perturbat lumine manis.
At iuxta caligantis longumque per aevum
Infernis pressas nebulis pallente sub umbra
Cimmerias iacuisse domos noctemque profundam
Tartareae narrant urbis. tum sulphure et igni
Semper anhelantis coctoque bitumine campos
Ostentant. tellus, atro exundante vapore
Suspirans ustisque diu calefacta medullis,
Aestuat et Stygios exhalat in aëra flatus;
Parturit et tremulis metuendum exsibilat antris,
Interdumque cavas luctatus rumpere sedis,
Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit lacerataque viscera terrae
Mandit et exesos labefactat murmure montis.
Tradunt Herculea prostratos mole gigantas
Tellurem iniectam quatere, et spiramine anhelo
Torreri late campos, quotiensque minantur
Rumpere compagem impositam, expallescere caelum.
Apparet Prochyte saevum sortita Mimanta,
Apparet procul Inarime, quae turbine nigro
Fumantem premit Iapetum flammasque rebelli
Ore eiectantem et, si quando evadere detur,
94 (64C) Bella Iovi rursus superisque iterare volentem.
Monstrantur Vesuvina iuga atque in vertice summo
Depasti flammis scopuli stratusque ruina
Mons circum atque Aetnae fatis certantia saxa.
Necnon Misenum servantem Idaea sepulcro
Nomina et Herculeos videt ipso in litore Baulos.
Miratur pelagique minas terraeque labores.
  Quae postquam perspecta viro, regressus ad altos
Inde Pheretiadum muros, frondentia laeto
Palmite devastat Nysaea cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
Turribus, et celso facilem tutatur adiri
Planitiem vallo; sed, qui non turribus arma
Defendenda daret, verum ultro moenia dextra
Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.
Isque ubi Agenoream procul adventare per aequor
Et ferri ad muros nubem videt: 'Arma, cruentus
Hostis adest, capite arma, viri,' clamatque capitque.
Circumstant rapidi iuvenes aptantque frementi
Sanguineas de more iubas; sonat inde, citato
Agmina disponens passu: 'Tu limina dextrae
Servabis portae, Nero; tu converte cohortes
Ad laevam patrias et Larinatia signa,
Clarum Volscorum Tulli decus; ast ubi iusso,
Per tacitum ruptis subita vi fundite portis L2[I]
Telorum in campos nimbum. ferar ipse revulsa 𝔸
In medios equitumque traham certamina porta.'
Dumque ea Marcellus, iam claustra revellere Poeni
Et scalis spretis tentabant rumpere muros.
  Insonuere tubae passim clamorque virorum
4 (3C) Hinnitusque, simul litui raucoque tumultu
Cornua et in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disiectis incita portis,
Effusaeque ruunt inopino flumine turmae;
Improbus ut fractis exundat molibus amnis,
Propulsum ut Borea scopulis impingitur aequor,
Ut rupto terras invadunt carcere venti.
4 Nec torrente Libys viso armorumque virumque
Deiectus sperare valet. dux Dardanus instat
Attonito, praegressus equo, tergisque ruentum
Incumbens hasta, socios nunc voce fatigat:
'Perge, age, fer gressus. dexter deus; horaque nostra est.
Hac iter ad muros Capuae.' Nunc rursus in hostem
Conversus: 'Sta. quo raperis? non terga tuorum,
Te, ductor Libyae, increpito. sta. campus et arma
Et Mars in manibus. dimitto e caede cohortes,
Spectemur soli. Marcellus proelia posco.'
Sic rector Latius; iuvenique invadere pugnam
Barcaeo suadebat honor pretiumque pericli.

Vergil Aeneid

seditio, saevitque animis ignobile volgus,
iamque faces et saxa volant, furor arma ministrat,
tum, pietate gravem ac meritis si forte virum quem
conspexere, silent, arrectisque auribus adstant;
ille regit dictis animos, et pectora mulcet,
sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
prospiciens genitor caeloque invectus aperto
flectit equos, curruque volans dat lora secundo.
  Defessi Aeneadae, quae proxima litora, cursu
contendunt petere, et Libyae vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur
in caelum scopuli, quorum sub vertice late
aequora tuta silent; tum silvis scaena coruscis
desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum,
intus aquae dulces vivoque sedilia saxo,
nympharum domus: hic fessas non vincula navis
ulla tenent, unco non alligat ancora morsu.
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
ex numero subit; ac magno telluris amore
egressi optata potiuntur Troës arena,
et sale tabentis artus in litore ponunt.

L1[O] 𝔹

Ac primum silici scintillam excudit Achates,
succepitque ignem foliis, atque arida circum
nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis Cerealiaque arma
expediunt fessi rerum, frugesque receptas
et torrere parant flammis et frangere saxo.
  Aeneas scopulum interea conscendit, et omnem
prospectum late pelago petit, Anthea si quem
iactatum vento videat Phrygiasque biremis,
aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam, tris litore cervos
prospicit errantis; hos tota armenta sequuntur
a tergo, et longum per vallis pascitur agmen.
Constitit hic, arcumque manu celerisque sagittas
corripuit, fidus quae tela gerebat Achates;
ductoresque ipsos primum, capita alta ferentis
cornibus arboreis, sternit, tum volgus, et omnem
miscet agens telis nemora inter frondea turbam;
nec prius absistit, quam septem ingentia victor
corpora fundat humi, et numerum cum navibus aequet.
Hinc portum petit, et socios partitur in omnes.
Vina bonus quae deinde cadis onerarat Acestes
litore Trinacrio dederatque abeuntibus heros,
dividit, et dictis maerentia pectora mulcet:
'O socii — neque enim ignari sumus ante malorum —
O passi graviora, dabit deus his quoque finem.

Silius Punica

95

Signa videt pugnaeque avidas accedere dextras,
Fraude loci nota, latebrosa per avia saltus
Evolat et, provisa fugae compendia captans,
Virgulta tegitur valle ac frondentibus ambris.
  Insula, fluctisono circumvallata profundo,
Fastigatur aquis compressaque gurgite terras
Enormis cohibet nudae sub imagine plantae.
Inde Ichnusa prius Grais memorata colonis;
Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
Herculis, ex sese mutavit nomina terrae.
Affluxere etiam et sedes posuere coactas
Dispersi pelago post eruta Pergama Teucri.
Nec parvum decus, advecto cum classe paterna
Agmine Thespiadum, terris, Iolaë, dedisti.
Fama est, cum laceris Actaeon flebile membris
Supplicium lueret spectatae in fonte Dianae,
Attonitum novitate mali fugisse parentem
Per freta Aristaeum et Sardoos isse recessus;
Cyrenen monstrasse ferunt nova litora matrem.
Serpentum tellus pura ac viduata venenis,
Sed tristis caelo et multa vitiata palude.
Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta pallidaque intus
Arva coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.
Cetera propensae Cereris nutrita favore.

L1[O] 𝔹

  Hoc habitu terrae nemorosa per invia crebro
Torquatum eludens Hostus, Sidonia pugnae
Tela expectabat sociosque laboris Hiberos.
Qui postquam appulsis animos auxere carinis,
Haud mora: prorumpit latebris; adversaque late
Agmina inhorrescunt, longumque coire videtur
5
Et conferre gradum. media intervalla patentis
Corripiunt campi properatis eminus hastis,
Donec ad expertos enses, fidissima tela,
Perventum. dira inde lues, caeduntque caduntque
Alternique animas saevo in mucrone relinquunt.
  Non equidem iunumeras caedes totque horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum
5
Pandere nec dictis bellantum aequare calorem.
Sed vos, Calliope, nostro donate labori,
Nota parum magni longo tradantur ut aevo
Facta viri, et meritum vati sacremus honorem.
Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
Miscebat primas acies, Latiaeque superbum
Vitis adornabat dextram decus; hispida tellus
Miserunt Calabri; Rudiae genuere vetustae;
Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
Is prima in pugna — vates ut Thracius olim,
Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
97
Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit —

Spectandum sese non parva strage virorum
◆ Fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
Advolat, aeternum sperans fore, pelleret Hostus
Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
Risit nube sedens vani conamina coepti
Et telum procul in ventos dimisit Apollo
Ac super his: 'Nimium, iuvenis, nimiumque superbi
Sperata hausisti. sacer hic ac magna sororum
Aonidum cura est et dignus Apolline vates.
Hic canet illustri primus bella Itala versu
Attolletque duces caelo; resonare docebit
Hic Latus Helicona modis nec cedet honore
Ascraeo famave seni.' Sic Phoebus, et Hosto
Ultrix per geminum transcurrit tempus harundo.
Vertuntur iuvenis casu perculsa per agros
Agmina, et effusae pariter dant terga catervae.
Tum pater, audita nati nece turbidus irae,
Barbaricum atque immane gemens, transfigit anhelum
Pectus et ad manis urget vestigia nati.'
At Libyae ductor, Marcello fractus et acri
Contusus pugna, campos damnarat et arma
Verterat ad miseras non aequi Martis Acerras.
Inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem,
Nuceriae, nihilo levior nec parcior ira,
Incussit sese atque aequavit moenia terrae.
L1[I] Post Casilina sibi, multum obluctatus iniquis
𝔹 Defendentum armis, aegre reseraverat astu
Limina et obsessis vitam pensaverat auro.
Iamque, in Dauniacos transfundens agmina campos,
Flectebat rabiem, quo praeda vel ira vocasset.
Fumabat versis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei miseraeque secunda Sagunto,
At quondam Herculeam servare superba pharetram.
Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisque intrarant Poeni. sed enim arce corusca,
Fisa loco, manus Ausoniae stipata sedebat.
Hic, miranda movens, classem, quae condita portu
Astabat — namque angustis e faucibus aequor
Erumpit scopulos inter patuloque recessu
Infundit campis secretum gurgite pontum —
Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,
Arce superposita, claustris maris extulit astu
Perque aversa tulit portatas arva carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
Atque, recens caesi tergo prolapsa iuvenci,
Aequoream rota ducebat per gramina puppim.
Silius Et iam, per collis dumosque ad litus adacta,
Punica Innabat pelago veniens sine remige classis.
Nuntius interea vectis non more carinis
12.450 Terrentem freta curarum fervoribus implet,

saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simoïs correpta sub undis 1.100
scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?' Vergil
Talia iactanti stridens Aquilone procella Aeneid
velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi; tum prora avertit, et undis
dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent; his unda dehiscens ◆
terram inter fluctus aperit; furit aestus arenis.
Tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras —
dorsum immane mari summo; tris Eurus ab alto
in brevia et Syrtis urget, miserabile visu,
inliditque vadis atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
in puppim ferit: excutitur pronusque magister
volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Adparent rari nantes in gurgite vasto,
arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achati,
et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
vicit hiemps; laxis laterum compagibus omnes
accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum, L1[I]
emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis 𝔹
stagna refusa vadis, graviter commotus; et alto
prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem,
fluctibus oppressos Troas caelique ruina,
6 nec latuere doli fratrem Iunonis et irae.
Eurum ad se Zephyrumque vocat, dehinc talia fatur:
'Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
Iam caelum terramque meo sine numine, venti,
miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego — sed motos praestat componere fluctus.
Post mihi non simili poena commissa luetis.
6 Maturate fugam, regique haec dicite vestro:
non illi imperium pelagi saevumque tridentem,
sed mihi sorte datum. Tenet ille immania saxa,
vestras, Eure, domos; illa se iactet in aula
Aeolus, et clauso ventorum carcere regnet.'
Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat,
collectasque fugat nubes, solemque reducit.
Cymothoë simul et Triton adnixus acuto
detrudunt navis scopulo; levat ipse tridenti;
et vastas aperit syrtis, et temperat aequor,
atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Ac veluti magno in populo cum saepe coorta est 1.148

Vergil Aeneid

praeterea, aut supplex aris imponet honorem?'
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
'Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.'
Aeolus haec contra: 'Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.'
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
talia voce refert: 'O terque quaterque beati,
quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
contigit oppetere. O Danaum fortissime gentis
Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,

Silius Punica

Dum procul Oebalios amet expugnare nepotes
Et primus rostris sulcet navalibus arva,
Assessos Capuae muros, claustra ipsa revelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit coepta ferox, pennasque addente pudore
Atque ira simul, immani per proxima motu
Evolat et minitans avida ad certamina fertur.
Haud secus, amisso tigris si concita fetu
Emicet, attonitae paucis lustratur in horis
Caucasus et saltu tramittitur alite Ganges;
Donec fulmineo partus vestigia cursu
Colligat et rabiem prenso consumat in hoste.
Obvius huic sparso Centenius agmine raptim
Funditur, audendi pravus facilisque periclis.
Sed parvum decus Hannibali. nam, vitis honore
Perfunctus Latiae, subito stimularat agrestis
Semermemque manum sternendam obiecerat hosti.
Bis septem demissa neci — nec substitit agmen —
Milia; bis septem, quae non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fulvius; ast aeque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, victorque moram non passus eundi.
Exequiae tantum famam nomenque volentem
Mitificae mentis tenuerunt funere laeto.
Namque per insidias, infandum, et ab hospite caesus,
Colloquium et promissa petit dum perfida gentis
Lucanae, Gracchus, caeco circumdatus astu,
Occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.
Sed non, ut scitum celerare ad moenia Poenum,
Abstabat res ulla loco: iam consul uterque
Praecipites aderant; Nola vis omnis, et Arpis
Aevi floridior Fabius rapida arma ferebat;
Hinc Nero et hinc volucris Silanus nocte dieque
Impellebat agens properata ad bella cohortis.
Undique conveniunt, pariterque opponere cunctos
Uni ductores iuveni placet. arduus ipse
Tifata insidit, propior qua moenibus instat
Collis, et e tumulis subiectam despicit urbem.
Verum ubi tot sese circumfundentibus armis
Vallatas socium portas unaque negari
Intravisse sibi Capuaeque erumpere cernit,
Anxius eventus, nunc ferro frangere coetum
Obstantum meditatur, init nunc ania coepto
Consilia atque astu quaerit tot milia portis
Abstrahere artatis cinctosque resolvere muros.
Sic igitur secum curasque ita corde fatigat:
'Quo, mens aegra, vocas? rursusne pericula sumam,
Non aequus regione loci? Capuaque vidente
Terga dabo? an, residens vicini vertice montis,
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?

Non ita me experti Fabius Fabiique magister,
Turbarum experiens cum clausos milite collis
Evasi victor sparsosque per arva iuvencos
Iactare accensis stimulavi cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli. defendere nobis
Si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Romam.'
Haec postquam placita, et tenuit sententia mentem,
Non expectato, Titan dum gurgite lucem
Spirantis proferret equos, impellit in agmen
Voce manuque viros et coepta immania pandit:
'Perge, age, vince omnem, miles, virtute laborem
Et, quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera. Romam petis. hoc iter Alpes,
Hoc Cannae stravere tibi. eia, incute muris
Umbonem Iliacis Capuaeque repende ruinas;
Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas
Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.
Instincti glomerant gressus. Roma auribus haeret,
Roma oculis. creduntque ducis sollertibus actis
Aptius id coeptum, quam si duxisset ab ipso
Fatali Aeneadis campo. Vulturna citata
Tramittunt alno vada postremique relinquunt
Tardandis Italis corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arva maniplis
Threiciamque Calen, vestras a nomine nati,
L2[I] Orithyia, domos. hinc Allifanus Iaccho
𝔹 Haud inamatus ager nymphisque habitata Casinis
Rura evastantur; mox et vicinus Aquinas
Et, quae fumantem texere giganta, Fregellae
Agmine carpuntur volucri. fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
Bellator Frusino, et surgit suspensa tumenti
Dorso frugiferis Cerealis Anagnia glebis.
Iamque adeo est campos ingressus et arva Labici,
Linquens Telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignam inter tanta moram. nec amoena retentant
Algida nec iuxta Iunonis tecta Gabinae.
Praeceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulphureis gelidus qua serpit leniter undis
Ad genitorem Anio, labens sine murmure, Thybrim.
Hic ut signa ferox dimensaque castra locavit
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima vadis sacro se coniugis antro
Condidit, et cunctae fugerunt gurgite nymphae.
At matres Latiae, ceu moenia nulla supersint,
Attonitae passim furibundis gressibus errant.
Silius Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,
Punica Quaeque gravem ad Trebiam, quaeque ad Ticina fluenta
Oppetiere necem, Paulus Gracchusque cruenti
12.550 Flaminiusque simul, miseris ante ora vagantur.

98 Nunc Anienicolis statuunt altaria nymphis.
Tum festam repetunt, lustratis moenibus, urbem. 12.752

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris **Aeneid 1.1**
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis — L2[I]
necdum etiam causae irarum saevique dolores 𝔹
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
8 Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
8 haec secum: 'Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto. Vergil
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque Aeneid
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret 1.48

His dictis grates agit ac turbata per auras
Devolat et prensa iuvenis Saturnia dextra:
‘Quo ruis, o vecors? maioraque bella capessis,
Mortali quam ferre datum?’ Iuno inquit et atram
Dimovit nubem veroque apparuit ore.
‘Non tibi cum Phrygio res Laurentive colono;
En, age — namque, oculis amota nube parumper,
Cernere cuncta dabo — surgit qua celsus ad auras,
Aspice, montis apex, vocitata Palatia regi
Parrhasio plena tenet et resonante pharetra
Intenditque arcum et pugnas meditatur Apollo.
At, qua vicinis tollit se collibus altae
Molis Aventinus, viden’, ut Latonia virgo
Accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas,
Exertos avide pugnae nudata lacertos?
Parte alia, cerne, ut saevis Gradiuus in armis
Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus movet arma manu, movet inde Quirinus,
Quisque suo de colle deus. sed enim aspice, quantus
Aegida commoveat nimbos flammasque vomentem
Iupiter et quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc vultus flecte atque aude spectare Tonantem,
Quas hiemes, quantos concusso vertice cernis
Sub nutu tonitrus! oculis qui fulgurat ignis!
Cede deis tandem et Titania desine bella.’
L3[O]
𝔹
Sic affata virum indocilem pacisque modique,
Mirantem superum vultus et flammea membra,
Abstrahit ac pacem terris caeloque reponit.
Respectans abit et castris avulsa moveri
Signa iubet ductor remeaturumque minatur.
Redditur extemplo flagrantior aethere lampas,
Et tremula infuso resplendent caerula Phoebo.
At procul e muris videre ut signa revelli
Aeneadae versumque ducem, tacita ora vicissim
Ostentant nutuque docent, quod credere magno
Non audent haerente metu; nec abire volentis,
Sed fraudem insidiasque putant et Punica corda,
Ac tacitae natis infigunt oscula matres:
Donec procedens oculis sese abstulit agmen
Suspectosque dolos dempto terrore resolvit.
Tum vero passim sacra in Capitolia pergunt
Inque vicem amplexi permixta voce triumphum
Tarpeii clamant Iovis ac delubra coronant.
Iamque omnis pandunt portas; ruit undique laetum,
Non sperata petens dudum sibi gaudia, vulgus.
Hi spectant, quo fixa loco tentoria regis
Astiterint; hi, qua celsus de sede vocatas
Affatus fuerit turmas; ubi belliger Astur
Atque ubi atrox Garamas saevusque tetenderit Hammon.
Corpora nunc viva sparguntur gurgitis unda;

99 (65C)
Clausit turba vias. stat celsus et asper ab ira
Ingentemque metum torvo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusae
Per tacitum lacrimae: quidnam Fortuna minetur,
Quidve parent superi? Pubes dispersa per altas
Stat turris atque huc ventum sub corde volutat,
Ut iam Roma satis credat defendere muros.
Poenus ut ad somnos vix totam cursibus actae
Indulsit pubi noctem, vigil ipse nec ullam
Ad requiem facilis credensque abscedere vitae,
Quod sopor eripiat, tempus: radiantibus armis
Induitur Nomadumque iubet prorumpere turmas.
Inde, levis frenis, circum pavitantia fertur
Quadrupedante sono perculsae moenia Romae.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas fruiturque timore paventum.
Nunc, lentus celsis astans in collibus, intrat
Urbem oculis discitque locos causasque locorum.
Ac legeret visu cuncta et penetraret in omnis
Spectando partis, ni magno turbine adesset
Fulvius, haud tota Capuae obsidione relicta.
Tum demum castris turmas inflexit ovantis
Spectata ductor satiatus pectora Roma.
Atque ubi nox depulsa polo primaque rubescit
Lampade Neptunus revocatque Aurora labores,
L3[O]
𝔹
Effundit rupto persultans agmina vallo
Et, quantum clamare valet: ‘Per plurima vestra,
O socii, decora et sacras in sanguine dextras,
Vobis ite pares et tantum audete sub armis,
Quantum Roma timet. reliquam hanc excindite molem;
Nil, quod vincatis, toto restabit in orbe.
9 (4C)
Neu populi vos Martigenae tardarit origo;
Intratam Senonum capietis milibus urbem
Assuetamque capi. fortasse curulibus altis
Iam vos, exemplo proavorum, ad nobile letum
Expectant de more senes mortique parantur.’
Talibus hic Poenus; sed contra Oenotria pubes
Non ullas voces ducis aut praecepta requirit.
9
Sat matres stimulant natique et cara supinas
Tendentum palmas lacrimantiaque ora parentum.
Ostentant parvos vagituque incita pulsant
Corda virum, armatis infigunt oscula dextris.
Ire volunt et pro muris opponere densi
Pectora respectantque suos fletumque resorbent.
Ut vero impulso patefactae cardine portae
Et simul erupit motis exercitus armis,
Funditur immixtus gemitu precibusque per altos
Ad caelum muros plangor, sparsaeque solutis
Crinibus exululant matres atque ubera nudant.
Fulvius antevolans agmen: ‘Quis nesciat,’ inquit,

‘Non sponte ad nostros Poenum venisse penatis? 100 (66C)
◆ A portis fugit Capuae.’ Subnectere plura
Conantem tristis caeli cum murmure vasto
Turbavit fragor et subita de nube procellae.
Iupiter, Aethiopum remeans tellure, minantem
Romuleo Poenum ut vidit succedere vallo,
Caelicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana et in septem discurrere iusserat arces.
Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta,
Et ventos simul et nubes et grandinis iras
Fulminaque et tonitrus et nimbos conciet atros.
Concussi tremuere poli, caelumque tenebris
Clauditur, et terras caeco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostique propinquo
Roma latet. iactae in turmas per nubila flammae
Stridorem servant, membrisque insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella movent, quantis animos et pectora possint
Irati satiare Iovis. fluit agmen aquarum,
Turbine confusum piceo et nigrante procella,
Atque omnis circa campos spumantibus undis
Involuit. celsus summo de culmine montis
Regnator superum sublata fulmina dextra
Libravit clipeoque ducis, non cedere certi,
Incussit. summa liquefacta est cuspis in hasta,
L3[I] Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.
𝔹 Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
Sistebat socios et caecum e nubibus ignem
Murmuraque a ventis misceri vana docebat.
Tandem post clades socium caelique ruinam,
Non hoste in nimbis viso, non ense, referri
Signa iubet castris maestasque resuscitat iras: 10 (5C)
‘Ventis debebis nimirum hiemisque procellis
Unum, Roma, diem. sed non te crastina nobis
Lux umquam eripiet; descendat Iupiter ipse
In terras licet.’ Infrendens dum talia fatur,
Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
Purgatusque nitet discussis nubibus aether.
Aeneadae sensere deum telisque repostis 10
Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras
Et festa cingunt montis penetralia lauro.
Tum vultus, modo non parvo sudore madentis,
Nunc laetos Iovis aspectant: ‘Da, summe deorum,
Da, pater, ut sacro Libys inter proelia telo
Concidat. haud alia potis est occumbere dextra.’
Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris.
Quem simul attollens rutilantem lampada Titan
Obruit, et vitae rediit mortalibus usus,
Poenus adest, nec se castris Oenotria pubes
Continet. haud dum enses stricti, mediumque iacebat
Tantum ad bella loci, quantum tramittere iactae
Sufficerent hastae, cum fulgor hebescere caeli
Per subitum coepit, densaeque subire tenebrae,
Atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus
Iupiter. incumbunt venti, crassusque rotante
Austro nimborum fervet globus. intonat ipse,
Quod tremat et Rhodope Taurusque et Pindus et Atlas.
Audivere lacus Erebi, mersusque profundis
Agnovit tenebris caelestia bella Typhoeus.
Invadit Notus ac, piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, cunctantem et vana minantem
Circumagit castrisque ducem succedere cogit.
Verum ubi depositis saepsit sese aggere telis,
Laeta serenati facies aperitur Olympi,
Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua caelo.
Durat et affirmans non ultra spondet in ipsos
Venturam hance aethra rabiem. modo patria virtus
In dextras redeat, nec Romam excindere Poeni
Credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
Invicti latuisse Iovis, cum sterneret ensis
Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
Stagna cruore virum? ‘pugnat pro moenibus,’ inquit,
‘Si rector superum tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus cur me contra arma ferentem L3[I]
Afflixisse piget? ventis hiemique fugaces 𝔹
Terga damus? remeet, quaeso, mens illa vigorque,
Qua vobis, cum pacta patrum, cum foedera adessent,
Integrare acies placitum.’ Sic pectora flammat,
Donec equum Titan spumantia frena resolvat.
Nec nox composuit curas, somnusve frementem
Ausus adire virum, et redeunt cum luce furores.
Rursus in arma vocat trepidos clipeoque tremendum
Increpat atque armis imitatur murmura caeli.
Ut vero accepit tantum confidere divis
Ausonios patres, summissaque Baetis ad oras
Auxilia, et noctu progressum moenibus agmen:
Sic agitare fremens obsessos otia, tamque
Securam Hannibalis Romam, violentior instat.
Iamque propinquabat muro, cum Iupiter aegram
Iunonem alloquitur curis mulcetque monendo:
‘Nullane Sidonio iuveni, coniuxque sororque
Cara mihi, non ulla umquam sine fine feroci
Addes frena viro? fuerit delere Saguntum,
Exaequare Alpes, imponere vincula sacro
Eridano, foedare lacus. etiamne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste virum. namque, ut cernis, iam flagitat ignes
Et parat accensis imitari fulmina flammis.’

Cura tuis vocum. nec enim conquirere dicta,
Silius Aut servare fuit proavis sollertia vestris.
Punica Verum age, disce, puer, quando cognoscere cordi est,
Iam tua deque tuis pendentia Dardana fatis.
Namque tibi cerno properatum oracula vitae
Hinc petere et patrios visu contingere manis.
Armifero victor patrem ulcisceris Hibero,
Creditus ante annos Marti, ferroque resolves
Gaudia Poenorum et missum laetabere bello
Omen, Hiberiacis victa Carthagine terris.
Maius ad imperium posthac capiere, nec ante
Iupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
In Libyam bella et vincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem. pudet urbis iniquae,
Quod post haec decus hoc patriaque domoque carebit.'
Sic vates gressumque lacus vertebat ad atros.
Tum iuvenis: 'Quaecumque datur sors durior aevi,
Obnitemur,' ait, 'culpa modo pectora cessent.
Sed, te oro, quando vitae tibi causa labores
Humanos iuvisse fuit, siste, inclita virgo,
Paulisper gressum et nobis manisque silentum
Enumera Stygiaeque aperi formidinis aulam.'
Annuit illa quidem, sed: 'Non optanda recludis
Regna,' ait. 'hic tenebras habitant volitantque per umbras
Innumeri quondam populi. domus omnibus una.
L1[O] In medio vastum late se tendit inane;
A Huc, quicquid terrae, quicquid freta et igneus aer
Nutrivit primo mundi genitalis ab aevo,
— Mors communis agit — descendunt cuncta; capitque
Campus iners, quantum interiit restatque futurum.
Cingunt regna decem portae: quarum una receptat
Belligeros, dura Gradivi sorte creatos.
Altera, qui legis posuere atque inclita iura
Gentibus et primas fundarunt moenibus urbes.
Tertia ruricolas, Cereris iustissima turba
Quae venit ad manis et fraudum illaesa veneno.
Exin, qui laetas artis vitaeque colendae
Invenere viam nec dedignanda parenti
Carmina fuderunt Phoebo, sua limina servant.
Proxima, quos venti saevaeque hausere procellae,
Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.
Finitima huic noxa gravido et peccasse fatenti
Vasta patet populo. poenas Rhadamanthus in ipso
Expetit introitu mortemque exercet inanem.
◆ Septima femineis reseratur porta catervis,
Umentis ubi casta fovet Proserpina lucos.
Infantum hinc gregibus versasque ad funera taedas
Passis virginibus turbaeque in limine lucis
Est iter extinctae, et vagitu ianua nota.
Tum, seducta loco et laxata lucida nocte,

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 13

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 895 lines 2.0

A **3L** 1-450
B **2L** 451-895

PRINT 2-SIDED: **103** to **112**

SEGNE iter emenso vix dum Tarpeia videri
Culmina desierant, torvos cum versus ad urbem
Ductor Agenoreus vultus remeare parabat.
Castra locat, nulla laedens ubi gramina ripa
Tutia deducit tenuem sine nomine rivum
Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.
Hic modo primores socium, modo iussa deorum,
Nunc sese increpitat: 'Dic o, cui Lydia caede
Creverunt stagna et concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quae lancea tandem
Intravit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos, turrita celsa figura,
Quas abitus, miles, causas, illaese, dedisses?
"Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos
Et tonitrus fugio." procul hanc expellite, gentes,
Femineam, Tyriae, labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida Mavortem agitare sub aethra.'
  Terror adhuc inerat superum ac redolentia in armis
Fulmina et ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen et cuicumque incumbere iusso
Durabat vigor, ac, sensim diffusus ad oras,
Signa reportandi crescebat in agmine fervor.
Sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,
Exiguos format per prima volumina gyros,
L1[I] Mox, tremulum vibrans motu gliscente liquorem,
𝔸 Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes:
Donec postremo laxatis circulus oris
Contingat geminas patulo curvamine ripas.
  At contra Argyripae pravum decus — inclita namque
Semina ab Oenea ductoris stirpe trahebat
Aetoli — Dasio fuit haud ignobile nomen —
Laetus opum, sed clauda fides; seseque calenti
Addiderat Poeno, Latiae diffisus habenae —
Is, volvens veterum memorata antiqua parentum:
'Longo, miles,' ait, 'quateret cum Teucria bello
Pergama, et ad muros staret sine sanguine Mavors,
Sollicitis Calchas — nam sic fortissimus heros
Poscenti socero saepe inter pocula Dauno
Narrabat memori Diomedes condita mente —
Sed Calchas Danais, nisi clausum ex sedibus arcis
Armisonae curent simulacrum avellere divae,
Non umquam affirmat Therapnaeis Ilion armis
Cessurum, aut Ledae rediturum nomen Amyclas.
◆ Quippe deis visum, ne cui perrumpere detur,
Effigies ea quas umquam possederit, urbes.
Silius Tum meus adiuncto monstratam evadit in arcem
Punica Tydides Ithaco et, dextra amolitus in ipso
Custodes aditu templi, caeleste reportat
Palladium ac nostris aperit mala Pergama fatis.

102 (67C) Eripuit patriae, cum talis horrida poscant
Bella viros? nec enim dextra concesserit ulli
Appius, aut astu. decimum lux rettulit ortum,
Ut te, cum Capua remearem, vulnera vidi
Mulcentem, hoc uno maestum, quod adire nequires
Saucius ad muros et Martis honore careres.'
  Contra quae ductor: 'Fesso mihi proxima tandem
Lux gratos Phaethontis equos avertit et atris
Aeternum demisit aquis. sed lenta meorum,
Dum vanos ritus cura et sollemnia vulgi
Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
Ut portet tumulis per longum membra paternis.
Quod te per nostri Martis precor aemula facta,
Arce, quae putris artus medicamina servant,
Daque vago portas quamprimum Acherontis adire.'
  Tunc iuvenis: 'Gens o veteris pulcherrima Clausi,
Haud ulla ante tuam, quamquam non parva fatigent,
Curarum prior extiterit. namque ista per omnis
Discrimen servat populos variatque iacentum
Exequias tumuli et cinerum sententia discors.
Tellure — ut perhibent, is mos antiquus — Hibera
Exanima obscoenus consumit corpora vultur.
Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes. Aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora et a mensis exanguem haud separat umbram. L1[I]
Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro 𝔸
Ora virum et longum medicata reponit in aevum.
Quid, qui reclusa nudos Garamantes harena
Infodiunt? quid, qui saevo sepelire profundo
Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
2 (1C) At Celtae vacui capitis circumdare gaudent
Ossa, nefas, auro ac mensis ea pocula servant.
Cecropidae ob patriam Mavortis sorte peremptos
Decrevere simul communibus urere flammis.
At gente in Scythica suffixa cadavera truncis
Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.'
  Talia dum memorant, umbra veniente Sibyllae,
2 Autonoe: 'Finem hic,' inquit, 'sermonibus adde
Alternis. haec, haec veri secunda sacerdos;
Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
Plus novisse deus. me iam comitante tuorum
Tempus abire globo et pecudes imponere flammis.'
  At gravida arcanis Cymes anus attigit ore
Postquam sacrificum delibavitque cruorem,
In decus egregiae vultus intenta iuventae:
'Aetherea fruerer cum luce, haud segniter,' inquit, Silius
'Cymaeo populis vox nostra sonabat in antro. Punica
Tum te permixtum saeclis rebusque futuris
Aeneadum cecini. sed non sat digna mearum

Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
Fert gressus iuvenis consultaque pectoris aegri
Pandit et aspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu vates: 'Mactare repostis
Mos umbris,' inquit, 'consueta piacula nigras
Sub lucem pecudes reclusaeque abdere terrae
Manantem iugulis spirantum caede cruorem.
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cetera, quae poscis, maiori vate canentur.
Namque tibi Elysio repetita oracula campo
Eliciam veterisque dabo inter sacra Sibyllae
Cernere fatidicam Phoebei pectoris umbram.
Vade, age et, a medio cum se nox humida cursu
Flexerit, ad fauces vicini castus Averni
Duc praedicta sacris duro placamina Diti.
Mella simul tecum et puri fer dona Lyaei.
Hoc alacer monitu et promissae nomine vatis,
Apparat occulto monstrata piacula coepto.
Inde, ubi nox iussam procedens contigit horam,
Et spatia aequarunt tenebras transacta futuras,
Consurgit stratis pergitque ad turbida portae
Ostia Tartareae; penitus quis abdita vates
Promissa implerat Stygioque sedebat in antro.
Tum, qua se primum rupta tellure recludit
Invisus caelo specus atque eructat acerbam
L2[O] Cocyti laxo suspirans ore paludem,
𝔸 Inducit iuvenem ferroque cavare refossam
Ocius urget humum atque, arcanum murmur anhelans,
Ordine mactari pecudes iubet. ater operto
Ante omnis taurus regi, tum proxima divae
Caeditur Hennaeae casta cervice iuvenca.
Inde tibi, Allecto, tibi, numquam laeta Megaera,
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
Fundunt mella super Bacchique et lactis honorem.
'Sta, iuvenis, faciemque, Erebo quae surgit ab omni,
Exclamat vates, 'patere. accedentia cerno
Tartara et ante oculos assistere tertia regna.
Ecce ruunt variae species, et quicquid ab imo
Natum hominum extinctumque chao est? — iam cuncta videbat,
Cyclopas Scyllamque et pastos membra virorum
Odrysiae telluris equos — 'contende tueri
Eductumque tene vagina interritus ensem.
Quaecumque ante animae tendent potare cruorem,
Dissice, dum castae procedat imago Sibyllae.
Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
Fert umbra et properat tecum coniungere dicta;
Cui datur ante atros absumpti corporis ignes,
Sanguine non tacto, solitas effundere voces.'
Aspicit et subito turbatus Scipio visu;
'Quinam te, qui casus,' ait, 'dux maxime, fessae

103 (68C)

Nam postquam Oenotris fundavit finibus urbem,
Aeger delicti, Phrygium placare colendo
Numen et Iliacos parat exorare penatis.
Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteae sedes ingrata Minervae:
Cum medios inter somnos altamque quietem
Nec celata deam et minitans Tritonia virgo:
"Non haec, Tydide, tantae pro laudis honore
Digna paras, non Garganus nec Daunia tellus
Debentur nobis. quaere in Laurentibus arvis,
Qui nunc prima locant melioris moenia Troiae.
Huc vittas castumque refer penetrale parentum."
Quis trepidus monitis Saturnia regna capessit.
Iam Phryx condebat Lavinia Pergama victor
Armaque Laurenti figebat Troia luco.
Verum ubi Tyrrheni perventum ad fluminis undas
Castraque Tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidae intremuere metu. tum, pignora pacis
Praetendens dextra ramum canentis olivae,
Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrum:
"Pone, Anchisiade, memores irasque metusque;
Quicquid ad Idaeos Xanthum Simoentaque nobis
Sanguine sudatum Scaeaeque ad limina portae,
Haud nostrum est; egere dei duraeque sorores.
Nunc age, quod superest, cur non melioribus, aevi,
Ducimus auspiciis? dextras iungamus inermis. L2[O]
Foederis, en, haec testis erit." veniamque precatus 𝔸
Troianam ostentat trepidis de puppe Minervam.
Haec ausos Celtas irrumpere moenia Romae
Corripuit leto neque tot de milibus unum
Ingentis populi patrias dimisit ad aras.'

3 (2C)

His fractus ductor convelli signa maniplis
Optato laetis abitu iubet. itur in agros,
Dives ubi ante omnis colitur Feronia luco,
Et sacer umectat Flavinia rura Capenas.
Fama est intactas longaevi ab origine fani
Crevisse, in medium congestis undique donis,
Immensum per tempus opes, lustrisque relictum
3 Innumeris aurum, solo servante pavore.
Hac avidas mentes ac barbara corda rapina
Polluit atque armat contemptu pectora divum.
Avia tunc longinqua placent, quae sulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Bruttius arvis.
Dum Libys haud laetus Regina ad litora tendit,
Victor, summoto patriis a finibus hoste,
Fulvius infaustam Campana ad moenia clausis
Portabat famam miserisque extrema movebat.
Tum prensans passim, cuicumque est nomen in armis:
'Dedecus hoc defende manu; cur perfida et urbi
Altera Carthago nostrae post foedera rupta

Et missum ad portas Poenum, post iura petita
Consulis alterni stat adhuc? et turribus altis
Hannibalem ac Libycas expectat lenta cohortis?'
Miscebat dictis facta et nunc robore celsas
Educi turris, quis vinceret ardua muri,
Cogebat, nunc coniunctas astringere nodis
Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum postes quateretque morantia claustra.
Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic gravida armato surgebat vinea dorso.
At postquam properata satis, quae commonet usus,
Dat signum atque alacer scalis transcendere muros
Imperat ac saevis urbem terroribus implet:
Cum subito dextrum offulsit conatibus omen.
Cerva fuit, raro terris spectata colore,
Quae candore nivem, candore anteiret olores.
Hanc agreste Capys donum, cum moenia sulco
Signaret, grato parvae mollitus amore,
Nutrierat sensusque hominis donarat alendo.
Inde exuta feram docilisque accedere mensis
Atque ultro blanda attactu gaudebat erili.
Aurato matres assuetae pectine mitem
Comere et umenti fluvio revocare colorem.
Numen erat iam cerva loci; famulamque Dianae
Credebant, ac tura deum de more dabantur.
L2[I] Haec, aevi vitaeque tenax felixque senectam
𝔸 Mille indefessos viridem duxisse per annos,
Saeclorum numero Troianis condita tecta
Aequabat; sed iam longo nox venerat aevo.
Nam, subito incursu saevorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris urbem — miserabile bello
Prodigium — intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis pavidaque petebat
Consternata fuga positos ad moenia campos.
Exceptam laeto iuvenum certamine ductor
Mactat, diva, tibi — tibi enim haec gratissima sacra —
Fulvius atque: 'adsis,' orat, 'Latonia, coeptis.'
Inde alacer fidensque dea circumdata clausis
Arma movet, quaque obliquo curvantur in orbem
Moenia flexa sinu, spissa vallata corona
Alligat et telis in morem indaginis ambit.
Dum pavitant, spumantis equi fera corda fatigans,
Evehitur porta sublimis Taurea cristis
Bellator, cui Sidonius superare lacerto
Ductor et Autololas dabat et Maurusia tela.
Is trepido ac lituum tinnitu stare neganti
Imperitat violenter equo, postquam auribus hostis
Vicinum sese videt, et clamore propinquo:
'Claudius huic,' inquit — praestabat Claudius arte
Bellandi et merita mille inter proelia fama —

104 (69C) Multa deum templis domibusque nitentibus auro
Egeritur praeda, et victus alimenta superbi,
Quisque bonis periere, virum de corpore vestes
Femineae, mensaeque alia tellure petitae,
Poculaque Eoa luxum irritantia gemma.
Nec modus argento, caelataque pondera facti
Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
Ordine captiva, et domibus deprompta talenta,
Pascere longinquum non deficientia bellum,
Immensique greges famulae ad convivia turbae.
Fulvius, ut finem spoliandis aedibus, aere
Belligero revocante, dedit, sublimis ab alto
Suggestu, magnis fautor non futilis ausis:
'Lanuvio generate,' inquit, 'quem Sospita Iuno
Dat nobis, Milo, Gradivi cape victor honorem,
Tempora murali cinctus turrita corona.'
Tum sontes procerum meritosque piacula prima
Acciet et iusta punit commissa securi.
Hic atrox virtus — nec enim occuluisse probarim
Spectatum vel in hoste decus — clamore feroci
Taurea: 'Tune,' inquit, 'ferro spoliabis inultus
Te maiorem anima? et iusso lictore recisa
Ignavos cadet ante pedes fortissima cervix?
Haud umquam hoc vobis dederit deus.' Inde, minaci
Obtutu torvum contra et furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora transigit ensem. L2[I]
Cui ductor: 'Patriam moriens comitare cadentem. 𝔸
Qui nobis animus, quae dextera cuique viritim,
Decernet Mavors. tibi, si rebare pudendum
Iusta pati, licuit pugnanti occumbere letum.'
Dum Capua infaustam luit haud sine sanguine culpam,
4 (3C) Interea geminos terra crudelis Hibera
Fortuna abstulerat, permiscens tristia laetis,
Scipiadas, magnumque decus magnumque dolorem.
Forte Dicarchea iuvenis dum sedit in urbe
Scipio, post belli repetens extrema penatis,
Huc tristis lacrimas et funera acerba suorum
Fama tulit. duris quamquam non cedere suetus,
4 Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
Non comites tenuisse valent, non ullus honorum
Militiaeve pudor. pietas irata sinistris
Caelicolis furit atque odit solatia luctus.
Iamque dies iterumque dies absumpta querelis.
Versatur species ante ora oculosque parentum.
Ergo excire parat manis animasque suorum
Alloquioque virum tantos mulcere dolores.
Hortatur vicina palus, ubi signat Averni
Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
Noscere venturos agitat mens protinus annos.
Sic ad Cymaeam, quae tum sub nomine Phoebi

Voce attollentem pubes Campana videbat.
Pandunt attoniti portas trepidoque capessunt
Castra inimica gradu, quis leto avertere poenas
Defuerant animi. patet urbs, confessa furorem,
Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
Matronae puerique ruunt maestumque senatus
Concilium nullique hominum lacrimabile vulgus.
Stabant innixi pilis exercitus omnis
Spectabantque viros, et laeta et tristia ferre
Indocilis, nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum, nunc foedantis in pulvere crinem
Canentem et turpi lacrima precibusque pudendis
Femineum tenues ululatum fundere in auras.
Atque ea dum miles miratur inertia facta
Expectatque ferox sternendi moenia signum,
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Religio et saevas componit numine mentis,
Ne flammam taedasque velint, ne templa sub uno
In cinerem traxisse rogo. subit intima corda,
Perlabens sensim, mitis deus. ille superbae
Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiquam visus, passim monet; ille refusis
In spatium immensum campis habitanda relinqui
Utile tecta docet. paulatim atrocibus irae
Languescunt animis, et vis mollita senescit.
L3[O] Pan Iove missus erat, servari tecta volente
𝔸 Troia, pendenti similis Pan semper et imo
Vix ulla inscribens terrae vestigia cornu.
Dextera lascivit caesa Tegeatide capra
Verbera laeta movens festo per compita coetu.
Cingit acuta comas et opacat tempora pinus,
Ac parva erumpunt rubicunda cornua fronte;
Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.
Pastorale deo baculum, pellisque sinistrum
Velat grata latus tenerae de corpore dammae.
Nulla in praeruptum tam prona et inhospita cautes,
In qua non, librans corpus similisque volanti,
Cornipedem tulerit praecisa per aula plantam.
Interdum inflexus medio nascentia tergo
Respicit arridens hirtae ludibria caudae.
Obtendensque manum solem infervescere fronti
Arcet et umbrato perlustrat pascua visu.
Hic, postquam mandata dei perfecta malamque
Sedavit rabiem et permulsit corda furentum,
◆ Arcadiae volucris saltus et amata revisit
Maenala; ubi, argutis longe de vertice sacro
Dulce sonans calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidum, flammas ductore iubente
Arceri portis stantisque relinquere muros,
— Mite decus mentis — condunt ensesque facesque.

105 (70C) 'Huic,' inquit, 'solum, si qua est fiducia dextrae,
Det sese campo atque ineat certamina mecum.'
Una mora Aeneadae, postquam vox attigit auris,
Dum daret auspicium iusque in certamina ductor:
Praevetitum namque et capital, committere Martem
Sponte viris. erumpit ovans, ut Fulvius arma
Imperio solvit, patulumque invectus in aequor
Erigit undantem glomerato pulvere nubem.
Indignatus opem ammenti socioque iuvare
Expulsum nodo iaculum atque accersere vires
Taurea vibrabat nudis conatibus hastam.
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus Rutulo; speculatur et omni
Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
In vulnus via. nunc vibrat, nunc comprimit hastam
Mentiturque minas; mediam tunc transiit ictu
Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
Tum strictum propere vagina detegit ensem.
Et iam ferrata rapiebat calce volantem
Taurea cornipedem, fugiens minitantia fata.
At Rutulus levior cedentis prendere terga
Iam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Utque metus victum, sic ira et gloria portis
Victorem immisit meritique cupido cruoris.
Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus hostem
Confisum nullo comitante irrumpere tectis, L3[O]
Per mediam propere trepidantum interritus urbem 𝔸
Egit equum adversaque evasit ad agmina porta.
Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
Ignescunt animi penetrataque tecta subire.
Tela simul flammaeque micant. tunc saxeus imber
5 (4C) Ingruit, et summis ascendunt turribus hastae.
Nec pronum audendi virtutem excellere cuiquam;
Aequarunt irae dextras. Dictaea per auras
Tranat et in medium perlabitur urbis harundo.
Laetatur non hortandi, non plura monendi
Fulvius esse locum. rapiunt sibi quisque laborem.
Quos ubi tam erectos animi videt, et super esse
5 Fortunae sibi quemque ducem, ruit impete vasto
Ad portam magnaeque optat discrimina famae.
Tres claustra aequaevo servabant corpore fratres,
Quis delecta manus centeni cuique ferebant
Excubias unaque locum statione tenebant.
Forma ex his Numitor, cursu plantaque volucri
Praestabat Laurens, membrorum mole Taburnus.
Sed non una viris tela: hic mirabilis arcu,
Ille hastam quatere ac medicatae cuspidis ictu
Proelia moliri et nudo non credere ferro,
Tertius aptabat flammis ac sulphure taedas.
Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam

Monstrum Geryones immane tricorporis irae,
Cui tres in pugna dextrae varia arma gerebant.
Una ignes saevos, ast altera pone sagittas
Fundebat, validam torquebat tertia cornum,
Atque uno diversa dabat tria vulnera nisu.
Hos ubi non aequis variantes proelia consul
Conspexit telis et portae limina circum
Stragem ac perfusos subeuntum sanguine postis,
Concitat intortam furiatis viribus hastam.
Letum triste ferens auras secat Itala taxus
Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.
At, non obsaepto contentus limine Martem
Exercere, levis bello, sed turbidus ausi,
Virrius incauto fervore eruperat amens
Reclusa in campum porta miseramque furori
Vincentum obtulerat pubem. ruit obvia in arma
Scipio et oblatum metit insatiabilis agmen.
  Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant, audere trucem; nec corpore magno
Mens erat inferior. subsidere saepe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuvenco
Atque obliqua trucis deducere cornua tauri
Assuerat crudoque aliqua se attollere facto.
Is, dum praecipites expellit Virrius urbe,
L3[I] Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in aequor
𝔸 Thorace exierat leviorque premebat anhelos
Pondere loricae et palantis victor agebat.
Iamque Veliternum media transegerat alvo,
Iam solitum aequali ludo committere equestris
Scipiadae pugnas Marium tellure revulso
Perculerat saxo. miser implorabat amicum
Cum gemitu expirans, scopulusque premebat hiantem.
Sed, validas saevo vires duplicante dolore,
Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranavit, **volucris liquidas ceu** scinderet auras,
Hasta viri pectus rupitque immania membra.
Quanta est vis agili per caerula summa Liburnae,
Quae, pariter quotiens revocatae ad pectora tonsae
Percussere fretum, ventis fugit ocior et se,
Quam longa est, uno remorum praeterit ictu.
  Ascanium Volesus, proiectis ocius armis,
◆ Quo levior peteret muros, per aperta volantem
Assequitur planta. deiectum protinus ense
 Ante pedes domini iacuit caput; ipse secutus
 Corruit ulterior procursus impete truncus.
Nec spes obsessis ultra reserata tueri
Moenia. convertunt gressus recipique precantis
106 (71C) Infandum! excludunt socios. tum cardine verso
Obnixi torquent obices, munimina sera.
Acrius hoc instant Itali clausosque fatigant.
Et, ni caeca sinu terras nox conderet atro,
Perfractae rapido patuissent milite portae.
  Sed non in requiem pariter cessere tenebrae.
Hinc sopor impavidus, qualem victoria movit;
At Capua, aut maestis ululantum flebile matrum
Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita patrum,
Tormentis finem metamque laboribus orat.
Mussat perfidiae ductorque caputque senatus
Virrius, a Poeno nullam docet esse salutem,
Vociferans, pulsis vivendi e pectore curis:
'Speravi sceptra Ausoniae pepigique, sub armis
Si dexter Poenis deus et Fortuna fuisset,
Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini;
Qui quaterent muros Tarpeiaque moenia, misi;
Nec mihi poscendi vigor afuit, alter ut aequos
Portaret fasces nostro de nomine consul.
Hactenus est vixisse satis; dum copia noctis,
Cui cordi comes aeterna est Acherontis ad undam
Libertas, petat ille meas mensasque dapesque;
Et, victus mentem fuso per membra Lyaeo
Sopitoque necis morsu, medicamina cladis
Hauriat ac placidis exarmet fata venenis.'
Haec ait et turba repetit comitante penatis. **L3[I]**
  Aedibus in mediis consurgens ilice multa 𝔸
Extruitur rogus, hospitium commune peremptis.
Nec vulgum cessat furiare dolorque pavorque.
Nunc menti Decius serae redit, et bona virtus
Exilio punita truci. despectat ab alto
6 (5C) Sacra Fides agitatque virum fallacia corda.
Vox occulta subit, passim diffusa per auras;
'Foedera, mortales, ne saevo rumpite ferro,
Sed castam servate Fidem. fulgentibus ostro
Haec potior regnis. dubio qui frangere rerum
Gaudebit pacta ac tenuis spes linquet amici,
Non illi domus, aut coniux, aut vita manebit
6 Umquam expers luctus lacrimaeque. aget, aequore semper
Ac tellure premens, aget aegrum nocte dieque
Despecta ac violata Fides.' Adit omnia iamque
Concilia ac mensas contingit et, abdita nube,
Accumbitque toris epulaturque improba Erinys.
Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo
Porrigit et large poenas letumque ministrat.
Virrius interea, dum dat penetrare medullas
Exitio, ascenditque pyram atque amplexibus haeret **Silius**
Iungentum fata et subici iubet ocius ignis. **Punica**
  Stringebant tenebrae metas, victorque ruebat.
Iamque superstantem muro sociosque Milonem

✦
Vergil
Aeneid

inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
  Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
  Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
L1[O] arcebat longe Latio, multosque per annos
𝔹 errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
  Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
  Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce

Silius
Punica

107 Claustra nitent, quae secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos; hic turba piorum,
Nec Stygio in regno, caeli nec posta sub axe;
Verum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,
Lethaeos potat latices, oblivia mentis.
Extrema hinc, auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit et admoto splendet **ceu sidere lunae**.
Hac animae caelum repetunt ac mille peractis,
Oblitae Ditem, redeunt in corpora lustris.
Hac passim nigrum pandens Mors lurida rictum
Itque reditque vias et portis omnibus errat.
  Tum iacet in spatium sine corpore pigra vorago
Limosique lacus; large exundantibus urit
Ripas saevus aquis Phlegethon et, turbine anhelo
Flammarum resonans, saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Verticibus furit et spumanti gurgite fertur.
At, magnis semper divis regique deorum
Iurari dignata palus, picis horrida rivo,
Fumiferum voluit Styx inter sulphura limum.
Tristior his Acheron sanie crassoque veneno
Aestuat et, gelidam eructans cum murmure harenam,
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc potat saniem non uno Cerberus ore.
Haec et Tisiphones sunt pocula, et atra Megaera
Hanc sitit, ac nullo rabies restinguitur haustu. **L1[O]**
Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amnis 𝔹
Ante aulam atque aditus et inexorabile limen.
  Quanta cohors, omni stabulante per atria monstro,
Excubat et manis permixto murmure terret!
Luctus edax Maciesque, malis comes addita morbis,
7 Et Maeror pastus Fletu et sine sanguine Pallor
Curaeque Insidiaeque atque hinc queribunda Senectus,
Hinc angens utraque manu sua guttura Livor
Et, deforme malum ac sceleri proclivis, Egestas
Errorque infido gressu et Discordia gaudens
Permiscere fretum caelo; sedet ostia Ditis
Centenis suetus Briareus recludere palmis
7 Et Sphinx, virgineos rictus infecta cruore,
Scyllaque Centaurique truces umbraeque Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara vinclis,
Non ipsa Allecto, non feta furore Megaera
Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
Viperea latrans circumligat ilia cauda.
  Dextra vasta comas nemorosaque brachia fundit
Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.
Hic dirae volucres pastusque cadavere vultur
Et multus bubo ac sparsis strix sanguine pennis
Harpyiaeque fovent nidos atque omnibus haerent
109 Condensae foliis; saevit stridoribus arbor.

Has inter formas coniux Iunonis Avernae,
Suggestu residens, cognoscit crimina regum.
Stant vincti, seroque piget sub iudice culpae;
Circumerrant Furiae Poenarumque omnis imago.
Quam vellent numquam sceptris fulsisse superbis!
Insultant duro imperio non digna nec aequa
Ad superos passi manes; quaeque ante profari
Non licitum vivis, tandem permissa queruntur.
Tunc alius saevis religatur rupe catenis,
Ast alius subigit saxum contra ardua montis,
Vipereo domat hunc aeterna Megaera flagello.
Talia letiferis restant patienda tyrannis. —
Sed te maternos tempus cognoscere vultus,
Cuius prima venit non tardis passibus umbra.'
  Astabat fecunda Iovis Pomponia furto.
Namque ubi cognovit Latio surgentia bella
Poenorum Venus, insidias anteire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma. quae ni provisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc virgo accenderet aras.
Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla
Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
Sic iuvenis prior: 'O magni mihi **numinis instar**,
Cara parens, quam, te ut nobis vidisse liceret,
Optassem Stygias vel leto intrare tenebras.
L1[I] Quae sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
𝔹 Eripuit sine honore dies et funere carpsit?'
Excipit his mater: 'Nullos, o nate, labores
Mors habuit nostra; aetherio dum pondere partum
Exsolvor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Iovis Elysias deduxit ad oras
Attribuitque paris sedes, ubi magna moratur
Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.
Verum age, nate, tuos ortus, ne bella pavescas
Ulla, nec in caelum dubites te attollere factis,
Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
Sola die caperem medio cum forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligavit
Amplexus, non ille, meo veniente marito,
Assuetus facilisque mihi; tum luce corusca,
Implebat quamquam languentia lumina somnus,
Vidi, crede, Iovem. nec me mutata fefellit
Forma dei, quod, squalentem conversus in anguem,
Ingenti traxit curvata volumina gyro.
◆ Sed mihi post partum non ultra ducere vitam
Concessum. heu, quantum gemui, quod spiritus ante,
Silius Haec tibi quam noscenda darem, discessit in auras!'
Punica His alacer colla amplexu materna petebat;
Umbraque ter frustra per inane petita fefellit.
  Succedunt simulacra virum concordia, patris

108 Nunc animas tibi, quae potant oblivia, paucas
In fine enumerasse paro, et remeare tenebris.
Hic Marius — nec multa dies iam restat ituro
Aetheriam in lucem — veniet tibi origine parva
In longum imperium consul, nec Sulla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux vocat et nulli divum mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpae,
Quod reddet solus: nec tanto in nomine quisquam
Existet, Sullae qui se velit esse secundum.
Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput; ille deum gens,
Stelligerum attollens apicem, Troianus Iulo
Caesar avo; quantas moles, cum sede reclusa
Hinc tandem erumpent, terraque marique movebunt!
Heu miseri, quotiens toto pugnabitis orbe!
Nec leviora lues, quam victus, crimina victor.'
  Tum iuvenis lacrimans: 'Restare haec ordine duro
Lamentor rebus Latiis. sed luce remota
Si nulla est venia, et merito mors ipsa laborat:
Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in undis
Exuret ductor scelus, aut quae digna renatos
Ales in aeternum laniabit morsibus artus?'
'Ne metue, exclamat vates. 'non vita sequetur
Inviolata virum: patria non ossa quiescent.
Namque ubi, fractus opum, magnae certamine pugnae **L1[I]**
Pertulerit vinci turpemque orare salutem, 𝔹
Rursus bella volet Macetum instaurare sub armis.
Damnatusque doli, desertis coniuge fida
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces
Atque una profugus lustrabit caerula puppe.
8 (6C) Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
Pro! quanto levius mortalibus aegra subire
Servitia atque hiemes aestusque fugamque fretumque
Atque famem, quam posse mori! post Itala bella
Assyrio famulus regi falsusque cupiti
Ausoniae motus, dubio petet aequora velo,
Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
8 Altera servitia imbelli patietur in aevo
Et latebram munus regni. perstantibus inde
Aeneadis reddique sibi poscentibus hostem,
Pocula furtivo rapiet properata veneno
Ac tandem terras longa formidine solvet.'
  Haec vates Erebique cavis se reddidit umbris.
Tum laetus socios iuvenis portumque revisit.

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris **Aeneid**
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto **Vergil**
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram; **Aeneid**
110 multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,

Aiacisque gradum venerandaque Nestoris ora
Miratur, geminos aspectat laetus Atridas
Iamque Ithacum, corde aequantem Peleia facta.
Victuram hinc cernit Ledaei Castoris umbram,
Alternam lucem peragebat in aethere Pollux.
Sed subito vultus monstrata Lavinia traxit.
Nam virgo admonuit, tempus cognoscere manis
Femineos, ne cunctantem lux alma vocaret.
'Felix haec,' inquit, 'Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
Vis et Martigenae thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne; hirsutos cum sperneret olim
Gens vicina procos, pastori rapta marito
Intravitque casae culmique e stramine fultum
Pressit laeta torum et soceros revocavit ab armis.
Aspice Carmentis gressus. Evandria mater
Haec fuit et vestros tetigit praesaga labores.
Vis et, quos Tanaquil vultus gerat? haec quoque castae
Augurio valuit mentis venturaque dixit
Regna viro et dextros agnovit in alite divos.
Ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
Fert frontem atque oculos terrae Lucretia fixos.
Non datur, heu tibi, Roma, nec est, quod malle deceret,
Hanc laudem retinere diu. Verginia iuxta,
Cerne, cruentato vulnus sub pectore servat,
L2[O] Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
𝔹 Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
Illa est, quae Thybrim, quae fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, qualis optabat habere
Quondam Roma viros, contemptrix Cloelia sexus' —
Cum, subito aspectu turbatus, Scipio poscit,
Quae poenae causa, et qui sint in crimine manes.
Tum virgo: 'Patrios fregit quae curribus artus
Et stetit adductis super ora trementia frenis,
Tullia, non ullos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat. fornacibus atris
Fons rapidus furit atque ustas sub gurgite cautes
Egerit et scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem, quae tondetur praecordia rostro
Alitis — en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens Iovis! — hostibus arcem
Virgo, immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia et pactis reseravit claustra Sabinis.
Iuxta — nonne vides? neque enim leviora domantur
✦ Delicta — illatrat ieiunis faucibus Orthrus,
Armenti quondam custos immanis Hiberi,
Et morsu petit et polluto eviscerat ungue.
Nec par poena tamen sceleri; sacraria Vestae
Polluit, exuta sibi virginitate, sacerdos.
Sed satis haec vidisse, satis.' | Mox deinde: 'Videnti

109 (72C) Unanimique simul patrui. ruit ipse per umbram,
Oscula vana petens, iuvenis fumoque volucri
Et nebulis similes animas apprendere certat.
'Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,
Exosus Latium deus abstulit? hei mihi! nam cur
Ulla fuere adeo, quibus a te saevus abessem,
Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus vestris gens Itala passim
Dat gemitus! tumulus vobis, censente senatu,
Mavortis geminus surgit per gramina campo.'
Nec passi plura, in medio sermone loquentis
Sic adeo incipiunt. prior haec genitoris imago:
'Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces;
Dulce tamen venit ad manis, cum gloria vitae
Durat apud superos, nec edunt oblivia laudem.
Verum age, fare, decus nostrum, te quanta fatiget
Militia. heu, quotiens intrat mea pectora terror,
Cum repeto, quam saevus eas, ubi magna pericla
Contingunt tibi! per nostri, fortissime, leti
Obtestor causas, Martis moderare furori.
Sat tibi sint documenta domus! octava terebat
Arentem culmis messem crepitantibus aestas,
Ex quo cuncta mihi calcata meoque subibat
Germano devexa iugum Tartessia tellus.
Nos miserae muros et tecta renata Sagunto,
Nos dedimus Baetem nullo potare sub hoste; L2[O]
Nobis indomitus convertit terque quaterque 𝔹
Germanus terga Hannibalis. pro barbara numquam
Impolluta fides! peterem cum victor adesum
Cladibus Hasdrubalem, subito venale, cohortes
Hispanae, vulgus, Libyci quas fecerat auri
9 (7C) Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite, multum
Ditior ipse viris, spisso cirvumdedit orbe.
Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est
Illa suprema dies, et laude inclusimus aevum.'
Excipit inde suos frater coniungere casus:
'Excelsae turris post ultima rebus in artis
9 Subsidium optaram supremaque bella ciebam.
Fumantis taedas ac lata incendia passim
Et mille iniecere faces. nil nomine leti
De superis queror. haud parvo data membra sepulcro
Nostra cremaverunt in morte haerentibus armis.
Sed me luctus habet, geminae ne clade ruinae
Cesserit affusis oppressa Hispania Poenis.'
Contra quae iuvenis turbato fletibus ore:
'Di, quaeso, ut merita est, dignas pro talibus ausis
Carthago expendat poenas. sed continet acris
Pyrenes populos, qui, vestro Marte probatus,
Excepit fessos et notis Marcius armis

Successit bello. fusos quoque fama ferebat
Victores acie, atque exacta piacula caedis.'
His laeti rediere duces loca amoena piorum,
Prosequiturque oculis puer adveneratus euntis.
Iamque aderat multa vix agnoscendus in umbra
Paulus et epoto fundebat sanguine verba:
'Lux Italum, cuius spectavi Martia facta,
Multum uno maiora viro, descendere nocti
Atque habitanda semel subigit quis visere regna?'
Cui contra talis effundit: Scipio voces:
'Armipotens ductor, quam sunt tua fata per urbem
Lamentata diu! quam paene ruentia tecum
Traxisti ad Stygias Oenotria tecta tenebras.
Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
Constituit laudemque tuo quaesivit honore.'
Dumque audit lacrimans hostilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus et aegro
Absumptus Cannis stabat Servilius ore.
Appellare viros erat ardor et addere verba,
Sed raptabat amor priscos cognoscere manis.
Nunc meritum saeva Brutum immortale securi
Nomen, nunc superos aequantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non umquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet venientum et nomina pandit.
Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portae
L2[I] Reiecit, visus orbus. tulit ille ruentem
𝔹 Thybridis in ripas regem solusque revulso
Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
'Si tibi dulce virum, primo qui foedera bello
Phoenicum pepigit, vidisse: hic inclitus ille
Aequoreis victor cum classe Lutatius armis.
Si studium et saevam cognoscere Hamilcaris umbram:
Ille est — cerne procul — cui frons nec morte remissa
Irarum servat rabiem. si iungere cordi est
Colloquium: sine, gustato det sanguine vocem.
Atque ubi permissum, et sitiens se implevit imago,
Sic prior increpitat non miti Scipio vultu:
'Taliane, o fraudum genitor, sunt foedera vobis?
Aut haec Sicania pepigisti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio et, perruptis molibus, Alpis
Eluctatus adest, fervet gens Itala Marte
Barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes.'
Post quae Poenus ait: 'Decimum modo coeperat annum
◆ Excessisse puer, nostro cum bella Latinis
Concepit iussu, licitum nec fallere divos
Iuratos patri. quod si Laurentia vastat
Nunc igni regna et Phrygias res vertere tentat,
O pietas, o sancta fides, o vera propago!
Atque utinam amissum reparet decus!' Inde citato
110 (73C) Celsus abit gressu, maiorque recessit imago.
Exin designat vates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo primique petitas
Miscuerint Italis Piraeo litore leges.
Laetatur spectatque virum insatiabilis ora
Scipio et appellet cunctos, ni magna sacerdos
Admoneat turbae innumerae: 'Quot milia toto
Credis in orbe, puer, lustras dum singula visu,
Descendisse Erebo? nullo non tempore abundans
Umbrarum huc agitur torrens, vectatque capaci
Agmina mole Charon, nec sufficit improba puppis.'
Post haec, ostendens iuvenem, sic virgo profatur:
'Hic ille est, tellure vagus qui victor in omni
Cursu signa tulit, cui pervia Bactra Dahaeque,
Qui Gangen bibit et Pellaeo ponte Niphaten
Astrinxit, cui stant sacro sua moenia Nilo.'
Incipit Aeneades: 'Libyci certissima proles
Hammonis, quando exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces, similique cupidine rerum
Pectora nostra calent, quae te via, fare, superbum
Ad decus et summas laudum perduxerit arces.'
Ille sub haec: 'Turpis lenti sollertia Martis.
Audendo bella expedias. pigra extulit artis
Haud umquam sese virtus. tu magna gerendi
Praecipita tempus; mors atra impendet agenti."
Haec effatus abit. Croesi mox advolat umbra, **L2[I]**
Dives apud superos; sed mors aequarat egenis. 𝔹
Atque hic, Elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuvenis, caste cui vitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines:
'Dic, ait, 'hic quinam, virgo? nam luce refulget
10 (8C) Praecipua frons sacra viro, multaeque secuntur
Mirantes animae et laeto clamore frequentant.
Qui vultus! quam, si Stygia non esset in umbra,
Dixissem facile esse deum!' 'Non falleris, inquit
Docta comes Triviae, 'meruit deus esse videri,
Et fuit in tanto non parvum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sidera, manis
10 Et cantu Musas et Phoebum aequavit honore.
Atque haec cuncta, prius quam cerneret, ordine terris
Prodidit ac vestram tulit usque ad sidera Troiam.'
Scipio, perlustrans oculis laetantibus umbram:
'Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
Hic caneret vates, quanto maiora futuros
Facta eadem intrarent hoc,' inquit, 'teste nepotes!
Felix Aeacide, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi! crevit tua carmine virtus.'
Sed, quae tanta adeo grassantum turba, requirens,
Heroum effigies maiorisque accipit umbras.
Invicto stupet Aeacide, stupet Hectore magno

Exibat, tabulata decem cui crescere Graius
Fecerat et multas nemorum consumpserat umbras.
Armatam hinc igni pinum et devolvere saxa
Certabant calidaeque picis diffundere pestem.
Huic procul ardentem iaculatus lampada Cimber
Conicit et lateri telum exitiabile figit.
Pascitur adiutus Vulcanus turbine venti,
Gliscentemque trahens turris per viscera labem
Perque altam molem et totiens crescentia tecta,
Scandit ovans rapidusque vorat crepitantia flammis
Robora et, ingenti simul exundante vapore
Ad caelum, victor nutantia culmina lambit.
Implentur fumo et nebula caliginis atrae,
Nec cuiquam evasisse datur; **ceu fulminis ictu**
Correptae rapido in cineres abiere ruinae.
  Par contra pelago miseris fortuna carinis.
Namque ubi se propius tectis urbique tulere,
Qua portus muris pacatas applicat undas,
Improvisa novo pestis conterruit astu.
Trabs fabre teres atque, erasis undique nodis,
Navali similis malo, praefixa gerebat
Uncae tela manus; ea celso ex aggere muri
Bellantis curvi rapiebat in aera ferri
Unguibus et mediam revocata ferebat in urbem.
Nec solos vis illa viros, quin saepe triremem
L1[O] Belligerae rapuere trabes, cum desuper actum
A Incuterent puppi chalybem morsusque tenacis.
Qui, simul affixo vicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem, miserabile visu,
Per subitum rursus laxatis arte catenis
Tanta praecipitem reddebant mole profundo,
Ut totam haurirent undae cum milite puppem. 1
His super insidiis angusta foramina murus
Arte cavata dabat, per quae clam fundere tela
Tutum erat, opposito mittentibus aggere valli.
Nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem
Spicula ab hoste via vicibus contorta redirent.
◆ Calliditas Graia atque astus pollentior armis
Marcellum tantasque minas terraque marique 1
Arcebat; stabatque ingens ad moenia bellum.
  Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
Nudus opum, sed cui caelum terraeque paterent.
Ille, novus pluvias Titan ut proderet ortu
Fuscatis tristis radiis; ille, haereat anne
Pendeat instabilis tellus; cur foedere certo
Hunc affusa globum Tethys circumliget undis,
Noverat atque una pelagi lunaeque labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet aestus.
Non illum mundi numerasse capacis harenas

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 14

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 688 lines 2.0
A 2L 1-350
B 2L 351-688

PRINT 2-SIDED: **113** to **120**

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

FLECTITE nunc vestros, Heliconis numina, cantus
Ortygiae pelagus Siculique ad litoris urbes.
Muneris hic vestri labor est, modo Daunia regna
Aeneadum, modo Sicanios accedere portus,
Aut Macetum lustrare domos et Achaica rura,
Aut vaga Sardoo vestigia tingere fluctu,
Vel Tyriae quondam regnata mapalia genti,
Extremumve diem et terrarum invisere metas.
Sic poscit sparsis Mavors agitatus in oris.
Ergo age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur.
Ausoniae pars magna iacet Trinacria tellus,
Ut semel expugnante Noto et vastantibus undis
Accepit freta, caeruleo propulsa tridente.
Namque per occultum caeca, ui turbinis olim
Impactum pelagus laceratae viscera terrae
Discidit et, medio perrumpens arva profundo,
Cum populis pariter convulsis transtulit urbes.
Ex illo, servans rapidus divortia, Nereus
Saevo dividuos coniungi pernegat aestu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terrae,
Latratus fama est — sic arta intervenit unda —
Et matutinos volucrum tramittere cantus.
Multa solo virtus: iam reddere foenus aratris,
Iam montis umbrare olea, dare nomina Baccho
Cornipedemque citum lituis generasse ferendis,
L1[I] Nectare Cecropias Hyblaeo accedere ceras.
𝔸 Hic et Paeonios arcano sulphure fontis,
Hic Phoebo digna et Musis venerabere vatum
Ora excellentum, sacras qui carmine silvas,
Quique Syracosia resonant Helicona camena.
Promptae gens linguae; ast eadem, cum bella cieret,
Portus aequoreis sueta insignire trophaeis.
Post dirum Antiphatae sceptrum et Cyclopia regna
Vomere verterunt primum nova rura Sicano:
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio terrae imposuere vacanti.
Mox Ligurum pubes Siculo ductore novavit
◆ Possessis bello mutata vocabula regnis.
Nec Cres dedecori fuit accola: duxerat actos
Moenibus e centum non fausta ad proelia Minos,
Daedaleam repetens poenam. qui fraude nefanda
Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras
Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
Bellandi studio Siculis subsedit in oris.
Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes
Troianusque Helymus, structis qui pube secuta
In longum ex sese donarunt nomina muris.
Nec Zanclaea gerunt obscuram moenia famam,
Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
Sed decus Hennaeis haud ullum pulchrius oris,

112 (74C) Lanigera Melite et litus piscosa Calacte,
Quaeque procelloso Cephaloedias ora profundo
Caeruleis horret campis pascentia cete,
Et qui correptas sorbentem verticis haustu
Atque iterum e fundo iaculantem ad sidera puppis
Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
Haec Latium manus et Laurentia signa fovebat.
Cetera Elissaeis aderat gens Sicana votis.
Mille Agathyrna dedit perflataque Trogilos Austris,
Mille Thoanteae sede Phacelina Dianae.
Tergemino venit numero fecunda Panhormos,
Seu silvis sectere feras, seu retibus aequor
Verrere, seu caelo libeat traxisse volucrem.
Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederunt, non frondosis Morgentia campis
Abstinuit Marte infido; comitata Menaeis
Venit Amastra viris et parvo nomine Tisse
Et Netum et Mutyce pubesque liquentis Achaeti.
Sidonios Drepane atque undae clamosus Helorus
Et mox servili vastata Triocala bello,
Sidonios Arbela ferox et celsus Ietas
Et bellare Tabas docilis Cossyraque parva
Nec maior Mazara iunctae concordibus ausis
Iuvere et strato Gaulum spectabile ponto,
Cum sonat alcyones cantu nidosque natantis
Immota gestat, sopitis fluctibus, unda. L1[I]
Ipsa Syracusae patulos urbs inclita muros 𝔸
Milite collecto variisque impleverat armis.
Ductores facilem impelli laetamque tumultus
Vaniloquo plebem furiabant insuper ore:
Numquam hoste intratos muros et quattuor arces;
2 (1C) Et Salaminiacis quantam Eoisque trophaeis
Ingenio portus urbs invia fecerit umbram,
Spectatum proavis: ter centum ante ora triremes
Unum naufragium, mersasque impune profundo
Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres,
Poeni matre genus; sed quos, sub crimine pulsus
2 Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum
Astus miscebant Tyrios levitate Sicana.
Quae cernens ductor, postquam immedicabile visum
Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
Testatus divos Siculorum amnesque lacusque
Et fontis. Arethusa, tuos, ad bella vocari
Invitum; quae sponte diu non sumpserit, hostem
Induere arma sibi: telorum turbine vasto
Aggreditur muros atque armis intonat urbi.
Par omnis simul ira rapit; certantque ruuntque.
Turris, multiplici surgens ad sidera tecto,

Et, iusti quondam portus, nunc litore solo
Subsidium infidum fugientibus aequora, Mylae.
Necnon altus Eryx, necnon e vertice celso
Centuripae largoque virens Entella Lyaeo,
Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestae.
Non Thapsos, non e tumulis glacialibus Acrae
Defuerunt; Agyrina manus geminoque Lacone
Tyndaris attollens sese affluit. altus equorum
Mille rapit turmam atque hinnitibus aera flammat,
Pulveream volvens Agragas ad inania nubem.
Ductor Grosphus erat, cuius caelata gerebat
Taurum parma trucem, poenae monimenta vetustae.
Ille, ubi torreret subiectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus; actaque veras
Credere erat stabulis armenta effundere voces.
Haud impune quidem; nam dirae conditor artis
Ipse suo moriens immugit flebile tauro.
Venit, ab amne trahens nomen, Gela; venit Halaesa
Et, qui praesenti domitant periura, Palici,
Pectora supplicio; Troianaque venit Acesta;
Quique per Aetnaeos Acis petit aequora fines
Et dulci gratam Nereida perluit unda.
Aemulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,
Dum fugit agrestem violenti pectoris iram,
In tenuis liquefactus aquas evasit et hostem
L2[O] Et tibi victricem, Galatea, immiscuit undam.
𝔸 Necnon qui potant Hypsamque Alabimque sonoros
Et perlucentem splendenti gurgite Achaten;
Qui fontis, vage Chrysa, tuos et pauperis alvei
Hipparim ac facilem superari gurgite parco
Pantagian rapidique colunt vada flava Symaethi.
Litora Thermarum, prisca dotata camena,
Armavere suos, qua mergitur Himera ponto
Aeolio. nam dividuas se scindit in oras;
Nec minus occasus petit incita, quam petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit divortia fontis,
Quo mons Sicania non surgit ditior umbrae.
◆ Henna deum lucis sacras dedit ardua dextras.
Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
Caecum iter ad manis tenebroso limite pandit,
Qua novus ignotas Hymenaeus venit in oras:
Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine, rector
Ausus adire diem, maestoque Acheronte relicto,
Egit in illicitas currum per inania terras.
Tum rapta praeceps Hennaea virgine flexit
Attonitos caeli visus lucemque paventis
In Styga rursus equos et praedam condidit umbris.
Romanos Petraea duces, Romana petivit
Foedera Callipolis lapidosique Engyon arvi,
Hadranum Ergetiumque simul telaque superba

113 (75C)

Silius
Punica

Quam quae Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo
Et multum ante alias Ephyraeis fulget alumnis.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alpheon, sacrae portantem signa coronae.
At non aequus amat Trinacria Mulciber antra.
Nam Lipare, vastis subter depasta caminis,
Sulphureum vomit exeso de vertice fumum.
Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignis
Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem,
Murmure per caecos tonat irrequieta fragoris
Nocte dieque simul. fonte e Phlegethontis ut atro
Flammarum exundat torrens piceaque procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.
Sed quamquam largo flammarum exaestuet intus
Turbine, et assidue subnascens profluat ignis,
Summo cana iugo cohibet, mirabile dictu,
Vicinam flammis glaciem, aeternoque rigore
Ardentes horrent scopuli; stat vertice celsi
Collis hiems, calidamque nivem tegit atra favilla.
Quid referam Aeolio regnatas nomine terras?
Ventorumque domos atque addita claustra procellis?
Hic versi penitus Pelopea ad regna Pachyni
Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
Hic, contra Libyamque situm Caurosque furentis,
Cernit devexas Lilybaeon nobile chelas.
At, qua diversi lateris frons tertia terrae L2[O]
Vergit in Italiam prolato ad litora dorso, 𝔸
Celsus harenosa tollit se mole Pelorus.
His longo mitis placide dominator in aevo
Praefuerat terris Hieron, tractare sereno
Imperio vulgum pollens et pectora nullo
3 (2C) Parentum exagitare metu, pactamque per aras
Haud facilis temerare fidem, socialia iura
Ausoniis multos servarat casta per annos.
Verum, ubi fata virum fragili solvere senecta,
Primaevo cessit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos accepit regia mores.
Namque, bis octonis nondum rex praeditus annis,
3 Caligare alto in solio nec pondera regni
Posse pati et nimium fluxis confidere rebus.
Iamque brevi nullum, delicta tuentibus armis,
Fas notum ignotumque nefas; vilissima regi
Cura pudor. tam praecipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos proavique superbum
Aeacidae genus atque aeternus carmine Achilles.
Ergo ardor subitus Poenorum incepta fovendi;
Nec sceleri mora: iam iungit nova foedera, pacto,
Cederet ut Siculis victor Sidonius oris.
Sed stabant Poenae, tumulumque negabat Erinnys,
Qua modo pactus erat socium non cernere, terra.

Saevos namque pati fastus iuvenemque cruento
Flagrantem luxu et miscentem turpia diris
Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
Iurati obtruncant; nec iam modus ensibus: addunt
Femineam caedem atque insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro. nova saevit in armis
Libertas iactatque iugum. pars Punica castra,
Pars Italos et nota volunt; nec turba furentum
Defit, quae neutro sociari foedere malit.
  Tali Trinacriae motu rebusque Sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore —
Tertia nam Latios renovarat purpura fasces —
Marcellus classem Zanclaeis appulit oris.
Atque ubi cuncta viro caedesque exposta tyranni
Ambiguaeque hominum mentes, Carthaginis arma
Quos teneant et quanta locos, quod vulgus amicum
Duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
Concipiat perstetque suas non pandere portas:
Incumbit bello ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore pestem.
Non aliter Boreas, Rhodopes a vertice praeceps
Cum sese immisit decimoque volumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Eiecti maris et stridentibus affremit alis.
Prima Leontinos vastarunt proelia campos,
L2[I] Regnatam diro quondam Laestrygone terram.
𝔸 Instabat ductor, cui tarde vincere Graias
Par erat ac vinci turmas. ruit aequore toto
— Femineum credas maribus concurrere vulgum —
Et Cereri placitos fecundat sanguine campos.
Sternuntur passim; pedibusque evadere letum
Eripuit rapidus Mavors. nam ut cuique salutem
Promisit fuga, praeveniens dux occupat ense.
'Ite, gregem metite imbellem ac succidite ferro,'
Clamat, cunctantis urgens umbone catervas,
'Pigro luctandi studio certamen in umbra
Molle pati docta et gaudens splendescere olivo,
◆ Stat, mediocre decus vincentum, ignava iuventus.
Haec laus sola datur, si viso vincitis hoste.'
Ingruit, audito ductore, exercitus omnis;
Solaque, quod superest, secum certamina norunt,
Quis dextra antistet spoliisque excellat opimis.
Euboici non, per scopulos illisa Caphareo,
Euripi magis unda furit, pontumve sonantem
Eicit angusto violentius ore Propontis;
Nec fervet maiore fretum rapiturque tumultu,
Quod ferit Herculeas extremo sole columnas.
  Mite tamen dextrae decus inter proelia tanta
Enituit fama. miles Tyrrhenus, Asilo
Nomen erat, captus quondam ad Thrasymenna fluenta,
114 (76C) Servitium facile et dominantis mollia iussa
Expertus Beryae, patrias remearat ad oras
Sponte faventis eri; repetitisque impiger armis
Tum veteres Siculo casus Mavorte piabat.
Atque is, dum medios inter fera proelia miscet,
Illatus Beryae, cui, pacta ad regia misso
Poenorum a populis sociataque bella gerenti,
Aerato cassis munimine clauserat ora,
Invadit ferro iuvenem trepideque ferentem
Instabilis retro gressus prosternit harena.
At miser, audita victoris voce, trementem
Cunctantemque animam Stygia ceu sede reducens,
Cassidis a mento malefidae vincula rumpit
Iungebatque preces atque addere verba parabat.
Sed, subito aspectu et noto conterritus ore,
Tyrrhenus ferrumque manu revocavit et ultro
Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
'Ne, quaeso, supplex lucem dubiusque precare;
Fas hostem servare mihi. multo optimus ille
Militiae, cui postremum est primumque, tueri
Inter bella fidem: tu letum evadere nobis
Das prior et servas nondum servatus ab hoste.
Haud equidem dignum memet, quae tristia vidi,
Abnuerim dignumque iterum in peiora revolvi,
Si tibi per medios ignis mediosque per ensis
Non dederit mea dextra viam.' Sic fatur et ultro L2[I]
Attollit vitaque exaequat munera vitae. 𝔸
  At, compos Sicula primum certaminis ora
Coepti, Marcellus victricia signa, quieto
Agmine progrediens, Ephyraea ad moenia vertit.
Inde Syracosias castris circumdedit arces.
4 (3C) Sed ferri languebat amor. sedare monendo
Pectora caeca virum atque iras evellere havebat.
Nec, renuant si forte sibi et si mitia malle
Credant esse metum, laxis servatur omissa
Obsidio claustris; quin contra intentior ipse
Invigilat cautis, frontem imperterritus, armis
Et struit arcana necopina pericula cura.
4 Haud secus Eridani stagnis ripave Caystri
Innatat albus olor pronoque immobile corpus
Dat fluvio et pedibus tacitas eremigat undas.
  Interea, dum incerta labat sententia clausis,
Exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
Incumbens Messena freto minimumque revulsa
Discreta Italia atque Osco memorabilis ortu;
Tum Catane, nimium ardenti vicina Typhoeo
Et generasse pios quondam celeberrima fratres,
Et, cui non licitum fatis, Camarina, moveri.
Tum, quae nectareis vocat ad certamen Hymetton,
Audax Hybla, favis, palmaque arbusta Selinus

Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Vergil ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
Aeneid quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
  Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
L1[O] nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
𝔹 Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
1.50 Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
1.62 imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.

115 Una fides; puppis etiam constructaque saxa
Feminea traxisse ferunt contra ardua dextra. Silius
  Hic dum Italum ductorem astu Teucrosque fatigat, Punica
Adnabat centum late Sidonia velis
Classis subsidio et scindebat caerula rostris.
Erigitur subitas in spes Arethusia proles
Adiungitque suas, portu progressa, carinas.
Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat mersisque celer fodit aequora remis.
Verberibus torsere fretum; salis icta frequenti
Albescit pulsu facies, perque aequora late
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago; ac Neptunia regna
Tempestate nova trepidant. tum vocibus aequor
Personat, et clamat scopulis clamoris imago.
Ac iam diffusus vacua bellator in unda
Cornibus ambierat patulos ad proelia fluctus,
Navali claudens umentem indagine campum.
Ac simili curvata sinu diversa ruebat
Classis et artabat lunato caerula gyro.
Nec mora: terrificis saevae stridoribus aeris,
Per vacuum late cantu resonante profundum,
Incubuere tubae, quis excitus aequore Triton
Expavit tortae certantia murmura conchae.
Vix meminere maris; tam vasto ad proelia nisu
Incumbunt proni positisque in margine puppis L1[O]
Extremae plantis nutantes spicula torquent. 𝔹
Sternitur effusis pelagi media area telis,
Celsaque anhelatis exurgens ictibus alnus
Caerula nigranti findit spumantia sulco.
  Ast aliae latere atque incussi roboris ictu
Detergent remos; aliae per viscera pinus
Tramissis ipso retinentur vulnere rostris,
Quo retinent. medias inter sublimior ibat
Terribilis visu puppis, qua nulla per omne
Egressa est Libycis maior navalibus aevum.
Sed quater haec centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, veloque superba capaci
Cum rapidum hauriret Borean et cornibus omnis
Colligeret flatus, lento se robore agebat,
Intraret fluctus solis ceu pulsa lacertis.
Procurrunt levitate agili docilesque regentis
Audivisse manum Latio cum milite puppes.
  Has ut per laevum venientis aequor Himilco
In latus obliquas iussamque incurrere proram
Conspexit, propere divis in vota vocatis
Aequoris, intento volucrem de more sagittam
Assignat nervo; utque oculis libravit in hostem
Et calamo monstravit iter, divsersa relaxans
117 Brachia, deduxit vultu comitante per auras **14**.400

In vulnus telum ac residentis puppe magistri
Affixit plectro dextram; nec deinde regenda
Puppe manus valuit, flectenti immortua clavo.
Dumque ad opem accurrit **ceu capta navita puppe**,
Ecce iterum fatoque pari nervoque sagitta,
In medium perlapsa globum, transverberat ictu
Orba gubernacli subeuntem munera Taurum.
Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
Lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
Numen erat celsae puppis Lucrina Dione.
Sed superingestis propior quia subdita telis
Bella capessebat, media subsedit in unda
Divisitque fretum. clamantum spumeus ora
Nereus implet aquis, palmaeque, trahente profundo,
Luctantum frustra summis in fluctibus extant.
Hic, audax ira, magno per caerula saltu
Corbulo transgressus — nam textam robore turrim
Appulerant nexae ferri compage triremes —
Evadit tabulata super flammaque comantem
Multifida pinum celso de culmine quassat.
Inde atros alacer pastosque bitumine torquet,
Ammentante Noto, Poenorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis Vulcania passim
Atque implet dispersa foros; trepidatur omisso
Summis remigio; sed enim tam rebus in artis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
At rapidus fervor, per pinguis unguine taedas
Illapsus, flammis victricibus insonat alveo.
Qua nondum tamen intulerat vim Dardana lampas,
Parcebatque vapor, saxorum grandine dirus
Arcebat fatumque ratis retinebat Himilco.
Hic miser, igniferam dum ventilat aere pinum,
Murali saxo per lubrica sanguine transtra
Volvitur in fluctus, Lycchaei vulnere, Cydnus.
Fax nidore gravi foedavit comminus auras,
Ambusto instridens pelago. ferus inde citatum
Missile adorata contorquet Sabratha puppe —
Hammon numen erat Libycae gentile carinae
Cornigeraque sedens spectabat caerula fronte —:
'Fer, pater, afflictis, fer,' ait, 'Garamantice vates,
Rebus opem inque Italos da certa effundere tela.'
Has inter voces tremulo venit agmine cornus
Et Neptunicolae transverberat ora Telonis.
Urgebant nihilo levius iam in limine mortis,
Quos fuga praecipitis partem glomerarat in unam
Puppis, adhuc vacuam taedae; sed, proxima cursu
Fulmineo populatus, inevitabilis ardor
Correptam flammis involuit ovantibus alnum.
Primus, ope aequorei funis delapsus in undas,
Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber aestus,

Silius Punica

Perdidit, aut Libya quae sunt advecta subacta?
Hic Agathocleis sedes ornata trophaeis;
Hic mites Hieronis opes; hic sancta vetustas
Artificum manibus. non usquam clarior illo
Gloria picturae saeclo; non aera iuvabat.
Ascire ex Ephyre; fulvo certaverit auro
Vestis, spirantis referens subtemine vultus,
Quae radio caelat Babylon, vel murice picto
Laeta Tyros, quaeque Attalicis variata per artem
Aulaeis scribuntur acu aut Memphitide tela.
Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
Quis gemma quaesitus honos, simulacra deorum
Numen ab arte datum servantia; munera rubri
Praeterea ponti depexaque vellera ramis,
Femineus labor. | His tectis opibusque potitus
Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
Inque suo positum nutu, stent moenia regum,
An nullos oriens videat lux crastina muros,
Ingemuit nimio iuris tantumque licere
Horruit et, propere revocata militis ira,
Iussit stare domos, indulgens templa vetustis
Incolere atque habitare deis. sic parcere victis
Pro praeda fuit, et sese contenta nec ullo
Sanguine pollutis plausit Victoria pennis.
Tu quoque ductoris lacrimas, memorande, tulisti,
Defensor patriae, meditantem in pulvere formas
Nec turbatum animi tanta feriente ruina.
Ast reliquum vulgus, resoluta in gandia mente,
Certarunt victi victoribus. aemulus ipse
Ingenii superum, servando condidit urbem.
Ergo extat saeclis stabitque insigne trophaeum
Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi! si, quondam ut bella solebant,
Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret urbes.
At, ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo,
Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
Nudassent avidae terrasque fretumque rapinae.

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,

Vergil Aeneid

Aspera pulmonem tussis quatit, et per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina, ferre gravem vix sufficientia lucem,
Unca nare iacent, saniesque immixta cruore
Expuitur, membrisque cutis tegit ossa peresis.
Heu dolor! insignis notis bellator in armis
Ignavo rapitur leto. iactantur in ignem
Dona superba virum, multo Mavorte parata.
Succubuit medicina malis. cumulantur acervo
Labentum et magno cineres sese aggere tollunt.
Passim etiam deserta iacent inhumataque late
Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens Acherusia pestis
Nec leviore quatit Trinacria moenia luctu
Poenorumque parem castris fert atra laborem.
Aequato par exitio et communis ubique
Ira deum atque eadem leti versatur imago.
  Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum,
Incolumi ductore, viros, cladem que rependit
Unum inter strages tutum caput. ut gravis ergo
Primum letiferos repressit Sirius aestus,
Et minuere avidae mortis contagia pestes:
Ceu, sidente Noto cum se maria alta reponunt,
Propulsa invadit piscator caerula cumba:
Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat
L2[O] Marcellus pubem, lustratis rite maniplis.
𝔹 Circumstant alacres signa auditisque tubarum
Respirant laeti clangoribus. itur in hostem;
Et, si fata ferant, iuvat inter proelia ferro
Posse mori. socium miseret, qui sorte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Illaudatam animam. tumulos inhonoraque busta
Respiciunt et vel nullo iacuisse sepulcro,
Quam debellari morbis, placet. ardua primus
Ad muros dux signa rapit. tenuata iacendo
Et macie in galeis abscondunt ora, malusque,
Ne sit spes hosti, velatur casside pallor.
◆ Infundunt rapidum convulsis moenibus agmen
Condensique ruunt: tot bellis invia tecta
Totque uno introitu capiuntur militis arces.
  Totum, qua vehitur Titan, non ulla per orbem
Tum sese Isthmiacis aequassent oppida tectis.
Tot delubra deum totque intra moenia portus,
Adde fora et celsis suggesta theatra columnis
Certantisque mari moles, adde ordine longo
Innumeras spatioque domos, aequare superbas
Rura. quid, inclusos porrecto limite longis
Porticibus sacros iuvenum certamine lucos?
Quid tot captivis fulgentia culmina rostris?
Armaque fixa deis? aut quae Marathonius hostis

117 (77C) Ambustus socium remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
Desertam ductore ratem. bonus ille per artem
Crudo luctari pelago atque exire procellas.
Idem, quid Boreas, quid vellet crastinus Auster,
Anteibat; nec pervigilem tu fallere vultum,
Obscuro quamvis cursu, Cynosura, valeres.
Is, postquam adversis nullus modus: ‘Accipe nostrum,
Hammon, sanguinem,’ ait, ‘spectator cladis iniquae.’
Atque, acto in pectus gladio, dextra inde cruorem
Excipit et large sacra inter cornua fundit.
  Hos inter Daphnis, deductum ab origine nomen
Antiqua, fuit infelix, cui linquere saltus
Et mutare casas infido marmore visum.
At princeps generis quanto maiora paravit
Intra pastorem sibi nomina: Daphnin amarunt
Sicelides Musae; dexter donavit avena
Phoebus Castalia et iussit, proiectus in herba
Si quando caneret, laetos per prata, per arva
Ad Daphnin properare greges rivosque silere.
Ille ubi, septena modulatus harundine carmen,
Mulcebat silvas, non umquam tempore eodem
Siren assuetos effudit in aequore cantus;
Scyllaei tacuere canes; stetit atra Charybdis;
Et laetus scopulis audivit iubila Cyclops.
Progeniem hauserunt et nomen amabile flammae. L2[O]
  Innatat ecce super transtris fumantibus asper 𝔹
Ornytos ac longam sibimet facit aequore mortem,
Qualis Oiliades, fulmen iaculante Minerva,
Surgentis domuit fluctus ardentibus ulnis.
Transigitur valida medius, dum se allevat, alni
7 (4C) Cuspide Marmarides Sciron. pars subnatat unda
Membrorum, pars extat aquis; totumque per aequor
Portatur, rigido, miserandum, immortua rostro.
Accelerant puppes utrimque atque ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
Ipse adeo senis ductor Rhoeteius ibat
Pulsibus et valido superabat remige ventos.
7 Quam rapidis puppem manibus frenare Lilaeus
Dum tentat, saeva truncatur membra bipenni,
Ac fert haerentis trabibus ratis incita palmas.
  Sicania Aeoliden portabant transtra Podaetum.
Hic, aevo quamquam nondum excessisset ephebos —
Seu laevi traxere dei, seu fervida corda
Nec sat maturus laudum bellique cupido —
Arma puer niveis aptarat picta lacertis
Et freta gaudebat celsa turbare Chimaera.
Iamque super Rutula, super et Garamantide pinu
Ibat ovans, melior remo meliorque sagitta;
Et iam turrigerum demerserat aequore Nessum;

Heu puero malesuada rudi nova gloria pugnae!
Dum cristam galeae trucis exuviasque precatur
De duce Marcello superos temerarius, hasta
Excepit raptim vulnus letale remissa.
Pro qualis! seu splendentem sub sidera nisu
Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
Surgeret, aligeras ferret seu pulvere plantas
Vix tacto, vel dimensi spatia improba campi
Transiret velox saltu, decuere labores.
Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis. cur facta, puer, maiora petebas?
Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
Fleverunt freta, fleverunt Cyclopia saxa
Et Cyane et Anapus et Ortygie Arethusa.

Parte alia Perseus — puppem hanc Tiberinus agebat —
Quaque vehebatur Crantor Sidonius, Io
Concurrunt. iniecta ligant hinc vincula ferri
Atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexae.
Nec iaculo aut longe certatur harundine fusa,
Comminus et gladio terrestria proelia miscent.
Perrumpunt Itali, qua caedes prima reclusit
Monstravitque viam; vasta sed mole catenas
Hortatur socios et vincla abrumpere ferri
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
L2[I] Avehere et paribus pelago diducere ab armis:
𝔹 Aetnaeo Polyphemus erat nutritus in antro
Atque inde antiquae nomen feritatis amabat;
Ubera praebuerat parvo ‘lupa; corporis alti
Terribilis moles, mens aspera, vultus in ira
Semper et ad caedes Cyclopia corde libido.
Isque relaxatis membrorum pondere vinclis
Impulerat puppim et mergebat gurgite tonsas
Duxissetque ratem, pressa Latronius hasta
Ni propere duro nitentem exurgere velox
Affixet transtro. vix morte incepta remittit;
Namque manus servat dum suetos languida ductus,
◆ Ignavum summo traxit super aequore remum.

Perculsi cuneo Poeni densentur in unum,
Quod caret hoste, latus, subito cum pondere victus,
Insiliente mari, submergitur alveus undis.
Scuta virum cristaeque et inerti spicula ferro
Tutelaeque deum fluitant. hic robore fracto
Pugnat inops chalybis seseque in proelia rursus
Armat naufragio; remis male fervidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo
Nautarum interdum convulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis aut frangendae in vulnera prorae
Parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare. mox sua ponto
118 (78C) Singultante anima propulsa refunditur unda.
Nec desunt, qui correptos complexibus artis
Immergant pelago et, iaculis cessantibus, hostem
Morte sua perimant. remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
Haurit sanguineus contorta cadavera vertex.
Hinc clamor, gemitus illinc mortesque fugaeque
Remorumgue fragor flictuque sonantia rostra.
Perfusum bello fervet mare; fessus acerbis
Terga fuga celeri Libyae convertit ad oras,
Exigua sese furatus Himilco carina.

Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
Et iam captivae vinclis ad litora longo
Ordine ducuntur puppes. flagrantibus alto
Stant aliae taedis. splendet lucente profundo
Mulciber, et tremula vibratur imagine pontus.
Ardet nota fretis Cyane pennataque Siren.
Ardet et Europe, nivei sub imagine tauri
Vecta Iovi ac prenso tramittens aequora cornu;
Et quae, fusa comas, curvum per caerula piscem
Nereis umenti moderatur roscida freno.
Uritur undivagus Python et corniger Hammon
Et, quae Sidonios vultus portabat Elissae,
Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
At vinclis trahitur cognata in litora Anapus
Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas. L2[I]
Ducitur et Libyae puppis signata figuram 𝔹
Et Triton captivus et ardua rupibus Aetne,
Spirantis rogus Enceladi, Cadmeaque Sidon.

Nec mora, quin trepidos hac clade irrumpere muros
Signaque ferre deum templis iam iamque fuisset,
8 (5C) Ni subito importuna lues inimicaque pestis,
Invidia divum pelagique labore parata,
Polluto miseris rapuisset gaudia caelo.
Criniger aestiferis Titan fervoribus auras
Et patulam Cyanen lateque palustribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti opplevit odore
Temporaque autumni, laetis florentia donis,
8 Foedavit rapidoque accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aer;
Squalebat tellus, vitiato fervida dorso;
Nec victum dabat aut ullas languentibus umbras.
Atque ater picea vapor expirabat in aethra.
Vim primi sensere canes. mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente volucris;
Inde ferae silvis sterni; tum serpere labes
Tartarea atque haustis populari castra maniplis.
Arebat lingua, et gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo; descendere fauces
Abnuerant siccae iussorum alimenta ciborum.

Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undae.
 Iamque, hieme affecta, mitescere coeperat annus.
 Inde, iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas Alpis ac pervia montis
Ardua et Herculeae quaerit vestigia plantae
Germanique vias divinis comparat ausis.
  Ut uero ventum in culmen, castrisque resedit
Hannibalis: ‘Quos Roma,’ inquit, ‘quos altius, oro,
Attollit muros, qui post haec moenia fratri
Victa meo stent incolumes? sit gloria dextrae
Felix tanta precor; neve usque ad sidera adisse
Invideat laevus nobis deus.’ Agmine celso
Inde alacer, qua munitum declivis ab alto
Agger monstrat iter, properatis devolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli;
Nunc geminum Hannibalem, nune iactant bina coire
Hinc atque hinc castra, et pastos per prospera bella
Sanguine ductores Italo coniungere Martem
Et duplicare acies; venturum ad moenia cursu
Hostem praecipiti et visurum haerentia porta
Spicula, Elissaeis nuper contorta lacertis.
  His super infrendens sic secum Oenotria Tellus:
◆ ‘Tantone, heu superi! spernor contempta furore
Sidoniae gentis, quae quondam sceptra timentem
Nati Saturnum nostris considere in oris
L1[O] Et regnare dedi? decima haec iam vertitur aestas,
A Ex quo proterimur; iuvenis, cui sola supersunt
In superos bella, extremo de litore rapta
Intulit arma mihi temeratisque Alpibus ardens
In nostros descendit agros. quot corpora texi
Caesorum, stratis totiens deformis alumnis!
Nulla mihi floret bacis felicibus arbor;
Immatura seges rapido succiditur ense;
Culmina villarum nostrum delapsa feruntur
In gremium foedantque suis mea regna ruinis.
Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,
Perpetiar, miseras quaerentem exurere belli
Reliquias? tum me scindat vagus Afer aratro,
Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
Ni cuncta, exultant quae latis agmina campis,
Uno condiderim tumulo.’ Dum talia versat,
Et thalamos claudit Nox atra deumque hominumque,
Tendit Amyclaei praeceps ad castra nepotis.
Is tum Lucanis cohibentem finibus arma
Poenum vicini servabat caespite valli.
Hic iuvenem aggreditur Latiae telluris imago:
‘Clausorum decus atque erepto maxima Romae
Spes Nero Marcello, rumpe atque expelle quietem.
Magnum aliquid tibi, si patriae vis addere fata,
Audendum est, quod, depulso quoque moenibus hoste,

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 15

PRIMUS AB ORIS:
FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 823 lines 2.0
A **3L** 1-350
B **3L** 351-823

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT 2-SIDED:
121 to **130**

At nova Romuleum carpebat cura senatum, 120 (79C)
Quis trepidas gentes Martemque subiret Hiberum,
Attritis rebus. geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.
Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges
Concedat tellus propioraque bella pavescat.
Anxia turba patrum quasso medicamina maesti
Imperio circumspectant divosque precantur,
Qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuvenem, patrios patrvique piare
Optantem manis, tristi conterrita luctu
Et reputans annos cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum ac flagret meliore Gradivo.
Nec promptum teneris immania bella lacertis
Moliri regimenque rudi deposcere in aevo.
Has, lauri residens iuvenis viridante sub umbra,
Aedibus extremis voluebat pectore curas,
Cum subito assistunt, dextra laevaque per auras
Allapsae, haud paulum mortali maior imago,
Hinc Virtus, illinc virtuti inimica Voluptas.
Altera Achaemenium spirabat vertice odorem,
Ambrosias diffusa comas et veste refulgens,
Ostrum qua fulvo Tyrium suffuderat auro;
L1[I] Fronte decor quaesitus acu, lascivaque crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas.
Alterius dispar habitus: frons hirta nec umquam
Composita mutata coma; stans vultus, et ore
Incessuque viro propior laetique pudoris,
Celsa humeros niveae fulgebat stamine pallae.
Occupat inde prior, promissis fisa, Voluptas: 2 (1C)
'Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
Florem aevi? Cannaene tibi graviorque palude
Maeonius Stygia lacus excessere Padusque?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Tune etiam tentare paras Atlantica regna
Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
Desine et armisonae caput obiectare procellae. 2
Ni fugis hos ritus, Virtus te saeva iubebit
Per medias volitare acies mediosque per ignis.
Haec patrem patruumque tuos, haec prodiga Paulum,
Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas,
Dum cineri titulum memorandaque nomina bustis
Praetendit nec sensurae, quod gesserit, umbrae.
At si me comitere, puer, non limite duro
Iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
Haud umquam trepidos abrumpet bucina somnos;
Non glaciem Arctoam, non experiere furentis
Ardorem Cancri nec mensas saepe cruento

Te quoque Pyrenes vidit conterrita tellus
Permixtum Poenis et vix credenda furentem,
Magnum Dardaniae, Laeli, decus, omnia felix
Cui natura dedit, nullo renuente deorum.
Ille foro auditus, cum dulcia solverat ora,
Aequabat Pyliae Neleia mella senectae.
Ille, ubi suspensi patres, et curia vocem
Posceret, ut cantu, ducebat corda senatus.
Idem, cum subitum campo perstrinxerat auris
Murmur triste tubae, tanto fervore ruebat
In pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret
Bella: nihil vitae peragi sine laude placebat.
Tunc et furtiva tractantem proelia luce
Deiecit Galam; sacris Carthaginis illum
Supposito mater partu subduxerat olim,
Sed stant nulla diu deceptis gaudia divis.
Tunc Alabim, Murrum atque Dracen demisit ad umbras,
Femineo clamore Dracen extrema rogantem;
Huius cervicem gladio inter verba precesque
Amputat. absciso durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
Frondosi collis latebras ac saxa capessit
Avia, nec caedes extremave damna movebant
Agminis. Italiam profugus spectabat et Alpis,
Praemia magna fugae. tacitum dat tessera signum:
Dimissa in collis pugna silvasque ferantur L1[I]
Dispersi et summam, quicumque evaserit, arcem
Pyrenes culmenque petat. tum primus, honore
Armorum exuto et parma celatus Hibera,
In montis abit atque volens palantia linquit
Agmina. desertis Latius victricia signa
Immittit miles castris. non urbe recepta
Plus ulla partum praedae tenuitque moratas
A caede, ut Libycus ductor providerat, iras.
Fluminei veluti deprensus gurgitis undis,
Avulsa parte inguinibus causaque pericli,
Enatat intento praedae fiber avius hoste.
Impiger occultis Poenus postquam abditur umbris,
Saxosae fidens silvae, maiora petuntur
Rursus bella retro et superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clipeum cum carmine figunt:
HASDRUBALIS SPOLIUM GRADIVO SCIPIO VICTOR.
Terrore interea posito trans ardua montis
Bebrycia populos armabat Poenus in aula,
Mercandi dextras largus belloque parata
Prodigere in bellum facilis. praemissa ferocis
Augebant animos argenti pondera et auri,
Parta metalliferis longo discrimine terris.
Hinc nova complerunt haud tardo milite castra
Venales animae, Rhodani qui gurgite gaudent,

Per subitum raptae pernix victoria late
Terruerat gentes. ducibus spes una salutis,
Si socias iungant vires. ingentibus orsum
Auspiciis iuvenem, ceu patria gestet in armis
Fulmina, sublimi vallatam vertice montis
Et scopulis urbem, cumulatam strage virorum,
Non toto rapuisse die, qua Martius ille
Hannibal in terra consumpto verterit anno
Nec pube aequandam nec opum ubertate Saguntum.
Proximus, applicito saxosis aggere silvis,
Tendebat, fratris spirans ingentia facta,
Hasdrubal. hic robur mixtusque rebellibus Afris
Cantaber, hic volucri Mauro pernicior Astur;
Tantaque maiestas terra rectoris Hibera,
Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem
Rettulerat, quo, primum orsi Carthaginis altae
Fundamenta, novam coepere mapalibus urbem.
Et laetus, repetens gentis primordia, ductor
Festa coronatis agitabat gaudia signis,
Pacificans divos. fraternum laena nitebat
Demissa ex humeris donum, quam foederis arti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miserat, Aeoliis gestatum insigne tyrannis.
Aurata puerum rapiebat ad aethera penna
Per nubes aquila, intexto librata volatu.

L2[O]

Antrum ingens iuxta, quod acus simulavit in ostro,
Cyclopum domus. hic recubans manantia tabo
Corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
Circa fracta iacent excussaque morsibus ossa.
Ipse manu extenta Laertia pocula poscit
Permiscetque mero ructatos ore cruores.
Conspicuus Siculi Tyrius subteminis arte
Gramineas pacem superum poscebat ad aras:
Ecce inter medios hostilia nuntius arma,
Quadrupedante invectus equo, adventare ferebat.
Turbatae mentes, imperfectusque deorum
Cessat honos. ruptis linquunt altaria sacris;
Clauduntur vallo; tenuemque ut roscida misit
Lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis.
Audax Scipiadae stridentem Sabura cornum
Excepit, geminaeque acies **velut omine** motae.
Exclamat Latius ductor: ‘Prima hostia vobis,
Sacrati manes, campo iacet. en age, miles,
In pugnam et caedes, qualis spirantibus ire
Assueras ducibus, talis rue.’ Dumque ea fatur,
Incumbunt. Myconum Laenas Cirtamque Latinus
Et Thysdrum Maro et incestum Catilina Nealcen
Germanae thalamo obtruncat. cadit obvius acri
Kartalo Nasidio, Libycae regnator harenae.

121 (80C)

Gramine compositas; aberunt sitis aspera et haustus
Sub galea pulvis partique timore labores;
Sed current albusque dies horaeque serenae,
Et molli dabitur victu sperare senectam.
Quantas ipse deus laetos generavit in usus
Res homini plenaque dedit bona gaudia dextra!
Atque idem, exemplar lenis mortalibus aevi,
Imperturbata placidus tenet otia mente.
Illa ego sum, Anchisae Venerem Simoentos ad undas
Quae iunxi, generis vobis unde editus auctor.
Illa ego sum, verti superum quae saepe parentem
Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
Huc adverte aures. currit mortalibus aevum,
Nec nasci bis posse datur; fugit hora, rapitque
Tartareus torrens ac secum ferre sub umbras,
Si qua animo placuere, negat. quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?’
Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
Tum Virtus: ‘Quasnam iuvenem florentibus,’ inquit,
‘Pellicis in fraudes annis vitaeque tenebras,
Cui ratio et magnae caelestia semina mentis
Munere sunt concessa deum? mortalibus alti
Quantum caelicolae, tantumdem animalibus isti
Praecellunt cunctis. tribuit namque ipsa minores
Hos terris Natura deos; sed foedere certo
Degeneres tenebris animas damnavit Avernis.

L2[O]

At, quis aetherii servatur seminis ortus,
Caeli porta patet. referam quid cuncta domantem
Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras et Indos
Captivo Liber cum signa referret ab Euro,
Caucaseae currum duxere per oppida tigres?

3 (2C)

Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledaeos referam fratres vestrumque Quirinum?
Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus
Sustulerit deus ac sublimia finxerit ora,
Cum pecudes volucrumque genus formasque ferarum
Segnem atque obscoenam passim stravisset in alvum?
Ad laudes genitum, capiat si munera divum,

3

Felix ad laudes hominum genus. huc, age, paulum
Aspice — nec longe repetam — modo Roma minanti
Impar Fidenae contentaque crescere asylo,
Quo sese extulerit dextris; idem aspice, late
Florentis quondam luxus quas verterit urbes.
Quippe nec ira deum tantum nec tela nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa Voluptas.
Ebrietas tibi foeda comes, tibi Luxus et atris
Circa te semper volitans Infamia pennis;
Mecum Honor ac Laudes et laeto Gloria vultu
Et Decus ac niveis Victoria concolor alis.
Me cinctus lauro producit ad astra Triumphus.

Casta mihi domus et celso stant colle penates,
Ardua saxoso perducit semita clivo.
Asper principio — neque enim mihi fallere mos est —
Prosequitur labor. annitendum intrare volenti,
Nec bona censendum, quae Fors infida dedisse
Atque eadem rapuisse valet. mox celsus ab alto
Infra te cernes hominum genus. omnia contra
Experienda manent, quam spondet blanda Voluptas.
Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnis noctes frigusque famemque domabis.
Idem iustitiae cultor, quaecumque capesses,
Testis factorum stare arbitrabere divos.
Tunc, quotiens patriae rerumque pericula poscent,
Arma feres primus; primus te in moenia tolles
Hostica; nec ferro mentem vincere nec auro.
Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestes,
Nec donum deforme viro fragrantis amomi,
Sed dabo, qui vestrum saevo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu laurumque superbam
In gremio Iovis excisis deponere Poenis.'
  Quae postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
Exemplis laetum vultuque audita probantem
✦ Convertit iuvenem. sedenim indignata Voluptas
Non tenuit voces. 'Nil vos iam demoror ultra,'
Exclamat. 'venient, venient mea tempora quondam,
L2[I]
Cum docilis nostris magno certamine Roma
𝔸
Serviet imperiis, et honos mihi habebitur uni.'
Sic quassans caput in nubis se sustulit atras.
  At iuvenis, plenus monitis, ingentia corde
Molitur iussaeque calet virtutis amore.
Ardua rostra petit, nullo fera bella volente,
Et gravia ancipitis deposcit munera Martis.
Arrecti cunctorum animi; pars lumina patris,
Pars credunt torvos patrui revirescere vultus.
Sed quamquam instinctis tacitus tamen aegra periclis
Pectora subrepit terror, molemque paventes
Expendunt belli, et numerat favor anxius annos.
  Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
Ecce, per obliquum caeli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila visus
Anguis et ardenti radiare per aera sulco,
Quaque ad caeliferi tendit plaga litus Atlantis,
Perlabi resonante polo. bis terque coruscum
Addidit augurio fulmen pater, et vaga late
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum vero capere arma iubent genibusque salutant
Summissi augurium, atque iret, qua ducere divos
Perspicuum, et patrio monstraret semita signo.
  Certatim comites rerum bellique ministros
Agglomerant sese atque acris sociare labores

122 (81C)
Esse velim. numquam desunt consulta duobus.'
Haec ubi sedere, ardentis attollere sese
Iam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
Aptantem natum aspexit laetumque tumultu:
'Vincis,' ait, 'nostros mirando ardore vigores.
Sit praematurus felix labor, urbe Sicana
Qualem te vidi, nondum permitteret aetas
Cum tibi bella, meo tractantem proelia vultu.
Huc, decus, huc, nostrum, lateri te iunge paterno
Et me disce novum Martem tentare magistro.'
Tum, pueri colla amplectens, sic pauca precatur:
'Summe deum, Libyco, faxis, de praeside nunc his,
His humeris tibi opima feram.' Nec plura, sereno
Sanguineos fudit cum Iupiter aethere rores
Atque atris arma aspersit non prospera guttis.
Vixdum finitis intrarant vocibus artas
Letiferi collis fauces, cum turba volucris
Invadunt Nomades iaculis nimboque feruntur
Aetherio similes, caeca fundente latebra
Armatos in bella globos. circumdata postquam
Nil restare videt virtus, quod debeat ultra
Iam superis, magnum secum portare sub umbras
Nomen mortis havet. tortae nunc eminus hastae
Altius insurgit, nunc saevit comminus ense.
Forsan et enasset rapidi freta saeva pericli,
Ni telum adversos nati venisset in artus. L2[I]
Tum patriae tremuere manus, laxataque luctu 𝔸
Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
Obvia nudatum tramittit lancea pectus,
Labensque impresso signavit gramina mento.
  At postquam Tyrius saeva inter proelia ductor
4 (3C)
Infixum adverso vidit sub pectore telum,
Immane exclamat: 'Latias, Carthago, timere
Desine iam leges; iacet exitiabile nomen,
Ausonii columen regni. sed dextera nostrae
Tam similis non obscurus mittatur ad umbras.
Magnanima invidia virtus caret.' Alta sepulchri
Protinus extruitur caeloque educitur ara.
4
Convectant silvis ingentia robora. credas
Sidonium cecidisse ducem. tum tura dapesque
Et fasces clipeusque viri, pompa ultima, fertur.
Ipse facem subdens: 'Laus,' inquit, 'parta perennis.
Marcellum abstulimus Latio. deponere forsan
Gens Italum tandem arma velit. vos ite superbae
Exequias animae et cinerem donate supremi
Muneris officio; numquam hoc tibi, Roma, negabo.'
Alterius par atque eadem fortuna laborum
Consulis: exanimem sonipes ad signa revexit.
  Talia in Ausonia. sed non et talis Hiberis
Armorum eventus campis. Carthaginis omnes

Perfudit rapido. pepulit vada fervida remis
Leucatae et Phoebi vidit citus Actia templa.
Nec portus Ithacae, Laertia regna, Samenque
Liquit inaccessam fluctuque sonantia cano
Saxa Cephallenum et scopulosis Neriton arvis.
Ille etiam, Pelopis sedes et Achaica adire
Moenia praegaudens, tristem Calydona Dianae
Oeneasque domos, Curetica tecta, subibat,
Promittens contra Hesperiam sua proelia Grais.
Tum lustrata Ephyre Patraeque et regia Pleuron
Parnasusque biceps Phoeboque loquentia saxa.
Ac saepe ad patrios bello revocante penatis,
Cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,
Incepto tamen haud facilis desistere vano,
Belli per Graias umbram circumtulit oras:
Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
Spem positam in Tyriis et supplex foedera sanxit
Dardana nec legem regno accepisse refugit.
Tunc et Tyndarei Latias fortuna Tarenti
Auxit opes laudemque simul. nam perfida tandem
Urbs Fabio devicta seni, postremus in armis
Ductoris titulus cauti. sollertia tutum
Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.
Namque ut compertum, qui Punica signa regebat,
Feminea exuri flamma, tacitusque quietae
Exin virtuti placuit dolus: ire sorori —
Nam castris erat in Rutulis — germanus amatae
Cogitur et magnis muliebria vincere corda
Pollicitis, si reclusas tramittere portas
Concedat Libycus rector. votique potitus
Evicto Fabius Poeno circumdata telis
Incustodita penetravit moenia nocte.
Sed quisnam aversos Phoebum tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?
Moles illa viri calidoque habitata Gradivo
Pectora et haud ullis umquam tremefacta periclis —
Heu quanta Hannibalem clarum factura ruina! —
Procubuere. iacet campis Carthaginis horror.
Forsan Scipiadae confecti nomina belli
Rapturus, si quis paulum deus adderet aevo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum
Ausonio — Dauni Mavors consederat arvis.
Curarum comes et summi Crispinus honoris
Marcello socius communia bella ciebat.
Ad quem Marcellus: ‘Gestit lustrare propinquas
Mens silvas medioque viros imponere monti,
Ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
Si cordi est, te participem, Crispine, laboris

Exposcunt; laudumque loco est isdem esse sub armis.
Tum nova caeruleum descendit classis in aequor.
It comes Ausonia atque in terras transit Hiberas.
Ut, cum saeva fretis immisit proelia, Corus
Isthmon curvata sublime superiacit unda
Et, spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium Aegaeo miscet mare. celsus in arma
Emicat ac prima stans Scipio puppe profatur:
‘Dive tridentipotens, cuius maria ire per alta
Ordimur, si iusta paro, decurrere classi
Da, pater, ac nostros ne sperne iuvare labores.
Per pontum pia bella veho.’ Levis inde secunda
Aspirans aura propellit carbasa flatus;
Iamque agiles, Tyrrhena sonant qua caerula, puppes
Ausonium evasere latus Ligurumque citatis
Litora tramittunt proris. hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrampentem in sidera cernunt,
Aerias Alpis. occurrunt moenia Graiis
Condita Massiliae. populis haec cincta superbis,
Barbarus immani cum territet accola ritu,
Antiquae morem patriae cultumque habitumque
Phocais armiferas inter tenet hospita gentes.
Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
Anfractus pelagi. nemoroso vertice celsus
Apparet collis, fugiuntque in nubila silvae
Pyrenes; tunc Emporiae veteresque per ortus
Graiorum vulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
Considunt portu. securae gurgite clauso
Stant puppes, positusque labor terrorque profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos:
Visa viro stare effigies ante ora parentis
Atque hac aspectu turbatum voce monere:
‘Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
Et post fata decus, bellorum dira creatrix
Evastanda tibi tellus, et caede superbi
Ductores Libyae cauta virtute domandi,
Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
Si conferre manum libeat, coeantque vocatae
Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruentis
Tergemina cum mole viros? absiste labore
Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
Urbs colitur, Teucro quondam fundata vetusto,
Nomine Carthago. Tyrius tenet incola muros.
Ut Libyae sua, sic terris memorabile Hiberis
Haec caput est. non ulla opibus certaverit auri,
Non portu celsove situ, non dotibus arvi
Uberis aut agili fabricanda ad tela vigore.
Invade aversis, nate, hanc ductoribus urbem.
Nulla acies famae tantum praedaeve pararit.’
Talia monstrabat genitor propiusque monebat,

Cum iuvenem sopor et dilapsa reliquit imago.
Surgit et infernis habitantia numina lucis
Ac supplex patrios compellat nomine manis:
‘Este duces bello et monstratam ducite ad urbem;
Vobis ultor ego et, Sarrano murice fulgens,
Inferias mittam fusis insignis Hiberis
Et tumulis addam sacros certamine ludos.’
Praegreditur celeratque vias et corripit agmen
Pernici rapidum cursu camposque fatigat.
Sic, ubi prosiluit Pisaeo carcere praeceps,
Non solum ante alios, sedenim, mirabile dictu,
Ante suos it victor equus, currumque per auras
Haud ulli durant visus aequare volantem.
Iamque Hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim attollebat propius subeuntibus arces
Urbis, et admoto crescebant culmina gressu.
Ac pelago vectus servata Laelius hora,
Quam dederat ductor subigendae ad moenia classi,
A tergo affusis cingebat tecta carinis.
Carthago, impenso naturae adiuta favore,
Excelsos tollit pelago circumflua muros.
Artatas ponti fauces modica insula claudit,
Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
At, qua prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
Pigram in planiciem stagnantis egerit undas,
Quas auget veniens refluusque reciprocat aestus.
Sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
Urbs imposta iugo pronumque excurrit in aequor
Et tuta aeterno defendit moenia fluctu.
Audax, ceu plano gradiens victricia campo
Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
Aris ductor erat. qui contra, amplexus in artis
Auxilium atque excelsa loci, praesepserat arcem.
Pugnabat natura soli; parvoque superne
Bellantum nisu passim per prona voluti
Truncato instabiles fundebant corpore vitam.
Verum ubi concessit pelagi revolubilis unda,
Et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsu,
Quaque modo excelsae sulcarant caerula puppes,
Hac impune dabat Nereus transcurrere planta:
Hinc tacite nitens informidatus adire
Ductor Dardanius, subitam trahit aequore pubem,
Perque undas muris pedes advolat. inde citati
A tergo accelerant, qua fisus fluctibus Aris
Incustoditam sine milite liquerat urbem.
Tum prostratus humi, miserandum, victa catenis
Poenus colla dedit populumque addixit inermem.
Hanc oriens vidit Titan, cum surgeret, urbem
Vallari castris captamque aspexit eandem
Ocius, Hesperio quam gurgite tingueret axem.

Aurora ingrediens terris exegerat umbras;
Principio statuunt aras. cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter pariterque Tonanti.
Tum merita aequantur donis, ac praemia virtus
Sanguine parta capit: phaleris hic pectora fulget;
Hic torque aurato circumdat bellica colla;
Ille nitet celsus muralis honore coronae.
Laelius ante omnis, cui dextera clara domusque,
Ter dena bove et aequorei certaminis alto
Donatur titulo Poenique recentibus armis
Rectoris. tunc hasta viris, tunc Martia cuique
Vexilla, ut meritum, et praedae libamina dantur.
Postquam perfectae laudes hominumque deumque,
Captivae spectantur opes digestaque praeda:
Hoc aurum patribus, bello haec Martique talenta,
Hoc regum donis, divum hoc ante omnia templis,
Cetera bellantum dextrae pulchroque labori.
Quin etiam accitus populi regnator Hiberi,
Cui sponsa et sponsae defixus in ossibus ardor;
Hanc notam formae concessit laetus ovansque
Indelibata gaudenti virgine donum.
Tum vacui curis vicino litore mensas
Instituunt festoque agitant convivia ludo.
Laelius effatur: ‘Macte, o venerande, pudici,
Ductor, macte animi. cedat tibi gloria lausque
Magnorum heroum celebrataque carmine virtus.
Mille Mycenaeus qui traxit in aequora proras
Rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,
Femineo socium violarunt foedus amore.
Nullaque tum Phrygio steterunt tentoria campo,
Captivis non plena toris; tibi barbara soli
Sanctius Iliaca servata est Phoebade virgo.’
Haec atque his paria alterno sermone serebant,
Donec Nox, atro circumdata corpus amictu,
Nigrantis invexit equos suasitque quietem.
Emathio interea tellus Aetola tumultu
Fervebat, Macetum subitis perculsa carinis.
Proximus hinc hosti dextras iungebat Acarnan.
Causa novi motus Poenis regique Philippo
In bellum Ausonium sociatae foedere vires.
Hic, gente egregius veterisque ab origine regni,
Aeacidum sceptris proavoque tumebat Achille.
Ille et nocturnis conterruit Oricon armis;
Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
Exiguos habitat non ullo nomine muros,
Turbidus incessit telis. ille aequore vectus,
Nunc et Phaeacum Thesprotiaque arva lacessens,
Epirum cassis lustrabat futilis ausis.
Nunc et Anactoria signa ostentavit in ora
Ambraciosque sinus Olpaeaque litora bello

Vergil Aeneid

Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.'
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
talia voce refert: 'O terque quaterque beati,
quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
contigit oppetere. O Danaum fortissime gentis
Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,
saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simoïs correpta sub undis
scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?'
Talia iactanti stridens Aquilone procella
L1[O] velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
𝔹 Franguntur remi; tum prora avertit, et undis
dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent; his unda dehiscens
terram inter fluctus aperit; furit aestus arenis.
Tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras —
dorsum immane mari summo; tris Eurus ab alto
in brevia et Syrtis urget, miserabile visu,
inliditque vadis atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
in puppim ferit: excutitur pronusque magister
volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Adparent rari nantes in gurgite vasto,
arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achati,
et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
vicit hiemps; laxis laterum compagibus omnes
accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum,
emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis
stagna refusa vadis, graviter commotus; et alto
prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem,

Silius Punica

Victores fecisse tremant. fulgentibus armis
Poenus inundavit campos, qua Sena relictum
Gallorum a populis servat per saecula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletae post auxiliabere Romae.
Surge, age, fer gressus. patulos regione Metauri
Damnavi tumulis Poenorum atque ossibus agros.'
His dictis abit atque abscedens visa paventem
Attrahere et fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde soporem
Ac, supplex geminas tendens ad sidera palmas,
Tellurem Noctemque et caelo sparsa precatur
Astra ducemque viae tacito sub lumine Phoeben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
Quaque iacet superi Larinas accola ponti,
Qua duri bello gens Marrucina fidemque
Exuere indocilis sociis Frentanus in armis,
Tum, qua vitiferos domitat Praetutia pubes,
Laeta laboris, agros, et penna et fulmine et undis
Hibernis et Achaemenio velocior arcu
Evolat. hortator sibi quisque: 'Age, perge, salutem
Ausoniae ancipites superi et, stet Roma cadatne,
In pedibus posuere tuis,' clamantque ruuntque.
Hortandi genus — acer havet praecedere ductor.
Illum augent cursus annisi aequare sequendo
Atque indefessi noctemque diemque feruntur. L1[O]
At Roma, adversi tantum mala gliscere belli 𝔹
Accipiens, trepidare metu nimiumque Neronem
Speravisse queri, atque uno sibi vulnere posse
Auferri restantem animam. non arma nec aurum
Nec pubem nec, quem fundat, superesse cruorem.
Scilicet Hasdrubalem invadat, qui ad proelia soli
Hannibali satis esse nequit? iam rursus, ubi arma
Avertisse suo cognorit devia vallo,
Haesurum portis Poenum; venisse, superbo
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Urbis deletae: fremit amens corde sub imo
Ordo patrum ac magno interea meditatur amore
Servandi decoris, quonam se fine minanti
Servitio eripiat divosque evadat iniquos.
Hos inter gemitus obscuro noctis opacae
Succedit castris Nero, quae coniuncta feroci
Livius Hasdrubali vallo custode tenebat.
Belliger is quondam scitusque accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in aevo.
Mox falso laesus non aequi crimine vulgi,
Secretis ruris tristes absconderat annos.
Sed, postquam gravior moles terrorque periclo
Poscebat propiore virum, revocatus ad arma
Tot caesis ducibus, patriae donaverat iram.

Silius, Punica

At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quamquam tenebris Nox texerat astus.
Pulveris in clipeis vestigia visa movebant
Et — properi signum accursus — sonipesque virique
Substricti corpus; bis cantans bucina signum
Praeterea gemino prodebat iuncta magistro
Castra regi. verum, fratri si vita supersit,
Qui tandem licitum socias coniungere vires
Consulibus? sedenim solum, dum vera patescant,
Cunctandi restare dolum Martemque trahendi.
Nec consulta fugae segni formidine differt.
Nox, somni genetrix, mortalia pectora curis
Purgarat, tenebraeque horrenda silentia alebant:
Erepit, suspensa ferens vestigia, castris
Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
Illunem nacti per rura tacentia noctem
Accelerant vitantque sonos; sed percita falli
Sub tanto motu Tellus nequit. implicat actas
Caeco errore vias umbrisque faventibus arto
Circumagit spatio sua per vestigia ductos.
Nam, qua curvatas sinuosis flexibus amnis
Obliquat ripas refluoque per aspera lapsu
In sese redit, hac, casso ducente labore,
Exiguum involuunt frustratis gressibus orbem,
Inque errore viae tenebrarum munus ademptum.
Lux surgit panditque fugam. ruit acer apertis
Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late
Tempestas operit campos. nondum arma manusque
Permixtae, iam tela bibunt praemissa cruorem.
Hinc, iussae Poenum fugientem sistere, pennae
Dictaeae volitant; hinc lancea turbine nigro
Fert letum cuicumque viro, quem prenderit ictus.
Deponunt abitus curam trepidique coactas
Constituunt acies et spes ad proelia vertunt.
Ipse inter medios — nam rerum dura videbat —
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens vocemque manusque:
'Per decora, extremo vobis quaesita sub axe,
Per fratris laudes oro, venisse probemus
Germanum Hannibalis; Latio Fortuna laborat
Adversis documenta dare atque ostendere, quantus
Verterit in Rutulos domitor telluris Hiberae,
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
Forsitan et pugnas veniat germanus in ipsas.
Digna viro, digna, obtestor, spectacula pleno
Corporibus properate solo. quicumque timeri
Dux bello poterat, fratri iacet; unica nunc spes,
Et poena et latebris infracto Livius aevo
Damnatum offertur vobis caput. ite, agite, oro,
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri

Vergil, Aeneid

et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: 'Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?'
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
'Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.'
Aeolus haec contra: 'Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.

Utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit
Silius Actutum vindex. mea si suprema referre
Punica Fratri verba paras, mando: Capitolia victor
Exurat cinerique Iovis permisceat ossa
Et cineres nostros.’ Cupientem annectere plura
Ferventemque ira mortis transverberat ense
Et rapit infidum victor caput. agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
  Iamque diem solisque vias nox abstulit atra,
Cum vires parco victu somnoque reducunt;
Ac, nondum remeante die, victricia signa,
Qua ventum, referunt clausis formidine castris.
Tum Nero, procera sublimia cuspide portans
Ora ducis caesi: ‘Cannas pensavimus,’ inquit,
‘Hannibal, et Trebiam et Thrasymenni litora tecum
Fraterno capite. i, duplica nunc perfida bella
Et geminas accerse acies. haec praemia restant,
Qui tua tramissis optarint Alpibus arma.’
Compressit lacrimas Poenus minuitque ferendo
Constanter mala et inferias in tempore dignas
Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum, castris procul amotis, adversa quiete
15.823 ◆ Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.
Aeneid 1.1 ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
L2[O] litora, multum ille et terris iactatus et alto
𝔹 vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
◆ inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
  Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
  Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
1.27 iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,

127 Sit pudor, et turpi finem donate senectae.’
  At contra Nero: ‘Quid cessas clusisse labores Silius
Ingentis belli? pedibus tibi gloria, miles, Punica
Parta ingens. nunc accumula coepta ardua dextra.
Heu temere. abducto liquisti robore castra,
Ni factum absoluit victoria. praecipe laudem.
Aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis.’
  Parte alia, insignis nudatis casside canis,
Livius: ‘Huc, iuvenes, huc me spectate ruentem
In pugnas. quantumque meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci; et tandem praecludite ferro
Iam nimium patulas Poenis grassantibus Alpis.
Quod ni veloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit,
Qui deus infernis quemquam nostrum eximat umbris?’
Hinc, galea capite accepta, dicta horrida ferro
Sancit et, obtectus senium, fera proelia miscet.
Illum, per cuneos et per densissima campi
Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit,
Turbati fugere Macae, fugere feroces
Autololes Rhodanique comas intonsa iuventus.
  Fatidicis Nabis veniens Hammonis harenis
Improba miscebat securus proelia fati,
Ceu tutante deo; ac patriis spolia Itala templis
Fixurum vano tumidus promiserat ore.
Ardebat gemma Garamantide caerula vestis, L2[O]
Ut cum sparsa micant stellarum lumina caelo, 𝔹
Et gemmis galeam clipeumque accenderet auro.
Casside cornigera dependens infula sacros
Prae se terrores divumque ferebat honorem.
Arcus erat pharetraeque viro atque incocta cerastis
9 Spicula, et armatus peragebat bella veneno.
Necnon, cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona adversos urgebat in hostis.
Tum quoque transfixum telo per membra, per arma
Consulis ante oculos magno clamore Sabellum
Asportabat ovans et ovans Hammona canebat.
9 Non tulit hanc iram tantosque in corde tumores
Barbarico senior telumque intorsit et una
Praedam animamque simul victori victor ademit.
  Assilit, audito tristis clamore ruinae,
Hasdrubal, et coeptantem Arabum raptare perempto
Gemmiferi spolium cultus auroque rigentis
Exuvias iaculum a tergo perlibrat ad ossa.
Iam correpta miser geminis velamina palmis
Carpebat propere et trepidos nudaverat artus.
Concidit ac sacras vestes atque aurea fila
Reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
129 At Canthus Rutilum, Canthus possessor harenae, 15.700

Qua celebre invicti nomen posuere Philaeni,
Ditem ovium Rutilum obtruncat, cui mille sub altis
Lanigerae balant stabulis. ipse, otia molli
Exercens cura, gelido nunc flumine soles
Frangebat nimios pecori, nunc laetus in herba
Tondebat niveae splendentia vellera lanae,
Aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret,
Noscentis matres spectabat ovilibus agnos.
Occubuit clipei transfixo proditus aere
Et sero ingemuit stabulis exire paternis.
  Acrius hoc Italum pubes incurrit et urget:
Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
Fulminis, ut Borean pontus fugit, ut cava currunt
Nubila, cum pelago caelum permiscuit Eurus.
Procerae stabant, Celtarum signa, cohortes,
Prima acies; hos impulsu cuneoque feroci
Laxat vis subita; et fessos errore viarum
Nec soli faciles longique laboris anhelos
Avertit patrius genti pavor. addere tergo
Hastas Ausonius teloque instare sequaci
Nec donare fugam. cadit uno vulnere Thyrmis,
Non uno Rhodanus; profligatumque sagitta
◆ Lancea deturbat Morinum et iam iamque cadentem.
Cedentis urget, totas largitus habenas,
Livius acer equo et turmis abeuntibus infert
L2[I] Cornipedem. tunc aversi turgentia colla
𝔹 Disicit ense Mosae. percussit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, at residentem
Turbatus rapuit sonipes in proelia truncum.
Hic Cato — nam medio vibrarat et ipse tumultu —:
'Si, primas,' inquit, 'bello cum amisimus Alpes,
Hic iuveni oppositus Tyrio foret, hei mihi quanta
Cessavit Latio dextra, et quot funera Poenis
Donarunt pravi suffragia tristia campi!'
  Iamque inclinabant acies, cunctisque pavorem
Gallorum induerat pavor, et Fortuna ruebat
Sidonia; ad Rutulos Victoria verterat alas.
Celsus, **ceu prima reflorescente iuventa**,
Ibat consul, ovans maior maiorque videri.
Ecce, trahens secum canentem pulvere turmam,
Ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis
Tela, sonat: 'Cohibete fugam. cui cedimus hosti?
Nonne pudet? conversa senex marcentibus annis
Agmina agit; nunc, quaeso, mihi nunc dextera in armis
Degenerat, nostrique piget? mihi Belus avorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, et ante omnis bello numerandus Hamilcar
Est genitor; mihi, cui cedunt montesque lacusque
Et campi atque amnes, frater; me magna secundum
Carthago putat Hannibali; me Baetis in oris

128 (84C) Aequant germano passae mea proelia gentes.'
Talia dum memorat, medios ablatus in hostis,
Ut nova conspecti fulserunt consulis arma,
Hastam praepropero nisu iacit. illa per oras
Aerati clipei et loricae tegmina summo
Incidit haud felix umero parceque petitum
Perstrinxit corpus nec multo tincta cruore;
Vana sed optanti promisit gaudia Poeno.
  Turbati Rutuli, confusaque pectora visu
Terrifico. tunc increpitans conamina consul:
'Femineis laesum vana inter cornua corpus
Unguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.
Ite, docete, viri, Romanae vulnera suerint
Quanta afferre manus.' Tum vero effunditur ingens
Telorum vis, et densa sol vincitur umbra.
Iamque per extentos alterna strage virorum
Corpora fusa iacent campos, demersaque in undam
Iunxerunt cumulo crescente cadavera ripas.
Ut, cum venatu saltus exercet opacos
Dictynna et laetae praebet spectacula matri,
Aut Cynthi nemora excutiens aut Maenala lustrans,
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, striduntque sagittiferi goryti.
Tum per saxa ferae perque ipsa cubilia fusae,
Per vallis fluviosque atque antra virentia musco
Multa strage iacent. exultat vertice montis L2[I]
Gratam perlustrans oculis Latonia praedam. 𝔹
  Audito ante alios senioris vulnere, rumpit
Per medios Nero saevus iter, visaque virorum
Aequali pugna: 'Quid enim, quid deinde relictum est
Italiae fatis? hunc si non vincitis hostem,
10 (6C) Hannibalem vincetis?' ait. Ruit ocius amens
In medios; Tyriumque ducem inter prima frementem
Agmina ut aspexit, **rabidi ceu belua ponti,**
Per longum sterili ad pastus iactata profundo,
Cum procul in fluctu piscem male saucia vidit,
Aestuat et, lustrans nantem sub gurgite praedam,
Absorbet late permixtum piscibus aequor.
10 Non telo mora, non dictis. 'Haud amplius,' inquit,
'Elabere mihi. non hic nemora avia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere vanis,
Ut quondam terra fallax deprensus Hibera
Evasti nostram mentito foedere dextram.'
  Haec Nero et intorquet iaculum; nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis librata resedit.
Invadit stricto super haec interritus ense
Collapsique premens umbone trementia membra:
'Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano vis forte tuo, portabimus,' inquit.
Contra Sidonius: 'Leto non terreor ullo,

Aetherio nexis cursu talaribus ire.
Iamque hos iamque illos, populo mirante, relinquit
Et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
Hesperon infestat sua per vestigia pressum.
Nec iam, quem sequitur tantum, sed prima coronae
Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alis.
Quartus sorte loci, sed, si tres ordine servent
Inceptos cursus, nequicquam vana laborans,
Tartessos fratrem medio Therone premebat.
Nec patiens ultra tollit sese aequore Theron
Igneus et plenum praetervolat Hesperon irae.
Unus erat super, et metae propioribus aegros
Urebat finis stimulis; quascumque reliquit
Hinc labor, hinc penetrans pavor in praecordia vires,
Dum sperare licet, brevia ad conanima uterque
Advocat. aequantur cursus, pariterque ruebant.
Et forsan gemina meruissent praemia palma,
Pervecti simul ad metas, ni, terga secutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset saevus ab ira
Traxissetque comam. tardato laetus ovansque
Eurytus evadit iuvene atque ad praemia victor
Emicat et galeae fert donum insigne coruscae.
Cetera promisso donata est munere pubes
Intonsasque comas viridi redimita corona
L1[O] Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
A Hinc graviora virum certamina, comminus ensis
Destrictus bellique feri simulacra cientur.
Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia vitae,
Sed virtus animusque ferox ad laudis amorem,
Hi crevere pares ferro; spectacula digna
Martigena vulgo suetique laboris imago.
Hos inter gemini — quid iam non regibus ausum?
Aut quod iam regni restat scelus? — impia circo
Innumero fratres, cavea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.
Is genti mos dirus erat; patriumque petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrere animis, quantis confligere par est,
Quos regni furor exagitat; multoque cruore
Exsatiata simul portantes corda sub umbras
Occubuere. pari nisu per pectora adactus
Intima descendit mucro; superaddita saevis
Ultima vulneribus verba; et, convicia volvens,
Dirus in invitas effugit spiritus auras.
Nec manes pacem passi. nam corpora iunctus
Una cum raperet flamma rogus, impius ignis
Dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.
Cetera distincto donata est munere turba,
Ut virtus et dextra fuit. duxere iuvencos,

1

1

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 16

PRIMUS AB ORIS:
FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 700 lines 2.0
A 3L 1-550
B 1L 551-700

PRINT 2-SIDED: **131** to **138**

BRUTTIA maerentem casus patriaeque suosque
Hannibalem accepit tellus. hic aggere saeptus
In tempus posita ad renovandum bella coquebat:
Abditus **ut silva, stabulis cum cessit ademptis,**
Amisso taurus regno gregis avia clauso
Molitur saltu certamina iamque feroci
Mugitu nemora exterret perque ardua cursu
Saxa ruit; sternit silvas rupesque lacessit
Irato rabidus cornu; tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor nova bella parantem.
Sed vigor, hausurus Latium, si cetera Marti
Adiumenta forent, prava obtrectante suorum
Invidia, revocare animos ac stare negata
Cogebatur ope et senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu et tot caedibus olim
Quaesitus terror **velut inviolabile** telis
Servabant sacrumque caput; proque omnibus armis
Et castrorum opibus dextrisque recentibus unum
Hannibalis sat nomen erat. tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu
Corda virum mansere gradu, rebusque retusis
Fidas ductoris tenuit reverentia mentes.
  Nec vero Ausonia tantum se laetus agebat
Dardanidis Mavors; iam terra cedit Hibera
Auriferis tandem Phoenix depulsus ab arvis.
Iam Mago, exutus castris, agitante pavore
In Libyam propero tramisit caerula velo.
  Ecce aliud decus, haud uno contenta favore,
Nutribat Fortuna duci. nam concitus Hannon
Adventabat, agens crepitantibus agmina caetris
Barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.
Non ars aut astus belli vel dextera deerat,
Si non Scipiadae concurreret. omnia ductor
Magna adeo Ausonius maiori mole premebat:
Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoeben
Exuperant montisque Atlas et flumina Nilus,
Ut pater Oceanus Neptunia caerula vincit.
Vallantem castra — obscuro nam vesper Olympo
Fundere non aequam trepidanti coeperat umbram —
Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu
Caeduntur passim coepti munimina valli
Imperfecta. supercontexere herbida lapsos
Pondera, et in tumuli concessit caespes honorem.
  Vix uni mens digna viro, novisse minores
Quam deceat pretiumque operis sit tradere famae.
Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
Vel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
More securigera miscebat proelia dextra.
Et, quamquam fundi se circum pulsa videret
Agmina, deleta gentilis pube catervae,

Terga feri et cristis horrens Sidonia cassis
Tertius inde honor est; postremo munere Atlantem,
Quamvis perfracto senior subsederat axe,
Accitum donat ductor, miseratus et aevum
Et sortem casus. famulus florente iuventa
Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
  His actis ductor laeta ad certamina plantae
Invitat positisque accendit pectora donis:
'Hanc primus galeam — hac acies terrebat Hiberas
Hasdrubal —; hunc ensem, cui proxima gloria cursus,
Accipiet; caeso pater hunc detraxit Hyempsae.
Tertius extremam tauro solabere palmam.
Cetera contenti discedent turba duobus
Quisque ferox iaculis, quae dat gentile metallum.'
  Fulgentes pueri Tartessos et Hesperos ora
Ostendere simul vulgi clamore secundo.
Hos Tyria misere domo patria inclita Gades.
Mox subit, aspersus prima lanugine malas,
Baeticus; hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba et haud parvo certamina laeta fovebat.
Inde, comam rutilus, sed cum fulgore nivali
Corporis, implevit caveam clamoribus omnem
Eurytus; excelso nutritum colle crearat
Saetabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus et Sicoris, proles bellacis Ilerdae,
Et Theron, potator aquae, sub nomine Lethes
Quae fluit, immemori perstringens gurgite ripas.
  Qui postquam, arrecti plantis et pectora proni
Pulsantesque aestu laudum exultantia corda,
Accepere tuba spatium, exiluere per auras
Ocius effusis nervo exturbante sagittis.
Diversa et studia et clamor, pendentque faventes
Unguibus atque suos, ut cuique est gratia, anheli
Nomine quemque cient. grex inclitus aequore fertur,
Nullaque tramissa vestigia signat harena.
Omnes primaevi flaventiaque ora decori,
Omnes ire leves atque omnes vincere digni.
  Extulit, incumbens medio iam limite, gressum
Eurytus et primus brevibus, sed primus, abibat
Praecedens spatiis. instat non segnius acer
Hesperos ac prima stringit vestigia planta
Praegressae calcis. satis est huic esse priori;
Huic sperare sat est fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus animique vigore
Corpora agunt. auget pueris labor ipse decorem.
Ecce, levi nisu postremoque agmine currens,
Postquam sat visus sibi concepisse vigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine vires
Non expectato subitusque erumpit et auras
Praevehitur Theron. credas Cyllenida plantam

At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
Exercent, artis; laevos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit certatque subire
Dexter, et alterni nequicquam fallere tentant:
Donec, confisus primaevae flore iuventae,
Obliquum Durius conversis pronus habenis
Opposuit currum atque eversum propulit axem
Atlantis senio invalidi, sed iusta querentis:
'Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est mos?
Et nobis et equis letum commune laboras.'
Dumque ea proclamat, perfracto voluitur axe
Cernuus, ac pariter fusi, miserabile, campo
Discordes sternuntur equi; quatit aequore aperto
Lora suis victor, mediaque Pelorus harena
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
Nec longum Cyrni defessos prendere currus.
Hunc quoque, cunctantem et sero moderamina equorum
Discentem, rapido praetervolat incitus axe;
Impellit currum clamor vocesque faventum.
Iamque etiam dorso atque umeris trepidantis Hiberi
Ora superposuit sonipes, flatusque vapore
Terga premi et spumis auriga calescere sentit.
Incubuit campo Durius misitque citatos
Verbere quadrupedes, nec frustra: aequare videtur,
Aut etiam aequavit iuga praecedentia dexter.
Attonitus tum spe tanta: 'Genitore, Pelore,
Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum divini praecellat seminis ortus.
Victor dona dabis statuesque altaria patri.'
Et, ni successu nimio laetoque pavore
Proditus elapso foret inter verba flagello,
Forsan sacrasset Zephyro, quas voverat, aras.
Tum vero infelix, **veluti delapsa corona**
Victoris capiti foret, in se versus ab ira,
Auratam medio discindit pectore vestem,
Ac lacrimae simul et questus ad sidera fusi.
Nec iam subducto parebat verbere currus.
Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Interea metis, certus iam laudis, agebat
Sese Panchates et praemia prima petebat
Arduus. effusas lenis per colla, per armos
Ventilat aura iubas; tum, mollia crura superbi
Attollens gressus, magno clamore triumphat.
Par donum solido argento caelata bipennis
Omnibus, at vario distantia cetera honore.
Primus equum volucrem, Massyli munera regis
Haud spernenda, tulit; tulit hinc virtute secundus
E Tyria, quae multa iacet, duo pocula, praeda,
Aurifero perfusa Tago. villosa leonis

Caesorum implebat solus loca; seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnere frontis
Adversae; seu laeva acies in bella vocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
At, cum pone ferox aversi in terga veniret
Victor, nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.
Huic ducis invicti germanus turbine vasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantis
Disiecit crinis. namque altius acta cucurrit
Cuspis, et elata procul est eiecta securi.
At iuvenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Incutit. intremuere acies, sonuitque per auras
Pondere belligero pulsati tegminis umbo.
Haud impune quidem. remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio ac dilecto immortua telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
Avertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnae species, sed poenae tristis imago
Illa erat, hinc tantum caedentum atque inde ruentum.
Per medios Hannon, palmas post terga revinctus,
Ecce trahebatur lucemque — heu dulcia caeli
Lumina! — captivus lucem inter vincla petebat.
Cui rector Latius: 'Tanta, en, qui regna reposcant,
Quis cedat toga et armiferi gens sacra Quirini,
Servitio si tam faciles, cur bella refertis?'
Haec inter celerare gradum, coniungat ut arma,
Hasdrubalem ignarum cladis praenuntius affert
Explorator eques. raptat dux obvia signa
Ac, postquam optatam laetus contingere pugnam
Vidit et ad letum magno venientia cursu.
Agmina, suspiciens caelum: 'Nil amplius,' inquit,
'Vos hodie posco, superi. protraxtis ad arma
Quod profugos, satis est. in dextra cetera nobis
Vota, viri; rapite, ite, precor. vocat ecce furentis
Hinc pater, hinc patruus. gemina o mihi numina belli,
Ducite, adeste; sequor. dignas spectabitis, aut me
Praescia mens fallit, vestro iam nomine caedes.
Nam quis erit tandem campis telluris Hiberae
Bellandi modus? en umquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum, Carthago, meorum
Aspiciam sonitus admotaque bella trementem?'
Dixerat, et raucus stridenti murmure clangor
Increpuit; tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt; quantumque rapit violentia ponti
Et Notus et Boreas et inexorabilis Auster,
Cum mergunt plenas tumefacta sub aequora classes;
Aut cum letiferos accendens Sirius ignes,
Torret anhelantem saevis ardoribus orbem;

Tantum acies hominumque ferox discordia ferro
Demetit. haud ullus terrarum aequarit hiatus
Pugnarum damna; aut strages per inhospita lustra
Umquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
Iam campi vallesque madent, hebetataque tela.
Et Libys occubuere et amantes Martis Hiberi.
Stat tamen una loco perfossis debilis armis
Luctaturque acies, qua concutit Hasdrubal hastam.
Nec finem daret ille dies animosaque virtus,
Ni perlapsa viro loricae tegmine harundo
Et parco summum violasset vulnere corpus
Suasissetque fugam. rapido certamina linquit
In latebras evectus equo noctisque per umbram
Ad Tartessiacos tendit per litora portus.
  Proximus in pugna ductori Marte manuque
Regnator Nomadum fuerat; mox foedere longo
Cultuque Aeneadum nomen Masinissa superbum.
Huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
Carpenti somnos subitus rutilante coruscum
Vertice fulsit apex, crispamque involvere visa est
Mitis flamma comam atque hirta se spargere fronte.
Concurrunt famuli et serpentis tempora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandaeva, deum praenoscens omina, mater:
'Sic, sic, caelicolae; portentaque vestra secundi
Condite,' ait. 'duret capiti per saecula lumen.
Ne vero, ne, nate, deum tam laeta pavesce
Prodigia aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniae promittit foedera gentis,
Hic tibi regna dabit, regnis maiora paternis,
Ignis et adiunget Latiis tua nomina fastis.'
Sic vates, iuvenisque animum tam clara movebant
Monstra, nec a Poenis ulli virtutis honores,
Hannibal ipse etiam iam iamque modestior armis.
  Aurora obscuri tergebat nubila caeli
Vixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
Tendit in Ausonios et adhuc hostilia castra.
Atque, ubi se vallo intulerat, ductorque benigno
Accepit Latius vultu, rex talibus infit:
'Caelestum monita et sacrae responsa parentis
Disque tua, o Rutulum rector, gratissima virtus
Avulsum Tyriis huc me duxere volentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina saepe
Visi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
Afferimus dextram. nec nos aut vana subegit
Incertae mentis levitas et mobile pectus,
Aut spes et laeti sectamur praemia Martis;
Perfidiam fugio et periuram ab origine gentem.
Tu, quando Herculeis finisti proelia metis,
Nunc ipsam belli nobiscum invade parentem.

132 (87C)

Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
Concitus atque ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem atque augeri membra putares.
Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.
  Tertius aequata currebat fronte Peloro
Caucasus. ipse asper, nec qui cervicis amaret
Applausae blandos sonitus clausumque cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
At, docilis freni et melior parere, Pelorus
Non umquam effusum sinuabat devius axem;
Sed laevo interior stringebat tramite metam.
Insignis multa cervice et plurimus idem
Ludentis per colla iubae; mirabile dictu,
Nullus erat pater: ad Zephyri nova flamina campis
Vettonum eductum genetrix effuderat Harpe.
Nobilis hunc Durius stimulabat in aequore currum;
Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.
Ipsum Aetola, vago Diomedi condita, Tyde
Miserat; exceptum Troiana ab origine equorum
Tradebant, quos Aeneae Simoentos ad undas
Victor Tydides magnis abduxerat ausis.
Iamque, fere medium evecti certamine campum,
In spatia addebant; nisusque apprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire
Et praecedentem iam iamque ascendere currum
Pone videbatur, curvatisque ungula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
  At postremus Atlas, sed non et segnior ibat
Postremo Durio; pacis de more putares
Aequata fronte et concordi currere freno.
Sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
Callaicas Cyrni vires, nec, ut ante, salire
Praecipitem currum, et fumantis verbere cogi
Assiduo violenter **equos, ceu monte procella**
Cum subita ex alto ruit, usque ad colla repente
Cornipedum protentus et in capita ardua pendens,
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
Panchatem vocesque addit cum verbere mixtas:
'Tene, Astur, certante feret quisquam aequore palmam
Erepto? consurge, vola, perlabere campum
Assuetis velox pennis. decrescit anhelo
Pectore consumptus Lampon; nec restat hianti,
Quem ferat ad metas, iam spiritus.' Haec ubi dicta,
Tollit se sonipes, **ceu tunc e carcere primo**
Corriperet spatium, et nitentem opponere curvos
Aut aequare gradus Cyrnum post terga relinquit.
Confremit et caelum et percussus vocibus altis
Spectantum circus. fertur sublime per auras
Altius attollens cervicem victor ovantem
Panchates sociosque trahit prior ipse iugalis.

4 (3C)

4

Nec quisquam nostri discedet muneris expers.'
Sic donis vulgum laudumque cupidine flammat.
Iamque dies praedicta aderat, coetuque sonabat
Innumero campus, simulatasque ordine iusto
Exequias rector lacrimis ducebat obortis.
Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
Dona ferunt tumulisque super flagrantibus addunt.
Ipse, tenens nunc lacte, sacro nunc plena Lyaeo
Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.
Tum manis vocat excitos laudesque virorum
Cum fletu canit et veneratur facta iacentum.
Inde refert sese circo et certamina prima
Inchoat ac rapidos cursus proponit equorum.
Fluctuat aequoreo fremitu rabieque faventum,
Carceribus nondum reseratis, mobile vulgus
Atque fores oculis et limina servat equorum.
Iamque, ubi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit vix ungula cornu,
Tollitur in caelum furiali turbine clamor.
Pronique ac similes certantibus ore secuntur
Quisque suos currus magnaque volantibus idem
Voce locuntur equis. quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
Instant praecipites et equos clamore gubernant.
Fulvus, harenosa surgens tellure, sub auras
L3[O] Erigitur globus atque operit caligine densa
𝔸 Cornipedumque vias aurigarumque labores.
Hic studio furit acris equi, furit ille magistri.
Hos patriae favor, hos accendit nobile nomen
Antiqui stabuli. sunt, quos spes grata fatiget
Et nova ferre iugum cervix. sunt, cruda senectus
Quos iuvet et longo sonipes spectatus in aevo.
Evolat ante omnis rapidoque per aera curru
Callaicus Lampon fugit atque ingentia tranat
Exultans spatia et ventos post terga relinquit.
Conclamant plausuque fremunt votique peractam
Maiorem credunt praerepto limite partem.
At, quis interior cura et prudentia circi
Altior, effusas primo certamine vires
Damnare et cassis longe increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu:
'Quo nimius, quo, Cyme, ruis? — nam Cyrnus agebat —
Verbera dimitte et revoca moderatus habenas.'
Heu surdas aures! fertur securus equorum
Nec meminit, quantum campi decurrere restet.
Proximus, a primo distans, quantum aequore currus
Occupat ipse, loci tantum; sed proximus ibat
Astur Panchates; patrium frons alba nitebat
Insigne et patrio pes omnis concolor albo;
Ingentes animi, membra haud procera decusque

133 (88C)

Silius
Punica

Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustro
Possedit regna et scalas ad moenia Romae
Admovet, in Libyam flammis ferroque trahendus.'
Sic Nomadum ductor. tunc dextra Scipio dextram
Amplexus: 'Si pulchra tibi Mavorte videtur,
Pulchrior est gens nostra fide. dimitte bilinguis
Ex animo socios. magna hinc te praemia clarae
Virtutis, Masinissa, manent. citiusque vel armis,
Quam gratae studio vincetur Scipio mentis.
Cetera quae Libyam portari incendia suades,
Expediet tempus. nec enim sunt talia rerum
Non meditata mihi, et mentem Carthago fatigat.'
Hinc iuveni dona insignem velamine picto
Dat chlamydem stratumque ostro, quem ceperat ipse
Deiecto victor Magone animique probarat,
Cornipedem; tum, qua divum libabat ad aras
Hasdrubal, ex auro pateram galeamque comantem.
Exin, firmato sociali foedere regis,
Vertendas agitat iam nunc Carthaginis arces.
Massylis regnator erat ditissimus oris
Nec nudus virtute Syphax; quo iura petebant
Innumerae gentes extremaque litore Tethys.
Multa viro terra ac sonipes et belua, terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuventus.
Nec foret, aut ebore aut solido qui vinceret auro
Gaetulisve magis fucaret vellus aenis. L3[O]
Has adiungere opes avidus reputansque laborem, 𝔸
Si vertat rex ad Poenos, dare vela per altum
Imperat atque animo iam tum Africa bella capessit.
Verum ubi perventum, et portus tenuere carinae,
Iam, trepida fugiens per proxima litora puppe,
5 (4C) Hasdrubal afflictis aderat nova foedera quaerens
Rebus et ad Tyrios Massylia signa trahebat.
Audito pariter populorum in regna duorum
Advenisse duces, qui tota mole laborent
Disceptentque armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat et tanto regni se tollit honore.
5 Tum laetos volvens oculos adversa per ora,
Sic Latium affatur iuvenem ac prior incipit ultro:
'Quam te, Dardanide pulcherrime, mente serena
Accipio intueorque libens! quamque ora recordor
Laetus Scipiadae! revocat tua forma parentem.
Nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades
Cum studio pelagi et spectandis aestibus undae
Venissem, magnos vicina ad flumina Baetis
Ductores miro quodam me cernere amore.
Tum mihi dona viri praeda delecta tulere,
Arma simul regnoque meo tum cognita primum
Cornipedum frena atque arcus, quis cedere nostra

Nunc norunt iacula, et veteris tribuere magistros 134 (89C)
Militiae, qui dispersas sine lege catervas
Vestro formarent ritu ad certamina Martis.
Ast ego, cum contra, nostris quae copia regnis,
Nunc auri ferrem, nivei nunc munera dentis,
Nil valui precibus. solos sibi cepit uterque,
Quos cohibebat ebur vaginae sectilis, enses.
Quare, age, laetus have nostros intrare penatis
Ac, mea quando affert Libycum fortuna per undas
Ductorem, facili, quae dicam, percipe mente.
Et vos, qui Tyriae regitis Carthaginis arces,
Hasdrubal, huc aures, huc quaeso advertite sensus.
Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat et Latio suprema minetur,
Utque bibant Tyrium bis quinos saeva per annos
Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Considunt bella, et deponitis arma volentes?
Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
Haud deformis erit vobis ad foedera versis
Pacator mediusque Syphax.' Subiungere plura
Non passus, gentis morem arbitriumque senatus
Scipio demonstrat; vanique absistere coepti
Spe iubet et patres docet haec expendere solos.
Suadendi modus hic; quodque est de parte diei
L3[I] Exacti super, ad mensas et pocula vertunt.
𝔸 Atque, epulis postquam finis, dant corpora somno
Et dura in noctem curarum vincula solvunt.
 Iamque novum terris pariebat limine primo
Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant
Ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem,
Sed prorupturis rutilabant aequora flammis: 6 (5C)
Exigit e stratis corpus vultuque sereno
Scipio contendit Massyli ad limina regis.
Illi mos patrius fetus nutrire leonum
Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
Tum quoque fulva manu mulcebat colla iubasque
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postquam ductorem accepit adesse, 6
Induitur chlamydem, regnique insigne vetusti
Gestat laeva decus; cinguntur tempora vitta
Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
Hinc in tecta vocat, secretisque aedibus hospes
Sceptrifero cum rege pari sub honore residunt.
 Tum prior his infit terrae pacator Hiberae:
'Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire.
Ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
O sceptri venerande Syphax. nec me aequore saevus
Tardavit medio pontus. non ardua regnis
Quaesumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis
Unanimum pectus sociusque accede secundis.
Non tibi Massylae gentes extentaque tellus
Syrtibus et latis proavita potentia campis
Amplius attulerint decoris, quam Romula virtus
Certa iuncta fide et populi Laurentis honores.
Cetera quid referam? non ullus scilicet ulli
Aequus caelicolum, qui Dardana laeserit arma.'
 Audivit laeto Massylus et annuit ore
Complexusque virum: 'Firmemus prospera,' dixit,
'Omina, nec votis superi concordibus absint,
Cornigerumque Iovem Tarpeiumque ore vocemus.'
Et simul extructis caespes surrexerat aris;
Victimaque admotae stabat subiecta bipenni,
Cum subito abruptis fugiens altaria taurus
Exiluit vinclis mugituque excita late
Implevit tecta et, fremitu suspiria rauco
Congeminans, trepida terrorem sparsit in aula.
Vittaque, maiorum decoramen, fronte sine ullo
Delapsa attactu, nudavit tempora regis.
Talia caelicolae casuro tristia regno
Signa dabant, saevique aderant gravia omina fati.
Hunc fractum bello regem solioque revulsum,
Tempus erit, cum ducet agens ad templa Tonantis,
Qui tunc orabat socialia foedera supplex.
His actis repetit portum puppesque secundo
Dat vento et notis reddit se Scipio terris. L3[I]
 Concurrere avidae gentes, variosque subacta 𝔸
Pyrene misit populos. mens omnibus una;
Concordes regem appellant regemque salutant;
Scilicet hunc summum norunt virtutis honorem.
Sed, postquam miti reiecit munera vultu,
Ausonio non digna viro, patriosque vicissim
Edocuit ritus et Romam nomina regum
Monstravit nescire pati, tum versus in unam,
Quae restat, curam, nullo super hoste relicto,
Et Latios simul et vulgum Baetisque Tagique
Convocat ac medio in coetu sic deinde profatur:
'Quando ita caelicolum nobis propensa voluntas
Annuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe
Aut his occideret campis, aut, axe relicto
Hesperio, patrias exul lustraret harenas:
Iam vestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus pacemque. dare exposcentibus umbris.
Mente favete pari atque aures advertite vestras.
Septima cum solis renovabitur orbita caelo,
Quique armis ferroque valent, quique arte regendi
Quadriiugos pollent currus, quis vincere planta
Spes est, et studium iaculis impellere ventos,
Adsint ac pulchrae certent de laude coronae.
Praemia digna dabo, e Tyria spolia incluta praeda,

Aeneid 1.1
Vergil

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
◆ inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
L1[O] exciderant animo: manet alta mente repostum
𝔹 iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,

Silius Punica

Impressis dociles terram proscindere aratris;
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Venatu iuvenes, quos dat Maurusia praeda.
Necnon argenti necnon insignia vestis
Captivae pretia et sonipes et crista nitenti
Insurgens cono, spolia exuviaeque Libyssae.
Tum iaculo petiere decus, spectacula circi
Postrema, et metae certarunt vincere finem
Burnus avis pollens, quem misit ripa metalli,
Qua Tagus auriferis pallet turbatus harenis;
Et Glagus, insignis ventos anteire lacerto;
Et, cuius numquam fugisse hastilia cervi
Praerapida potuere fuga, venator Aconteus,
Indibilisque, diu laetus bellare Latinis,
Iam socius; volucresque vagas deprendere nube
Assuetus iaculis, idem et bellator, Ilerdes.
Laus Burni prima, infixit qui spicula metae;
Est donum serva, albentis invertere lanas
Murice Gaetulo docta. at, quem proxima honorant
Praemia, vicinam metae qui propulit hastam,
Accepto laetus puero discessit Ilerdes,
Cui ludus, nullam cursu non tollere dammam.
Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plaususque probavit honores,
Germanus ducis atque effulgens Laelius ostro L1[O]
Nomina magna vocant laeti manesque iacentum 𝔹
Atque hastas simul effundunt. celebrare iuvabat
Sacratos cineres atque hoc decus addere ludis.
Ipse etiam, mentis testatus gaudia vultu,
Ductor, ut aequavit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Laelius Asturica rapidos de gente iugales,
Contorquet magnis victricem viribus hastam
Consurgens umbrisque dari testatur honorem.
Hasta volans, mirum dictu, medio incit acampo
Substitit ante oculos et terrae infixa cohaesit:
Tum subitae frondes celsoque cacumine rami
Et — latam spargens quercus, dum nascitur, umbram.
Ad maiora iubent praesagi tendere vates
Id monstrare deos atque hoc portendere signis.
Quo super augurio, pulsis de litore cunctis
Hesperio Poenis, ultor patriaeque domusque
Ausoniam repetit, fama ducente triumphum.
Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
Quam iuveni Libyam et summos permittere fasces.
Sed non par animis nec bello prospera turba
Ancipiti senior temeraria coepta vetabant
Magnosque horrebant cauta formidine casus.
Ergo, ubi delato consul sublimis honore

Ad patres consulta refert, deturque potestas,
Orat, delendae Carthaginis, altius orsus
Hoc grandaeva modo Fabius pater ora resolvit:
‘Haud equidem metuisse queam, satiatus et aevi
Et decoris, cui tam superest et gloria et aetas,
Ne credat nos invidiae certamine consul
Laudibus obtrectare suis. satis inclita nomen
Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
Facta nova; verum et patriae, dum vita manebit,
Deesse nefas animumque nefas scelerare silendo.
Bella nova in Libyae moliris ducere terras?
Hostis enim deest Ausoniae; nec vincere nobis
Est satis Hannibalem. petitur quae gloria maior
Litore Elissaeo? stimuli si laudis agunt nos,
Hanc segetem mete. composuit propioribus ausis
Dignum te Fortuna parem. vult Itala tellus
Ductoris saevi, vult tandem, haurire cruorem.
Quo Martem aut quo signa trahis? restinguere primum est
Ardentem Italiam. tu fessos avius hostis
Deseris ac septem denudas proditor arces.
An, cum tu Syrtim ac sterilis vastabis harenas,
Non dira illa lues notis iam moenibus urbis
Assiliet? vacuumque Iovem sine pube, sine armis
Invadet? quanti, ut cedas Romamque relinquas,
Emerit! — et tanto percussi fulmine belli
L1[I] Sicine te, ut nuper Capua est accitus ab alta
𝔹 Fulvius, aequoreis Libyae revocabimus oris?
Vince domi et trinis maerentem funera lustris
Ausoniam purga bello. tum tende remotos
In Garamantas iter Nasamoniacosque triumphos
Molire. angustae prohibent nunc talia coepta
Res Italae. pater ille tuus, qui nomina vestrae
Addidit haud segnis genti, cum consul Hiberi
Tenderet ad ripas, revocato milite primus
Descendenti avide superatis Alpibus ultro
Opposuit sese Hannibali. tu consul abire
A victore paras hoste atque avellere nobis
Scilicet hoc astu Poenum? si deinde sedebit
Impavidus nec te in Libyam tuaque arma sequetur,
Capta damnabis consulta improvida Roma.
Sed fac turbatum convertere signa tuaeque
Classis vela sequi. nempe idem erit Hannibal, idem,
Cuius tu vallum vidisti e moenibus urbis.’
Haec Fabius; seniorque manus paria ore fremebat.
Tum contra consul: ‘Caesis ductoribus olim
Magnanimis gemino leto, cum tota subisset
Sidonium possessa iugum Tartessia tellus,
Non Fabio, non, quis eadem est sententia cordi,
Quoquam ad opem verso, fateor, primoribus annis
Excepi nubem belli solusque ruenti
136 (90C) Obieci caelo caput atque in me omnia verti.
Tum grandaeva manus puero male credita bella,
Atque idem hic vates temeraria coepta canebat.
Dis grates laudemque fero, sub numine quorum
Gens Troiana sumus. puer ille et futilis aetas
Imbellesque anni necdum maturus ad arma
Scipio restituit terras illaesus Hiberas
Troiugenis; pepulit Poenos, solisque secutus
Extremas ad Atlanta vias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyae nec rettulit ora
Signa prius, quam fumantis circa aequora vidit
Romano Phoebum solventem litore currus.
Ascivit reges idem nunc ultimus actis
Restat Carthago nostris labor. hoc sator aevi
Iupiter aeterni monet. Hannibali ecce senectus
Intremit, aut aegros simulat mentita timores,
Ne finem longis tandem peperisse ruinis
Sit noster titulus. certe iam dextera nobis
Experta, et robur florentibus auximus annis.
Ne vero fabricate moras; sed currere sortem
Hance sinite ad veterum delenda opprobria cladum,
Quam mihi servavere dei. sat gloria cauto
Non vinci pulchra est Fabio, peperitque sedendo
Omnia Cunctator; nobis nec Mago nec Hannon
Nec Gisgone satus nec Hamilcare terga dedisset,
Si segnes clauso traheremus proelia vallo. L1[I]
Sidoniusne puer, vix pubescente iuventa, 𝔹
Laurentis potuit populos et Troia adire
Moenia flaventemque sacro cum gurgite Thybrim?
Et potuit Latium longo depascere bello?
Nos Libyae terris tramittere signa pigebit?
8 (6C) Et Tyrias agitare domos? secura pericli
Litora lata patent, et opima pace quieta
Stat tellus. timeat tandem Carthago, timeri
Assueta, et nobis, quamvis Oenotria nondum
Hannibale arva vacent, superesse intellegat arma.
Illum ego, quem vosmet cauti consultaque vestra
In Latio fecere senem, cui tertia large
8 Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
Illum ego ad incensas trepidantem et sera paventem
Advertam patriae sedes. an Roma videbit
Turpia Agenoreae muris vestigia dextrae?
Carthago immunis nostros secura labores
Audiet interea et portis bellabit apertis?
Tum vero pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete Sidonio turris, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.’
Talibus accensi patres, fatoque vocante,
Consulis annuerunt dictis, faustumque precati
Ut foret Ausoniae, tramittere bella dederunt.

Moenia sublimis Capuae de culmine muri
Excelso fusa moribundum perculit hasta.
Ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
Fulvius excepit non unum pectore vulnus.
Huc prima te siste acie, cui consul in armis
Crispinus cecidit. me tu comitare per hostis,
Qui nobis, memini, ad Cannas laetissimus irae
Servili fers ora ducis suffixa veruto.
Cerno flagrantis oculos vultumque timendum
Non ipso minus ense tuum, fortissime Poenum
O iuvenis; qualem vidi, cum flumine saevo
Insignis Trebiae complexum ingentibus ulnis
Mersisti fundo luctantem vana tribunum.
At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum,
Incepta exequere et nati mihi redde cruorem.
Horrescamne ipsos, veniant si ad proelia, divos,
Cum stetis, turmae, vidi contermina caelo
Quas iuga calcantis summas volitare per Alpis,
Cum videam, quorum ferro manibusque capaces
Arsere Argyripae campi? num segnior ibis
Nunc mihi, qui primus torques in moenia telum
Dardana, nec nostrae facilis concedere laudi?
Te vero, te, te extimulem, qui, fulmina contra
Et nimbos tonitrusque ac summi numinis iras
Cum starem, perferre sonos ac vana iubebas
Nubila et ante ducem Capitolia celsa petebas?
Quid vos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Ut meque et vobis dignum, defendite, quaeso,
Praeteritas dextra laudes. divum ipse favore
Vincendoque senex patriam post trina labantem
Lustra et non visos tam longa aetate penatis
Ac natum et fidae pridem coniugis ora,
Confisus vobis, repeto. non altera restat
Iam Libyae, nec Dardaniis altera restat.
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.'
Hannibal haec; sed non patiens remorantia verba
Ausonius miles, quotiens dux coeperat ora
Solvere ad effatus, signum pugnamque petebant.
  Haec procul aeria speculantem nube sororem
Ut vidit divum genitor maestosque sub acri
Obtutu vultus, sic ore effatus amico est: sic est:
'Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniux;
Num Poeni casus ducis et Carthaginis angit
Cura tuae? sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios. gentem contra et fatalia regna
Teucrorum quis erit, quaeso, germana, rebelli
Fractis foederibus populo modus? ipsa malorum
Non plus Carthago tulit exhausitque laboris,

SILIUS ITALICUS

THE PUNICA

BOOK 17

PRIMUS AB ORIS: FILL AENEID 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: Bauer (Teubner 1890)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

This **UNRESTRICTED INTERLEAVABLE LAYOUT** of this **PUBLIC DOMAIN TEXT** is available for free at ARCHIVE.ORG (LINK).

EPICPOEM.ORG 654 lines 2.0
A 2L 1-350
B 2L 351-654

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT 2-SIDED: **139** to **146**

HOSTIS ut Ausoniis decederet advena terris,
Fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae,
Caelicolum Phrygia genetricem sede petitam
◆ Laomedonteae sacrandam moenibus urbis;
Advectum exciperet numen, qui, lectus ab omni
Concilio patrum, praesentis degeret aevi
Optimus. en nomen melius maiusque triumphis!
Iamque petita aderat Latia portante Cybele
Puppe; atque ante omnis, magno cedente senatu,
Obvius accitis properabat Scipio sacris,
Qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine avorum.
Isque ubi longinquo venientia numina ponto
Accepit supplex palmis Tuscique sonora
Thybridis adduxit sublimis ad ostia puppim,
Femineae tum deinde manus subiere, per amnem
Quae traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta cavis tinnitibus aera, simulque
Certabant rauco resonantia tympana pulsu,
Semivirique chori, gemino qui Dindyma monte Dindyma
Casta colunt, qui Dictaeo bacchantur in antro,
Quique Idaea iuga et et lucos novere silentis.
Hos inter fremitus ac laeto vota tumultu
Substitit adductis renuens procedere vinclis
Sacra ratis subitisque vadis immobilis haesit.
L1[I] Tum puppe e media magno clamore sacerdos:
𝔸 'Parcite pollutis contingere vincula palmis
Et procul hinc, moneo, procul hinc, quaecumque profanae,
Ferte gradus nec vos casto miscete labori,
Dum satis est monuisse deae. quod si qua pudica
Mente valet, si qua illaesi sibi sibi corporis astat
Conscia, vel sola subeat pia munera dextra.'
Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
Claudia, non aequa populi male credita fama,
In puppim versis palmisque oculisque profatur:
'Caelicolum genetrix, numen, quod numina nobis
Cuncta creas, cuius proles terramque fretumque
Sideraque et manis regnorum sorte gubernant,
Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
Testis, diva, veni et facili me absolve carina.'
Tum secura capit funem; fremitusque leonum
Audiri visus subito, et graviora per auris
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana divae.
Fertur prona ratis — ventos impellere credas —
Contraque adversas ducentem praevenit undas.
Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet
Finem armis tandem finemque venire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
Abscondit late propulsis puppibus aequor,
Cui numen pelagi placaverat hostia taurus,

138 (91C) Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare
Fulmina, et in classem ruere implacabile caelum.
Consensere ignes nimbique et fluctus et ira
Ventorum, noctemque freto imposuere tenebrae.
Ecce, intorta Noto veniensque a rupe procella
Antemnae immugit — stridorque immite rudentum
Sibilat — ac similem monti nigrante profundo
Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat, volvens oculos caeloque fretoque:
'Felix, o frater, divisque aequate cadendo,
Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit letum, et cui fata dedere,
Ausoniam extremo tellurem apprendere morsu.
At mihi Cannarum campis, ubi Paulus, ubi illae
Egregiae occubuere animae, dimittere vitam
Non licitum; vel, cum ferrem in Capitolia flammas,
Tarpeio Iovis ad manis descendere telo.'
Talia dum maeret, diversis acta
In geminum ruit unda latus puppimque sub atris
Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox, nigris alte pulsa exundantis harenae
Verticibus, ratis aetherias remeavit ad auras
Et fluctus fluctus supra, vento librante, pependit.
At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa
Dura sorte rapit, miserandum et triste, biremis.
Increpuere ictu prorae. tum murice acuto L1[I]
Dissiliens sonuit, rupta compage, carina. 𝔸
Hic varia ante oculos facies: natat aequore toto
Arma inter galeasque virum cristasque rubentis
Florentis Capuae gaza et seposta triumpho
Laurens praeda ducis, tripodes mensaeque deorum
2 (1C) Cultaque nequicquam miseris simulacra Latinis.
Tum Venus, emoti facie conterrita ponti,
Talibus alloquitur regem maris: 'Hoc satis irae
Interea, genitor; satis ad maiora minarum.
Cetera parce, precor, pelago, ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
2 Aeneadas undis totoque eguisse profundo.'
Sic Venus — et tumidi considunt gurgite fluctus
Obviaque adversis propellunt agmina castris. —
Dux, vetus armorum scitusque accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
Hortatu decorisque urebat pectora flammis:
'Tu mihi Flaminii portas rorantia caesi
Ora ducis; nosco dextram. tu primus in ictus
Ingentis Pauli ruis ac defigis in ossa,
Mucronem. tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli. Gracchusque cadens tibi proluit ensem.
Ecce manus, quae pulsantem te, belliger Appi,

Haec ubi detonuit, celsas e litore puppes
Propellit multumque gemens movet aequore classem.
Non terga est ausus cedentum invadere quisquam,
Non revocare virum; cunctis praestare videntur,
Quod sponte abscedat, superi, tandemque resolvat
Ausoniam. ventos optant, et litora ab hoste
Nuda videre sat est. **ceu flamina comprimit Auster**
Cum fera et abscedens reddit mare, navita parco
Interea voto non auras poscit amicas,
Contentus caruisse Noto, pacemque quietam
Pro facili cursu reputat satis. omnis in altum
Sidonius visus converterat undique miles;
Ductor defixos Itala tellure tenebat
Intentus vultus, manantesque ora rigabant
Per tacitum lacrimae, et suspiria crebra ciebat,
Haud secus ac patriam pulsus dulcisque penatis
Linqueret et tristis exul traberetur in oras.
Ut vero affusis puppes procedere ventis,
Et sensim coepere procul subsidere montes,
Nullaque iam Hesperia etet nusquam iam Daunia tellus,
Haec secum infrendens: ‘Mentisne ego compos et hoc nunc
Indignus reditu, qui memet finibus umquam
Amorim Ausoniae? flagrasset subdita taedis
Carthago, et potius cecidisset nomen Elissae.
Quid? tunc sat compos, qui non ardentia tela
A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iovemque
Detraxi solio? sparsissem incendia montis
Per septem bello vacuos gentique superbae
Iliacum exitium et proavorum fata dedissem.
Cur porro haec angant? nunc, nunc invadere ferro
‘Quis prohibet? rursumque ad moenia tendere gressus?
Ibo et, castrorum relegens monumenta meorum,
Qua via nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
Flectite in Italiam proras, avertite classem.
Faxo, ut vallata revocetur Scipio Roma.’
Talibus ardentem furiis Neptunus ut alto
Prospexit vertique rates ad litora vidit,
Quassans caeruleum genitor caput aequora fundo
Eruit et tumidum movet ultra litora pontum.
Extemplo ventos imbresque et rupe procellas
Concitat Aeolias ac nubibus aethera condit.
Tum, penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occasu Tethyn impellit et ortu
Ac totum Oceani turbat caput. aequora surgunt
Spumea, et illisu scopulus tremit omnis aquarum.
Primus, se attollens Nasamonum sedibus, Auster
Nudavit Syrtim correpta nubilus unda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus; intonat ater
Discordi flatu et partem rapit aequoris Eurus.

Iactaque lactaque caeruleis innabant fluctibus exta.
Tunc a sede deum purumque per aethera lapsae
Iovis Armigerae Iovis ante oculos coepere volucres
ac Aequoreas monstrare vias ac ducere classem.
Augurium clangor laetum dabat. inde, secuti
Tantum praegressos liquida sub nube volatus,
Quantum non frustra speculantum lumina servant,
Litora Agenoreae tenuerunt perfida terrae.
Nec segnis, tanta in semet veniente procella,
Africa terribilem magno sub nomine molem,
Regis opes, contra et Massyla paraverat arma;
Spesque Syphax Libycis una et Laurentibus unus
Terror erat. campos pariter vallesque refusas
Litoraque implerat, nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas assuetus, densaeque per auras
Condebant iaculis stridentibus aethera nubes.
Immemor hic dextraeque datae iunctique per aras
Foederis, et mensas testis atque hospita iura
Fasque fidemque simul, pravo mutatus amore,
Ruperat atque toros regni mercede pararat.
Virgo erat eximia specie claroque parente,
Hasdrubalis proles; thalamis quam cepit ut altis,
Ceu face succensus prima taedaque iugali,
Vertit opes gener ad Poenos, Latiaeque soluto
Foedere amicitiae, dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
Ductori monuisse fuit; missique minantur:
Stet regno, reputet superos, pacta hospita servet;
Longe coniugia ac longe Tyrios Hymenaeos
Inter Dardanias acies fore. sanguine quippe,
Si renuat, blando nimium facilique marito
Statura obsequia et thalami flagrantis amores.
Sic Latius permixta minis, sed cassa monebat
Ductor; nam surdas coniux obstruxerat aures.
Ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses
Advocat et, castas polluti foederis aras
Testatus, varia Martem movet impiger arte.
Castra, levi calamo cannaque intecta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur, furtum armorum tutantibus umbris,
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem
Coeperunt ignes et se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare expatiantur in auras
Et fumos volucri propellunt lumine flammae.
It totis inimica lues cum turbine castris,
Atque alimenta vorat strepitu Vulcanus anhelo
Arida, et ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis
Excitis somno, multorumque ora vocantum

Auxilium invadunt flammae. fluit undique victor
Mulciber et rapidis amplexibus arma virosque
Corripit; exundat pestis, semustaque castra
Albenti volitant per nubila summa favilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu
Lugubre increpitans late circumvolat ardor;
Hausissetque virum, trepidus ni clade satelles
E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
  Verum ubi mox iuncto sociarant aggere vires
Massylus Tyriusque duces, accitaque regno
Lenierat pubes infaustae vulnera noctis,
Ira pudorque dabant et coniux, tertius ignis,
Immanis animos; afflataque barbarus ora
Castrorum flammis flammis et se velamine nullo
Vix inter trepidas ereptum ex hoste catervas
Frendebat minitans; sed enim non luce Syphacem
Nec claro potuisse die nec sole tuente
A quoquam vinci. iactarat talia vecors,
Sed iam claudebat flatus nec plura sinebat
Atropos et tumidae properabat stamina linguae.
Namque, ubi prosiluit castris, **ceu turbidus amnis,**
Qui, silvas ac saxa trahens, per devia praeceps
Voluitur et ripas spumanti gurgite laxat,
Ante omnis praevectus equo, trahit agmina voce.
Contra nava manus Rutuli celsusque ruebat
L2[I] Viso rege procul raptis exercitus armis.
Ac sibi quisque: ‘Videsne? videsne, ut in agmine primo
Massylus volitet, deposcens proelia, rector?
Fac nostrum hoc, mea dextra, decus. violavit et aras
Caelicolum et casti ductoris foedera rupit.
Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.’
Sic secum taciti certatum spicula fundunt.
Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta volans erexitque ore cruento
Quadrupedem, elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus, confixaque cuspide membra
Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.
Invadunt vanumque fugae atque attollere fessos
Annitentem artus revocato a vulnere telo
Corripiunt; tum vincla viro manicaeque, pudendum,
Addita, et — exemplum non umquam fidere laetis —
Sceptriferas arta palmas vinxere catena.
Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modo sub pedibus terras et sceptra patensque
Litora ad Oceani sub nutu viderat aequor.
Prostratis opibus regni Phoenissa metuntur
Silius Agmina, et invisus Marti notusque fugarum
Punica Vertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
  Stabat Carthago, truncatis undique membris,
Uni nixa viro; tantoque fragore ruentem

140 (93C) Hannibal absenti retinebat nomine molem.
Id opis reliquum fessos opis auxiliique ciere
Rerum extrema iubent; huc confugere paventes,
Postquam se superum desertos numine cernunt.
Nec mora: propulsa sulcant vada salsa carina,
Qui revocent patriaeque ferant mandata monentes,
Ne lentus nullas videat Carthaginis arces.
  Quarta Aurora ratem Dauni devexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Namque gravis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium Gracchumque et cernere Paulum
Visus erat simul adversos mucronibus in se
Destrictis ruere atque Itala depellere terra;
Omnisque a Cannis Thrasymennique omnis ab undis
In pontum impellens umbrarum exercitus ibat.
Ipse, fugam cupiens, notas evadere ad Alpes
Quaerebat terraeque ulnis amplexus utrisque
Haerebat Latiae: donec vis saeva profundo
Truderet et rapidis daret asportare procellis.
  His aegrum visis adeunt mandata ferentes
Legati patriaeque extrema pericula pandunt:
Massyla ut ruerint arma, ut ut cervice catenas
Regnator tulerit Libyae, letoque negato,
Servetur nova pompa Iovi; Carthago laboret
Ut trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitarit habenas,
Non una concussa fuga. se, triste profatu, **L2[I]**
Vidisse, arderent cum bina in nocte silenti
Castra, et luceret sceleratis Africa flammis.
Praerapidum iuvenem minitari, Bruttia servet
Litora dum Poenus, detracturum ignibus atris,
In quam se referat, patriam suaque inclita facta.
4 (3C) Haec postquam dicta, et casus patuere metusque,
Effundunt lacrimas dextramque ut numen adorant.
  Audivit torvo obtutu defixus et aegra
Expendit tacite cura secum ipse volutans,
An tanti Carthago foret; sic deinde profatur:
‘O dirum exitium mortalibus! o nihil umquam
Crescere nec magmas patiens exurgere laudes,
4 Invidia! eversam iam pridem excindere Romam
Atque aequasse solo potui, traducere captam
Servitum gentem Latioque imponere leges.
Dum sumptus dumque arma duci fessosque secundis
Summisso tirone negant recreare maniplos,
Dumque etiam Cerere et victu fraudasse cohortis
Hannoni placet: induitur tota Africa flammis,
Pulsat Agenoreas Rhoeteia lancea portas.
Nunc patriae decus et patriae nunc Hannibal unus **Silius**
Subsidium; nunc in in nostra spes ultima dextra. **Punica**
Vertentur signa, ut patres statuere; simulque
Et patriae muros et te servabimus, Hannon.’

Vergil
Aeneid

et soror et coniunx, una cum **gente** tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?’
Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens, mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
‘Aeole, — namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento, —
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
L1[O] quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
𝔹 conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.’
Aeolus haec contra: ‘Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.’
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, **velut agmine facto**,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas
talia voce refert: ‘O terque quaterque beati,
quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
1.96 contigit oppetere. O Danaum **fortissime gentis**
Tydide! Mene Iliacis occumbere campis

Silius
Punica

141 Quam pro Cadmea subiisti exercita **gente**.
Turbasti maria ac terras iuvenemque ferocem
Immisti Latio; tremuerunt moenia Romae,
Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
Humani generis. tempus **componere gentem**.
Ad finem ventum est; claudenda est ianua belli.’
‘Tum supplex Iuno: ‘Neque ego, haec mutare laborans,
Quis est fixa dies, pendenti nube resedi;
Nec revocare acies bellumve extendere quaero;
Quae donare potes — quoniam mihi gratia languet,
Et cecidit iam primus amor — nil fila sororum
Adversus posco: vertat terga Hannibal hosti,
Ut placet, et cineres Troiae Carthagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror et coniux oro: tranare pericla
Magnanimum patiare ducem vitamque remittas
Neve sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea moenia, fracto
Nomine Sidonio, et nostro serventur honori.’
Sic Iuno, et contra breviter sic Iupiter orsus:
‘Do spatium muris, ut vis, Carthaginis altae.
Stent lacrimis precibusque tuis. sed percipe, coniux,
Quatenus indulsisse vacet. non longa supersunt
Fata urbi, venietque pari sub nomine ductor,
Qui nunc servatas evertat funditus arces.
Aetherias quoque, uti poscis, trahat Hannibal auras, L1[O]
Ereptus pugnae. miscere hic sidera ponto 𝔹
Et terras implere volet redeuntibus armis.
Novi feta viri bello praecordia; sed lex
Muneris haec esto nostri: Saturnia regna
Ne post haec videat, repetat neve amplius umquam
Ausoniam. nunc instanti raptum avehe leto,
Ne, latis si miscebit fera proelia campis,
Romulei nequeas iuvenis subducere dextrae.’
Dum statuit fata omnipotens urbique ducique,
Invadunt acies pugnam et clamore lacessunt
Sidera. non alio graviores tempore vidit
Aut populos tellus, aut, qui patria arma moverent,
Maioris certare duces. discriminis alta
In medio merces, quicquid tegit caelum.
Ibat Agenoreus praefulgens ductor in ostro,
Excelsumque caput penna nutante levabat
Crista rubens. saevus magno de nomine terror
Praecedit, Latioque micat bene cognitus ensis.
At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem ostentans clipeum, quo patris et una
Caelarat patrui spirantis proelia dira
Effigies; flammam ingentem alta vomebat.
Sub tanta cunctis vi telorumque virumque,
143 In ducibus stabat spes et victoria solis.

Quin etiam, favor ut subigit plerosque metusve,
Scipio si Libycis esset generatus in oris,
Sceptra ad Agenoreos credunt ventura nepotes.
Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset,
Haud dubitant terras Itala in ditione futuras.

Contremuere aurae, rapido vibrantibus hastis
Turbine, et horrificam traxere per aethera nubem.
Inde ensis propiorque acies et comminus ora
Admota ac dira flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quae primis se praecipitem tulit obvia telis,
Gentilemque bibit tellus invita cruorem.
Fervidus ingenii Masinissa et fervidus aevi
In primas Macetum turmas immania membra
Infert et iaculo circumvolat alite campum.
Caerulus haud aliter, cum dimicat, incola Thyles
Agmina falcigero circumvenit arta covinno.
Graia phalanx patrio densarat more catervas
Iunctisque astabat nulli penetrabilis hastis.
Immemor has pacti post foedus in arma Philippus
Miserat et quassam refovebat Agenoris urbem.
Rarescit multo lassatus vulnere miles
Atque aperit patulas prostrato corpore late
Inter tela vias. irrumpit mole ruinae
Ausonius globus et periuria Graia resignat.
L1[I] Archemorum Rutilus, Teucrum Norbanus — et ambo
𝔹 Mantua pubenti genetrix dimiserat aevo —
Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni,
At Clytium Selius, Pellaeum et vana tumentem
Ad nomen patriae Clytium, sed gloria Pellae
Haud valuit misero defendere Daunia tela.

Saevior his Latius vastabat Bruttia signa
Laelius increpitans: ‘Adeone Oenotria tellus
Detestanda fuit, quam per maria aspera perque
Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit. Latione cruore
Insuper externas petitis perfundere terras?’
Haec dicens Silarum, meditantem in proelia, telo
Praevenit. hasta volans imo sub gutture sedit
Et vitae vocisque vias simul incita clausit.
Vergilio Caudinus, acerbo Laus Amano
Sternitur. accendunt iras vultusque virorum
Armorumque habitus noti et vox consona linguae.
Quos ubi nudantis conspexit Hamilcare cretus
Terga fuga: ‘State ac nostram ne prodite gentem,’
Vociferans subit et convertit proelia dextra:
Qualis in aestiferis Garamantum feta veneno
Attollit campis ferventi pastus harena
Colla Paraetonius serpens lateque per auras
Undantem torquet perfundens nubila tabem.

Silius Punica 17.450

Salve, invicte parens, non concessure Quirino
Laudibus ac meritis non concessure Camillo.
Nec vero, cum te te memorat de stirpe deorum,
Prolem Tarpei mentitur Roma Tonantis. 17.654

Aeneid 1.1

ARMA virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.

Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
quidve dolens, regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli,
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas. L1[I]
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli, 𝔸
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis —
necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo: manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!

Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: ‘Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oïlei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque

Vergil Aeneid 1.46

Et Tyrrhena vada et Phaethontis viderat amnem
Strage virum undantem; talis, miserabile visu,
Prostratis facies aperitur dira maniplis.
Tunc superas Iuno sedes turbata revisit.
Iamque propinquabant hostes tumuloque subibant,
Cum secum Poenus: ‘Caelum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat, terraeque dehiscant,
Non ullo Cannas abolebis, Iupiter, aevo,
Decedesque prius regnis, quam nomina gentes
Aut facta Hannibalis sileant. nec deinde relinquo
Securam te, Roma, mei; patriaeque superstes
Ad spes armorum vivam tibi. nam modo pugna
Praecellis, resident hostes: mihi satque superque,
Ut me Dardaniae matres atque Itala tellus,
Dum vivam, expectent nec pacem pectore norint.’
Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, et altos
Inde petit retro montis tutasque latebras.
Hic finis bello. reserantur protinus arces
Ausonio iam sponte duci. iura improba adempta
Armaque, et incisae leges, opibusque superbis
Vis fracta, et posuit gestatas belua turris.
Excelsae tum saeva rates spectacula Poenis
Flammiferam accepere facem, subitaque procella
Arserunt maria, atque expavit lumina Nereus.
Mansuri compos decoris per saecula rector,
Devictae referens primus cognomina terrae,
Securus sceptri, repetit per caerula Romam
Et patria invehitur sublimi tecta triumpho.
Ante Syphax, feretro residens, captiva premebat
Lumina, et auratae servabant colla catenae.
Hic Hannon clarique genus Phoenissa iuventa
Et Macetum primi atque incocti corpora Mauri,
Tum Nomades notusque sacro, cum lustrat harenas,
Hammoni Garamas et semper naufraga Syrtis.
Mox victas tendens Carthago ad sidera palmas
Ibat et effigies orae iam lenis Hiberae,
Terrarum finis Gades ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe Baetisque lavare
Solis equos dulci consuetus fluminis unda.
Frondosumque apicem subigens ad sidera mater
Bellorum fera Pyrene nec mitis Hiberus,
Cum simul illidit ponto, quos attulit, amnes.
Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat,
Quam visa Hannibalis campis fugientis imago.
Ipse, astans curru atque auro decoratus et ostro,
Martia praebebat spectanda Quiritibus ora:
Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenata tigride currus;
Aut cum Phlegraeis, confecta mole Gigantum,
Incessit campis tangens Tirynthius astra.

Continuo infesta portantem cuspide vulnus
Impedit antevolans Herium; cui nobile nomen
Marrucina domus clarumque Teate ferebat.
Atque illi, magnum nitenti et laudibus hostis
Arrecto, capuli ad finem manus incita sedit;
Quaerebatque miser morienti lumine fratrem,
Cum iuvenis subit et, leto stimulatus acerbo,
Pleminius saevum mucronem ante ora coruscat
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles Barcae: ‘Germanum reddere vero
Si placet, haud renuo. maneant modo foedera nostra,
Hasdrubalem revocate umbris. egone aspera ponam
Umquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
Nostra sinam? parcamque viro, quem terra crearit
Itala? tum manes inimicos sede repellat
Aeterna socioque abigat me frater Averno.’
Sic ait et clipei propulsum pondere toto,
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nisus, prosternit et occupat ense.
Extendit labens palmas, Heriumque iacentem
Amplexus, iuncta lenivit morte dolores.
Tum Libys invadit mixtae certamina turbae
Convertitque ruens per longum hostilia terga:
Ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum
Terrificant, summique labat domus alta parentis;
Omne hominum terris trepidat genus; ipsaque ob ora
Lux atrox micat, et praesens astare viritim
Creditur intento perculsis Iupiter igne.
Parte alia, ceu sola forent discrimina campo,
Qua misceret agens truculentum Scipio Martem,
Aspera pugna novas varia sub imagine leti
Dat formas. hic ense iacet prostratus adacto;
Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
Ast hos, turpe, pavor fusos proiecit in ora;
Horum adversa dedit Gradivo pectora virtus.
Ipse super strages ductor Rhoeteius instat.
Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum
Et Geticas soluit ferventi sanguine Mavors
Laetus caede nives, glaciemque Aquilonibus actam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
Iamque ardore truci lustrans fortissima quaeque
Nomina obit ferro. claris spectata per orbem
Stragibus occumbit late inter tela iuventus.
Qui muros rapuere tuos miserasque nefandi
Principium belli fecere, Sagunte, ruinas;
Qui sacros, Thrasymenne, lacus, Phaethontia quique
Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta
Quos tulit, ut superum regi soliumque domosque
Irent direptum: mactantur comminus uno
Exitio; redduntque animas, temerata ferebant

Qui secreta deum et primos reserasse negatas
Gressibus humanis Alpis. formidinis huius
Plena acies propere retro exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis urbis Vulcania pestis
Cum sese infudit, rapidusque incendia flatus
Ventilat et volucris spargit per culmina flammas:
Attonitum erumpit subita formidine vulgus,
Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.
Verum ubi cunctari taedet dispersa virorum
Proelia sectantem et leviori Marte teneri,
Omnes in causam belli auctoremque malorum
Vertere iam vires tandem placet. Hannibal unus
Dum restet, non, si muris Carthaginis ignis
Subdatur, caesique cadant exercitus omnis,
Profectum Latio; contra, si concidat unus;
Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma virosque.
Illum igitur lustrans circumfert lumina campo
Rimaturque ducem. iuvat in certamina summa
Ferre gradum; cuperetque viro concurrere, tota
Spectante Ausonia; celsus clamore feroci
Provocat increpitans hostem et nova proelia poscit.
Quas postquam audivit voces conterrita Iuno,
Ne Libyci ducis impavidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam propereque coruscis
Attollit cristis; addit clipeumque iubasque
Romulei ducis atque umeris imponit honorem
Fulgentis saguli; dat gressum habitusque cientis
Proelia et audacis adicit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis imagine vana
Cornipedis moderanda cito per devia passu
Belligerae datur ad speciem certaminis umbrae.
Sic Poeni ducis ante oculos exultat et ultro
Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
At, viso laetus rectore ante ora Latino
Et tandem propius sperans ingentia, Poenus
Quadrupedi citus imponit velocia membra
Et iacit adversam properati turbinis hastam.
Dat terga et, campo fugiens, volat ales imago
Tramittitque acies. tum vero, ut victor et alti et
Iam compos voti, ferrata calce cruentat
Cornipedem et largas Poenus quatit asper habenas:
‘Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra.’
Haec ait et stricto sequitur mucrone volantem,
Donec longinquo frustratum duxit in arva
Diversa spatio procul a certamine pugnae.
Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
Fulmineus ductor: ‘Quisnam se numine caeco
Composuit nobis,’ inquit, ‘deus? aut latet idem
Cur monstro? tantumne obstat mea gloria divis?
Sed non avelles umquam, quicumque secundus
Caelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem
Eripies verum nobis.’ Frena inde citati
Convertit furibundus equi campumque petebat,
Cum subito occultae pestis collapsa tremore
Cornipedis moles ruit atque efflavit anhelo
Pectore Iunonis curis in nubila vitam.
Tum vero impatiens: ‘Vestra est haec altera, vestra
Fraus,’ inquit, ‘superi; non fallitis. aequore mersum
Texissent scopuli, pelagusque hausisset et undae!
Anne huic servabar leto? mea signa secuti,
Quis pugnae auspicium dedimus, caeduntur; et absens
Accipio gemitus vocesque ac verba vocantum
Hannibalem. quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens?’ Simul haec fundebat et una
Spectabat dextram ac leti fervebat amore.
Tunc Iuno, miserata virum, pastoris in ora
Vertitur ac silvis subito procedit opacis
Atque his alloquitur versantem ingloria fata:
‘Quaenam te silvis accedere causa subegit
Armatum nostris? num dura ad proelia tendis,
Magnus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal armis?
Si velox gaudes ire, et compendia grata
Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam.’
Annuit atque onerat promissis pectora largis
Pastoris patresque docet Carthaginis altae
Magna repensuros, nec se leviora daturum.
Praecipitem et vasto superantem proxima saltu
Circumagit Iuno ac, fallens regione viarum,
Non gratam invito servat celata salutem.
Interea Cadmea manus, deserta pavensque,
Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit
Saevi nota ducis. pars ferro occumbere credunt,
Pars damnasse aciem et divis cessisse sinistris.
Ingruit Ausonius versosque agit aequore toto
Rector, iamque ipsae trepidant Carthaginis arces.
Impletur terrore vago cuncta Africa pulsis
Agminibus, volucrique fuga sine Marte ruentes
Tendunt attonitos extrema ad litora cursus
Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras;
Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
Sic ubi, vi caeca tandem devictus, ad astra
Evomuit pastos per saecula Vesbius ignes,
Et pelago et terris fusa est Vulcania pestis,
Videre Eoi, monstrum admirabile, Seres
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Iuno ducem, facies unde omnis et atrae
Apparent admota oculis vestigia pugnae.
Qualem Gargani campum Trebiaeque paludem